م . شمس الدين

ماضيدن آتيه

برنجی طبع

صاحب و ناشری :
قناعت کتبخانه‌سی صاحبی
الیاس

قناعت کتبخانه و مطبعه‌سی
باب عالی جاده‌سنده نومرو ۱۳۲

درسعادت — قناعت مطبعه و کتبخانه‌سی
۱۳۳۹

قناعت كتبخانه و مطبعه سی

بابعالی جاده سنده نومرو ۲۰

باشلانغیج

جهانی سنه‌لرجه قاووران حرب عمومی بادره‌سی ؛ هیچ شبهه یوقکه بشریته یکی بر دورهٔ حیات آچه‌جقدر . بودوره‌نك بارز خطوطلی شمدیدن سچیله بیلیور. یالکز أنتریقه واحتراصلرك پك کنیش بر ساحهٔ انکشافی اولان آوروپا سکنه‌سنی دکل ، ارضك بوتون انسانلرینی سنه‌لرجه آل قانلر ایچنده یوزدیرن ذهنیت ومؤسسه‌لرك طراقهٔ انهدامی داها شمدیدن سامعه‌لری تخریش ایتمکه باشلادی. میلادك ١٩١٤ سنه‌سنه قدر ، کوچوك آوروپانك سحار آغی ایچنده قوراتان چشید چشید ملتلر ، رنك رنك قوملر ، کندیلرینی صیندیران آغ ایپلرینك ینه کندی بازولریله باغلانیلمش اولدیغنی پك کوزل آکلادیلر.

هرملتك اکثریت عظماسنی تشکیل ایدن (قره خلق) ، شمدی‌یه قدر کوزلرینی قاپایان سیاه پرده‌نك اوته‌سندن بریسندن آچه‌بیلدکلری کوچوك منفذلرله حقیقی حیات و سیاست صحنه‌لرینی کوره بیلمکه باشلادیلر . کندیلرینی بیلدیران قدرت وسطوتك ، ینه کندی قوتلرینه استناد ایتمکده اولدیغنی ، حسرتکش اولدقلری ثروت و سعادت تملکنه کندی اوموزلری اوزرینه قورولمش بولندیغنی ، عقور برحس انتقام ، درین وکینلی برهیجان ایله آرتق پك کوزل طویبیورلر. هرکون برآز داها آرتان بوهیجان ، هردقیقه داها مخوف برشکل آلان بوحرص انتقام ، آکلاشیلیورکه ، درجهٔ فورانك پك چوق فوقنه چیقمشدر . کهنه مؤسسه‌لرك برطراقهٔ قیامت نمون ایله ییقیله‌جغی دملره ، آن بآن انتظار ایده‌بیلیرز .

بو یکی عالمده مسلمانلرك وبالخاصه بوکونه قدر اسلامیتك مدافعه‌لکی وظیفه‌سنی کمال شان وشرفله ایفا ایتمش اولان تورکلرك وضعیت ومقدراتی ناصیل اوله‌جق ؟!... هیچ شبهه یوقکه ، اون اوچ عصردنبری اولدیغی کبی بوندن صوکره‌ده ، اسلامك ومسلمانلرك مقدراتی ینه تورکلرك مقدراتنه

مربوط اولمقده دوام ایده‌جکدر. ذات رسالتپناهینك (فلنعم الامیر امیرها ولنعم الجیش ذاك الجیش) یولنده مظهر تقدیر وتبجیلی اولان قسطنطنیه فاتحلری دون اولدیغی کبی یارینده بوتون غرب عالمنه قارشی ، مسلمان دنیاسنك ممثلی اوله‌جق ، جهانك مختلف اقلیملرنده یاشایان مسلمانلرده خلاص واعتلا نورلرینی تورکیاده آرایه‌جقلردر. آوروپانك ، آمریقانك اسلامی امحایه متوجه پروژه‌لرینی الهی برعزم ایله پارچالایان تورکلر ، یالکز یکی تورکیایی دکل ، اسلامیتی وبوتون مسلمانلریده قورتارمشدر .
شایان شکراندرکه عالم اسلام ، تورکیانك بومعظم وصمدانی خدمتی دونه نسبتله بوکون داها ایی آکلامش ، یکی تورکیایی اسلام دنیاسنك رأس مدیری اوله‌رق طانیمشدر. وجدان عمومیٔ اسلامك ، تورکلرك مقدراتنه بوقدر یاقیندن علاقه‌دارلق کوسترملری ، بوحقیقته اولان شعور عمومینك پارلاق برنتیجه‌سیدر. دیمك‌که کندیمزی طانیمق ، اعتلامز یوللرینی آرامق ، سقاریه ظفرینك تأمین ایتدیکی استقبالی نورانور بر دوره‌یه قلب ایتمك یالکز حیاتی وملی بروظیفه دکل، عینی زمانده دینی بروجیبه‌در. چونکه ، جهانك یکی حیاتنده ، یکی تورکیانك رولی ، بوکون تصور ایده‌میه‌جکمز قدر مهمدر. یکی نسل بو معظم روللری حقیله ایفا ایده‌بیله‌جك صورتده تجهیز ایتمه‌مز ایجاب ایتمکده‌در .

جهانده باشلایان یکی جریان نه شکل آلیرسه آلسون ، ایمان ایتملی و اونوتمامالیز که عالم خریستیانیتی ینه مسلمانلر مواجهه‌سنده بر آن بیله (پیه‌رله‌رمیت) روحندن آیریلمش کوره‌میه‌جکز . عصرك بو کونه قدر متمادیاً انکشاف ایتدیردیکی بو روح و ذهنیتك ، ینه حرص منفعت اوزرینه مؤسس بر قاچ پارلاق و جاذبه‌دار دستورلرله سونه‌جکنه ایناتمق احمقجه بر صافدلك اولور . آوروپانك ، انسانیت پرنسیپلرینك ساحهٔ تطبیقنی عالم خرستیانیته حصر ایتمکده اولدیغنه شمدی‌یه‌قدر نه‌فجیع مثاللرله شاهداولدق ! روم ایلیده ، مسلمان خانمانی سوندوریلیر ، مسلمانك عرضی هتك ، املاکی غصب ، اموالی یاغما ، قانی مباح عد ایدیلیرکن ، آوروپانك انسانیت طمارلرینك قورومش اولدیغنی کورمدکمی ؟ بو فاجعه‌لرك اینی غربده الك خفیف برمعکس بوله‌بیلدیمی ؟ نه حاجت ، حرب اثناسنده متفقلرمزك ، متارکه دوره‌سنده غالبلرك عفریت حرکاتنه شاهد اولمدقمی ؟ بلغارستان قراللغنك ، آلمانیا و آووستریا ایمپراطورلقلرینك مدافعه‌سی ایچون بدبخت مسلمانلر طونه بویلرنده،

قارپات طاغلرنده سینه‌لرندن بررقلمه یاپارکن ، اولکه‌مزده‌کی آلمانلر ، سوریه و عراقده براشمکه‌چالیشیور ، (برەستلیتووسق) ده‌کی سیاسیلر ، قارص‌دن بر آدیم اوته‌یه کچمه‌مزه بر درلو راضی اوله‌میورلردی . یونانیلر ، ازمیرده قانلی هائله‌لر اوینادیغی ، آیدینی ، منه‌نی ییقدیغی ، غربی آناطولی وتراکیایی معصوم قانلریله بویادیغی اثناده مدنیت و انسانیت پیشوالغی دعواسنده بولنان غربلی قوماندان و ضابطلرك ، خاطره‌سی بیله تویلری اوربرتن بو خونین ماجراله ، تیاتروده برهائله سیر ایدر کبی فتورسز ، هیجانسز ، لاقید برر تماشاکر اولدقلرینی کورمدکمی ؟ (پیه‌رله‌رمیت) روحنك هیچ بر زمان سونمه‌یه‌جکنه حکم ایده‌بیلك ایچون ، بو صوك ماجرالر کافی و قناعت بخش واقعه‌لر دکلمیدر ! . جهان نه‌شکله کیررسه کیرسون ، ذهنیتلرده‌کی تحول نه قدر بویوك اولورسه اولسون ، عالم خرستیان ، مسلمانلغه قارشی دائما اسکی وضعیت کیندارینی محافظه ایده‌جکدر ! بونده هیچ شبهه ایتمیه‌لم !...

تورکك پاریلدایان قیلجی سایه‌سنده اجتماع ایدن لوزان قونفرانسنده بیله بو روحك وقت وقت فورانی کورلمیورمی ؟ اکر بو قونفرانسده تورکك حقوقی طانمش ، مسلمانلغك سسی طویولمش ایسه ، بونك سرینی ازمید افقلرنده پاریلدایان قهار سونکولرده آرامق ایجاب ایدر . دیمك‌که بوتون بر جهان خصومتنه قارشی حقمزی تسلیم ایتدیرمك ایچون دائما سونکولر پاریلدامالیدر . فقط ، یکی حیاتده دائما یوکسلمك ، تاریخك بزه تعیین ایتدیکی شانلی روللری دائما شرفلی برصورتده ایفا ایده‌بیلمك‌ایچون یالکزسونکولرك پارلاق قالماسی کافی دکلدر . خارجی دشمنلری آلهی برضربه ایله صیندیران ظفر اوردوسی کبی ، علمی ، اجتماعی ، اقتصادی و صناعی ظفری‌ده تأمین ایده‌جك اوردولر احضارینه مجبورز . بویوك پیغمبریمزك بویوردیغی کبی جهاد اصغردن دونن ملت ، جهاد اکبره باشلایه‌جقدر . بوایکی مجاهده‌نك‌ده اولکی قدر پارلاق و جهانشمول اوله‌بیلمه‌سی ایچون ، رهبرلرده عینی صمیمیتك ، عینی خلوصك ، عینی عزمك بولنمسی ، بوتون ملتك‌ده رهبرلرینه قارشی عینی اعتمادی پرورده ایتمسی ، ایمانلی بروحدتله ، صارصیلمقسزین ، کوستریله‌جك هدفه طوغری یوریمسی لازمدر .

یکی تورکیانك اعتلای مستقبلی ایچون اك بویوك تهلکه ، ملتك رهبرلرینه قارشی پرورده ایتمسی ضروری اولان صمیمی اعتمادك صارصیلمسنده‌در . هر هانکی یاکلش برخطوه ، فوضاوی بر حرکتله بواعتماد برکره‌صارصیلیرسه ،

بر چوق تلقینات مضره ایله تدریجاً درینلشـمك اوزره خلق ایله رهبرلر
آره‌سنده بر اوچوروم تکون ایده‌جکدر . خلق بو سورتده ، روحاً ، حساً
رهبرلرندن آیریلنجه ، احتراصکار وطنسزلرك ، مترقب فرصت دشمنلرك عقل
و خیاله کلمز أنتریقه و تلقینلریله ، داخلی تفرقه‌لر باش کوسـتره‌جك ، نتیجه‌ده
بو کونه قادار یاپیلان بوتون فداکارلقلر هدر اوله‌جقـدر . تورك هیـچ بر
شی بیلدیرمز . فقط تفرقه ئولدیریر . تورکك الك قورقونج دشمنی تفرقه‌در .
حضرت محمدك امتنه الك حار توصیه‌سی‌ده تفرقه‌دن اجتناب دکلیدر ؟! ..

تورکیانك بویوك خلاصـکارلرینه توجه ایدن الك قدسی وظیفه ، خلقك
کندیلرینه قارشی پرورده‌ایتدیکی صمیمی اعتمادك صارصیلمه‌سنه ، ملی تفرقه‌یه
دوشوره‌جك جریانلرك انکشاف ایتمه‌سنه میدان ویرمه‌مکدر .

بر ملتی یوکسلتمك ایچون اونك تاریخی ایچه‌طانیمش ، روحی حقیله تحلیل
ایتمش اولمق ایجاب ایدر . بناءً علیه ، یکی تورکیانك اجتماعی عمده‌لری تقریر
ایدیلیرکن تورکك تاریخی ایله روحی دائما کوز اوکنده بولندیریلملیدر. تورکك
تاریخی ، تفرقه‌نك دائما اضمحلال ایله نتیجه‌لنمش اولدیغنی کوسـترمکده‌در .
خلقك روحی طانیامقلغك انتاج ایتدیکی عواقبه کلنجه ، بونك ایچون ده مملکتك
اجتماعی اختلاجدن بلیغ بر مثال اوله‌مز ظن ایدرم .

(ماضیدن آتی‌یه) ، تورکك تاریخی طانیمق ، ملی روحی تحلیل ، ملی
سجیه‌لرینی تعیین ایتمك غایه‌سنه متوجه بر تجربهٔ قلمیه‌در . بر دور تاریخی‌نك
قاپانه‌رق یکی بر دور تاریخیك باشلادیغی شو هنکامده بویله بر تحری‌یه قطعی
احتیاج اولدیغی قناعتنده‌یز . یکی تورکیا ، ناصل تملر اوزرینه قورولملیدر ؟!.
بونك جوابی آنجق تورکك ملی روحی ، ملی سجیه‌لری آراشـدیریلدقدن ،
یکی احتیاجلری ، یکی وضعیتی تعیین ایدیلدکدن صوکره ویریله‌بیلیر .

استخلاص مجاهده‌سی نه‌قدر مشکل اولمش، نه قدر اهانتلر قارشوسنده
قالمش ایسـه ، شبهه یوق‌که اعتلا مجاهده‌سی‌ده او قدر چتین واوقدر متعصب
اوله‌جقدر . بو مجاهده‌نك‌ده احتمالکه علی کماللری ، دری زاده‌لری چیقه‌جقدر.
بناءً علیه ، اویله حرکت ایتملیدرکه اونلرك یازیلری و فتوالری‌ده علی کمال
و دری زاده‌لرك یازیلری وفتوالری کبی روح ملتده صاحب و مرتبلرینه
قارشی درین بر حس نفرت اویاندیرمقدن باشقه بر تأثیر براقمش اولمسون!
استخلاص مجاهده‌سنده ملتك روحنه و الك معزز حسیاتنه استناداً یوریمك
دهاسنك کوستریلمش اولمسی سایه‌سنده اهانتکار تلقینلر ناصیل بوغولمش.

ایسه ، اعتلا مجاهده سنده ده بنه ملتك روحنه و معزز حسیاتنه استناد ایدیلیرسه ، هر درلو دسیسه لر حقامته محکوم ایدیلمش اوله جقدر .

اعتلا مجاهده سی ایچون اك بویوك تهلکه ملتك روحنی، معزز تحسسلرینی چیکنه یه جك قدر فوضاوی حرکتلری ترویج ایدنلردن کله بیلیر . نوامیس طبیعیه و اجتماعیه یی لایقیله تدقیق ایتمه مش ، قانون تکاملك ماهیت و درجهٔ شمولنی آکلایه مامش اولانلرك ، کلیشی کوزل نشریاتده بولنملری اعتلا مجاهده سنك انکشافنه بویوك برمانعه احداث ایده بیلیر. چونکه بوکبی نشریات و افکار ، ملی وحدتی صارصارق ، فکرلرده تشتت و اعتمادسزلق حاصل ایدر . نتیجه ده ملت آره سنده تفرقه لر حادث اولور. تفرقه ایسه تورکك ئولومیدر . منور کنجلکده ملی تاریخی ، ملی روحی تعمیق ، ملی سجیه لری تحری ، یکی حیاتده اعتلا ایچون ایجاب ایدن عمده لری تفحص غایه لرینه طوغری بر شوق اویاندیرمق مقصدیله قلمه آلنان شو اثرده احتمالکه بعضاً یانیلدیغمز جهتلر اولمشدر . فقط خطا ، بشریتله توأم دکلیدر ؟..

شو اثر، محترم قارئلری مملکتك اعتلاسی یولنده برلحظه دوشوندیره بیلیرسه ، مؤلف کندیسنی بختیار عد ایدر . اولو تا کری ، مؤلفده قارئده هر خصوصده توفیقنه مظهر ایتسون !

م . شمس الدین

برملت مقدراتنی آنجق کندی تعیین ایدر.

ملتلرك مقدراتی ، بش اون سیاسینك مقرراتنه باغلی اولدیغی عقیده‌سنه صاپلانانلر ، حقیقتاً زواللی انسانلردر . روسیه چارلغی ۱۹۱٤ و ۱۹۱٥ سنه‌لرنده متفقلریله عقد مقاوله ایدرکن ، جهانك مقدراتنی (چارسقوئه) سکنه‌سنك آلنده عد ایدییوردی. قیصرك رجال عسکریه‌سی، (برەست‌لیتووسق) ده، بوتون آسیانك مقدراتنده فرمان فرما اوله بیله‌جکلری قناعتنده بولنمشلردی. (وەرسای) و (سەوەر) معاهده‌لرینك ناظملری ده ، ترتیب ایتدکلری مصالحه‌نامه‌لری مغلوبلره امضا ایتدیریرکن ، بوتون دنیانك مقدراتنی ایستدکلری شکلده تعیین ایتدکلرینی ظن ایدییورلردی . فقط ، هیهات !.. یکیدن بر چوق ملتلری ، برچوق اولکه‌لری رقهٔ اسارتنه صوقمغه حاضرلانان چارلق ، مدهش بر طراقه ایله نه قدر آز زمانده ییقیلدی کیتدی . چارلق بایراغنك سایه‌سنی بر آزداها توسیع ایتمك حرصیله چیرپینانلر ، چوق کچمه‌دن اسکی ایمپراطورلغك انهدام و انقسامی قارشوسنده تتره‌دیلر . بوتون آسیایی بنمسه‌ین ، متفقلری اولان تورکلرك قافقاسیایه طوغری ایلریله‌ملرینی استرقاب ایدن آلمانیا ، اسکی ایمپراطورلغك بعض اقسامندن بیله جدا دوشدی . روس ایلچیلرینه آغیر و قابا بر لسانله ایکیده بر مغلوبیتلرینی خاطرلاتان جنرال (هوفمان) ك آرقداشلری ، متفقین قوماندانی جنرال (فوش) طرفندن عینی معامله‌یه معروض قالدیلر . (برەست لیتووسق) ده دیدیشه

تقریر ایدیلن مقاوله‌لر ، مصالحه‌لر ، بوز اوزرینه یازیلمش کبی ، داها مرکبلری قورومه‌دن سیلینندیلر. عجبا دیکر مقاوله‌لر ، مصالحه‌لر ، طرح و تکلیفلر پایدار قاله‌جقمی ؟ امثالنه ، وقوعات جهانک طرز روشنه نظراً ، بو سؤاله مثبت بر جواب ویرمك حقیقةً پك مشکلدر. بالعکس ، پك آز بر مدت صوکره بوتون بونلرك ده کیشه‌جکلری داها قطعی کورونمکده‌در .

شئونات تاریخیه‌نك کونا کون تجلیاتی ، مقدرات مللك بش اون رجل سیاسی‌نك النده اولمدیغنی نه قدر چوق واقعه‌لرله تأییدایتمش وایتمکده‌در . روس ، آلمان و آووستریا ایمپراطورلقلری لهستانی تقسیم‌ایدرکن له ملتنك آرتق مؤبداً ئولمش اولدیغنی اعلان ایتمش ، بوتون آوروپاده ، بو تقسیمی قبول ایتمك صورتیله مراسم تدفینیه‌یه اشتراك ایلمشدی . فقط ، بو فجیع عاقبت اوزرندن داها بر چوق زمان کچمه‌دن ، نه‌لر کورولدی : بو اوچ معظم ایمپراطورلغك هر اوچی‌ده قیامت نمون برر طراقه ایله طرفةالعین‌ده ییقیلدیلر . اولجه مراسم تدفینیه‌سی اجرا ایدیلن (لهستان) ده بر دولت حالنده یکیدن صحنهٔ شئونه چیقدی !...

ایتالیانی سنه‌لرجه حاکمیتی آلتنده قیوراندیران آوستریا ، بوکون ئولومه محکوم بیکلرجه اولادینك اعاشه‌سی ایچون ، ایتالیانلرك حس مرحمت و شفقتنه التجا ایده‌جك بر درکه‌یه ایندی . رومانیادن آلدیغی یرلرله اکتفا ایده‌مه‌ین بلغارستان ، بواراضی‌دن باشقه ترا کیا و ماکدونیادن‌ده وازکچمکه مجبور اولدی .

فعلاً هابسبورغلرك تحت حاکمیتنده بولنان (بوسنه هرسك) ك آوستریایه الحاق ایدیلدیکنی اعلان کبی صوری بر ایش ایله بالقانلری

آتشـله‌یه‌رك بالآخره حرب عمومینك ظهورینه یول آچان (قونت خه‌رنتال) ك خلفلری، آره‌دن اون سنه کچمه‌دن ، دکل یالکز بوسنه هرسکی ، ایمپراطورلغك همان ایکی ثلثنی دشمنلرینه ترك ایتمك اضطرارنده قالدیلر !...

مقدرات جهانده فرمانفرما اولمق قدرتی رجال سیاسیه‌نك النده اولسیدی ، هرحالده بوتون شوحادثه‌لر اویله معکوس نتیجه‌لره منتهی اولمزلردی . دیمك که مقدرات جهانك تعیینی ، رجال سیاسیه‌نك مقرراتندن زیاده شئونات و ایجاباتك تظاهریله علاقه‌دار بولنیور . سینه‌سنده لایموت بر جرثومهٔ حیات طاشیان ملتلر ، اك مدهش قاصیرغه‌لره رغماً ، ینه موجودیتلرینی محافظه ایدییورلر . چونکه برملتك مقدراتی معاهده‌لرله دکل ، ماضیسی ، قابلیت حیاتیه‌سی ، افرادینك عزم وایمانی ایله علاقه‌داردر. ئولمکه عزم ایدن ، روحنده لایتزلزل بر ایمان ، بنیه‌سنده لایموت بر جرثومهٔ حیات طاشیان برملت ، هیچ بروقت وهیچ برصورتله ئولمز وئولدیریله‌مز. برملتی ئولدیره‌جك قهار عامل ، ارباب سیاستك قرارلری دکل او ملت افرادینك عزمی براقماسی، یأسه صاریلمه‌سی ، ایماناً صارصیلمه‌سی‌در. برملت ایچون اك قورقونج تهلکه، نه مغلوبیت، حتی نه ده محکومیت‌در. اك مدهش تهلکه ، بالعکس ، امیدسزلك ، ایمانسزلقدر. مغلوبیت ومحکومیت کبی تجلیات، بعضاً اوزون بیله اولسه ، هرحالده موقت برماهیتی حائزدر . دون بلغارلرك ئولدیریجی جبزمه‌لری آلتنده ازیلن صربلر ، بوکون غالبلرینك میراثنه قونمش بولنیورلرمی؟ هرامم محکومیتلری اوزرندن سنه‌لر کچن اهلر ، بوکون موازنهٔ دولیه‌ده برموقع مخصوص اشغال ایتمیورلرمی ؟ (سه‌وه‌ر) ده تورکیایی کندی

حکم اعدامنی أللریله امضالامغه دعوت ایدنلر ، (لوزان)ده غالب تورکیانک مظفر قوماندانی اوکنده اوپاچاوره‌یی کندی أللریله ییرتمغه مجبور اولمدیلرمی ؟

تورکیایه ، میراث موعود نظریله باقان ، تورکیا خریطه‌سنه (خسته آدم) اتیکتی یاپشدیران چارلغک اوحشمت جهانشمولی یرنده بوکون نه‌لر ، نه فاجعه‌لر کوریورز . اوسطوت ، اودبدبه ، اوسلطنت اواحتراص نه اولدی ؟ برهیچ !.. دکلمی ؟.. حالبوکه تورکیا معجزوی برحیاتیتله هم بوچارانی ییقمش هم‌ده اوزرینه سوق ایدیلن قاتللری محو ایتمش ، اعدامنی قرارلاشدیران سیاسیلری دەویرمش ، بوتون دنیایه حق حیات واستقلالنی طانتمشدر .

شبهه‌یوقکه ، ملتلرک سرنوشت تاریخیلری ، شخصلرک سرکذشت حیاتیلری قدر متحول وپوروزلیدر . هرفردک صفحات عمری ، قسماً دیکنلی وبورالی قسماً‌ده چیچکلی وکونشلی منظره‌لر عرض ایدر . بو ایکی منظره آره‌سنده‌ده قاریشیق واعوجاجلی صفحه‌لر توالی ایدر . عینی احوال وصفحات ، ملتلرک حیات سیاسیه‌لرنده‌ده مشاهده اولنور . برملت ، برعصرده شوکت وسطوتک ذروهٔ عظمتنه اعتلا ایدر . فقط ، برزمان کلورکه ، اوموقعدن ؛ چیقدیغندن دها سریع خطوه‌لرله سوروکله‌نیر ، اینر . شوکت ، انحطاطه ، عزت ، ذلته منقلب اولور .

بعضاً دورهٔ عظمتنده مست وبی‌پروا پادشاهان برملتک الک شانلی سعادتلری ، اونک ایچون برمقدمهٔ ادبار ماهیتنده بولنور . بعضاً‌ده سرنوشت سفالتی آلتنده ایکلرکن معروض قالدیغی مدهش فلاکتلر ، انتباه ملی‌یی تأمین ایتمک کبی فیاض برنتیجه‌یه منتهی اولور . یکی

طوغان نیر انتباه اساسلی وپایدار اولورسه ، هیچ شبهه یوق، حرکت سقوطیه توقف وحتی صعوده انقلاب ایدر. انتباه ، سقوطك برحال طبیعی اولدیغی و اوله‌میه‌جغی قناعتیله باشلارسه ، حرکت رجعیه دها سرعتلی اولور . قورتولش احتمالی‌ده داها زیاده قوت بولور .

ملتلری یاشاتان ویا قهر انقراضه سوروکله‌ین عوامل، یأس ویا امیده منتهی ثابت وعمومی قناعتلردر. امیدی ئولمه‌مش برملت ، الك مدهش صدمه‌لره رغماً موجودیتنی محافظه ایده‌بیلیر. انقراضه محکوم اولدیغی قناعتنی بسله‌ین برملتده ، خارجدن برصرصر فلاکت اسمه‌سه‌بیله مروروزمانله کندیلکندن چوکر کیدر. تاریخ، قورقونج فلاکتلر ایچنده انقراضه طوغری سوروکلندیکی ظن اولنان ملتلرك امید وایمان سایه‌سنده ، ینه دیریلمش اولدقلرینه دائر برچوق مثال کوسترمیورمی؟ ینه تاریخده، یأس ونومیدی‌ایله اولا اسارته، صوکره انقراضه یووارلانمش آز ملتلرمی کوریورز ؟!..

۱۸۶۰ ده ، آلمانیا بوکونکندن دها مدهش برانهزامه اوغرامشدی. ۱۹۱۹ ده متفقلرك مشترك باش قوماندانی جنرال (فوش) آلمانیا ایچنه کیره‌مه‌مش اولدیغی حالده اوزمان ، جرمان اولکاسی باشدن باشه پرواسز (ناپولیون)ك مغرور اردولرینك آیاقلری آلتنده قالمشدی. بوانهزام آلمانلرده درین واساسلی برانتباه طوغوردی. ناپولیون استیلاسندن اول ، آلمانلرده ملیت حسی مفقود ، وطن محبتی مجهول ایدی. اختلال کبیر قهرمانلرینه قارشی هرآلمان قلبنده عمیق برمحبت واردی. فقط ، ناپولیون اوردولرینك حقارتلری آلتنده سورونمکله محکوم اولور اولماز ، بوتون آلمانیاده وطن وملیت عشقی فورانه باشلادی. طالع، آلمانلره بوعمومی انتباهی

تهییج ایده جك هانکی دماغلری ده یتشدیرمك لطفکارلغنده بولندی.
بویوك فیلسوفلری (قانت) ، عزم و مرامك ذکایه فائق اولدیغی
دستورینی قورمشدی. بو دستور آلمانلرك رهبر حرکاتی اولدی .
آلمان کنجلری عزم ایله هر مشکله غلبه ایده جکلری قناعتیله تربیه
ایدیلمکه باشلاندی . بو تربیه نك ایلك ملی لسانی (یالم) اولدی .
متعاقباً ، (قلایست) ، (آرند) ، (کورنه ر) و (روقه کرت)
کبی آتشین و ملی شاعرلر یتیشدی . آلمان کنجلری لاهوتی
برعشقله اتحاد ملی یه سوق ایدیلدی .

نهایت آلمان انتباهنی تهییج ایدن بو کتله دهانك باشنه (فیخته)
کچدی . فیخته ، متین دهاسی ، آهنکدار نطقلری ایله ملتی انتباهه
دعوت ایدییور ، سونمش روحلره (عزم و امید) شراره لری
صاچیوردی . نتیجه (۱۸۷۰) ده بوتون عظمتیله میدانه چیقدی .
ناپولیونك خلفلری ، (وه رسای) ده (آلساس لورن) ی آلمانلره
ترك ایدن آغیر معاهده یی امضایه مجبور اولدیلر ! . . . عینی حال ،
(موندروس) متارکه سندن صوکره مملکتمزده ده کورولمدیمی ؟
آوروپا مدنیتنه ، انکلیز عدالتنه مفتون اولانلر ، نه الیم ماجرالره
شاهد اولدیلر ؟ . . . بوتون بو قان و اهانت قوفان ماجرالردکلیدرکه
بزده ده عمومی بر انتباه اویاندیردی . انکلیز عدالتنك مفتونلرینی ،
فرانسز کوانورینك پرستشکارلرینی بیله الك آتشلی برر ملیت پرور
یاپدی ! . . .

۱۹۱۹ ده (وه رسای) ده ینه برمصالحه عقد ایدیلدی : بودفعه
فرانسه (۱۸۷۰) انهزامنك اویاندیردیغی انتباه سایه سنده یاریم عصر
صوکرا (آلساس لوره ن) ه قاووشیوردی . قیصرك سوسیالیست

خلفلری ده ، غالب (قلهمانسو) نك اوزاتدیغی آغیر و محقر صلحنامه یی امضایه مجبور اولیورلردی . اسکی مغلوب آلمانیا کبی دونکی مغلوب فرانسه ده ، شبهه یوق که ، بو کونکی نتیجه یه عزم و امید سایه سنده واصل اولمشلردی. بعضاً غالب، بعضاً مغلوب اولان آلمانیا ایله فرانسه، متبادل غلبه یی دائما مغلوبیتی تعاقب ایدن دورهٔ انتباهده ، داها آتشین بر شکل آلان عمومی عزم و امید سایه سنده قازانمشلردر . بو کونکی وضعیتك یارین نه شکل آله جغنی ده زمان کوستره جکدر !....

حالبوکه ، امیدسز و عزمسز ملتلر ، بر مغلوبیتده اوغرادقلری تقدیرده ، آرتق بر داها باشلرینی قالدیره مزلر. بلاتردد دیه بیلیرز که ، بدبخت اندلس سلطنتنك افولنی حاضرلایان عامل ، خونخوار (فردیناند) ایله دسساس (ایزابللا) نك جسارت و درایتلرندن زیاده، (غرناطه) یی استیلا ایتمش اولان امیدسزلك ، عزمسزلك ایدی . داها اسکی بر زمانده رومالی (قاتون) ، سناتوده « قارتاجه تخریب ایدیلملیدر ! » دیه باغیردیغی زمان ، بوتون رومالیلر عینی امید و عزم ایله چیرپینیورلردی . قارتاجه ده ایسه ، بالعکس یاشایه بیلمك امیدی سونمشدی . نهایت قهرمان فقط بدبخت (آنیبال)ك خارقه نما شهامتنه رغماً ، قارتاجه داخلك امیدسزلکی ، رومانك عزمی کبی ایکی عامل تأثیریله مؤبداً ییقلدی !...

دیمك که امیدسزلك آفتزده بر ملت ایچون اك مدهش مغلوبیتلردن داها فجیع عواقب احضار ایتمکده در . چونکه افراد ملتده یاشامق قناعتی یرلشمش بولنورسه ، مغلوبیتك موجب اولدیغی وضعیتدن قورتیلمق دائما ممکندر . فقط ، امیدسز افراددن متشکل بر جمعیت ، هیچ بر صورتله یاشامز و یاشایه مز . امیدسزلکك عاقبتی،

قطعی اضمحلال‌در . ایشته بونك ایچوندرکه دشمنلریمز (موندروس) متارکه‌سنی متعاقب استانبوله کیرنجه، بوتون غیرتلرینی ملتده عمومی بر امیدسزلك تولید ایتمك ، نتیجه‌ده تصور ایتدکلری (سه‌وه‌ر) اعدامنامه‌سی احکامنی قولایجه موقع تطبیقه قویمق امکاننی تأمینه صرف ایتمشلردی .

فقط ، سیاست عفریتلرینك بوتون بو شیطانی دسیسه‌لری تورکك عزم و اصالتی قارشوسنده هیچ بر شیئه موفق اوله‌مدی . تورکك مقدرات تاریخیه‌سنی ابدیاً قاپامق حرصیله یانان دماغلر ، کرچه بش اون سفیلی تاریخك لعنت ابدیه‌سنه معروض اوله‌جق افعال و حرکاته سوق ایده‌بیلدیلر . فقط تورکك احساسنی هدف اتخاذ ایده‌رك تنظیم ایتدکلری (سه‌وه‌ر) عهدنامه‌سی (سه‌وه‌ر) معمولاتی قدر پایدار اوله‌مدی . تورکك الٓهی عزمنه چارپان بو جنایت و اهانت محصولی پارچالاندی ، کیتدی !... نه (لوئید جورج) ك شیطنتی ، نه اختیار قاپلانك غیرتی ، نه‌ده خائن سلطانك اهانتی تورکك مقدرات نهائیه‌سنده مؤثر بر عامل اوله‌مدی !...

تورکك الٓهی عزمی ، صمدانی حیاتیتی هرشیئی منطق صوری ایله محاکمه ایدن سیاسیونی شاشیرتدی . خیانت آغلرینی پارچالادی و مستقبلك اجتماعیاتجیلرینه بر دستور قطعی اوله‌رق شو حقیقتی اوکرتدی : بر ملت مقدراتنی آنجق کندی تعیین ایدر

حاکمیت ملیه - سلطنت شخصیه

تورکلر صوك اوچ سنه‌لك مجاهده‌لریله برملتك مقدراتنی آنجق
او ملتك تعیین ایده‌بیله‌جکنی برحقیقت علمیه اولق اوزره بوتون
جهانه اثبات ایتمشلردر. فقط، ینه بودورهٔ مجاهده کوسترمشدرکه
برملتك مقدرات تاریخیه‌سی اوزرنده بالذات عامل اوله‌بیلمه‌سی،
او ملتك مقدراتنه فعلاً حاکم اولمسنه متوقفدر. فعلی حاکمیت
بوخصوصده شرط اساسیدر. حاکمیت ملیه، بوشرطك تحققی دیمکدر.

مقدراتنه فعلاً حاکم اولان برملتك فردلریله سلطنت شخصیه
سلطه‌سی آلتنده ازیلن برملتك فردلری آره‌سنده امید، عزم،
وروحی هیجان اعتباریله پك بویوك برفرق واردر. سلطنت شخصیه‌نك
قهار سلطه‌سی، عزم وامیدك قاتلیدر. بوسلطه، آلتنده قیوران
فردلرده روحی هیجانی قوروتور. اونلری اراده‌سز، هیجانسز بهایم
درکه‌سنه ایندیریر. بوصورتله بو بدبخت فردلر قهر وظلمه، ذلت
ومسکنته آلیشیرلر. حیوانی برانقیادله هرشیئه تحمل ایدر وکیتدکجه
ذلت ومسکنت چوقورینك داها درینلرینه کومولورلر.

یلدای حیاتك بو زواللی یولجیلری، کومولدکاری یأس و ذلت
چوقورندن قورتیلمق ایچون بیهوده یره، یرلردن کوکلردن استمداد
ایدرلر. فقط، انین استمدادلری اولویان یأسك غمغمه‌سی، دوکولن
سفالتك دمدمه‌سی آره‌سنده بوغولور و صوصار. بو بیچاره‌لر
دوشونه‌مزلرکه نجاتلری یرلرده کوکلرده دکل، کندیلرنده‌در. حالبوکه

امیدسز فردلردن متشکل بر جمعیت ، ملیتی ، دینی ، بنلکنی ادراك ایتمه‌ین ابتدائی مخلوقات کومه‌سی دیمکدر . بویله کومه‌لرده طبیعی عزم و هیجان‌ده بولنه‌میه‌جغی ایچون ازلی نصیبه‌لری بنلکلرینی مدرك ، امیدلی و عزمکار قوملرك اقتصادی ، عرفانی وحتی سیاسی اسارتلری آلتنه دوشمکدر .

فردلری وبالنتیجه جمعیتلری بودرکه‌یه سوروکله‌ین عواملی تحلیل ایتدیکمز زمان منشألرینك سلطنت شخصیه سلطه‌سنه پیوسته اولدقلرینی کورییورز . دیمك‌که برملت ایچون سلطنت شخصیه سلطه‌سی افراده یأس وحرمان صاچان ، اونلرده‌کی عزم وامید منبعلرینی قوروتان بر آفت عظمی‌در . بو آفت ، فردك یالکز عزم وامیدینی قورو تمقله قالمز . بنلکنی ودینی‌ده بوغار . چونکه یأس ایله ایمان برسینه‌ده برلشه‌مز !...

دونکی تاریخمزی ، اسباب ظاهریه ماوراسنه نفوذ ایتمك شرطیله تحلیل ایده‌جك اولورسه‌ق ، شو مطالعه‌نك صحتنی مؤید بیکلرجه دلائل بولورز . تاریخك کوستردیکی اسباب ظاهریه‌یه باقیلیرسه ، بزی دونه قدر ، هرکون بر آز داها کوملك اوزره یأس ونومیدی غیاسنه سوروکله‌ین عامل ، متوالی مغلوبیتلردر . کوپریلی (قره‌مصطفی پاشا)نك ویانه رجعتیله باشلایان وکیتدکجه داها فاحش برشکل آلان هزیمتلرك زمانمزه قدر توالیسی ، هرمغلوبیتی متعاقب وطنك قیمتدار برپارچه‌سنك الدن چیقمه‌سی ، روحلرده‌کی یأس عمیقك اك مهم عاملی اولمشدر . بونده شبهه یوق !.. فقط ، عجبا حقیقی اسباب بوندن عبارتمیدر ؟ بومغلوبیتلر ، نیچون بوقدر فاحش برصورتده دوام ایتمش ونیچون مملکتك حدودلری ، محافظه ایدیله‌میه‌جکی بدیهی اولان اولکه‌لره وحتی ویانه اوکلرینه قدر

عدیدایدلشدر؟ تاریخك کوستردیکی بوتون ظاهری سببلری بو صورتله استکناه ایدرسه‌ك حقیقی سببك بونلر دکل، بو سببلری ده احضار ایدن سلطنت شخصیه اصولی اولدیغنی تعین ایدر . چونکه سلطنت شخصیه نظریاتنه کوره، دولت ملتك دکل، تاجدارك مال موروثی‌در. تاجدار افراد ملتك رقبه‌سنه مالکدر. بناءً علیه بوتون ملت منحصراً تاجدارك آرزو وارادهسنه منقاد اولمغه محکوم برسوروودر . بو سورونك جانی ، مالی ، حکمدارك کیفی آرزولرینی اجرا ایچون صرف ایدلمسی مباح ، حتی مشروع بر متاعدر . تاجدارك بونامتناهی نفوذ وسلطه‌سنه دینی برماهیت ویرمك، شناعت ومظالمی محق ومشروع کوسترمك ایچوندرکه اوکا اسلام اساسلریله هیچ بر وجهله قابل تألیف اولمیان ، حتی روح قرآنه برنوع تجاوز ماهیتنده اولان (ظل الله فی العالم) کبی برعنوان ویرمشلردر . تاجدارلره خالق کائناتك ظلی اولمق پایه‌سی احداث ایدلدکدن صوکرا ، اونلرك کیف وآرزولرینی تحدید ایده‌جك آرتق هیچ بر قوت قالمیوردی . چونکه اللهك ظلی اولمق پایه‌سی، صاحب سلطه‌یه احکام شرعیه‌یی ده کیف وهوسنه کوره تعدیل ایتمك صلاحیتی بخش ایتمش اولیوردی . بو نتیجه بزه اسلام و عثمانلی تاریخنك مظلم وخون آلود صحائفنی ایضاح ایده‌بیلیر. حتی باب عالی حکومتنك ماهیتنی ده بو نتیجه‌یه کوره پك کوزل تقدیر ایده‌بیلیرز : فی الحقیقه سلطنت شخصیه نظریاتنه کوره جسمانی وروحانی بوتون سلطه پادشاهلرده طوپلاندیغی ایچون مملکتده یکانه نافذ اراده ، بالطبع حکمدارلرك کیف و آرزولری اولیوردی . باب عالی ایسه ملتك حکومتی دکل ، هردرلو قیوددن آزاده بر حالده فرمانفرما اولمق غایه‌سنی تعقیب ایدن سرایك حکومتی موقعنده بولنیوردی . بناءً علیه باب عالی ، ملتك منافعنی ، مملکتك اسباب استخلاص و اعتلاسنی ، خلقك اقتصاداً ، عرفاناً

اعتلاسنی دوشونمکدن زیاده پادشاهلرك آرزو واحتراصلرینی ، سرای کوزده‌لرینك حیوانی هوسلرینی درپیش ایتمکه مجبور ایدی .

صدراعظملر ، شیخ الاسلاملر وبوتون او برسورو ناظرلر سرایه عریضه‌لر تقدیم ایدرکن دولت وملتك منافع واحتیاجلرینی دکل ، افندیلرینك توجه و التفاتلرینی دوشونیورلردی . سرایه صونولان مجلس وکلا مضبطه‌لرنده‌کی امضالرك بالاسنی توشیح ایدن (قوللری !) قلیشه‌سی ، باب عالی حکومتنك حقیقی برطراز هویتی ایدی . وکلای فخام بو قلیشه ایله مملکتی ، سرایك بلا قید وشرط تصرف ایده‌بیله‌جکی برچیفتلك ، کندیلرینی‌ده پادشاهك وکیل خرجی ویا داها طوغریسی اوشاغی تلقی ایتمکده اولدقلرینی اعتراف و اعلان ایدییورلردی.

دیمك‌که سلطنت شخصیه طرز حکومتنه کوره باب عالی‌ده جداً ناموسکار، وطنپرور، منسوب اولدیغی ملته برشهراه اعتلا آچه‌بیله‌جك قدر یوکسك عرفانلی ذوات بولنسه‌ده بونلرك برشی یاپمالری امکانی یوقدی و اوله‌مزدی. چونکه تاجدارك علی العاده بر اراده‌سی ، هرشیئی آلت اوست ایدر ، حتی او ناموسکار شخصیتلری بیله عدم آباده کوندره‌بیلیردی. حالبوکه ، باب‌عالی حکومتی پادشاهلرك اطرافنی آلان منفعت‌پرستلرك ، جاهل آغالرك تلقیناتنه کوره تشکل ایتدیکندن ایچلرنده بوکبی اوصافی حائز ذوات تصادفی ونادراوله‌رق بولنوردی. بولنانلرده آرزولرینه رغماً هیچ برشی یاپه‌مازلردی . اکثریت وکلاء سرایه تقدیم ایدیلن عریضه‌لرده‌کی (قوللری !) قلیشه‌سنك حقیقی ماصدقی اولان انسانلردن متشکل اولوردی. بوماهیتده اولان باب عالی حکومتلرینك‌ده ملتك املارینی ، آرزو و احتیاجلرینی دوشونمه‌لری

احتمالی یوقدی. بونك ایچوندرکه باب عالی ده؛ افرادملتی یأس و نومیدی چوقورینه یوارلامقده؛ سرایله متحد بولنیوردی. ینه بونك ایچوندرکه ویانه رجعتندن اعتباراً هزیمتلر توالی ایتدکجه، خلقده ملی و عمومی بر انتباه تولیدینه غیرت ایدیله جکنه بالعکس افرادده طویغو سزلق میقروبلری زرقنه چالیشیلمش، سفاهت و اسراف قاپولری آچیلمشدر.

گرچه تنظیمات دورینك بعضی یوکسك سیمالری، یك الیم فلاکتلردن صوکره، زمانك احتیاج و ایجاباتی نظر اعتباره آلانق ضرورتی طویمش و بعضی تشبثلرده بولنمشلردر.

فقط بوتون بو تشبثلر ملتی یأسدن، دواتی انقراضدن قورتاره ـ مامشدر. چونکه بوتون بو تشبثلر صوری و فرعی شیلردی. اساسلی اولانلرده حکمدارك بر ارادهسیله آلت اوست ایدیلیور، ینه اسکی حاله رجعت اولنیوردی. چونکه عمومی یأسك، منتظر انقراضك یگانه عاملی اولان طرز حکومت ینه اسکی شکلده طوریوردی. بوندن باشقه، بو حمیتلی و منور شخصیتلرده روح ملی‌یی استبصار ایده‌رك بونك ایجاباتی اونکله توفیق ایتمکه اهمیت ویرمه‌مش، اولدقلرندن حرکتلریله دائما ارتجاعه مساعد بر وضعیت احداث ایدییورلردی. اساساً بونلرده یالکز اسکی شکل دائره‌سنده صوری بر اصلاحات یاپمغه چالیشمش، بلاقید وشرط ملتك حاکمیتنی تأمین لزومنی خاطرلرینه کتیرمه‌مش، بلکه ده بونی دوشونمکه بیله جسارت ایده‌مه‌مشلردی.

حالبوکه حرکت انقراضیه‌یی طوردیرمق، ملته یکی بر روح نفخ ایده‌بیلمك ایچون اولا، عمومی استیلا ایدن یأسی بوغمق، صوکراده افرادده صارصیلمز بر عزم و ایمان اویاندیرمق لازمدی. بوده آنجق ملته کندی مقدراتی اوزرنده بلا قیدوشرط بر حاکمیت تأمینی ایله

ممکن اوله‌جقدی. آنجق بوصورتله ملت تجدد احتیاجنی بالذات طویار، و بو یولده‌کی فعالیتده مثمر و پایدار اوله‌بیلیردی. چونکه تجدد احتیاجی روح ملیدن طوغمادقجه ، پایدار اوله‌ماز. کتله‌دن معروض قاله‌جنی مقاومت قارشوسنده یا محو اولور کیدر و یا آنجق صوری بر شکلده قالیر و بناءً علیه مظهر انکشاف اوله‌مز . ناصیل که (سلیم ثالث) زماننده‌کی تنظیماتجیلرك مساعیسی برنجی شکلده ، (عبدالمجید اول) دورندن اعتباراً صحنه‌یه چیقان تنظیماتجیلرك بوتون غیرتلری‌ده آنجق ایکنجی شکلده نتیجه‌لنمشدر .

متوالی مغلوبیتلرله تشکیلات اداریه و عسکریه‌سی بوزوان دولتك قورتاریلمه‌سی درین و اساسلی بر انتباه ایله ممکن اوله‌بیلیردی . بر انموذج اقوام اولان ایمپراطورلغك شیرازه‌سی تورکلردی . بو ایمپراطورلغی تورکلر تأسیس ایتمش اولدقلری کبی تأمین انتظام و اعتلاسی‌ده تورکلرك علمی ، صناعی اساسلی بر انتباهه مظهر اولملرینه متوقفدی. مملکتده‌کی ملیت و دین اختلافنك نتایج اجتماعیه وسیاسیه‌سی بنیهٔ دولتی متصل صارصارکن ایمپراطورلغك الـچوق اهمال ایدیلن عنصری اك چوق دوشونیلمه‌سی ایجاب ایدن تورکلردی . بو وضعیت داخلنده تنظیماتجیلرك تجدد و اصلاحات تشبثلری، پك طبیعی ایدی‌که ؛ دولتجه اهمال ایدیلن تورکلره نسبتله داها زیاده تنور ایدره‌ك ملی جریانلره قاپیلمش اولان غیر مسلملرك لهنه برطاقم نتایج تولید ایده‌جکدی .

۱۸۵٦ تاریخنده تنظیمات خط همایونی کلخانه‌ده قرائت ایدیلورکن (ایپسیلانتی Ypsilanti) نك ، (فه‌نیکس Fhénix) رسملی سیاه بایراغی، ایمپراطورلق داخلنده‌کی غیرمسلملرك تمثال آمالی اولمشدی. (عبدالمجید اول) اصلاحات فرماننده :« روابط قلبیهٔ وطنداشی

ایله بربرلرینه مربوط اولان و نظر معدلت اثر مشفقانه‌لرنده مساوی
بولنان کافهٔ صنوف تبعهٔ شاهانه لرینك هر یوزدن حصول تمامیٔ
سعادتحاللرینی » امر ایتمه‌دن اوتوز آلتی سنه‌اول (اوده‌سا) ده تشکل
ایتمش‌اولان (اتریا Hétairie) جمعیت خفیه‌سنك قهرمانی (ایپسیلانتی)،
عناصر غیر مسلمه‌یه قارشی نشر ایتدیکی بیاننامه‌ده شو سطرلری
یازمشدی: « (ماراتون) ایله (ترموپیل) آره‌سنده‌بولنه‌لم.. مستبدلرك
قانی، (آپامینونداس) ك (تراسیبول) ك، (میلتیاد) ك ، (لئونیداس)ك
ارواحنی‌شادایده‌جکدر . (دارا) لرك (سرخس) لرك محروم جسارت
احفادی اولان تورکلر ، قدیم ایرانیلردن داها قولای مغلوب
ایدیله‌جکلردر ا... » .

عاصی (قاراویاس Karavias) ، طونه بویلرنده (قالاص) شهرینی
آتسزین باصه‌رق، جامعلری تخریب ، عساکرمحافظه ایله مسلمانلری
قتل‌عام ایتمکله‌بوبیاننامه‌یه ایلك جوابی‌ویرمشدی. (موره)عصیانی ایسه
هنوزاونوتولمه‌مشدی. عناصرمسلمه‌یه کلنجه، اونلرده تنظیمات جریانی
عادتا دینسزلك کبی تلقی ایتمش ، مقاومتکار بر وضعیت آلمشلردی ..
(خسرو پاشا) ، تنظیمات قهرمانی (رشید پاشا) یی رأس کاردن
آتدیردیغی زمان، ارتجاع غلبه ایتمش‌اولیوردی . مسلمانلرك وبالخاصه
تورکلرك طبیعی برحسله تنظیمات فعالیتنه مقاومتلری سببسز دکلدی .
تنظیمات ، انهدامه یوز طوتان بوتون ملی تشکیلاتلرینی ، صناعتلرینی
تحت تهلکه‌یه براقیوردی . تورکلر ، علماً اولدیغی کبی اقتصاداًده ،
رعیه‌نك تحت‌اسارتنه سوروکله‌نیورلردی. روح‌ملی ، بوتهلکه‌یی حس
ایتمش ، فقط ، چاره‌سنی آرایه‌بیله‌جك قدر اویانمامشدی . او، بوتون
بو حالاته قارشی عطالتنی محافظه و ارتجاعه میلاندن باشقه برشی

دوشونه‌میوردی . قورقدیغی وضعیتك تحققندن صوكره كندیسنی عمومی بر یأس ونومیدی یه قاپدیره‌جقدی وَ اویله اولدی .

سواداعظم، غیرشعوری برحسله، باب‌عالینك مملكتی باطیره‌جغی قناعتنی بسلیوردی. منور طبقه ایسه، سواد اعظمك روحنی تحلیل، سجیه‌سنی تدقیق، وجدان ملی‌یی تحری ایده‌رك خلقی تنویر وارشاد ایده‌جكلرینه، اونی‌ازیله‌سی‌مطلوب بر كتلهٔ جهل كبی تلقی ایدییور، هر حركتلریله‌اونی قوشقولاندیرییورلردی . وا اسفا كه، سواد اعظمك تحسسی، تحقق‌ایتدی . غیرملی تنظیمات فعالیتی، عناصر غیرمسلمه‌نك داهازیاده قوتلنمه‌لرندن، داهاقانلی‌حركاته جرئت‌ایتملرندن‌باشقه برشیٔ تأمین‌ایتمدی. نتیجه‌ده یوردلر تارومارا‌ولدی. اولادوطن‌قان‌دریالرنده بوغولدی. ملی‌ثروت، ملی‌صنعت‌محواولدی ورومایلی‌ألدن چیقدی !...

فقط، آناطولینك الٓهی ظفری سایه‌سنده بوكون، بوس‌بوتون یكی‌بروضعیتله تقابل ایدییورز . قارشـومزده ملیتلری، أملاری، مفكوره‌لری آیری آیری بر كتلهٔ اقوام دكل، دینی طویغوسی، ملی غایه‌سی متحد تك برقوم بولنیور . بو بدبخت‌قوم، عصرلرجـه دوام ایدن‌لاقید واكثریا ظالم اداره‌لر، ألیم انهزاملر، بنیـه وروحنه اویغون اولمیان طرز تداویلرله ییرانمش، بی‌تاب دوشمشدر . اونی قورتارمق، كندیسنه یكی بر نفخهٔ حیات ویرمك ایچون ایلك اوله الٓهی بر امید و عزم اویاندیرمق ایجاب ایدر . ملی مجاهده وبونك شانلی نتیجه‌سی‌ملت‌ده‌كی اویوشوق امید وعزمی‌اویاندیردی. شیمدی بو امید و عزمی شعورلی بر ایمان حالنده هر سـاحه‌ده انكشـاف ایتدیرمك‌ایجاب‌ایتمكده‌در. بوامید وعزمك‌منبعی، توركك تاریخنده، ملی روحنده، دینی تحسساتنده مكنوزدر . بومنبع آراشـدیریله‌رق

میدانه چیقاریلورسه ، شبهه ایتمه‌یه‌لم که ، روح ملی بوتون قدرتیله انکشاف ایده‌جك ، تورکك اوزرنده ابدیت‌دامغاسی طاشیان قابلیت حیاتیه‌سی ، هر ساحه‌ده ، حیرتبخش تجلیات کوسترەجکدر . حاکمیت ملیه ، بزه‌نورلی برشهراه‌اعتلا آچمشدر . بو شهراهده‌صارصیلمسزین یورویه‌بیلمك ایچون افراد ملتده‌کی عزم و امیدی داها زیاده تهییج وتقویه ایتملی‌یز . بونك ایچون فردلرك ملیتی ، دینی خلاصه بنلکنی حقیله بیلمه‌سی کافیدر . چونکه بنلکنه شعوری اولان برفردك قلبی ، دائما عزم و امید ایله ضربان ایدر . روحی ، ایمانلی هیجان ایله یاشار .

حاکمیت‌ملیه ، ملتك بلاقید وشرط مقدراتنده‌بالفعل مؤثراولمسی دیمکدر . بو حاکمیت یالکز هر هانکی بر صنفه دکل ، بوتون ملته شاملدر . بناءً علیه ، اجتماعی وضعیتی نه اولورسه اولسون ، هر فردك بو حاکمیتده دیکر فردلرککنه مساوی بر حصهٔ اشتراکی واردر . افرادملتك یکی‌شکل حکومتله صمیمی برصورتده مربوطاوله‌بیلملری ایچون حاکمیتده مساوی بر حصهٔ اشتراکلری اولدیغنی بیلملری کافی دکلدر . بونی فعلاً ده طویمالری لازمدر . خلقده بوطویغویی تولید ایتمك ، منورلرك الکقدسی بر وظیفه‌سیدر . شوحالده ، حاکمیت ملیه دورنده منورلکك شعاری ، ملتی طانیمق اولملیدر . منورلر ملتی نه‌قدر یاقیندن و نه قدر ایی طانیرلرسه ، حاکمیت‌ملیه‌ده اوقدراساسلی و اونسبتده تهلکه‌دن سالم اولور .

فقط ، اعتراف ایده‌لم که بو عظیم انقلابه رغماً آره‌مزده حالا تورکلر آره‌سنده بولنمقدن بی‌حضور اولان لوانتن روحلی‌ده‌ژه‌نه‌رەلر واردر . آناطولینك ، پرستش ایتدکلری آوروپایه قارشی استقلال مجاهده‌سنه قیام ایتمسی برجنت ، حتی بر جنایت عد ایدن بو مقوله

متفسخ شخصلر ــ که اوچ‌سنه‌متمادیاً محیطه‌یأس و نومیدی میقروبلری صاحبشلردر ــ تمنی ایده‌لم که بی‌مانند ظفری اوکنده آوروپایی رکوع ایتدیرن تورکی آرتق سومکه باشلار، اونك یوکسك و نجیب روحندن بر آزاولسون ، عزم و امید نوری آلیرلر . بوسایه‌ده نسل مستقبلده عینی صورتله زهرلنمك تهلکه‌سندن قورتیلمش اولور .

بر ملت ایچون اك بویوك فلاکت ، (کزیده) لر ایله (خلق) آره‌سنده روحی وحسی براوچوروم بولنمقدر . بواوچوروم سرعتله طولدیریله‌رق بوایکی طبقه آره‌سنده حسی ، روحی مشترك بر دویغو تأمین ایدیلمزسه ، حاکمیت ملیه نقطهٔ نظرندن استقباله امنیتلی بر نظرله باقیله‌مز . منورلرایله سواد اعظم آره‌سنده صمیمی بر وحدت، آنجق ملتك تاریخی ، روحی ، وجدان معشریسنی ، سجیه‌سنی ، ناصیل بر انموذج اجتماعی اولدیغنی بیلمکله تحقق ایدر .

تورك ظفری ملی روحك خارقه‌سیدر

تورك ، عصرلرك كردباد شؤنی آره‌سنده رایت استقلالی اصلا سرنكون اولمه‌مش یكانه قومدر. تاریخ ، آرقه‌سنده برسلسله شهامت یوكسه‌لن ملتلر آره‌سنده هیچ برزمان وارلغنی استقلالنه ترجیح ایتمه‌مش اولان تك برملت كوستره‌بیلیر: تورك .

شبهه‌سز تورك‌ده اوزون تاریخنك دونم یرلرنده بعضاً پك أليم ماجرالر قارشوسنده قالمش ، پك فلاكتلی كونلر كچیرمشدر. حتی استقلالی ، ملی وارلغنی آرتق ابدیاً غائب ایتدیكی ظننی ویرن بویوك فلاكتلر، مظلم بحرانلر كچیرمشدر. فقط ، هیچ برفلاكت اونی یأسه درشوره‌مامش، هیچ برضربه ییلدیره‌مامشدر. تورك بوقورقونج فلاكتلر قارشوسنده‌ده آلهی برعزم ، صمدانی برامید ایله رایت استقلالنی مدافعه ایتمش وقورتارمشدر. مخوف تهلكه‌لر توركی ییلدیره‌جغنه بالعكس ملی روحنك تهیجنه سبب ، ملی سجیه‌لرینك انكشافنه خادم اولمش ، سینه‌سندن مشترك دویغونی الك چوق تجلی ایتدیرن قهرمانلر چیقماسنی انتاج ایلمش ، نتیجه‌ده قاره كونلر دائما برصبح فلاح ایله نهایتلنمشدر .

عرق، مشترك ومتحد سجیه‌لره مالك اولان وبوسجیه‌لری وراثت طریقیله خلفلرینه دوور ایدن فردلردن متشكل بركومه‌در . برجمعیت متجانس برملت اوله‌بیلمك ایچون محیطك ، تصالب وتوارثك ، عنعنه‌نك، اوجمعیت افرادی آره‌سنده جسمانی ، روحانی برطاقم مشترك سجیه‌لر یاراتمش اولمسی ایجاب ایدر. مشترك دویغویی الك زیاده تجلی

ایتدیرن کومه‌لر ، سلسلهٔ موجودیتلری ماضی‌یه طوغری الك فضله
کومولاش اولان ملتلردر . چونکه اوزون سنه‌لرك محصولی اولان
وعرقی تمایز ایتدیرن مشترك سجیه‌لر، آنجق سنه‌لرك کذارشیله یرلشیر.
عصرلرك تعاقبیله‌ده کوکلشیر . دیمك که بر ملت نه‌قدر اوزون ماضیلی
اولورسه اوملت افرادنده یرلشن سجیه‌لرده اوقدر متین ، اودرجه
زوال ناپذیر اولور .

ملی سجیه‌لری درین ، ملی دویغوسی حساس اولان برقوم ،
بی پایان برحیاتیت مدخری‌در. بوحیاتیت علی‌العاده زمانلرده اوقدر
تجلی ایتمز. حتی بعضاً محیطی تأثیرات التنده سونمش کبی کورینیر.
فقط ، بوکورینش ظاهری، بناء علیه آلداتیجی‌در. چونکه فوق‌العاده
مهیج حادثه‌لر ، ازجمله ملی موجودیتك تهلکه‌یه معروض بولنماسی،
رایت استقلالك سرنکون اولمق احتمالی قارشوسنده قالینماسی کبی حاللر،
اوحیاتیتك بغتتاً فورانی انتاج ایدر. بوتهلکه کورینديکی ، بواحتمال
بلیردیکی آنده ، مشترك دویغوده درحال برهیجان ، مشترك سجیه‌لرده
برانتباه باش کوستریر. فقط، بوهیجان وانتباه هرفردده عینی نسبتده
اولماز. مستثنا بعض شخصیتلرده مستثنا اوله‌رق الك شدید برصورتده
تجلی ایدر. مشترك دویغوبومستثنا شخصیتلرده وجدی برروح، صمدانی
براراده، الهی برعزم ایله مترافقاً منکشف اولور. مشترك دویغوایله
جوشان ، کورکه‌ین بووجدی روحلر ، نشر ایتدکاری عزم واراده
موجه‌لریله دیکر فردلرده‌ده مشترك دویغونك تهیجنی تشدید ایدرلر .
اوزمان بوتون برملت ، عینی دویغو ایله عینی عزمی ، عینی اراده‌یی
اظهار ایتمکه باشلار . بوصورتله هرکسی حیرتده براقه‌جق خارقه‌لر،
توالی ایدر کیدر.

وجدی روحك عزم وارادهسی منطق صوری ایله تقدیر ایدیله‌مز.
اونك منشأ مهیجی میزان منطقله اولچوله‌مه‌ین صمدانی برقدرت،
یعنی بوتون برملته عائد اولان مشترك سجیه‌لر، مشترك دویغولردر.
ایشته بونك ایچوندرکه وقوعات وحادثاتی میزان منطقله اولچوب بچنلر،
بوقدر تك نه‌ماهیتی، نه‌ده شدتی حقنده مثبت برفکر ایدینه‌مزلر.
حکم وقرارلری هیچ بروقت خطا آلود اولمقدن وارسته قاله‌ماز.

تورك تاریخی، ملی دویغو ومشترك سجیه‌لرك خارقه‌لریله مالا
مالدر. ملی دویغونك احیاکار قدرتنی آکلامق ایچون تورکك ملی
تاریخنی تدقیق ایتملیدر. اوتوز بش، قرق عصردنبری، بلا فاصله‌دوام
ایدن برحیات استقلال، تورکلرده پك قوتلی سجایای ممیزه تقرر
ایتمش اولدیغی کبی، پك مستثنا خصوصیتلرده ابداع ایلمشدر. بوسجیه‌لرك
منشأ وتجلیاتنی کوره‌بیلمك ایچون، تورکك ملی تاریخنه سریع برنظر
عطف ایده‌لم:

تورك تاريخك طانيديغى اك اسكى ملتلردن بريدر .

دنياده تاريخى مضبوط اك اسكى قوم ، (چونغ قوعو Tchong-kouo) يعنى (وسط ايمپراطورلغى) سكنه‌سى‌در. بزم (چين) نامنى ويرديكمز اسكى دنيانك عمق عصاره كومولن سكنه‌سى ، كندى كنديلرينه (چونغ قوعو ژين Tchong-kouo jin) يعنى وسط ايمپراطورلغى آدملرى نامنى ويريرلر . چين تاريخى ، (دور اساطير) و (ادوار تاريخيه) ديه ايكى قسمه آيريلور. (يين Yin) ايله (يانغ Yang) ك اسرار انكيز مولودى ، قوت ، قدرت وكثرت تناسلك ديو آسا مشخصى (پوآن قو Pouan-kou) ايله باشلايان دور اساطير ايچون بر مبدأ تعيينى ممكن دكلدر. ميليونلرجه سنه‌لرى احتوا ايدن بو دور، ميلاد عيسى‌دن ايكى بيك سكز يوز اللى ايكى سنه اولنه قدر تمادى ايدر . بش حكمدارك يعنى (عوتى Ou - ti) لرك برنجيسى اولان (فوهى Fou - hi) ايله‌ده ادوار تاريخيه باشلار . ميلاد عيسادن (٢٨) عصر اولندن اعتباراً بو اوزون عصرلرك تاريخنى تماميله ضبط ايدن چينليلر ، عينى زمانده اقوام مجاوره‌نك ده وقوعات تاريخيه‌لرينى قيد ايتمشلردر . چينك بو اسكى وقايعنامه‌لرى (توكيو) نامنى ويردكلرى اورخون توركلرينك جدى اولان (هيونغ ـ نو) لرك ، قديم (شان ـ يونغ Chan - young)لردن ايمش اولدقلرينى قيد ايديورلر .

ايشته توركلرك تاريخاً معلوم اولان اك اسكى جدلرى بو (شان ـ يونغ) لردر. شان ـ يونغلر ، شيمديكى (اورتوس) خطه‌سنك

شمالندن (ایرتیش) نهری بویلرینه قدر امتداد ایدن ساحه‌ده اوطور-
یورلردی . تورکلرك بو الك اسکی یوردلرینه چینلیلر (تا - تان
Ta-Tan) نامنی ویریورلردی .

چین جغرافیونـنه نظراً تاتان خطه‌سی ، شرقده مانچوریا ،
شمالده بایقـال کولی و آلتای سلسله‌سی ، شمال شرقیده (هامی)
خطه‌سی و (ایرتیش) بویلری ، غربده (ووسون)لر اولکه‌سی ایله
محاط بولنیور ، جنوب حدودی ایسه چینه طیانیوردی . چینلیلرك
ایلك دفعه بو خطه‌ده طانیدقلری شان یونغلرك منشائی (تاغنو - اولا
Tagnu-ola) و(بویوك آلتای) سلسله‌لرینه منتهی اولیوردی . ایلك
یوردلری بوطاغلق حوالی اولدیغی ایچون، چینلیلر بونلره (طاغلیلر)
مناسنه اوله‌رق (شان یونغ) اسمنی ویرمشلردی .

دنیانك الك اسکی قومی اولدقلرینی ادعا ایدن چینلیلر، شـان
یونغلره‌ده کندیلری قدر بر قدم اسـناد ایتمش ، (چونغ -قوعو)
قطعه‌سنك ایلك ایمپراطوری طانیلان (یاعو Yao) زماننده ، تاتان
حوالیسنك شان یونغلرله مسکون اولدیغنی قید ایلمشلردر. (شو- کینغ
Chou - King) . و چینك دیکر قلاسیك کتابلرینـه کوره « طبیعت
متفکره‌یه مستعد بولندیغی بوتون انکشافی ویرمکی بیلن، خلق آره‌سنده
عدالت ومساواتی، اتحاد ووفاقی تأسیس ایدن، هرکسه طوغری وحقلی
دوشونمکی اوکره‌تن » بویوك ایمپراطور (یاعو) ، میلاد عیسـادن
٢٣٥٧ سنه اول کلمشدر. دیمك که تورکلرك الك اسکی جدلری ، قرق
عصر اول چینلیلرجه معلوم بولنیورلردی .

چین وقایعنامه‌لرینه کوره ، اوزمانلر ، هربری بررئیس اداره‌سی
آلتنده متفرق قبائلدن مرکب اولان شـان یونغلر ، سـوریلریله

کچیریور ، سیاه‌چادیرلر آلتنده اوطوریبورلردی . سوریلرینی بسلەمك مجبوریتی اونلری دائما کوچبه حالنده طولاشـمغه ، نهر بویلرینه ، منبت و اوتلی وادیلره کوچ ایتمکه سوق ایدییوردی .

حیات و ثروتلری ، سـوریلری ایدی . سورینك ت أو سـودیله تعیش ، دری و یونلریله تلبس ایدییورلردی . قیصراق سـودندن یاپدقلری قومیز ، باشـلیجه مشروبلری ایدی . چوجوقلرینی کوچوك یاشـدن عسکری حیاتك بوتون مشاق و تعلیملریله الفت ایتـدیرییور ، اونلری حرب وضربه قادر برر محـارب اولەرق یتشـدیرییورلردی . چوجوقلر ، هنوز سوریلری کودمك چاغنده ایکن ، قویونلره بینەرك سواریلکه آلیشیور ، قوشلره اوق آتەرق تیراندازلق اوکرەنیورلردی [۱] .

شانغ یونغلر ، قبل‌المیلاد (۲۲۰۵) تاریخنده (تا ـ یو ـ هەئو Ta-yu-Heau) طرفندن تأسیس اولنان (هیا Hia) سلالەسی زماننده ایلك دفعه اولەرق چینه آقینلر اجراسنه باشلامشلردر . بو سلالەنك دوامی مدتجه کسـیلمەین بو آقینلر ، قبل‌المیلاد (۱۷۶۶) تاریخنده بوایمپراطورلغه خلف اولان (شانغ chang) سلالەسی دورنده براستیلا شکلنی آلمشدر .

(شون ـ غوئەی chun-goei) نامنده بر باشـبوغ ، منشتت ومتفرق بر حالده یاشایان قبیلەلری ایلك دفعه اولەرق سنجاغی آلتنده طوپلامش ، قدرتلی بر حکومت قورمشـدر . شان یونغلرك تاریخاً معلوم اولان ایلك باشبوغی ، (شون غوئەی) در . (شانغ) سلالەسی چین‌ده حکمران اولدیغی (٦٤٤) سـنه ظرفنده ، شان یونغلر وقت

---

[۱] چین وقایعنامەلرندن (Ven-Hien-tung-kao) و (Kang-mo).

وقت آقینلرینه دوام ایتمش، وسط ایمپراطورلغی دائمی بر خوف وخشیت ایچنده یاشاتمشلردر.

میلاد عیسی دن (۱۱۲۲) سنه اول (شانغ) لره خلف اولان (چه ئو Tcheou) سلاله سی وقایعنامه لرنده شان یونغلره دائر داها فضله تفصیلات ویریلمش اولدیغنی کوریبورز: بو سلاله نك عزم مکار مؤسسی (وو - وانغ Wou-Wang)، شان یونغلره قارشی قطعی بر غلبه قازانه رق چینه وقوعبولان آقینلری دوردیریبور. شان یونغلر، (تاپی Ta-pi) و (په شی Pe-chi) اسملرنده کی رئیسلرینك وفاتندن صوکره، چه ئو ایمپراطورینه عرض انقیاد ایدییورلر. فقط، بو انقیاد اوزون مدت دام ایتمیور. چین مورخلرینه کوره، ایمپراطور (چینغ - وانغ Tching-Vang ق. م ۱۰۷۹) دن صوکره بو سلاله حکمدارلرینك «طریق فضیلتدن انحرافلرینك بر مجازاتی اوله رق» شان یونغلر تکرار کسب استقلال وچینه آقینلر اجرا ایدییورلر. چین ایچریلرینه قدر صوقوله رق اورالرده یرلشیورلر. شان یونغلرك باصقینلرندن بیزار قالان چینلیلر، (شانسی) و (په کینغ) ایالتلرینك شمال حدودلرینه برر سور یاپمغه مجبور اولیورلر [۱].

چه ئو سلاله سنك اواخر سلطنتلرینه طوغری، اوزمانه قدر (شان یونغ) نام عمومیسی آلتنده آنیلان شمالی قوملرك آیری آیری وحقیقی اسملریله یاد ایدیلمکه باشلانمش اولدقلرینی کوریبورز. هر بری برچوق اولوسلردن مرکب اولان بو اوچ قومدن شرقده کیلر، (تونغ - هو Tong - Hou) یعنی (طوغولو)، وسطده کیلر،

[۱] بو سورلر بالآخره تسین سلاله سی ایمپراطورلرندن (شه - هوانغ تی) طرفندن اکمال ایدیله رك الیوم سد چین دینیلن معظم دیوار وجوده کتیریلمشدر.

(هیون ــ یو Hiun-yu) یعنی (قوپونلو)، بونلرك غربنده (شنسی) و (قان‌سو) ایالتلرنده ساکن اولانلرده (یوئه ــ چی Yue-tchi) یعنی (یوشی) نامیله یاد اولینیورلر . تورکار اوڭجه (شـان یونغ) نام عمومیسیله یاد ایدیلمش اولان بو اوچ قومدن وسطده (تاتان) ولکه‌سنده اقامت ایدن وبالآخره چینلیلرجه اسملری (هیونغ ــ نو) شکلنه صوقولان قومدن ایمشلردر . آلتنجی عصر میلادی‌ده (اورخون) بویلرنده حکمران اولان (توکیو) لرك ، بو (هیونغ ــ نو) ویا (هیون ــ یو) لردن ایمش اولدقلری چین وقایعنامه‌لرنده برتفصیل قید ایدیلمشدر. حالبوکه ، توکیولره عائد اولوب (اورخون) بویلرنده کشف ودانیمارقه‌لی (تومسن) طرفندن قرائت ایدیلن تورکجه کتابه‌لره توکیولرك تورك اولدقلرینی صورت قطعیه‌ده اثبات ایتمشدر .

چینك هان سلاله‌سی (ق. م ۲۰۲ ــ ب. م ۲۵) وقایعنامه‌لرنده هیونغ نولری تشکیل ایدن اولوسلردن الك مهملرینك صره‌سیله (هون Houn) ویا (قون Koun)، (هون ــ یه Houn -ye) و (هو ــ یه‌ن Hou - yen) اسملرنده اولدقلری تصریح ایدیلمشدر . بونلردن (هون) اولوسی تشکیل ایدن‌بش بوی دیگرلرندن ممتاز بولینیورلردی . هیونغ ــ نو باشبوغلری‌ده بوبویلردن (هیو ــ لیه‌ن ــ تی ــ شی Hiu - lien - ti - chi) اسمنده‌کی بویه منسوب بولنیورلردی .

هان سلاله‌سی وقایعنامه‌لرنده [۱] ویریلن شو معلومات، هیونغ نو اسمنك منشأنی تعیین ایتمه‌مزه بك مساعددر. فی‌الحقیقه ، بو ایضاحات گوستریبورکه ، (هیونغ ــ نو) آدی بوقومی تشکیل ایدن اولوسلردن برنجیسنك (هون Houn) اسمندن آلنمش وبو شکله قونیلمشدر .

---

[۱] Han - chou

سینولوغلرك تحقیقنه کوره چینلیلر (ق K) حرفیله (ه H) حرفنی، اکثریا بربرلرینك مقامنده استعمال ایدییورلرمش. شو حالده (هون)، ایله (قون Kaun) عینی برشی دیمکدر . ناصیل که بو اسم بعضی وقایعنامه‌لرده (هون) وبعضیلرنده ایسه (قون) شکلنده یازلمشدر. دیمك که ، چینلیلرك هیونغ نو دیدکاری قومك آصیل اسمی (قون) ویا(قویون) ایدی. چین جغرافیونی، هیونغ نولرك بولندیغی اولکه‌ده‌کی (اورخون) نهرینك قوللرندن برینك‌ده (هون) ویا (قون) اسمنده اولدیغنی خبر ویرییورلر. بوده (قون)لرك اورخون‌لکه بوقولی بویلرنده یاشادقلرینی کوسترمکده‌در .

(اوقتای قاآن) ، زماننده ، بوحوالی‌یی زیارت ایدن مورخ (اتابك علاءالدین جوینی) ده، تورك وموغوللرك اورخون نهرینه (قون) اسمنی ویردکارینی قید ایدییور. دیمك‌که وقتیله بو نهر بویلرینی ییلاق اتخاذ ایدن (قون)لر ، نهره‌ده کندی اسملرینی ویرمشلردر. چینلیلرك بونلره ویردیکی (هیونغ‌نو) اسمی‌ده، اساساً تورکجه اولان (قون)ك چینلیلشدیریلمش برشکلی‌در. (القانون المسعودی) ایله (جامع الحکایات ولامع الروایات) ده چینك حوالیٔ شمالیه‌سنده ساکن اولان تورکلرك (قون) اسمنی طاشیدقلری بولنده‌کی تصریحلری‌ده بونی تأیید ایتمکده‌در. (محمود کاشغری) قیمتدار اثرنده یعنی (دیوان لغات الترك)ده (قون) لفظنك تورکلردن (آرغو)لرك لهجه‌سنه کوره(قویون) معناسنه اولدیغنی خبر ویرییور. بو مؤلفه کوره (آرغو) تورکاری اسلامیتك بدایت انتشارنده (اسبیجاب) ایله (بلاساغون) آره‌سنده اوطورییورلرمش .

محمود کاشغریدن آکلایورز که (آرغو) تورکاری (قویون)

دیمك اولان قدیم (قون) لفظی عیناً محافظه ایتمش، غرب اوغوزلری عینی لفظی (قویون)، شرق تورکلری ایسه (قوی) شکلنه صوقمشلردر. دیمك که چینلیلرك (هیونغ - نو) دیدکاری اسکی تورکلر کندی آره‌لرنده (قون) ویا (قویونلو) اسمیله یادایدیلیورلردی. اساساً چینلیلرك اك اسکی وقایعنامه‌لرنده بو اسم (هیون-یو Hiun-Yu) شکلنده ضبط ایدیلمش اولدیغی کبی بونلرك شرقنده‌کی قومه ده (تونغ-هو Tong-Hou) نامیله قید اولنمشدر. بوصوك اسمك (شرق‌اُرلری) معناسنه اولدیغی تصریح ایدیلمش اولمسنه نظراً (طوغولو) محرفی اولدیغی آشکاردر. [۱] ناصیل که بالآخره (هیونغ-نو) شکلنه صوقولمش اولان (هیون-یو) ویا (قیون - یو) اسمنك ده تورکجه (قویونلو) لفظندن محرف اولدیغنده شبهه یوقدر. هیونغ - نو دولتنك سقوطندن صوکره غربه هجرت ایدن و تاریخده (آق هونلر) نامی آلان قومك اسمنك ده (آق قونلر) یعنی (آق قویونلیلر) اولدیغی معلومدر . بو اسمك تورکلر آره‌سنده (آق قویونلیلر) و (قاره قویونلیلر) نامیله ایکی تورك حکومتنك عنواننده یاشامش اولدیغنی بیلیورز . بو ایضاحاته استناداً (قویونلو)لر نامیله تعقیب ایده‌جکمز اسکی هیونغ نولری ، چینده (تسین) سلاله‌سنی تأسیس ایدن (شه - هوانغ - تی) دورندن صوکره داها یاقیندن طانیه بیلیورز . چین مورخلری ، میلاد عیسی‌دن ایکی یوز اون سنه اولندن اعتباراً ، قویونلولری داها ایی طانیمش ، وقوعات تاریخیه‌لرینی داها مکمل قید ایتمشلردر .

بو تاریخده قویونلولری ، عسکری وسیاسی تشکیلاته مالك منتظم بر دولت حالنده کوریورز. بوتون تورك اولوسلری ، بر حکمدارك

[۱] چین وقایعنامه‌لرندن (قانوغ - مو Kaug-mo)

سنجاغی آلتنده طوپلانمش بولینیورلر. بالآخره، توکیو، اوغوز، اویغور، قارلوق، قانقلی، قپچاق، قیرغیز نامارینی آلان اولوسلرکده بومتحده ایچنده بولندقلرینه حکم ایده‌بیلیرز.

قویونلولرك بو ایللك تشکیلاتی صوکره کان تورك حکومتلرنجه‌ده، آز چوق برفرقله، قبول وتطبیق ایدلمشدر. بوتشکیلات، ایلری‌ده ایضاح ایده‌جکمز الجاآت محیطیه ایجابی اوله‌رق، عسکری برماهیتی حائزدی. هیئت اجتماعیه، (رؤسا) و (بودون) دن یعنی (کزیده) لرله (خلق) دن متشکلدی. مملکت (صاغ)، (صول) و (مرکز) اولمق اوزره اوچ قسمه بولونمش اولدیغی کبی اورودە بوتقسیمه تابع بولینیوردی.

مختلف اولوسلردن مرکب اولان متحده‌نك باشنده (تانژو) بولینیوردی. قویونلولر، تانژولر ینه (تاکری قوتوشن یو) یعنی (تاکرینك قوتلولادیغی بویوك باشبوغ) عنوانی ویریورلردی. تانژولرك تشکیلات دولتده مهم بر موقعی اولدیغی آکلاشیلان زوجه‌لری‌ده چین وقایعنامه‌لرنده (یەن ـ شی Yen - chi) یعنی (اولو خاتون) عنوانیله یاد ایدیلمشدر. تانژولرك خلفلری اکثریا حیاتلرنده تعیین ایدیلیردی. چینلیلر، باشبوغك خلفنه (هیەن ـ وانغ Hien - Vang) یعنی (صولك عقللی باشبوغ) ی، قویونلولرك کندیلری ایسه؛ ینه عینی معناده اوله‌رق؛ (تو ـ شی Tou - chi) عنوانی ویریرلردی.

میلاد عیسی‌دن ۲۱۰ سنه اول قویونلولرك باشنده، اسمی مضبوط الك اسکی تانژو اولان (تەئومان Teou - man) بولینیورلردی. قویونلو دولتنك الك بویوك تانژوسی اولان (مەتە) بونك اوغلیدر.

تاڭونك قرارگاهی ، (آلتای) طاغلرینك (ایرتیش) نهری منبعنه طوغری اوزایان شعباتندن (این شان In - chan) طاغنده وبونکی (قوئەی-هوا-جنغ koei - Hoa - Tcheng) شهرینك شمال‌شرقیسنده بولینیوردی .

چین وقایعنامه‌لری ، اسکی قویونلولرك عرف و عادتلرینه دائر بزه شو معلوماتی ویرییورلر [۱] : « اسکی قویونلولر ، سوریلرینك أت و سودلریله تعیش ایدر ، دریلرندن البیسه و سنجاق یاپارلردی . اراضی ، اولوسلره کوره تقسیم اولونمشدی . هر اولوس ، تقسیمده کندیسنه اصابت ایدن طوپراقلری زرع ایدردی . یازیلری یوقدی . فقط ، سوزلرنده صوك درجه صادق وصاغلام اولدقلرندن، تعهدلرینی تحریره هیچ لزوم حس ایتمزلردی . قتل ، سرقت و عرضه تجاوز ، نظرلرندن الك بویوك برجنایتدی . مهم برسرقتده بولنان ، صاحب زوج بر قادینه تسلط ایدن ، حقسیز یره آدم اولدیرن ، درحال اعدام جزاسنه محکوم اولوردی . چوجوقلرینك تربیه‌سنه پك زیاده اعتنا و طرز تربیه‌لرنده بالخاصه منفعت ملیه‌یی تعقیب ایدرلردی . چوجوقلره ، داها کوچوك یاشده ، آو آولامغی ، محاربه ایتمکی اوکره‌تیرلردی. چوجوقلر ، سوریلری کودرکن، آت کبی قویونلره بینر ، کوچوك یایلرله قوشلره ، حیوانلره اوق آتار ، بو صورتله سواریلك وتیراندازلق تعلیملری یاپارلردی. برآز بویودکدن صوکره آوجیلغه باشلار ، قوتلی و آغیر سلاحلری قوللانه‌بیله‌جك بر سنه کلیر کلمزده محاربه‌لره اشتراك ایدرلردی . کنجلر ، محاربه‌ده بر دشمن اتلاف ایتمدکجه ، آدم صاییلمزدی . حرب الك شرفبخش

[۱] Sfu - ki و ven - Hien - Tung - kao

مشغله‌لرینی تشکیل ایدردی . ملت نظرنده بر موقع احترام قازانمق ایچون یکانه واسطه ، حربده فداکارلق ، قهرمانلق کوسترمکدی . کنجلر ، هردرلو منافع و احترامه مظهر اولور ، حیات فعاله‌دن چکیلن اختیارلرده کنجلرك شوق و غیرتلرینی تهییج ایله وقت کچیریرلردی . »

زنکین و منبت چین ، قویونلولر نظرنده بیتمز توکنمز برخزینه ایدی . متمادیاً ، آقینلر یاپار ، برچوق اغتنامله عودت ایدرلردی . طالع حرب مساعد اولنجه ، دشمن اراضیسنده ایلریلرلر ، مغلوبیت یوزکوستیرکوسترمز ، غوبی چولنك اعماقنه طالار وقورتیلورلردی. دشمن ایچون رجعتلری‌ده ، هجوملری قدر تهلکه‌لی اولوردی . چونکه ، رجعتلری ، اکثریا دشمنی اغفال ایدن بر خدعهٔ حربیه اولوردی . حرکات عسکریه‌لرینی صوك درجه بر چالاکی ایله یاپارلردی. بعضاً میدان حربی بردنبره ترك ایدر ، کوزدن غائب اولور وصوکره بردنبره ینه میدانه چیقار ، دشمنلرینی شاشیرتیرلردی . آتلرینی‌ده بو حرکاتی سرعت و سهولتله یاپه‌بیله‌جك صورتده تعلیم ایدرلردی . چینك معظم اوردولرینی ، آنجق بو یولده پریشان ایدرلردی . چین اوردولری چوله کیرنجه قویونلولر بردنبره برانهزام شکلنده اطرافه طاغیلور ، اورته‌دن غائب اولورلردی . بونلری تعقیبه قالقیشان چین اوردولری ، ایصسز چول ایچنه طالنجه ، آجلق ، حرارت و قویونلولرك باصقینلریله محو اولورلردی .

قویونلولر، میدان حربده تلف اولانلرك جسدلرینی دشمنه براقمغه پك زیاده اعتنا ایدرلردی . بونی تأمین ایچون ، حربده مقتول دوشنك جسدینی قورتاران، اونك وارثی اوله‌جغی یولنده برقانون قویمشلردی.

حربده ، دشمن‌دن ممکن اولدیغی قدر چوق اسیر آلمغه چالیشیرلردی. اسیرلره ، سوریلرینی باقدیریر ، حیوانلرینی بسـله‌تیر ، آتلرینی تیمار ایتدیریر ، بوتون بیتی خدمتلرینی کوردیریرلردی . سلاحلری ، اوق ، یای ، مزراق و قیلجدن عبارتدی . بوتون بونلری کندیلری اعمال ایدرلردی . تانژونك قرارکاهی اولان (این‌شان) جوارنده بیکلرجه انسانلر ، اسلحه ولوازم‌حربیه اعمالیله اشتغال‌ایدرلردی . قویونلولر ، مجاور دشمن قوملركماللرینی ، اشـیالرینی غارت ایتمکه پك حریص اولدقلری حالده ، کندی آره‌لرنده ، بربرلرینك اموال وحقوقنه صوك درجه‌رعایتکار بولنیورلردی. سنه‌ده اوچ دفعه ، بویوك مراسم‌دینیه اجرا ایدرلردی : سنه‌نك برنجی آینده ، بویوك کوچوك بوتون‌امرا ، ضابطان و اختیارلر ، تانژونك اوتاغنه طوپلانیر ، بویوك برقوروولتای قورار ، مطنطن مراسمله قربانلر کسرلردی . بشنجی آیده‌ده ایکنجی بویوك مراسم ، (لون ـ چینغ Lun - tching) ده یاپیلیردی . بورادەده معظم بر قورولتـای قوروله‌رق ، تاکری‌یه ، یرصولره ، پریلره ، ارواح اجداده قربانلر نذر ایدرلردی . دینی مراسمك اوچونجیسی‌صوك بهارده‌اجرا اولنوردی. آتلرك ایجه بسیلی‌بولندیغی بوزمانده ، (تای ـ لین Tai - Iin) ده بویوك بر اجتماع یاپیلیردی . تانژونك اوتاغی ، کندیلرنجـه مقدس اولان صـولده (شرقده) قورولوردی . اوتاغك‌قاپوسی‌ده ضربه‌متوجه‌بولنوردی . بواجتماعده ، هر اولوسك افرادی ، آتلری ، سوریلری تعداد ایدیلیر ، او سـنه ظرفنده وقوعبولان تزاید ویا تنـاقص تانژویه و قورولتـایه عرض اولنوردی . قورولتای دوام ایتدیکی مدتجه ، تانژو هرصباح کونشه

وهر آقشام آیه عبادت ایتمك اوزره اوتاغندن چیقار و هرکس ده کندیسنه توفیق حرکت ایدردی .

قویونلولر ، جنازه‌لرك دفنده‌ده برطاقم مراسم اجرا ایدرلردی. تابوتلر ، متوفی‌نك موقع اجتماعیسنه ، درجهٔ ثروتنه کوره ، آلتون ، کوموش ، مجوهرات و سائر قیمتدار شیلرله تزیین ایدیلیر ، جنازه قبره کوتوریلیرکن خدمتجیلری ، جاریه‌لری برابر کیدر ، حیاتده ایمش کبی افندیلرینك خدمتنه مهیا بولنورلردی . جنازه نقل ایدیلیرکن ، برچوق بهادر کنجلرده برابر کیدرلردی . مهتاب باشلار باشلامز ، بهادرلر محاربه مانوراسنه باشلار ، مهتاب باتنجه‌یه‌قدر بومانورالره دوام ایدرلردی. مهتاب غائب اولدقدن صوکره، هرکسه قومیزلر ویریلیردی. قویونلولرده مزارلری یوکسلتمك عادتی یوقدی .

قویونلولرك تشکیلات عسکریه‌لری ، تقسیمات ملکیه‌لریله متناظردی. میدان حربده (اوردو) ؛ مرکز ، صول و صاغ قول اولمق اوزره بر وضعیت آلیردی . (تانژو) مرکزده بولنوردی . صول و صاغ قوله‌ده برر (تکین) قوماندا ایدردی . تانژونك منسوب اولدیغی (بوی) ، صول قولده بولندیغی ایچون ، بو قول محترم طانیلدیغندن قوماندانلغنده بهمه‌حال باشبوغلغه نامزد اولان تکین بولنوردی . ضابطان و امرا ، غایتله صیقی و منتظم بر سلسلهٔ مراتبه تابع بولنورلردی. افرادملتدن الی سلاح طوته‌بیلن هرفرد ، عسکردی. محاربه‌لره قادینلرده اشتراك ایدر ؛ بالخاصه یارالیلرك تداویسنه ، اعاشه‌نك تأمیننه چالیشورلردی. ایچلرنده حرب ساحه‌لرنده فوق العاده قهرمانلقلر کوسترنلرده اولوردی .»

قویونلولرك صاغ و صول تقسیماتی ، بالآخره تأسس ایدن تورك

حکومتلرنجه عیناً محافظه وتطبیق ایدلمشدر. بزده‌ده آناطولی و روم ایلی بکلربکیلکی بو اسکی تشکیلاتله متناظردر.

چین‌ده حکمران اولان سلاله‌لرك الڭ شوکتلیسی بولنان (هان)لر دورنده تانژولر، کندیلرینی فغفورلرله هم‌مرتبه عد ایدییورلردی. چین وقایعنامه‌لرینه کوره، تانژو، ایمپراطوره کوندردیکی نامه‌یه (کوك و یرك طوغوردیغی، کون و آیك تخته چیقاردیغی قویونلولرك حشمتپناه بویوك تانژوسی چین فغفورندن احترامله رجا ایدرکه ....) عباره‌سیله باشلار، ایمپراطورده جوابنامه‌لرنده‌ده عینی لسانی استعمال ایدردی.

شمدی تاریخك پك اسکی بر زماندنبری طانیدیغی بو انموذج اجتماعینك شرائط محیطیه‌سنی، تدقیق ایده‌لم:

تاریخی تورك انموذج اجتماعیسی ایلك محیطی یاراتمشدر

اقوام ، اوزون بر ماضی‌نك اثری اوله‌رق ، ثابت بر روح اجدادی‌یه مالك‌درلر. برقومك ماضیسی نه‌قدر اوزون ونه‌قدرچوق سرگذشتلرله مالامال ایسه ، روح اجدادینك افراد اوزرنده‌كی حاكمیتی‌ده او قدر مؤثر ، او درجه نافذ اولور . اقوام كتله‌لرینی منافع عمومیه‌یه اك مفید بر صورتده حركت ایتدیرن عامل ، خاصةً بو روح اجدادی ، بو روح ملی‌در . روح فردی ، آنجق شخصك مدت حیاتنجه پایدار اولدیغی حالده روح ملی بالعكس دائمی واوزون عصرلرك محصولی‌در .

روح ملی سایه‌سنده‌دركه بر قومك بوتون افرادی ملی بویوك ایشلرده ، عینی طرزده دوشونور ، عینی صورتله حركت ایدرلر . برقومك شانلی وعنعنه‌دار ماضیسی نه قدر درین ، نه قدر مالامال سرگذشت ایسه ، ملی روحی‌ده اوقدرمستقردر. بناءً علیه بویوك وملی تهلكه‌لر قارشوسنده بوروح ، فردی وفرقوی روحلره غلبه ایده‌رك ملته عظیم بر قدرت وتجلد افاضه ایدر. اوملت ، افرادك كونا كون احتراصات ومنافعلرینك تصادملری آره‌سنده موجودیت وبقاسنی ، وحدت و استقرارینی آنجق بو روح ملی‌نك فورانی سایه‌سنده قازانور . روح ملی ، حیاتمزك هر آننده حال فوراننده دكلدر . بو روح ، بالخاصه فوق‌العاده زمانلرده ، ملتك حیاتنه تعلق ایدن فوق‌العاده حادثه‌لر مواجهه‌سنده غلیان ایدر . احوال عادیه وحیات

روزمره‌ده ناظم حرکات ، فردی روحدر. فقط، موجودیت ملیه ایله علاقه‌دار احوال عظیمه قارشوسنده فردی روح ، موقعنی تماميله ملی روحه براقیر. بو کبی فوق العاده زمانلرده افرادی اداره ایدن آنجق روح ملی‌در .

هر تاریخی قوم ، معین تشکیلات، معین دساتیر اخلاقیه ، معین اعتقادات ومعین صناعات ایله تمایز ایدر. اساساً اوقومه دیکر قوملره نظراً برباشقه‌لق، برخصوصیت ویرن شیءده بودر. روح ملینك شکل انکشافنده بو خصوصیتله صیق صیقی‌یه رابطه‌دار در .

سرد ایدیلن شو اجتماعی ویسیقولوجیائی حقایقه نظراً بر قومی علمی بر صورتده تتبع ایده‌رك یاقیندن طانیه‌بیلمك ایچون ایلك‌اوله اونك ناصیل بر(انموذج اجتماعی Type sociale) اولدیغنی آراشدیرمق ایجاب ایتمکده‌در. حالبوکه مختلف اجتماعی انموذجلری وجوده کتیرن عوامل آره‌سنده الك مهمی محیط ارضی‌در. هر محیط ارضی اوزرنده یاشایان قوملری ، ایجاباتنه کوره معین بر شکل حیات تعقیبنه مجبور ایدر . بالضروره اوقومده بو ویا شو حیاتی تعقیبه مضطر اولور . بو اضطرار ایسه قومك معین تشکیلاتنی، معین دساطیر اخلاقیه‌سنی، معین اعتقادات وصناعاتنی استلزام ایدر. محیطك انکاری قابل اولمه‌یان بو یولده‌کی تأثیراتی ، توالیٔ انسال ایله، ارثی سجیه‌لر حالنده اخلافه انتقال وقومك جبلت ابدیه‌سنی تأسیس ایدر .

ایجابات محیطیه یالکز روحی و اجتماعی انموذجلر تولید ایتمز . عینی زمانده ، جسمانی تأثیراتده براقه‌بیلیر : یازین بك صیجاق ، قیشین بك صوغوق اولان اقلیملرده یتیشه‌ن انسانلرك صاغلام وجودلی، متین سجیه‌لی، شجیع قابلی ، عزمکار و اداره‌لی‌اولدقلری

بالمشاهده ثابتدر. ینه محققدرکه براق سمالر، کوکب کیجه‌لر، یوکسك شاهقه‌لر، پایانسز اووه‌لر، قورقونج بورالر، روح بشره بر حس پرستش تلقین ایدرلر. واسع وچوراق فیفالر ایسه یاشامق عزمنی آرتیریر، جنکجولق احتراصنی اویاندیریر، استیلا امللرینی تحریك ایدر. ساحه‌سی عارضه‌لی، اقلیمی شدتلی طاغلق محللرده اقامت ایدن انسانلرده قناعتکار، کوه‌زه‌لکدن مجتنب، جنکاور و تهلکه‌دن احترازسز اولورلر. اقلیمی معتدل وادیلرده، محیطی ساکن و آسوده خطه‌لرده اوطورانلر ایسه، طوپراغه مربوط اولور. اطاعتکار، مونس، ثباتلی وچالیشقان کبی بر طاقم اوصافی حائز بولنورلر.

ایشته محیطك متعاقب اعصار ایله وراثت شکلنی آلان بو کبی تأثیراتیدرکه، انموذج اجتماعیلرك الك اساسلی سجیه‌لرینی طوغورمش، اقوامی طریق تمدنده مختلف یوللردن یورومشدر.

تورکلر؛ ازمنۀ اولیه‌ده آسیانك ایکی مختلف محیطنده یاشامشلر در. برنجی محیط اورخون، سلنغا، تولا، هوانغ هو، تاریم، چو، ایلی، ئه‌میل، سیحون، تالاس، زرافشان وجیحون... کبی نهر حوضه‌لری، ایکنجی محیط ایسه طوغریدن طوغری‌یه آسیا استپلری در. اعماق تاریخده کوملدکجه تورکلری ایلك اول ایکنجی محیط داخلنده کوریورز. بو محیطده یاشایان تورکلر، تأمین معیشت ایچون سوریلر یتشدیرمکه مجبور اولمش وبالنتیجه کوچبه حیاتی کچیرمك اضطرارنده قالمشلردر. تورکلردن بالآخره نهر بویلرینه یرلشمش اولانلر ایسه، زراعت و حراستله مشغول اولش، حضری بر حیات تعقیب ایتمشلر در.

تورك انموذج اجتماعیسنك تکوننده الك مهم عامل استپ حیاتی

اولمشدر : ازمنهٔ قدیمه‌ده ، تورکلرك جولانکاهی ، خلقتك زیر پای بشریته فرش ایتمش اولدیغی کنیش آسیا استپی ایدی . بو یایلا ، شمالده آلتای سلسله‌سی ، (انا) ، (ایرتیش) ، ینسیه‌نی (یکی چای) و (اوبی) کبی نهرلرك نبعان ایتدکلری طاغلرك جنوب اتکلری ، شرقده مانچوری قطعه‌سنك غربنده‌کی طاغلر ، جنوبده (همالایا) سلسله‌سی ، غربده (آرال) کولنه آقان نهرلرك چیقدیغی سلاسل جبال و (پامیر) اووه‌سی ایله محدوددر . دنیانك اك کوربوز ، اك مرد ، اك شجیع جنکاورلری ، اك دلبر ، اك چالاك آتلری ، اك کوزل دوه‌لری ، اك سوتلی سوریلری بو یایلاده یتیشمش ، تاریخ بشریتده عظیم انقلابلر یاراتان داهیه‌لر بورالردن چیقمشدر .

آسیانك اورته استپنی تشکیل ایدن بو یایلایه ، شمالده وشرقده داها کوچوك استپلر ملاصقدر . غرب طرفنده‌ده تورکستان ، سیبیریا وجنوبی روسیه‌دن کچه‌رك طونه نهری آغیزلرینه قدر طایانان واسع براستپ داها واردر . استپلرك وبالخاصه اورته استپك ارتفاع خارق العاده‌سی ، اقلیم اعتباریله بر خصوصیت تولید ایتمشدر . بو خصوصیت درکه بویوك استپده یاشایان انسانلرك طرز معیشتنده پك بویوك تأثیرات حصوله کتیرمشدر .

اورته آسیاده ارتفاع ارضی‌دن متولد غایتله صوغوق و قوهٔ انباتیه‌دن محروم بر قیش ، قوراقلغی هر درلو نباتی محو ایدن بر یاز حکمفرمادر . زمین ، سنه‌نك قسم اعظمنده ، قیشین کثیف بر مقدارده دوشن قار طبقه‌لریه مستور قالور . بو ایکی شدتلی موسمی بربرندن آز یاغمورلی اوچونجی بر موسم آییرمقده‌در . شدتلی قیش دوره‌سنی تعقیب ایدن بو موسمده قارلر اریه‌رك طوپراق رطوبتی لایقیله‌ امر .

حرارت ، تدریجاً اوتلرك نشوونماسنه مساعد بر درجه‌یی بولور . اوزمان کنیش استپك اوتلاق اقسامی ، زمردین قالیجه ایله اورتولور. چوق کچمه‌دن حرارت یوکسك بر درجه‌یه واصل اولور . اوتلرده خارق العاده بر سرعتله بویومگه باشلار . بعضاً بر قاچ هفته قدر آز بر مدت ظرفنده ایکی متره قدر بر ارتفاعه چیقار. نسبتاً آز دوام ایدن بو موسمده ، اوتلرله برابر آغاچ فیلزلری‌ده ظهور ایدرسه‌ده ، بونلر تبدلات هوائیه‌نك شدتی قارشوسنده پایدار اوله‌مزلر. شدتلی صیجاقلر باصار باصمز ، اوتلرله برابر بونلرده قورور. بو سببدن استپده آغاجه تصادف ایدلمز ، دائما وهر یرده چایر واوتدن باشقه برشی کورولمز. استپلری تحدید ایدن منطقه‌لرده ایسه ، افلاکه سرچکمش شاهقه‌لر مشاهده اولنور .

بویله بر محیطك ناصیل بر انموذج اجتماعی تولید ایده‌جکنی تقدیر ایتمك مشکل برمسئله دکلدر. مادامکه استپلر داخلنده محصول نامنه یالکز اوت نشوونما بوله‌بیلمکده‌در. اوحالده استپ محیطنده ساکن اولان انسانلرده ، محصولك بووحدتی ایجاباتی اوله‌رق بالضروره یکنسق برحیات تعقیبنه مجبور اوله‌جقلر دیمکدر. استپلرده چایر واوتدن باشقه برشی یتشمدیکی ایچون ، بورالرده‌کی طرز حیاتده ، راعیلکدن باشقه برشی اوله‌مز. تاریخده ، بو حقیقتی بویله‌جه کوستریور. فقط ، استپده‌کی راعیلك ، دیکر مرعالرده‌کی راعیلکك عینی دکلدر . بی‌پایان استپلرده بوطرز حیاتك ممکن اوله‌بیلمه‌سی ایچون ، قویون ، صیغیر ، اینك ودوه سوریلرندن باشقه ، بیلخاصه آته قطعی بر احتیاج واردر. اوجی بوجاغی کوریله‌مه‌ین استپلرده ، انسان آنجق آت سایه‌سنده یاشایه‌بیلیر. آت اولمدیغی تقدیرده استپده حیات راعیانه ممکن اوله‌مز.

اساساً استپلر ، آت یتشمه‌سی ایچون اقتضا ایدن بوتون شرائطی جامع برطاقم طبیعی (حارا) دن باشقه برشی دکلدر. آتلرك بوتون دنیایه ، آسیا استپلرندن طاغیلمش اولمسی بو حقیقتی پك کوزل کوسترمکده‌در: آت یارادیلیشی ایجاباتی ، بربینك حیوانیدر. طبیعی جولانی ایچون الك مساعد زمین، آنجق کنیش وپایانسز اووه‌لر اوله‌بیلور. بوکبی محللرده ، صنعی براصطفایه محتاج اولمقسزین، الك کوزل آتلر یتیشیرلر. مجارستان، عراق، جنوبی روسیه وجنوبی آمریقانك کنیش ودوز اووه‌لرنده یتیشن آتلرك ممالك سائره آتلرینه مرجح اولملرینك بوندن باشقه برسببی یوقدر. حالبوکه استپلر دها کنیش اولدقلرندن آتك جولان وتعیشنه مجارستان و آمریقای جنوبی مرعالرندن داها مساعد وطبیعی برچایردر.

محیط ارضی‌نك حیوانات اوزرینه اولان تأثیری‌ده انسانلر قدر وبلکه داها زیاده اولدیغنی دوشونیلیرسه ، استپلرده یتیشن آتلرك داها قوتلی، داها چویك، داها آتیك، داها سیکیرلی، داها قناعتکار وداها چوق قوشیجی اوللرینك سببی آشیلور. استپ، آتك تعیشی ایچون اقتضا ایدن الك بول غدایی محتوی طبیعی برمرعی اولدیغندن حیوان بوراده کیجه کوندوز ، سربست برحالده طولاشور ، یاواش یاواش وصورت دائمه‌ده اوتلانیر . استپلرك مرتفع وبناءً علیه شدید روزکارلرك اوغراغی اوللری‌ده آتك بورالرده ایی یتشمه‌سنی تأمین ایدر. چونکه تجربه و مشاهده آتلرك قورو اقلیملرده داها کوزل یتشدکلرینی مثبت‌در. استپلر ایسه، مرتفع وشدتلی روزکارلرك اوغراغی اولدقلرندن ، اقلیم اعتباریله غایت قورو وسرت‌در .

استپ ، آتك یتشمه‌سنه نه‌قدر مساعد ایسه ، آت‌ده انسانك استپلرده یتشه‌بیلمه‌سی ایچون اوقدر لازم‌در. چونکه متمادیاً برمحلدن

دیکر محله کوچه‌یی ایجاب ایدن راعیلك حیاتی ، آت اولمزسه ؛ استپلرده امکانسز برحاله کلیر . قیصراغك سودی ، آتك قوت وسرعتی‌درکه استپلرده یاشایان انسانلره حیاتك بار ثقیلنی چکمك قدرتنی بخش ایدر . قیصراق سودی غدا ایچون اقتضا ایدن موادی حاوی اویغی کبی (قومیز) حالنه کتیریلدیکی زمانده مشروبات یرینی طوتار .

تورکلرك آته نه‌دن اوقدر مجلوب و مربوط اولدقلری، معروضات سابقه ایله ایضاح اولنه‌بیلیر . تورکلر ، آتلری سایه‌سنده درکه ، طبیعتك اوکلرینه آچدیغی کذرکاهلری تعقیب ایده‌رك اولا جنوبه و صوکره‌لری شرقه‌طوغری شانلی استیلا حرکتلرینی باشاره‌بیلمشلردر . چینلیلرك ؛ تورکدن قورتولمق ایچون آتی اورمه‌لیدر ؛ یولنده‌کی دستورلری‌ده ، استپ حیاتنك بوضرورتنی پك کوزل آکلاتمقده‌در .

استپلرده حیاتك‌ادامه‌سی ایچون آتدن باشقه سورولره‌ده احتیاج واردر . استپ ، سورولرك زحمتسزجه تکثری ایچون الڭ مساعد بر زمین اولدیغی کبی سورووده ، آتی ، سودی ، یاغی ، دریسی ، یوکی ، قیلی و بوینوزی ایله استپ سکنه‌سنك بوتون حیاتی احتیاجلرینی تأمین ایدر . استپلی ، غداسنی ، مسکننی ، لباسنی خلاصه محتاج اولدیغی هر شیئی سورودن تدارك ایده‌بیلیر . سورونك سودی ، أتی ، یاغی ، آیرانی غدا احتیاجنی تأمین ایتدیکی کبی دریسی ، یوکی و قیلی‌ده مسکن و لباس احتیاجلرینی برطرف ایدر . چادیر ، استپده یاشایان انسانلرك الڭ مکمل و الڭ موافق مسکنی‌در . استپلی ، غدا و مسکن‌دن باشقه ، مواد تنویریه‌سنی‌ده سورونك ایچ یاغندن استحصال ایدر . استپ خلقنك ، تعقیب ایتدکلری طرز حیاتده سورولرینك محکومی

اوللری ، کندیلرندن زیاده سورولری دوشونمك مجبوریتنی طوغیه‌لری ، پك قوتلی اسبابه مبتنیدر . گنیش استپلرده اوته‌دنبری تمادی ایدن مهاجرتلرك عواملیده بو سببلرده آرامق ایجاب ایدر .

استپ خلقنك ، محتاج اولدیغی هر شیئی سورودن تدارك ایده‌بیلمه‌لری ، سورونك تأمین حیاتی ایچونده متمادیاً کوچبه بر حالده یاشامق مجبوریتنده قالملری ، کندیلرینی زراعت و صناعته رغبتدن وارسته براقمشدر . استپلی ، غدا ، سکنا و لباس ایچون شکلاً حجماً وزناً قولایجه قابل نقل اولمق ، قیریلوب پارچالانمق محذورندن آزاده بولنمق شرطیله ، آنجق الڭ لزوملی و الڭ بسیط بعضی اشیا ایله اکتفایه مجبوردر . بو مجبوریت ، استپلرده صنایع مرکبه‌نك انکشافنه مانع اولمش ، آلات و ادوات اعمالی احتیاجنی قالدیرمشدر .

فقط استپلی‌نك آت و سورو قدر محتاج اولدیغی وسائط تحفظیه‌نك تدارکی مجبوریتی ، صنایع حربیه‌نك انکشافنی تأمین ایتمشدر . تورکلرك ، پك اسکی زمانلرده ، اوق ، یای ، قارغی ، قیلیج کبی آلاتك اعمالنده کوستردکاری مهارت ، دمیر معدنلرینی ایشلتمك خصوصنده ابراز ایلدکاری وقوف ، بو انکشافك ثمره‌سی ایدی .

استپ راعیلك حیاتنی موجب اولدیغی کبی ، راعیلکده (پدر ـ شاهی عائله La famille patriarcale) تشکیلاتنی مستلزمدر . بو ایجابات و تشکیلات ، استپ خلقی آره‌سنده (اصول جماعت - Règime dela com munauté) ، (اشتراك اراضی Socialisation du Sol) یوللرینی بالضروره طوغورمشدر . چونکه استپ سکنه‌سی ، الجاآت محیطیه نتیجه‌سی اوله‌رق محتاج اولدقلری هر شیئی اللریله و عن جماعةٍ تدارك مجبوریتنده بولنور . هر فرد ، جماعت ایچون چالیشور . هر کسك

ثمرهٔ سعی بنه هر کس آره‌سنده تقسیم اولنور. استپده‌فردك، یالکز کندی احتیاجی ایچون دکل، بلکه جماعتك بوتون اعضاسی ایچونده چالیشماسی و بوصورتله هر شیئك جماعت داخلنده مشترك قالماسی، منفعت شخصیه حسنك مولودی اولان حرص ودسیسه کبی آهنك اجتماعی‌یی صارصه‌جق اخلاقسزلقلرك ظهورینه مانع اولمشدر. کرچه بوحال، صنایعك عدم انکشافنی انتاج ایتمشدر. فقط افراد جماعت آره‌سنده صمیمی بر تساند طوغورمش، فردلری بربرلرینه چوق سودیرمش، اونلرك بحرسفید اطرافنده یاشایان اسکی قوملرده کوریلن سیئات اخلاقیه‌دن مصون قالمالرینی تأمین ایتمشدر. استپلرده، صنایعك اك مهم عامل ترقیسی اولان حس رقابت طوغمامش، اعمالات حال ابتدائی‌ده قالمش، فقط فردلری صمیمی ومتساند، خلوق وفضیلتلی برجمعیت یتشمشدر.

استپ خلقی، سوریلری اعاشه ایچون کوچبه برحیات یاشامق مجبوریتنده اولدیغندن معین برمحلده یرلشمك، صوکره‌ده اوراده‌کی اراضی‌یی افراد جماعته تقسیم ایده‌رك بر نوع ملکیت تأسیس ایتمك احتیاجندن وارسته‌در. چونکه استپك بی‌پایان مرعالرنده اوت خدایی نابت اوله‌رق یتیشدیکندن؛ زراعتده اولدیغی کبی؛ محصول آلمق ایچون اولجه چالیشمق احتیاجی یوقدر. جماعتك مال مشترکی اولان سورولر، هیچ کیمسه‌نك سعییله علاقه‌دار بولنمه‌ین بو اوتلرله ایستدکاری کبی تعیش ایدر و بسله‌نیرلر.

انسانلرده حس ملکیت، بر سعی متقدمك نتیجه‌سی اوله‌رق طوغار. چیفتچی، معین بر قطعهٔ ارضیه‌یی سورمك، اکمك ایچون بر سعی ابتدائی‌ده بولندیغندن ناشی‌درکه او پارچه‌یه تملك ادعاسنه

قالقیشور . چونکه ثمرهٔ مساعیسنی باشقه‌لرینه ویرمك ایسته‌مز .
استبلرده‌کی اوتی یتیشدیرمك ایچون ، هیچ کیمسه برسعی متقدمده
بولنمز . بناءً علیه هیچ کیمسه‌ده دعوای ملکیته قالقشمز . استبده
سوریلر جماعتك مال مشترکی اولدیغی کبی ، مرعالرده عمومك مالی‌در .

استپلرده عائله تشکیلاتنك پدر شاهی اولدیغی کورمشدك . بو
طرز عائله‌لرده (پدر ــ شاه Patriarcle) ، متأهل ، غیرمتأهل بوتون
قارداش و اوغوللرینی یاننده محافظه ایتمکه مجبوردر . چونکه استبده
هرعائله محتاج اولدیغی اشیایی بالذات تدارك ایتمك مجبوریتنده اولدیغندن
افراد عائله‌نك تکثری جماعتك منفعتی اقتضاسندندر . بوندن باشقه
استبده بر پدر شاهك جماعتی نه‌قدر چوق اولورسه ، نفوذی‌ده
او نسبتده آرتار . جماعتك خارجی تجاوزلردن مصونیتی اونسبتده
قولایلاشور . باشدن باشه اوت یایلالرندن متشکل اولان استپلرده معیشت
بول ، اسکی خیمه‌لر یاننده یکی چادیرلر احداثی پك قولایدر . بو حال ،
استپلرده پدرشاهی عائله‌لری ابداع ایتمشدر . بوکبی عائله‌لرده (پدر ــ
شاه) ، جماعتك حاکمی ، پدری ، حکمداری ، دین اولوسی‌در .
افراد جماعتك اعاشه‌سی ، محافظهٔ حقوق و حیاتی سورولرك اداره‌سی
منحصراً اوکا عائددر .

استپلرده (اویماق) تشکیلاتنك فوقنده برده (بوی) تشکیلاتی
کوریلیور . بویلر ، منشالری متحد اویماقلرك تجمعندن تکون ایتمش ،
پدرشاهك موقعنه بوی بکی قائم اولمشدر . بو طرز تجمع ، بالضروره ،
افرادده قطعی بر حس انقیاد و اطاعت تنمیه ایدر . تشبث شخصی ،
ارادهٔ فردی یرینه ، پدر شاهك ویا بوی بکنك تشبث و اداره‌سی
قائم اولور . افراد ، صمیمی و متوکل ، اونلره کمال امنیت و اعتمادله

فرمانبر اولور. بو تشکیلات و استپ حیاتنک الجا آتی دوشونیلورسه ، فوق العاده عزم و اراده صاحبی بر رئیس چیقه‌رق بوتون بو اویماق و بویلری اداره‌سی آلتنده طوپلادیغی زمان ، واسع استپلرده انتظام و انقیادی حیرتبخش معظم براوردو وجوده کلمسی پك طبیعی کورولمك اقتضا ایدر . چونکه احوال عادیه‌ده بیله استپده حیات آنجق عسکری بر طرزده کچر . رئیسك یاپه‌جغی ایش ، متین بر عزم ، صارصیلمز بر ایمان ، ییلماز بر جرئتله بویلری ، اویماقلری بر بایراق آلتنده طوپلامق ، صوکره‌ده حرکاته باشلامقدن عبارتدر . بوکا موفق اولان باشبوغك معظم استیلا اوردولری تشکیل ایده‌رك اولکه‌لر ضبط ایتمسی پك طبیعی‌در .

نهر بویلرنده ، صولاق وقابل زرع منطقه‌لرده ساکن اولان تورکلر ایسه طبیعتیله طوپراغه مربوط قالمش ، زراعت وحراثتله اوغراشمشلردر . چیفتجیلك حیاتیده ، راعیلك حیاتنك انکشاف ایتدیرمش اولدیغی جسمانی کوربوزلك ، صاغلاملق ، روحانی صمیمیت ، اساند ، طوغریلق ، اطاعت ، سخاوت ، مرحمت ، دیکر کاملق ، نظامپرورلك کبی یوکسك سجیه‌لری نمالاندیرمشدر . باشقه محیطلرده یتیشن انموذجلرده کوریلن یایغاراجیلق ، خودکاملق ، اهانتکارلق ، یالانجیلق کبی سفالت اخلاقیه‌نك تورکارده انکشاف ایده‌مه‌مش اولمسنك اسبابنی بو ایکی شکل حیات پك کوزل ایضاح ایده‌بیلیر . زراعت حیاتیده مشاقه تحمل ، مربوطیت ، (ایل) جیلك کبی سجیه‌لری انکشاف ایتدیرمکده عیناً راعیلك حیاتنك تأثیرینی یاپمش اولدیغندن هر ایکی شکل حیاته کوره‌ده تورك ، نضیلتپرور ، ملی

ظفر و استقلاله عاشق و بو استقلالی محافظه وتأمین ایچون هر فداکارلغه مهیا بر انموذج اجتماعی اولمشدر .

بویوك وقهرمان تورك باشبوغلرینك ، حیرتبخش موفقیتلرینی ایضاح ایده‌بیلمك ایچون ، معیتلرنده‌کی اوردونك بو ازلی روحنی نظر اعتباره آلمق ایجاب ایدر . بو روح ، تورکك ، عزمکار ، اراده‌لی ، شدید فقط شفیق باشبوغلرینه قیلیجلری کبی منقاد ، ایمانلری قدر صادق اولمسنی تأمین ایتمشدر .

استپ حیاتنك تشریحی ، تورکلرك باشلیجه سجیه‌لرینی ایضاح ایتدیکی کبی تورکده‌کی ملی استقلال روحنك بوقدر درین اولمسی اسبابنی ده کوسترمکه کافیدر . تورکلرك استیلا حرکتلری ، بو حرکاتده تعقیب ایتمش اولدقلری استقامتلرده ینه استپلرله علاقه‌داردر . شمدی ده بو خصوصی تشریح ایده‌لم :

توركلرك مقدرات تاریخیه یوللرینی طبیعت احضار ایتمشدر .

توركلرك سجیهٔ اصلیه‌لرینی ایلك محیطلری تأمین ایتمش اولدیغی كبی مقدرات تاریخیه‌لرینی تجلی ایتدیرن شهراهی‌ده طبیعت تعیین ایتمشدر. استپك یول یول یتشدیردیكی آت وسوریلرله حیات راعیانه ایجاباتنك ، توركلری معظم بر اردو حالنده یتشدیرمش اولدیغنی كورمشدك . بواوردو آتشین روحلی ، قهرمان رئیسلرك اداره‌سی آلتنه كچدكدن صوكره ، آرتق استپلرده طوره‌مزدی. كندیسنه موعود فطرت اولان اولكه‌لره آقمه‌سی پك طبیعی ایدی . فقط نه‌طرفه آقه‌جقدی ؟ بو شهراه استیلایی‌ده ینه فطرتك تعیین ایتمش اولدیغنی كوریورز :

بویوك استپك برطاقم استطاله‌لری اولدیغنی سویله‌مشدك. بونلردن بری شمالده سایبان اتكلرندن سیبریا ایچریلرینه طوغری امتداد ایدر. بواستطاله، بویوك استپك سیبریایه آچیلمش طبیعی برقاپوسیدر. ایكنجی استطاله شرقده مائله‌لی برصیوان حالنده‌در. بوده، استپدن چین ایچریلرینه اوزانان طبیعی بركذركاهدر. مركزی استپك اك بویوك استطاله‌سی، غرب جهتنده‌در. چونكه بوجهتده بویوك استپه؛ همان همان كندینه مساوی دیكر براستپ ملاصق بولنمقده‌در .

تاغنو اولا ــ آلتای منطقه‌سندن نشأت ایدن توركلر ایچون ، ایلك زمانلرده اك مساعد شهراه استیلا ، جنوب شرقی استطاله‌سی اولمشدر. بوده پك طبیعی ایدی، چونكه شمالی استطاله توركلرایچون

یك جاذب اولمیان، سیبریا ایچریلرینه کیدییوردی. حالبوکه اوزمانلرده شمدیکی قدر مسکون ومعمور اولمیان سیبریا ، اسئب خلقنك حرص استیلاسنی تهییج ایتدیره بیله جك هرشیدن محرومدی .

غرب طریقنه کلنجه، اوده ، ازمنهٔ اولیه‌ده تورکاری یك جذب ایده‌مه‌مشدر. چونکه بوطریق ، تورکلر ایچون مجهول ایدی. ثانیاً بوطریقله معموره‌لره واصل اولمق ایچون یك اوزون مسافه‌لر قطعی ایجاب ایدییوردی. ثالثاً ، کذرکاهده ، (ووسونلر) و . (ساقا) لر کبی جسور ومحارب قوملر بولنیوردی . بونلری أزمه‌دیجه ماوراءالنهر وایران معموره‌لرینه ایریشمك ممکن دکلدی .

ایشته بوکبی اسباب وعوامل سببیله‌درکه تورکلر ایلك زمانلرده یالکز چینه قارشی آقینلر اجراسنه باشلامش ، برتضییق ویا قطعی بر مجبوریت کورمدیجه ، شمال وغرب استقامتنده استیلا حرکاتنه آتیلمه‌مشلردر. چین ، عصرلرك بیغدیغی ثروت وسامان ، منبت اراضینك تأمین ایتدیکی بول غدا ایله شمالی اقوام نظرنده برارض موعود جاذبه‌سنی حائزدی. بونك ایچوندرکه تورکلر ، یك اسکی زمانلرده ، طبیعتك کندیلرینه احضار ایتمش اولدیغی کذرکاهدن چینه ایتمش ، به - کینغ (الیوم چینك پایتختی اولان پکین) ، شنسی ، شانسی وقان سو ایالتلرنده حکومتلر قورمشلردر. ایلك آقینلرك تاریخی تعیین ایدیله‌میه‌جك قدر اسکی‌در. حتی ، قدیم چین وتورك تاریخلری حقنده‌کی عمیق تدقیقاتیله اشتهار ایدن (ده‌کینیی Deguignés) میلاد عیسی‌دن (۲۲۰۵) سنه اول چین‌ده (هیا) سلاله‌سنی تأسیس ایدن (تا - یو - هه‌ئو Ta-yu-Heou)نك تورك داستانك اسملرینی

بو کونه قدر محافظه ایتمش اولدیغی اسکی خاقانلردن (دیب باقوی) خان اولدیغنی ادعا ایتمکده‌در [۱] .

مشابهت لفظیه‌دن نتایج تاریخیه استخراجی اوقدرقوتلی کورولمسه بیله ینه تورکلرك چین‌ده بك ایرکندن تأسیس حکومت ایتدکلرینی قبول ایتمك ضروریدر. چونکه، چین منابع تاریخیه‌سنی تدقیق ایدن سینولوغلر، میلاد عیسی‌دن (۱۱۲۲) سنه اول بو خطه‌ده اوچونجی سلالهٔ حکمرانی‌یی تأسیس ایتمش اولان (چه‌ئو Tcheou) لرك اسکی تورکلرك اجدادی اولدقلرینی مؤید بر چوق دلائل بولمشلردر.

صوك زمانلرده ، اوزون مدت چین‌ده تدقیقات تاریخیه ایله اشتغال ایدن (ادوار شاوان) ده میلاد عیسی‌دن (۲٤۹) سنه اول بوتون چینی استیلا ایده‌رك اوراده بر سلاله تأسیس ایدن (تسین) لرك‌ده اصلاً تورك اولدقلرینی پك قوتلی وثائقله اثبات ایتمکده‌در . بو سلاله‌نك بویوك (پترو) سی عد ایدیلن بویوك ایمپراطوری (چین ـ شه ـ هوانغ ـ تی) نك وضع ایتمش اولدیغی

[۱] ده‌کینی‌یه کوره (تا ـ یو ـ هه‌ئو) اسمی (دیب باقوی) اسمنك محرف برشکلی‌در. اسکی تورك وچین تاریخ ولسانلرینی ایجه تدقیق ایتمش اولان (ده‌کینی) دعواسنی شوصورتله تأیید ایدییور : چینلیلردائما (د) حرفنه مقابل (ت) قوللاندقلری کبی ، تورك لهجه‌لرنده‌ده (ی) ایله (ب) هروقت بربرلریله قاریشدیریلقده‌در. تورکلر، جنکیزخانك پدرینك اسمنی بعضاً (یسوکه) بعضاً‌ده (بسوکه) شکلنده تلفظ ایتمشلردر . بوندن باشقه چینلیلر (H) ایله (k) ی‌ده بربرلرینك یرنده قوللانورلر . بوکا کوره پك‌کوزل حکم ایدیله‌بیلیرکه ، (تا ـ یو ـ هه‌ئو) اسمی (دا ـ بو ـ قه‌ئو) لفظنك برشکل محرفیدر . (دا ـ بو ـ قه‌ئو) ده (دیب‌باقوی) دن باشقه برشی دکلدر . اسکی یازمه کتابلرده (دیب‌باقوی) اسمنك بعضاً (دابوقو Dabou-kou) شکلنده اولمسی بواستدلالی مؤیددر .

(تقویم) ایله دینی آیین و مراسمك اسکی تورکلرك عینی اولمسی ده ادوار شاوانك بو دعواسنی مؤیددر .

بویله اسکی دورلردن تاریخك بالنسبه داهااییی احاطه ایتمش اولدیغی عصرلره اینرسه‌ك تورکلرك چینی کندیلری ایچون برمالکانهٔ موعود عد ایتمش ، طبیعتك آچدیغی کذرکاهدن وقت وقت اینه‌رك بوخطه‌ده مختلف اسملرله سلطنتلر قورمش اولدقلرینی کوروروز. قویونلولرك شمالی چینی استیلالریله باشلایان بوحرکت بالآخره ینه بوقومدن آیریله‌رق چین‌ده مختلف نامله برر حکومت قوران سلاله‌لر دورنده تمادی ایدوب کیتمشدر. چین وقایعنامه‌لرنده تسینلر ، هانلر (تسیه‌ن چائولر)، هه‌ئوچائولر، هیالر، یه‌لو آتغلر کبی مختلف نامله وقوعات تاریخیه‌لری ضبط ایدیلمش اولان سلاله‌لر استیپدن اینن تورکاره منسوب بولنیورلردی. دها صوکره شمالی چین‌ده بونلره (توکیولر) یعنی اورخون تورکلری وبر آره‌لق‌ده اویغورلر خلف اوله‌جقلردی .

تورکلر، آنجق یرلی سلاله‌لر طرفندن چین‌ده قوتلی ایمپراطورلقلر تشکیل ایدیله‌رك استپ‌دن اینن یولی قاپادقلری و آرقه‌دن‌ده تضییق کورمکه باشلادقلری زمان یوزلرینی غربه چویرمشلردر. بوتضییق ایلك اول چینك هان [ق . م ٢٠٢ ـ ب.م ٢٥] و هه‌ئوهان [م ٢٥ ـ م ٢٢١] سلاله‌لری زماننده باشلادی . (آق قون) لرك یعنی (افتالیتلرك) غربه دوغری مهاجرتلری بو صره‌لرده اولمشدر . فقط تورکلرك تماميله غربه توجه ایتمك مجبوریتنده قالمالری ، چینك اك بویوك سلاله‌لرندن تانغلر [م ٦١٨ ـ م ٩٠٧] زماننده اولمشدر. بودوردن اعتباراً، تورکلر ارض موعودلرینی غربده آرامغه قویولمش وخارقه‌لر یاراتمشلردر.

توركلرك الڭ بويوك واڭ دواملی اولان غربی مهاجرتلری ، بويوك استپك استطالەسی اوزرندن اولمش وباشليجه ايكی طريقله وقوع بولمشدر. بو طريقلردن برنجيسی چينليلرك (پەـ لو Pe-lou) ديدكلری شمالی يولدر. بوطريق، (تيەنـشان) طاغلرينك شمالندن و (چونغاريه)دن كچەرك (ايلی) نهری واديسنه داخل اولور. اورادن ياقسارت (سيحون) نهرينك صاغ ساحلنی تعقيباً آرال كولنك شمالندن كچەرك جنوبی روسيەدن (طونه) نهری آغزلرينه قدر امتداد ايدر .

بو يوللردن ايكنجيسی ده (نان ـ لو Nan-Lou) يعنی جنوبی طريقدر. بوطريق، (تيەن ـ شان) طاغلرينك جنوبندن (كاشغر) حواليسندن كچەرك سغد ، فرغانه ، ايران و آزربايجانه ، اورادن ده قافقاسيا ، استانبول ، الجزيره وسوريه يه طوغری اوزانير كيدر .

هر ايكی يولده استپ حياتنك تماديسنه مساعد اولديغی ايچوندركه مركزی يايلانك دەمير وجودلی ، سر آزاد راعيلری اوكلرنده سوريلری ، آلتلرنده آتلری ضربه طوغری يوريمش ، يكی اقليملره كيرمش، سدراهلری اولمق ايستەين قوملری چيكنەمش ، يكی هيئتلر، يكی حكومتلر ، يكی ملتلر طوغورمشلردر .

تورانيلرك شمالی طريقی تعقيباً اورال نهرينی آشەرق جنوبی روسيه يه كچمەلرينك سببی ، يالكز آرقەدن كلن بر تضييق اولمەمشدر . بو مهاجرتده عوامل محيطەنك بويوك بر سبب تشكيل ايتمش اولديغنی تخمين ايدەبيلورز. بوسببی تعيين ايدەبيلمك ايچون (ئەليزەرەقلوس)ك بو ايكنجی استپ حقندەكی شو فياض تصويرينی اوقومق كافيدر :

« آشاغی استپلر منطقۀ وسيعەسی ، (تيەن ـ شان) طاغلرينك اورمانلرله مستور ياماجلرندن باشلايەرق توركستانی حوزەسی داخلنه آلدقدن صوكره ، اورال نهرينی بالمرور روسيه داخلنه طوغری

امتداد ایدر. بواستپ ، همان همان هر طرفده چپلاق بر منظره عرض ایدر . اوزرنده امتداد ایدن نظر ، اوزاقلرده افقلر آلنده کوزدن نهان اولان طوپراقلر اوزرندن قایه‌رق نامتناهیلکلر ایچنه کومولور . ایلك بهارك ایلك کونلرندن فیضانه باشلایان ایرماقلرله راکد صولرك یکیدن یاتاقلرینه کیرمه‌لرینی ، قیرغیزلرك چادیرلر اوزرنده‌کی قوری چالیلری یاقالرینی متعاقب، استپك مختلف منطقه‌لرنده منظره‌لر تنوع ایتمکه باشلار . تازه فدانلر ، فیلیز ویریر ، برقاچ کون ایچنده دال بوداق صالارلر . استپك چپلاقلغنی یشیل چمنلر ، رنکارنك چیچکلر تعقیب ایدر. بواثناده درکه قوم ، بالچق، قایا ، طاتلی وطوزلی صولردن متحصل باطاقلقلر سببیله اراضیده مشهود اولان متنوع لوحه‌لرده ، زمردین چمنلر ، رنکارنك چیچکلر منظره‌سنه انضمام ایده‌رك بر شکل دلفریب وجوده کتیریرلر . اراضیدن هر نوعی ، جنس و طبیعتنه کوره ، کندی حیواناتی ، کندی چیچکلری ایله انکشاف ایدر . بو اراضیدن هر قسمنده بولنان حیوانات ونباتات ، باشقه هیچ بر یرده ؛ بورادە اولدیغی قدر؛ منسوب بولندیغی طوپراقله بو درجه مناسبتدار دکلدر . فقط ، ایلك بهاره مخصوص اولان شو ثروت ، شو احتشام مناظر ، چوق امتدا ، ایتمز. موسم صیفده غایت صیجاق و موسم شتاده غایت صوغوق اولمق کبی قطعه‌نك شدائد اقلیمیه‌سی ، حرارت وبرودتك شدتنه مقاومت ایده‌بیلن غایت آز مقدارده‌کی نباتاتدن باشقه‌سنك نشو ونماسنی عقیم براقیر . یشیله یشیل فلیزلر ویرن شجیره‌لر ، یازك شدت حرارتیله یانار قاورولور . چیچکلر صولار . استپك بعض اقسامی ، تکرار ، قیش موسمنده کوستردیکی سنجابی وتوز رنکلی یکنسق منظره‌سنی اکتساب ایدر. صوك بهارك محدود کونلرنده یاغان یاغمورلر، نباتاته یکی بر حیات ویریر ،

برایکنجی ایللك بهار خاطره‌سی اوبالدیررسه‌ده بو حال چوق سورمز، نباتات یکی‌دن صولار ، محواولور . قیشلك حزین ومغموم منظره‌ی ظلمتلر اوزرنده اوزانوب کیدر ... »

کوریلیورکه بویوك استپك غربی استطاله‌سنی تشکیل ایدن بو ایکنجی استپ ، سوریلرك اعاشه‌سی نقطهٔ نظرندن بالنسبه فقیردر. آلتایلردن اینن قوملری اوزون مدت بسله‌یه‌جك بر طبیعت وثروتده دکلدر . بناءً علیه شوالجا آتله ، بو قوملر ، کندیلرنده داها اول کلمش اولان اقوامی ایلری سورمکه کافی بر قوت حس ایتدکلری آنده ، اورال نهرینی تجاوز ایدییور ، جنوبی روسیه‌نك داها منبت ، داها فیاض ، داها برکتلی وداها مساعد استپلرینه اینیورلردی .

غربه طوغری جنوب یولنی تعقیب ایدن و (تیه‌ن ــ شان) طاغلرینك جنوبندن و (پامیر) دن باشلایه‌رق استانبول بوغازلرینه قدر امتداد ایدن آشاغی استپ منطقه‌سی‌ده غرب آقینلری ایچون ، بویوك سهولت تأمین ایده‌جك بر طبیعت‌ده‌در . بو استپ استقامتنده بولنان (ایران یایلاسی) ، جنوب طریقیله وقوعبولان آقینلر ایچون عصرلردنبری بر معبر عمومی و دائمی وظیفه‌سنی کورمشدر. تورکلر ، خطرنك کندیلرینه آچدیغی اولکلره ، بالخاصه بو معبردن کچه‌رك واصل اولمشلردر. پامیردن، افغانستان وسند طریقیله جنوبه طوغری اینن کذرکاه ایسه، تورکلری هندستانه ایصال ایدن طبیعی برشهراه اولمشدر. چینه اینن طریق قپاندقدن صوکره ؛ تورکلر ایچون آرتق شهراه انتشار غرب استقامتی اولمشــدی . کندیلرندن اول ، ماوراءالنهر ، باقتریان و سند بویلرینه اینن یوئه‌چی (یوئی) لری تعقیباً ، اعصــار متوالیه‌ده ، شمالی وجنوبی طریقلردن وقوعبولان مهاجرتلر تورك تاریخنی تتویج ایدن پارلاق موفقیتلرله نتیجه‌لنمشدر .

طبیعتك تورکلرك بیشکاه استیلاسنه کشاده ایتدیکی اوچ طریقدن وقوع بولان استیلا حرکتلرینك الك طالعسزی ، شماله طوغری اولان آقینلردر . بواستقامتده‌کی مهاجرتلر ، شمالك (توندرا Toundra)لرینه منتهی اولیوردی . (شیبیه) نباتاتندن باشقه بللی باشلی محصول ویرمه‌ین (توندرا) یعنی مناطق قطبیه ایسه ، تورکلرك حیات و معیشتلرینه اصلا اویغون دکلدی . فقط ، شمالك توندرالریله آسیای مرکزینك بویوك استپی آره‌سنده‌کی واسع اورمان منطقه‌سی ، تورکلرك بارینه بیلملرینه آز چوق مساعددی .

ئه‌لیزه ره‌قلوس ، بزه بو منطقه‌یی شو فقره‌لرله طانتدیرییور :
« شمال توندرالریله جنوب استپلری آره‌سنده سیبریانك اورمانلق منطقه‌سی‌که اراضینك الك کنیش بر ساحه‌سنی اشغال ایتمشدر . بر سیاح ، اورالدن (قامچاتقا) یه قدر کیده‌جك اولورسه ، (تایغه) نامی ویریلن کثیف اراضی داخلنده ، متمادی بر اورمان کولکه‌سی آلتنده یوریمکه مجبور اولور . بو منطقه‌ده‌کی یکنسقی ، آنجق نهرلر و پك نادر اولان چالیاقلر و مزروع طوپراقلر ایله پك مستثنا اوله‌رق اخلال ایدیلمشدر . »

شانلی بر طالع آرقه‌سندن قوشان تورکلر ایچون توندرالره منتهی اولان بو منطقه‌نك هیچ بر جاذبه‌سی اوله‌مزدی . اونلرك بو منطقه‌یه کیرملری ، آنجق بر تضییق تحتنده اوله‌بیلوردی . حقیقت حالده بویله اولمشدر . غربه و جنوبه طوغری متمادی آقینلر اجرا ایدن تورکلردن شماله آنجق (یاقوت) لر کیتمشدر . اونلری ده بو هجرته مجبور ایدن ، قیرغیزلرك تضییقی اولمشدر . مع مافیه ، بو تضییقه رغماً (یاقوت) لر ینه توندرالره دوشمه‌مش ، مناطق قطبیه ایله بویوك استپ آره‌سنده بولنان و (٥٥) نجی عرض درجه‌سنه قدر امتداد ایدن اورمانلق حوالیده

ساکن اولان (طونغوز) لری توندارلره ایته‌رك کندیلری اونلرك یرلرینی آلمشلردر .

استپلرك یتیشدیردیکی انموذج اجتماعی ایله ینه‌استپلرك بوانموذجه آچمش اولدیغی شهراه انتشار ، بوقهرمان قومك مقدرات تاریخیه‌سنی تعیین ایتمشدر : تورك ، وقت وقت ؛ عظیم کتله‌لر حالنده ؛ بو طبیعی یوللردن کچه‌رك واسع اقلیملر ضبط ایتمش ، اورالرده مستقل و معظم ایمپراطورلقلر قورمشدر . مختلف استقامتلرده‌کی استیلا مهاجرتلری ، جماعت حالنده ، فقط عزم واراده صاحبی بر باشبوغ قیادتنده یوروین بر کتلهٔ عسکریه طرزنده وقوع‌بولمشدر .

تورکلر ، سرکذشت‌جویانه اولان بومعظم حرکتلرنده ، یابانجی اقلیملره دوشدکلری ، پك قوتلی دشمنلرله قارشولاشدقلری حالده ، بیلمقسزین ، و حدتلرینی غائب ایتمکسزین ، یوللرینه دوام ایده‌بیلمشلردر. تورکلر بوحالی استپك مولودی اولان ملی تشکیلات وروحلرینه مدیوندرلر. اساساً باشقه شرائط داخلنده ، یعنی هردرلو حاکمیت وصلاحیتی‌حائز برباشبوغ اداره‌سنده‌اولمقسزین، سرکذشتلرله مالامال، عظیم آقینلر، مهاجرتلر اجرا ایدیله‌مزدی. چونکه عائله‌لریله، سوریلریله برابر حرکت ایتدکلرندن ، اثنای راهده آسایشی محافظه ایتمك، یوللری تعیین‌ایتمك، سوریلرك‌بسلنمه‌سنه مساعد یرلری بولمق، اولکه‌لرندن کچیله‌جك قوملرله ، ممکن ایسه حسن مناسبتی تأسیس ، دکلسه اونلره قارشی مظفریتی تأمین ایچون عزمکار ودمیر پنجه‌لی بر باشبوغه احتیاج ضروریدر . تورکلرك وعینی شرائطداخلنده یاشایان تورانیلرك ، تاریخده معلوم اولان مهاجرت و آقینلرنده دائما بویله برباشبوغك بولنمسنك سببی‌ده بوضرورتدن‌باشقه‌برشی‌دکلدر .

صحنهٔ شؤنده برملت حالنده ادامهٔ موجودیت ایدن قوملر بو حاله
برچوق اجتماعی صفحەلر کچیردکدن صوکره واصـل اولمشلردر. بر
یوزنده موجوداولان انسان غروپلری آره‌سنده بوکون بیله‌بوشکللرك
مختلف صفحات تکاملیه‌سی کوریلیور. اجتماعیات عالملری، بوصفحەلری
تتبع ایدرکن قوملری ، بری (ابتدائی قوملر peuples primitifs)
ودیکری (ملتلر Nations) اولمق‌اوزره باشلیجه‌ایکی صنفه آییرییورلر.

ابتدائی قوملر، ایلك اجتماعی انموذجلردر. بوانموذجلری آییران
اك مهم وصـف ممیز ، اك اسـاسلی تشکیلات ، (سمیه) دیدیکمز
(قلان Clan) در. اك ابتدائی اشکالی آووسترالیاده کوریلان سمیه ،
دینی برقرابتله بربرینـه مربوط یوزلرجـه ، حتی بیکلرجه فردلردن
مرکب عائلوی بر زمرەدر . قلان ، هم دینی ، هم عائلوی برشـکل
تجمع‌در. دیکر شکل تجمعلردن، باشلیجه ایکی صورتله آیریلمقده‌در :
اولا برقلانه منسـوب اولان افراد ، کندیلرینی بررابطـهٔ قرابتله
یکدیکرینـه مربوط تلقی ایدییورلر. فقط ، بوقرابت بزم بیلدیکمز
شکلده ، قانداشلق کبی برمناسـبته مستند دکلدر. خصوصی برماهیتی
حائزدر. برقلان افرادی ، یکدیکرینك اقرباسی‌در. چونکه هپسی
عینی نامی طـاشیور ، پدرلك ، والدەلك ، عمجـەلق ، دایيلق ،
قارداشلق ... کبی قرابت خارجنده اولەرق؛ بربرلرینی عینی عائلەدن
عد ایدییور ، برعائله افرادی آره‌سـنده رعایت ایدلمسی ایجاب ایدن
شرائطه ، تمامیله تبعیت کوستریبورلر. وظیفهٔ مظاهرتی ایفا ایدییور،

قان دعواسی کودییور؛ برینك وفاتنده قلان افرادینك کافه‌سی عمومی ماتم طوتیور وکندی آره‌لرنده ازدواج ایده‌میورلر .

ثانیاً قلان ، فردلرینك مشترك جدی اعتبار اولنان مخیل ویا حقیقی برموجودك اسمنی طاشیور. بواسم ، اکثریا قلانله پك صیقی وخصوصی برشکلده مناسبتدار عد ایدیلن اشیای مادیه‌دن برینك مثلا بر حیوانك ویا بر نباتك اسمی‌در . قلان افرادینك مشترك جدی عد اولنان حیوان ویا نبات ، قلانك (توتم) ی یعنی (رب خاص) ی‌در .

ابتدائی قوملرده ، حقوق عامه وحقوق فردیه حسی هنوز اویانمامشدر . بو شکل تجمعلرده یالکز بر حقوق خاصه طویغوسی واردر. ذی‌حق صفتی‌ده قلانه عائددر. بناءً علیه بونلر آره‌سنده ولایت عامه اساسی‌ده تأسس ایتمش دکلدر. بالعکس هرقلانه مخصوص برولایت خاصه واردر. قلانك فردلری آره‌سنده‌ده (مشترك مسؤلیت) و (مشترك انتقام) قاعده‌لری موجوددر .

قلانلرك کچیردکلری ایلك صفحات تکامل ، (قبیله Phratrie) و (عشیرت Tribu) شکلنده‌کی متحده‌لردر. قلانك اتحادندن طوغان قبیله‌لرله قبیله‌لرك برلشمه‌سیله وجود بولان عشیرتلر ، قلانه نسبتله داها متکامل برشکل تجمع عرض ایدرلر . مع‌مافیه ، بونلرده‌ده ینه توته‌می تشکیلاتك اك بارز ایزلرینه تصادف اولنور . متحده رئیسی ، قلان رئیسی کبی دینی برماهیتی‌ده حائز اولمق اوزره برعائله بویوکی‌در. یعنی هنوز ولایت خاصه اساسی پایداردر. جزا ، حقوق خاصه ماهیتنی حائز اولوب اخذثار وقصاص صورتنده اجرا اولنور .

قوملر ، شهراه حیاتده تکامل ایتدکجه ، ابتدائیته عائد قلان

وعشیرت تشکیلاتی تدریجاً موقعنی داها عمومی اساسلره براقیر. رب خاص یرینه رب عام، ولایت خاصه مقامنه ولایت عامه، حقوق عشیرته بدلده حقوق عامه قائم اولور. بوحاله کلن قومده، وجدان عمومی تشکل ایتمش، ملی طویغولر اویانمش دیمکدر. بناءً علیه اوقوم، آرتق متحد بر (ملت) در.

تورك تاریخنك تدقیقی وملی افسانه‌لرك تحلیلی، بوقومك ابتدائی مرحله‌لری پك اسکی زمانلرده کچیره‌رك صحنهٔ تاریخه پك ایرکن بر دوره‌ده، (امامی برملت Nation théocratique) حالنده چیقمش اولدیغنی کوستریور. چین وقایعنامه‌لرینه استناداً؛ تورکلرك منشأ وایلك حیاتلری حقنده ویردیکمز تفصیلات سابقه (قویونلو) دولتنك تأسس و (مه‌ته) تانژونك صحنهٔ تاریخه چیقدیغی زمانده تورکلرك آرتق ته‌ئوقراتیك برملت حالنده بولندقلرینی پك کوزل ایضاح ایتمشدی. ملی تورك داستاننده، تورکلرك کچیردکلری بواجتماعی صفحات تکامل داها بارز بر شکلده کوریله‌بیلیور. بو نقطهٔ نظردن ملی منقبه‌یه بویوك بر اهمیت عطف ایدلمسی ضروریدر.

خارق العاده‌لکلرله مالامال اولان ملی داستانلر طبیعی بر ملتك تمامیله صفحات تاریخیه‌سنی چیزمکه مساعد دکلدر. فقط، داستانلره عائد اولدقلری ملتلرك تجلیات روحیه‌لرینك، اجتماعی حیاتلرینك پایدار برر معکسی نظریله باقه‌بیلیرز. نافذ نظرلی بر سوسیولوغ، بعضاً قابا، بعضاً خرافه‌دار، بعضاًده پرشعروفسون بر کسوه‌یه بورونمش اولان افسانه‌لرده عائد اولدیغی ملتلرك روحنی سحر و اوقویه‌بیلیر. صوك عصرلرده، تاریخ واجتماعیات عالملرینك ملی منقبه‌لره، ملی داستانلره پك بویوك بر اهمیت عطف ایتملری بوسببه مبنی‌در.

اساطیری داستانلر سایه‌سنده‌درکه ، ماضیٔ تاریخیلری ظلمت ایچنده قالمش اولان اسکی قوملرك اجتماعی ، ملی ودینی حیاتلری آز چوق تشریح ایدیله‌بیلمشدر . پك ابتدائی افسانه‌لرله مالأمال اولان (قاله‌وه‌لا Kalevala) لرك شمال قوملرینك منشأ تاریخیلرینی ، دینی واجتماعی مؤسسه‌لرینی تنویر خصوصنده نه قدر ایشه یارامش اولدقلری ارباب تتبعك معلومیدر. ملتلرك ظلام آلودادوار ماضیه‌سنه نفوذ ایده‌بیلمك ایچون افسانه و داستانلرك سینه‌سنده صاقلانان سونوك شعله‌لرك بعضاً اك واضح کتابه‌لردن زیاده استفاده بخش اولدیغی کورولمیورمی ؟ هله ملی منقبه‌لردن استخراج اولنان نتایج ، تاریخی وثیقه‌لرله‌ده تأیید ایدرسه صحتلرنده شبهه‌یه دوشمك ایچون هیچ برسبب قالمش اولمز . مبدئی تعیین ایدیله‌میه‌جك بر زماندنبری اورتا آسیایه حاکم اولان تورکلر ، ظفردن ظفره قوشان شانلی باشبوغلرینك خاطره‌لرینی ملی‌داستان حالنده حفظ ایتمکی عادت ایدینمشلردی . اوغوزلر ، ملی افسانه‌لری ، اوغوز خان دستانی ، اویغورلر بوغوتکین داستانی ، توکیولر ، ارکنه‌قون دستانی شکلنده ترنم ایدییورلردی . بو کوچوك دستانلر ، بویوك و ملی دستانك بر صحیفه‌لرینی تشکیل ایدییوردی .

فردوسی ، تورك‌پادشاهی (سووك‌تکین) زاده (محمودغزنوی) نك امریله ایران داستانی شهنامه شکلنه صوقدقدن صوکره ، تورك خاقانلرینك نسلدن نسله انتقال ایدن خاطره‌لرینك‌جمعی آرزولری‌ده اویانمغه باشلامشدی . سکز عصراول (دولت ایلخانیه) نك بویوك حکمداری (سلطان محمود غازان) دورنده بو آرزونك تحقق ایتمش اولدیغنی کوریورز . سینه‌سنده پیشدادیان ، کیانیان ، اشکانیان ،

ساسانیان کبی معظم سلاله‌لرك خاطره‌لرینی طاشیان ایرانك بو مستولی حکمداری ، شهنامه‌یی ملی بر غرور ایله ازبرله‌ین تبعه‌سی نظرنده کندی ماضیسنی بك‌سونوك کوریبوردی. بویوك جدی (تیموچین)، موغولستانده اوته‌دنبری تورك خاقانلرینك تحت اداره‌سنده یاشایان (شی‌وه‌ی Chi-Wei) لره منسوب بولنیوردی . تورك (توکیو) خاقانلرینه چوبانلق ایدن (شی‌وه‌ی) لردن ، (تیموچین) ك منسوب بولندیغی (بورجیك) عائله‌سی ایسه ، آنجق (تیموچین) ایله طانیلمشدی . (تیموچین)ك باباسی (یسوکه باغاتور)ك اسمنی قبیله‌سی افرادندن باشقه کیمسه طویمامشدی .

فقط ، (تیموچین) داستان شهامتلری عصرلردنبری بوتون آسیایی طولدیران تورك خاقانلرینك اولکه‌سنده ظهور ایتمش، (جنکیز خان) عنوانیله اونلرك سلطنتنه وارث اولمشدی . بو خاقانلرك ، آغزدن آغزه انتقال ایدن داستانلرینی طوپلامق ، صوکره‌ده جنکیز خانك نسبنی بو خاقانلر داستاننه ربط ایتمك بر مهارت قلمیه‌دن باشقه برشی دکلدی . بو صورتله شهنامه‌نك فریدونلرینه، رستملرینه ، اسفندیارلرینه مقابل ایلخانیلرك‌ده آلتجه خانلری ، اوغوز خانلری ، کوك خانلری اوله‌جقدی . محمود غازانك وزیری (ابوالفضل رشید) ، ایرانك الك بویوك برصاحب قلمی ایدی . اولکه‌سنده تورك خاقانلرینك داستانی ازبرله‌مش اولانلرده آز دکلدی . هجرتك (٧٠٠) تاریخنده (ابوالفضل رشید) ی بووظیفه‌یه مأمور ایتدی . بوداستان تاریخی طوپلاندقدن صوکره شهنامه‌یه نظیره‌اوله‌رق بر(خاقاننامه) نظمی‌ده (شمس‌الدین قاشانی)یه حواله اولنه‌جقدی .

ایلخانیلر خزینه‌سنده‌کی (آلتان‌دبتر)ك یعنی (آلتون کتاب)ك محتویاتی ، اوغوز داستانتی ترنم ایدن تورك اوزانلرینك زنکین حافظه‌لری ، اویغور کاتبلرینك دفترلری ، (قوبلای قاآن)ك ایلخانیلر سراینده‌کی سفیر و سرداری (پولادچکسان Poulad tcheng-sang)ك واسع معلوماتی ، ابوالفضل رشیده بو امری ایفاسی ایچون بك قیمتدار برر منبع اوله‌بیلمشلردی [۱].

ابوالفضل رشید ، هجرتك ۷۰۰ تاریخنده باشلادیغی اثرینی ، (۷۰٤) تاریخنده اکمال ایلدی . فقط ، کتابی تبیض ایتدیرمه‌دن اول (غازان‌خان) وفات ایتدیکندن (تاریخ مبارك غازانی) نامنی ویردیکی اثرینی خلفی (سلطان اولجایتو خربندا) یه تقدیم ایلدی . تورکلرك عصرلردنبری آغیزدن آغیزه نقل ایدیلمك صورتیله محافظه ایدیلمش اولان ملی داستانلری بوصورتله ؛ موغوللر تاریخیله‌ده قاریشدیریلمش اولدیغی حالده ؛ تثبیت ایدیلمش اولیوردی [۲] .

---

[1] E. Blochet, Introduction à l'histoire de Mongole,

[۲] ابوالفضل رشیدك معاصرلرندن (شمس‌الدین قاشانی) ، بو اثری اساس اتخاذ ایدرك فردوسی‌نك شهنامه‌سنه نظیره اولمق اوزره نظم ایتدیکی (شمس شهنامه) ده تورك داستان و تاریخنك تحریرینی شو صورتله ترنم ایدییور :

بزرگ سخن ران وچکسان لقب	بپیش جهاندار بکشاداب
که تاریخ شاهان مرا ازبرست	ولی نظم ، کارکس دیکرست
بخواجه رشید آنکهی کفت شاه	که ای دانش موبد نیکخواه
زمنثور تاریخ ترکان نخست	همه بشنو از راست کویان درست
بنثر آن سخنها چو کرد آوری	درآرند از آن پس بنظم دری
همه بستدو کرد فکر اندران	بپیوست با کفتهٔ دیکران
زبیدا رودانده ترکان پیر	ز تاریخ دان مردم یادکیر

ابوالفضل رشید ، تورك داستان وتاریخنی ایلك دفعه اوله رق قلمه آلیرکن، چین منابع تاریخیه سندن ده استفاده ایتمه‌کی اهمال ایتمه‌مشدی. رشیدك وفاتندن صوکره اثرینی قلمه آلان (تاریخ بنا کتی) مؤلفی (ابوسلیمان) ك تصریحنه کوره ، اواثناده ایلخانیلر پایتختنده بولنان چینلی لیتاجی (لی ـ تا ـ جو Li-Ta-Tzeu) ایله یکسون (یوك ـ سون Yuk-Soun) نامارنده طب، هیئت وتاریخده متبحر ایکی عالمك دلالتیله چین منابعندن ده خبردار اوله‌بیلمشـدی . بالآخره (حافظ ابرو نورالدین) ك (زبدة التواریخ) ی ، (کمال الدین عبدالرزاق) ك (مطلع السعدین)ی، (میرخواند) ك (روضة الصفا) سی، (حمدالله)ك (تاریخ کزیده) سی ، (خواند میر) ك (حبیب السیر) ی ایله (فردوس اقبال) و(اوشال شجرهٔ ترکیه) کبی مهم مؤلفاتده توسیع ایدیلن تورك داستانی بو قومك پك اسکی زمانلرده اجتماعی وسیاسی اساسلی تشکیلاته مالك اولدقلرینی کوسترمکده‌در .

داستان ملی‌نك اوته‌دنبری تورکلر آره‌سنده متواتر اولدیغی (بیات)

جو پولاد چکسان وخواجه رشید — نشستند باهم چو پیر وصرید
روایت همی‌کرد فرخنده میر — وزو مینو پسید دانا وزیر
بنزدیك هر پیر وهر مهتری — زترکان درین باب بد دفتری
از ایشان همه بستد ونقل کرد — ورا رهنمائی درین عقل کرد
دوسه سال بود اندرین جستجوی — نمی کرد باکس جزاین کفت وکوی
نمود این همه جوشش واجتهاد — که تا کرد هردفتری را سواد
زایام نوح نبی تاکنون — بیا ورد کردار کردون دون
روشهای هرکس درو یاد کرد — دل وجان خوانندکان شادکرد
زتاریخ ترك ومغول پیش ازین — نبودی کتابی بایران زمین
کنون هست از اقبال شاه ووزیر — بدست این چنین دفتر دلپذیر
که هرکز کتابی چنان کس نساخت — کزان می‌توان نسل هرکس شناخت
چو شد نثر تاریخ ترکان تمام — (غزان) خواست کز نظم باید نظام

بویندن (حسن بن محمود بیاتی) نك (جام جم) ده‌کی افاده‌سندن و (ابن‌بیبی) نك سلجوقنامه‌سندن آکلاشیلیور : فاتح محمد ثانی‌نك طالعسز اوغلی (جم) ، مکهٔ مکرمه‌ده (دده روشنی) خلفاسندن (حسن‌بن‌محمودبیاتی) ایله ملاقات‌ایتدیکی زمان اوندن‌اوغوزلره‌منسوب اولان آل عثمانك سلسله‌سنه دائر بررساله یازمه‌سنی رجا ایتمشـدی. حسن بیاتی‌ده ؛ کندی افاده‌سـنه کوره ؛ اوغوز نامه‌یی خلاصـه ایده‌رك بر هفته‌ده (جام جم آیین) ی قلمه آلدی . اوغوز نامه‌دن خلاصـه ایدیلان (جام جم آیین) ده‌کی‌خاقانلر اسامی وسلسله‌سنده ، ایرانده‌کی‌موغول پرنسلری نامه‌یازیلان اثرلرده‌کوریلن بعض‌اسملرك بولنماماسی یوقاریکی مطالعه‌مزی تأیید ایتمکده‌در.

ایرانلی مورخلر ، تورك دسـتانی شرقده منتشر اولان عنعنهٔ تورانیه ایله توفیق ایچون تورکلرك جد اعلاسنی حضرت(نوح)ك اوغلی (یافث)ه قدر چیقارمشلردر [۱].

داستان‌ملی‌نك ایلك قسملری تورکلرك (قلان) تشکیلاتنی محافظه ایتدکلری ادوارك خاطره‌سی‌در. اك اسکی (بدرشاه)، اسمی‌تورکلرك قومی آدی اولان (تورك) در . ملی داستانه کوره تورکدن صوکره (بدرشاه) اولان اوغلی (توتوك)، باباسی‌کبی برچوق عادتلر، برچوق توره‌لر قوربیور. حتی بیکلره توزقونیلمه‌سنی تصادفاً کشف ایده‌رك سـمیه افرادینه‌ده اوکره‌تیور . تورکلرك اك بویوك ملی اکلنجه‌لرینی تشکیل ایدن (آولانمه) مراسمی‌ده بونك زماننده باشلایور .

---

[۱] شمس شهنامه‌نك شوایکی بیتی بواسکی عنعنه‌یی ترنم ایدییور :

چو یافث بتوران زمین رونهاد . همه رسم و آیین نیکو نهاد
بتورانش می‌خواندند ایلجه خان . توکریافتش خوان وکرایلجه خان

بك اوزون سورن قلان حیاتنك تمادیسی مدتنجه ، پدر شاهلرك یکنسق بر حیات کچیردکلرینی کوریورز . بو حال (اُلنجه) زماننه قدر دوام ایدییور . احتمالکه چینله باشلامش اولان صیقی مناسبات نتیجه‌سی اولارق (اُلنجه) خان دورنده حیات اجتماعی ودینی‌ده بویوك بر انقلاب کورولیور . او دورلرده چینله صیقی مناسبات باشلامش اولدیغنه چینده (هیا) سلاله‌سنی تأسیس ایدن (تا ـ یو ـ هه‌ئو) نك داستان ملی‌ده اُلنجه خاندن اول ذکر ایدیلمش اولان (دیب باقوی) اولدیغی یولنده‌کی ادعا ایله‌ده استدلال اولنه‌بیلیر.

هرحالده داستان ملی‌دن آکلایورزکه النجه خان دورنده بویوك بر تحول وقوعه کلیور : هرطرف معمور ، هرکس مسعود و زنکین اولیور . ذوق و سفاهت باشلایور . ئوان سوکیلیلرینك تصویرلرینی یاپه‌رق اُولرنده حفظ ایدییورلر . وقت‌وقت بوتصویرلری یوزلرینه کوزلرینه سوریپور ، اونلره عبادت ایتمکه باشلایورلر .

دیمك‌که ، بو دورده ، اجتماعی و دینی برانقلاب باش‌کوستریبور . (توته‌میزم) یرینه اجداد پرستلك و (مانیزم) قائم اولیور . سمیه تشکیلاتنه ، عشیری تشکیلات خلف اولیور . مع‌مافیه ، اسکی تشکیلاتك ایزلری بوس بوتون غائب اولمدیغندن سمیه ریاستندن عشیرت باشبوغلغنه ارتقا ایدن رئیس ینه بر پدرشاه وضعیتنده بولینیور . فقط بو دورده ولایت عامه ، هنوز تأسس ایتمش دکلدر . حاکم ، حکمدار ، آتا بوباشبوغدر .

عشیرت ، بویودکجه ، مانیزم‌ده موقعنی‌خاکی (ناتوریزم) ترك‌ایتمکه باشلایور . داها صوکره‌ده ، سماوی (ناتوریزم) ظهور ایدییور . (قره‌خان) دورنده تورکلری قره قوروم حوالیسنده کوریپورز .

چین تاریخلرینك (قویونلو) تانژرومی اولدیغنی خبر ویردکاری (ته‌ئومان) اولمسی پك محتمل بولنان (قره‌خان) دورنده ، خاکی وسماوی ناتوریزم نتیجه‌سی اوله‌رق پك زیاده تشعب ایتمش اولان (ایل) آرلق وحدتنی ادراك ایتمکه باشلایور .

بویوك خارقه‌لرله طوغان ، پك طاتلی خاطرات عاشقانه ایله یتیشن (اوغوز خان) بو وحدتك ممثلی‌در : داستان ملی‌یه کوره ، « قاره‌خانك بو بویوك حرمندن طوغان چهره‌سی آیدن پارلاق ، کونشدن نورلی اوغلی اوچ کون اوچ کیجه والده‌سنك ممه‌سنی آلمیور . هر کیجه آناسنك رؤیاسنه کیره‌رك ، تاکری یه ایمان ایتمدکجه ، سودینی اممه‌یه‌جکنی سویلیور . آناسی ، یاوروسنه قیامیور . باشقه‌لرینه افشا ایتمکسزین ، تاکری‌یه ایمان ایدییور . قاره خان ، اوغلنه آد قویمق ایچون توره موجبنجه ، بویوك بر طوی ترتیب ایدییور . هر طرفه دعوتجیلر کونده‌رییور . خلق طوپلانیور . دوکون ، درنك یاپیلیور . قاره خان اوغلنی قوجاغنه آله‌رق خلق ایچنه کوتورییور . اولولره ، بر یاشنه کیرن اوغلنه بر آد قویملرینی سویلیور . بکلر جواب ویرمه‌دن اول ، طفل شیرخوار ، دیله کلیور . آدینك (اوغوز) اولدیغنی سویلیور . دعوتلیلر حیرتده قالیورلر . آدینك اوغوز اولمسنه قرار ویرییورلر .... »

چوجوقلغی خارقه‌لرله‌کچن (اوغوز) ، افسانه‌ده عادتا بر پیغمبر رولی ایفا ایتدیریلیور : « تام بر یکیت اولنجه ، پدری کندیسنه قارداشی (کور خان) ك قیزینی آلیور . اوغوز ، ایلك کیجه‌ده زوجه‌سنه تاکری‌یه ایمان ایتمکی تکلیف ایدییور . فقط کور خانك قیزی باباسنك دیننده آیرلیور . اوغوزده کندیسیله مناسبتده

بولنیور . قره خان ، اوغلنك زوجه‌سیله مناسبتده بولنمدیغنی اوکره‌نیور . قیزی سومدیکنه حمل ایدییور . دیکر قارداشی (کوز خان) ك قیزیله اولندیرییور . اوغوز ، یکی زوجه‌سنه‌ده عینی تکلیفده بولینیور . فقط ، عینی مقابله‌یی کورییور . اونکله‌ده مناسباتده بولنمیور . برکون آودن کلیرکن بر ایرماق کنارنده چماشیر ییقیان قیزلر آره‌سنده ، عموجه‌سی (اوز خان) ك قیزینی کورییور . احتمالکه اوته‌دنبری بربرلرینه کیزلی بر عشق ایله مربوط اولان بو ایکی کنج ، برکوشه‌یه چکیلیور ، طاتلی طاتلی دردلشیورلر . اوغوز ، زوجه‌لریله کچن ماجرایی سوکیلیسنه آکلاتیور . کنج قیز بو اعلان عشقه ؛ سن نه یولده اولسه‌ك بن‌ده او یولده اولورم ؛ جوابیله مقابله ایدییور . قاره‌خان ، بویوك طویلرله ، قارداشی (اوزخان) ك قیزینی اوغلنه آلیور ، فقط ، اوغوزك بو مسعود کونلری چوق سورمیور . کندیسی آوده ایکن اولکی زوجه‌لری یکی بردین طاشیدیغنی باباسنه خبر ویرییورلر . قاره خان ، بو عاصی اوغلنك وجودینی ازاله ایتمکه قرار ویرییور . عسکر طوپلامغه باشلایور . فقط ، سوکیلی زوجه‌سی اوغوزه کیزلی بر آدم کونده‌ره‌رك ماجرایی خبرویرییور . اوغوزده اطرافه آدملر صالیور . آنام اوردو حاضرلایه‌رق بنی اولدیرمکه کلیورمش ، بنی ایسته‌یانلر بکا ، بابامی ایسته‌یانلرده اوکا کیتسون ، یولنده خبرلر کونده‌رییور . خلقك بر قسمی قاره خان طرفنی ، بر قسمی‌ده (اوغوز) طرفنی التزام ایدییور . قاره خانك قارداشلرینك اوغوللری‌ده اوغوز طرفنه کچیورلر . بابا ایله اوغل آره‌سنده حرب اولیور . غلبه ایدن (اوغوز) ، بو دون طرفندن ایل خانی اعلان ایدیلیور . اوغوز ، تورکلری برلشدیرییور . هپسنی یکی دینه ادخال و مخالفت ایدنلری محو ایدییور ... »

داستانك شو قسمی تورکلر آره‌سنده وقوعه گلمش اولان دینی، سیاسی و اجتماعی بر تبدل عظیمك خاطره‌سی‌در. اوغوز خان‌ده بو انقلابك قهرمانی، ممثلی‌در. اوغوزخان ایستر برشخص مخیل اولسون، ایستر برچوق مورخلرك ادعا ایتدكلری كبی چین وقایعنامه‌لرینك (قویونلو) دولتنك الك بویوك (تانژو) سی اوله‌رق طانتدقلری (مه‌ته) اولسون هرایكی احتماله كوره‌ده داستان ملی‌نك بو قسمی تورکلرده (ایل) و (دولت) تشكلنك پك اسكی بر زمانه عائد اولدیغنی كوسترمكده‌در. اوغوز دستانك اویغورجه بر متنه استناداً (رادلوف) ك خبر ویردیكی دیكر بر شكلی داها واردر. دستانك اسلامیتدن اول تثبیت ایدیلمش اولدیغی تخمین ایدیلن بو شكلی، كرچه (ابوالفضل رشید) و (ابوالغازی بهادر) طرفندن تصویر ایدیلن شكلدن فرقلیدر. فقط بوده اوغوزله سیاسی و دینی بر انقلاب وقوعه كلمش اولدیغنی تأیید ایتمكده در. هر ایكی شكلدن‌ده آكلایورزكه (ایل) یعنی (دولت) تشكل ایدرایتمز، (تاكری‌ بجیلاق) ده حصوله كلمش، مختلف اوروقلرك ممثللری اولان (یرصو) لره قارشی حاكم اوروغك ممثلی‌ده (تاكری) اولمشدر. اوغوزخانه اسناد ایدیلن بوتون مجادلات و محاربات، حاكم اوروغله یرصوسنك غلبهٔ قطعیه‌سی رمزندن باشقه برشی دكلدر.

دولت تأسس و كسب قوت ایتدكدن صوكره متبوع اوروق تمثالنك‌ده داها عمومی، داها مبجل و داها قدرتلی تلقی ایدلمسی طبیعی ایدی. داستان ملی‌ده كوستریبوركه، اجتماعی وسیاسی تشكیلات كتدكجه قوتلنمش، (تاكری قوتی) نك یعنی (تانژو) ویا (باشبوغ) ك قدرت و سطوتی آرتدقجه، متبوع قومك ممثلی بولنان (تاكری) ده

وجدانلرده داها زیاده بویومش ، داها زیاده قدرتلی اولمشدر . ملی داستانی (اوشال شجرهٔ ترکیه) سنده درج ایدن (ابوالغازی بهادر خان) بو انقلابی شو سطرلرله افاده ایدییور : « قاره خان زماننده ایل اوقدر قارارمشدی که آره‌لرنده تا کری‌یی یاخشی طانیوب برلکنی بیلن تك آدم قالمامشدی . اولو تا کرینك مادرزاد ولی یاراتدیغی (اوغوز خان) ایله (ایرقیل آتا) نك غیرت وهمتلری ، ایلی بوقرا کاقدن قورتاردی . اونلره تا کرینك برلکنی وقدرتنی طانتدی ... »

(ایل) ك تشکلی عمومی وجدانك تشکلی دیمکدی . عمومی وجدانك تشکلی ایسه اله خاصلر یرینه اله عامك قائم اولمسی ، حقوق خاصه یه بدل حقوق عامه فکرینك طوغمه‌سی ایدی . اله خاصلرك یعنی (یرصو) لرك ضررینه اولان بو انقلابی محیطك تلقیناتی ده تقویه ایتمشدی . تورانك واسع بایلالری ، پایانسز استپلری ، براق و بیلدیزلی کیجه‌لری ، آلتون طاغلرینك معظم شاهقه‌لری ، کچیدسز اورمانلری ، تك و اولو بر تا کری عقیده‌سنك انکشافنه پك مساعد ایدی . (ایدی قوت) ، متفرق و متشتت اولوسلری ، اوروقلری برلشدیره‌رك متحد (ایل) وجوده کتیرنجه اله خاصلرك ده اله عامك عظمت وجبروتی قارشوسنده الوهیت ماهیتلرینی غائب ایده‌رك باشقه بر شکله انقلاب ایتملری قدر طبیعی بر شی اوله‌مزدی . داستان ملی ده بونك بویله اولدیغنی کوستریور . اوغوز خاندن صوکره حاکم اوروقلرك (صاغ قول) و (صول قول)ناملریله ایکی یه آیریلمش اولدقلرینی و بونلردن هر برینك دورت بویه بولونه‌رق مجموعنك یکرمی دورت بوی اولدیغنی کوریورز . بونلردن صاغ قولی تشکیل ایدن اوچ بویك مقدس جدلری ، (کون خان) ، (آی خان) ،

(ییلدیزخان) در . صول قولده‌کی اوچ بویوك مقدس جدده (گوك خان)، (طاغ خان) و (ده‌کیزخان) در . اوغوز خانك اوغللری اولان بو آلتی مقدس جدك اسملرندن اوچ اولکیلر (سماوی) ، اوچ صوکنجیلرده (ارضی) در .

دیمك‌که (ایل) ك تشـکلندن اول ، تورکلرك سماوی و ارضی الـٰهلری اولان (تانـکره) و (یرصو) لری ، (ایل) ك تشـکلندن صوکره اوغوز خانك اوغوللری و بویلرك مقدس جدلری شـکلنه استحاله ایتمشلردر . داستان ملی‌ده سماوی و ارضی (ناتوریزم) ایله (مانیزم) دورلرینك خاطره‌سی بو صورتله یاشاتدیریلمش اولدیغی کبی بونلرك یاننده یك‌اسکی بر (توته‌میزم) ك پس - زنده ایزلری‌ده‌پایدار قالمشـدر . چونـکه داستان‌ده ، صاغ و صول قوللری تشـکیل ایدن یکرمی دورت بویك برر (اونغون) ی بولندیغنی کوریورز . (جامع‌التواریخ) ده (اونغون) حقنده ویریلن‌معلومات ، (توتم) ك اوصافنه توافق ایتمکده‌در [۱]. (ابوالفضل رشید) ك تفسیرینه کوره (اونغون) مبارك معناسنه‌در. دیمك‌که (توتم) کبی مقدس‌در. ثانیاً اکثر (توتم)لر کبی (اونغون) لرده برر حیوان‌در. ثالثاً هربویك فردلرینه، کندی بویلرینك (اونغون) ی‌اولان حیوانی اولدیرمك، آنی یمك ممنوعدر . حالبوکه ، توته‌می تشـکیلاته تابع اولان قلانلرده‌ده توتم حقنده‌کی تلقی‌نك تماميله بویله اولدیغنی کوریورز.

اوغوز بویلرینك اونغونلری ، آوجی قوشـلردر . اونغونلرك آوجی قوشـلردن انتخاب ایدلمش اولمسی تصـادفی بر شی دکلدر .

---

[۱] توتم و توته‌میزم حقنده فضله تفصیلات ایچون (تاریخ ادیان) کتابمزك برنجی جلدینه مراجعت .

بلکه، تورکلرك ملی حیاتلریله علاقه‌داردر . چونکه اسکی تورکلرده خانلرك بودونله برلکده یاپدیغی (سغر) یعنی ملی آو ، مقدس ایدی .

خلاصه ملی داستان بزه ، تورکلرك بر (ملت) حالنی آلمالرینك پك اسکی اولدیغنی کوستردیکی کبی ، او زمانه قدر کچیرمش اولدقلری اجتماعی وسیاسی صفحاتك دینی تحولاته علاقه‌دار بولندیغنی‌ده آکلاتمقده‌در کوریلیورکه : ایلك دورده تورکلری توته‌می تشکیلاته مربوط بولییورز . بو دورده متشتت کتله‌لر قلان حالنده تجمع ایتمش، ملی وحدت طویغوسی هنوز اویانمامشدر . قلانلر بویبویه‌رك قبیله‌لر تشکل ایتدکدن صوکره ؛ توته‌میزم خاطره‌لری‌ده اونوتولمامق اوزره ؛ مانیزم یعنی اجدادپرستلك وناتوریزم صفحه‌سی باشلامشدر. ناتوریزم دوری ، ارواح اجداد یرینه بونلرك مقدس مقاملری‌اولان طاغلر و بویوك صولر اقامه‌سیله ابتدار ایتمش و بوندن (یرصو) لر طوغمشدر . یرصولر، ارضی ناتوریزم دورینك مولودیدر . بو دورده ، مرکزك و دورت جهتك یرصولری اولدیغی کبی ، مختلف قبیله‌لرك‌ده کندی اولکه‌لرینه مخصوص یرصولری واردی .

قبیله‌لر بویبویه‌رك عشیرت تشکل و بر قبیله رئیسی قبائل سائره‌یی تحت انقیادینه آله‌رق بر حاکم سلاله‌تأسیس ایتدکدن صوکره (ارضی ناتوریزم) یرینه (سماوی ناتوریزم) قائم اولمشدر . بو دورده حاکم سلاله‌نك معبودجدلری (تاکری) نامنی آلمش ، بوصورتله(یرصو)لر، و (تاکری) لر نامیله بر ایکیلك وجود بولمشدر . سماوی ناتوریزم تشکل ایتدکدن صوکره (یرصو) لر دینی ، سحری بر ماهیت آلمش ، بوندن‌دن (شامانیزم) طوغمشدر . دیمك که شامانیزم ، دینی برمنظومه دکل بلکه سحری بر منظومه‌در .

(اوغوز خان) ویا (مه‌ته تانژو) ایله ملی وحدت تقرر و (ایل) تأسس ایدنجه (یرصو) لر اونوتیله‌رق (اولو تاکری) عقیده‌سی باشلامش، یریوزینك (اولو باشبوغی)ده (تاکری قوتی) اولمشدر [۱] .

(ایل)ك تأسسی ، تعبیر دیکرله تورکلرك صحنهٔ جدالده برملت حالنده کورنمه‌لری عجبا نه‌زمان باشلامشدر. داستانه کوره، بومبدئی صورت قطعیه‌ده تعیین ممکن دکلدر. داستان ملی‌ده ، تورك برلکی ممثلی کبی تصویر ایدیلن (اوغوز خان) ، (حضرت ابراهیم) ایله معاصر عد ایدیلمشدر. طبیعی بوتوقیته قطعی برماهیت عطف ایدیله‌مز. فقط ، اوغوزك حضرت ابراهیم ایله معاصر طوتیلمش اولمسنه نظراً (ایل) تشکلنك پك اسکی برزمانده باشلامش اولدیغنه حکم ایتمك ضروری‌در. تورك تاریخی حقنده پك عمیق تدقیقاتده بولنان (ده‌کینی) یه توفیقاً ، (اوغوز خان) له (مه‌ته تانژو) نك عینی بر شخص اولدقلرینی قبول ایتدیکمز تقدیرده بوزمان تاریخاً تعیین ایدر . چونکه (مه‌ته) تانژونك ، میلاد عیسی‌دن ۲۱۰ سنه اول ، یاشامش اولدیغی چین وقایعنامه‌لریله مثبت‌در . کوریلیورکه ، هر ایکی منبعه کوره‌ده ، تورکلرك متحد بر ملت حالنده صحنهٔ تاریخ‌ده بر موجودیت کوسترمکه باشلامش اولدقلری زمان پك اسکی‌در . چین وقایعنامه‌لرینه نظراً ، بومبدأ یکرمی برعصر قدر برقدمه مالکدر .

موجودیت ملیه‌سی اعماق اعصار ایچنه کومولن و اوزماندنبری استقلال وموجودیتی پك شانلی برصورتده محافظه ایدن بوبیوك

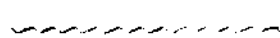
---

[۱] (تاریخ ادیان) عنوانلی اثریمزك یاقینده انتشار ایده‌جك ایکنجی کتابنده تورکلرك اسلامیتدن اولکی دینلرینه عائد معلومات کافیه ویریلمشدر .

ملتك بو كونكی نسلی آره‌سنده ، اعتلای آتیدن نومید اولانلره تصادف ایدیله‌سی نه آجیقلی برحالدر . (بز آدم اولمه‌یز !..) نقراتنی ورد زبان ایدنلر ، منسوب اولدقلری ملتك ماضیسنی ، قابلیت حیاتیه‌سنی ، ملی سجیه‌سنی بر آز تدقیق زحمتنه قاتلانسه‌لردی بوقدر بدبین اولمز ، كرداب یأسه بوقدر كومولمزلردی . توركلرك بوكونكی حیات مجادله‌سنك اقتضا ایتدیكی درجه‌ده تكمل ایتمه‌مش اولدقلری محققدر . فقط ، توركلرك بو خصوصده كیری قالمش اولملرینك سببی قابلیتسزلكلری دكلدر . بو عامل ، دونه قدر تورك مقدراتی اوزرینه چوكمش اولان سلطنت شخصیه واونك اویوشدیریجی وبوغیجی شكل حكومتیدر . بو حكومت یالكز اسماً تورك ایدی . فقط روحی وحاكم عناصری اعتباریله توركه نسبتی پك آز ایدی . سر كذشتجو محترص كوزده‌لردن ویاخود ماورو یانیلر ، نورادونكیانلر كبی دولتله علاقه‌لری بانقهٔ عثمانی نك عثمانلیلغی درجه‌سنده اولان اشخاصدن متشكل حكومتلرك توركلرده‌كی قابلیت واستعدادك انكشافنه چالیشمه‌لری امكانی یوقدی . اولكیلر احتراصلرینی تطمین ، سفاهتلرینی تأمین ایتمك ایچون تورك قانی امكدن ، ایكنجیلرده هم أمك ، همده قوروتمقدن باشقه برشی غایه تعقیب ایده‌مزدی . اك زنده واك كنج عنصرلری آرناوودلق طاغلرنده ، یمن چوللرنده ناحق یره ئولدیرتیلن ، اختیارلرینك ، قادینلرینك ، چوجوقلرینك سفالتله چارپیشه چارپیشه آلده ایتدكلری بغدایلری غصب وسفاهت دكرمنلرینه سوق ایدیلان برملت ، ترقی وتكامل ایده‌بیلیرمیدی ؟ توركلر ، برملت حالنده صحنهٔ جدالده كوروئمكه باشلادقلری زماندن بوكونه قدر پك عظیم ، پك مهلك ورطه‌لر كچیرمش فقط هرشیئه‌رغماً ینه بقا وموجودیتلرینی محافظه ایتمش ، آلارندن چیقاركبی كورینن استقلاللرینی قورتارمشلردر .

بو موفقیتی کوسترن بر قوم مساعد شرائطه مظهر ومقدراتنه بالذات حاکم اولورسه ، شبهه یوق که دیکر ساحه لرده ده خارقه لر کوستره جکدر. ملتده کی لایفنی قابلیت حیاتیه یی آکلامق ایچون معتوه مرتجعلرك ویا دوزه نه ره بایقوشلرك یاوه لرینی دکل، شواوچ سنه لك معجزوی فعالیتله عصرلری طولدیرن صفحات تاریخی نظر اعتباره آلمق ایجاب ایدر فکرنده یز. استقبال، آنجق تاریخ ملی دن آله جق عزم وامید، روح ملی دن آله جق قدرت حیاتیه ایله قورتاریلور وقوریلور . بو حقیقته ایمان و ایجاباتنه توفیق حرکت ایدیلیرسه ملت بو کونکی وضعیتدن پك چابوق تخلیص واعلا اولنه بیلیر . ملتده کی حیاتیت وغیر مکشوف قابلیتلره نظراً هیچ شبهه یوق که استقبال مؤمن در . لااقل یکرمی بر عصردن بری موجودیت ملیه سنی مدرك اولان وبواوزون حیاتی یاشامق ایچون ایجابات حیاتیه یه انطباقی بیلن بر قوم یالکز یاشامق دکل یوکسلمك طلسمنی ده حائز دیمکدر . الویریرکه او قوم ، ماضیسنی ، ملی روح وسجیه سنی بیلسون ، کندی مقدراتنه فعلاً حاکم اولسون! الویریرکه کزیده لری ده عصرك ایجاباتنه کوره مجهز اولمقده قصور کوسترمسون ، استقبال حقنده لایتزلزل بر عزم و ایمان بسله سون ! ودائما بو عزم وایمانی کتله یه ده نفخ ایده رك ترقی وتکامل شهراهنده اونلره رهبرلك ایتسون !...

ملتك قابلیت حیاتیه سیله سجیه وروحنه بوقدر بویوك برامید ربط ایتمه مزك سببنی، آشاغیکی صحیفه لر کوستره جکدر .

تورکلر ، تاریخك سامهٔ ضبطنه کیردکلری زماندنبرو بوکونه قدر
دائما مستقل وحاکم یاشامشلردر .

ارضك بسله‌دیکی مخلوقاتدن بشر نامنی طاشیان کتلهٔ معظمه ، شمدی‌یه قدر کورولمه‌مش و ایشیدیلمه‌مش ، بر انقلاب عظیمه طوغری قوشیور . سکنهٔ ارضك آری ، سامی ، تورانی ، زنجی ... کبی بر چوق نامارله آیریلان انسانلرینك بش سنه متمادیاً آقیتدقلری قان سیلابه سیله بسله‌نن شجرهٔ انقلاب بوتون دنیایی قاپلایه‌جق بر استعداد کوستریور . شمدی‌یه قدر تاریخك ضبط ایتدیکی الك بویوك انقلابلر ارضك آنجق محدود بر ساحه‌سنده و پك بطی بر حرکتله وقوعبولمش اولدیغی حالده مؤسسات حاضرهٔ بشریه‌یی تهدید ایدن بو یکی انقلاب جهانشمول بر ماهیت عرض ایدیور . دونه قدر کندیلرینی من طرف الله عرق ابیضك ابدی خدمتکارلری اولمق اوزره یارادیلمش اولدقلری قناعتنده بولنان اقوامه ، حرب عمومی ، نه درین بر درس ویردی ؟ بو درسك تجلیاتنی هر حالده ، یاقین بر آتیده کوره‌جکز !...

زمانك حاضرلادیغی بو یکی حیاته قارشی اوچ یوز ملیون مسلمانك وضعیتی نه اوله‌جقدر ؟ بو کوندن اونی دوشونمك ، بوتون اسلام متفکرلرینه توجه ایدن الك مبرم بر وظیفه‌در .

بیك كسور سنه‌دنبری ، بوتون بوعالمه رهبرلك ایدن ، بوتون بوعالمك حقوق وموجودیتنی قورتارمق ایچون قان دوكن تورکلر؛ شبهه یوقکه؛ بو یکی حیاته ، بوجهانشمول انقلابه قارشی‌ده ، پك مقدس وظائفله مکلف بولنیورلر . بو وظائف اولا کندی ملی وارلقلری ثانیاً بوتون مسلمانلرك مقدرات مستقبله‌سی ایله علاقه‌داردر. تورك اولا کندینی بیلملی ، کندینی قورتارملیدرکه دینداشلرینه قارشی ایفاسنه مجبور اولدیغی تنویر وظائفنی‌ده ایفا ایده‌بیلسون ! تورکك میراننه وضع ید ایتمك غایه‌سنی تعقیب ایدن ، بوغایه‌نك تحققنی تأمین ایچون تورکك قابلیت حیاتیه‌سی منطقی اولدیغی قناعتنی هردرلو وسائطله آره‌مزده نشره چالیشانلرك تلقیناتیله آولانانلره قارشی ؛ شایان شکراندرکه ؛ کتله‌ٔ ملت ، هر وسیله ایله قابلیت حیاتیه‌سنی کوسترمشدر. فقط ، بوقابلیت حیاتیه آثارینی شعورلی برشکل‌ده تحقق ایتدیره‌بیلمك ایچون، کتله‌نك تنویری ایجاب ایدر.

حرب عمومی‌یه نهایت ویرن متارکه‌یی متعاقب کوچوك بویوك ایمپریالیست ملتلرك سونمز احتراصلریله مراسم تدفینیه‌سی اجرا ایدیلك ایستنیلان تورك ملتی، شمدی‌یه قدر بودرجه وخیم فلاکتلرله مالامال پك چوق ورطه‌لر کچیرمش، فقط لایفنی قابلیت حیاتیه‌سی سایه‌سنده ، ئولمه‌مش، حیرت بخش خارقه‌لر کوسترمك صورتیله یاشامشدر . کندینی تورك ایمپراطورلغنك وارث طبیعیسی عد ایدن ، سطوت جهانشمولی اوکنده بوایمپراطورلغی بر (خسته آدم) مثابه‌سنده کورن چارلق ، بوکون تاریخك منسی صحیفه‌لرینه کومولمش اولدیغی حالده ، عینی صدمه‌یه معروض قالان (خسته آدم) ، ینه ئولمه‌مش ، الیم فلاکتلره رغماً ابدیاً‌ده اولمیه‌جکنی بوتون جهانه کوسترمشدر.

تورك دەکی فنا ناپذیر قابلیت حیاتیه ؛ الك قورقونج حادثەلره رغماً ؛ (لاتقنطوا ...) فرمانیله بوقابلیتی یاشاتان دینك تأمین ایتدیکی لایتزلزل ایمان، بوملتك بقاسنی مؤمن ایکی (آب حیات) منبعی در. تورکلر، الك مدهش صدمەلر قارشوسنده، موجودیتلرینی بو کونەقدر یاشاتان روح آتشینی بوایکی منبعدن آلمش اولدقلری کبی الی الابد حق بقالرینی تأمین ایتدیرەجك یکانه قدرتیده آنجق ینه بوایکی منبعده بوله بیلورلر .

شوسطرلرك یازیلدیغی تاریخدن (م ۱۹۲۲) ایکی بیك یوز یکرمی برسنه اول ، صوك بهارك ایلیق برکوننده ، چینده معظم (هان) سلالەسنك مؤسسی بویوك ایمپراطور (قائو-تی Kao - ti) نك سراینده امثالسز برفوق العاده لك کورلیوردی. سرایك بولندیغی جادەلر ، قوجوق قالپاقلی ، اوزون مزراقلی کحیلان آتلی ، کوربوز سواریلرله طولمشدی. اووقت چین پایتختی اولان (سیغانفو) نك متجسس خلقی، بوجسور سواریلری کورمك اوزره سوقاقلره دوکولمش ، پنجرەلره قوشمشلردی. اردحاملی جادەلردن تلاشلی برسرعتله سرایه کیدن ارکان دولتك اوزون صاچلری آرەسندن سچیلن سیمالرنده درین براندیشه نشانەلری کورینیوردی .

بویوك (چین - شه - هوانغ - تی) نك انقاض سلطنتی اوزرنده اوزون وشانلی براستقباله نامزد معظم برخاندان تأسیس واوچیوز ملیون انسانی کندیسنه فرمانبر ایدن ایمپراطور (قاعو-تی Koa- ti) اندیشەلی برحالده، سرایه دعوت ایتدیکی وکلا وامراسنك ورودلرینی صبرسزلقله بکله‌یوردی .

مدعوین ، عمیق بر سکوت ایچنده یرلره قاپانه‌رق شرفشوله مظهر اولدقلری زمان ایمپراطور (قاعو-تی) پایتخت جاده‌لرینی طولدیران جسور سواریلرك قوماندانی طرفندن برآزاول تقدیم ایدیلان نامه‌نك قرائت ایدلمسنی امر ایلدی: « کوك‌ویرك طوغوردیغی کون و آیك تخته کچیردیکی هیونغ-نو(قویونلو)لرك حشمتپناه بویوك تانژوسی ، چین فغفورندن احترامله رجا ایدرکه... » عباره‌سیله باشلایان نامه‌ده قویونلولرك غالب باشبوغی (مه‌ته) ، چینك استرحام ایلدیکی مصالحه‌نك تحققی ایچون برطاقم شرائط درمیان ایدییوردی. بوشرطلر آره‌سنده الك مهمی ، ایمپراطورك سوکیلی قیزینك تانژویه تزویجی تکلیفی ایدی. حالبوکه چینك مقدس عنعنه‌سنه کوره (ابن سما) نك کریمه‌سی ، براجنبی‌یه تزویج ایدیله‌مزدی. فقط ، ایمپراطور معیتنده‌کی اوچ یوز بیك کشی‌لك براردویه رغماً (شانسی) ده (په - تنغ Pe-teng) قلعه‌سنده (مه‌ته) نك قرق بیك کزیده سواریسی طرفندن تحت محاصره‌یه آلنمش ، اوردوسنك قسم اعظمی کبی کندیسی‌ده اسارته دوشمك اوزره ایکن (مه‌ته) نك زوجه‌سی (یه‌ن - شی Yen-chi) خاتونك معاونتیله قورتیله‌بیلمشدی. بومدهش خاطره ایله اعصابی صارصیلمش اولان ایمپراطوری ، بوتون شمالی چینی استیلا ایدن (مه‌ته) نك شرائط صلحیه‌یی قبوله اجبار ایتمك مقصدیله پایتخت اوزرینه یوریمکده اولدیغی خبری بوس بوتون شاشیرتمشدی. (مه‌ته) قبل المیلاد (٢١٤) تاریخندن اعتباراً قویونلولرك حاکمیتنده بولنان (ته‌ئومان)ك اوغلی وخلفی ایدی. مه‌ته پدری زماننده متشتت برحالده بولنان اولوسلری ، بویلری سنجاغی آلتنه طوپلامش ، تورك برلکنی وجوده کتیرمش ، (هامی) دن (قوره) یه ، (سیبریا) دن چینك

(شانسی) ، (شنسی) و (یه ـ کینغ) ایالتلرینه قدر امتداد ایدن واسع بر ایمپراطورلق قورمش، شمدی‌ده چینی استیلایه قویولمشدی. ایمپراطور بو حرکته قارشی، اوچ یوز یکرمی بیکی متجاوز بر اوردو ایله طالعنی دنه‌مش ، فقط ، اسارته دوشمك تهلکه‌سنه معروض قالمشدی. شمدی یا ایمپراطورلغی فدا ایتمك ویا مقدس عنعنه‌یی بوزمق ایجاب ایدییوردی. هر ایکی احتمالده تحمل سوز ایدی. ایمپراطوری أزن درین اندیشه بوندن ایلری کلیوردی. ایمپراطورك تأثر واندیشه‌سی وکلاسنی‌ده استیلا ایتمش اولدیغندن نامه‌نك قرائتنی عمیق بر سکوت تعقیب ایتدی .

باش قوماندان (لیه‌عو ـ کینغ Lieau-King)ه توجه ایدن نظرلر اوندن بر چارهٔ استخلاص بکلیور ، اوردودن حالا بر شیلر امید ایدیلدیکنی آکلاتیورلردی. نهایت جنرال (لیه‌عو ـ کینغ) ایمپراطوره توجیه ایتدیکی خطابه ایله بکله‌نیلن جوابی ویردی :

« چینلیلرك قانی دوکمکسزین مه‌ته نانژویی الده ایتمك ایچون کندیسنه کریمه‌کزی تزویج ایتملی‌سکز .. چونکه پرنسس ، هیچ شبهه یوقکه ؛ زوجنی تسکین ایده‌جك ، چین علمدارلغی فکرینی تعدیل ایده‌جکدر . شاید کندیسندن بر اولاد دنیایه کلیرسه ، بر کون قویونلولرك چین ایمپراطوری قاننه منسوب بر نانژو واسطه‌سیله اداره ایدیلدیلرینی‌ده امید ایده‌بیلیرز . طوغه‌جق بو چوجوغی چینه کتیره‌رك کندیسنه چین تربیه‌سی ویرمك‌ده ممکندر. بناء علیه پرنسسك (مه‌ته) نانژویه تزویجنه موافقت کوستریلیرسه ، بو واسع و قدرتلی حکومتله مصالحه عقد ایدیله‌جك ، شمال حدودلریمزك محافظه‌سی ایچوزده یوز بیکلرجه عسکر بسلمکه لزوم قالمیه‌جقدر ا... »

چین وقایعنامه‌لرنده صفحات تاریخیه‌سی تمامیله ضبط ایدیلمش اولان الك اسکی تورك دولتی دها بدایت تأسسنده ، ایشته بوقدر فیاض بر قابلیت حیاتیه ایله حضور تاریخه چیقمشدی. میلادعیسی‌دن ایکی‌یوز کسور سنه اول ، مستقل بر دولت اوله‌رق مجادلهٔ حیاته آتیلان تورکلر ، زمانك بعضاً پك مهلك اولان صدمه‌لرینه رغماً ، یکرمی بر عصردنبری موجودیت واستقلاللرینی محافظه ایتمشلردر .

تاریخ بزه برزمانلر جهانك الك قدرتلی ملتلری صاییلان اقوامدن بر چوقلرینك ، آز چوق مهلك صدمه‌لره قارشی ادامهٔ موجودیت ایده‌میه‌رك صحنهٔ حیاتدن چکلمش اولدقلرینه دائر بر چوق خاطره‌نی نقل ایدییور. حالبوکه تاریخ ده تورکلر قدر مدهش صدماته اوغرامش ملتلر همان یوق کبی در . بوتون بو مهلك صدمه‌لره رغماً ، تورکلرك موجودیت واستقلاللرینی محافظه ایتمش اولملرینك سببی ینه بو ملتك روحنده ، قابلیت حیاتیه‌سنده آراملی در .

تورك عشیری برحیات کچیریرکن بیله ؛ کوریورز که ؛ ینه مستقل یاشامش ، اجنبی بر حاکمیته ادخال ایدیله‌مه‌مشدر . تورکه ، استقلال روحنی نفخ ایدن ایلك عامل ، محیطی اولمشدر . بویوك استپك بر قهرمان اوله‌رق یتشدیردیکی تورکلر ، ارضك باشقه اولکه‌لرنده پرورشیاب اولان جهانکیر ملتلرك هیچ بر صورتله بارینه‌میه‌جقلری بر محیط ده عشیری دورلرندن بری سر آزاد بویومشلردی. بو حال ، اونلرده حیاتك استقلالدن عبارت اولدیغی قناعتنی لایتزل بر صورتده یرلشدیرمشدی . یوکسك استپدن ، ارضك دیکر محیطلرینی ایاغی آلتنده کورن تورکلر ، بالعکس ، کندیلرینی اوراده یاشایان قوملرك طبیعی برحاکمی کبی کورمشلردی. تورکلرده ، جهانکیرلك وحاکمیت ذهنیتنی تقریر ایدن عامل بالخاصه بو کوریش اولمشدر .

اواخر حیاتنه طوغری قوره دکزندن (وولغا) بویلرینه ، (اورتوس) خطه‌سنك جنوبندن (سیبریا) نك (توبولسق Tobolsk) حوالیسنه قدر امتداد ایدن قطعهٔ عظیمه‌یی محتوی بر ایمپراطورلغك باشنده بولنان (مه‌ته) بیله ، چینده اوچ یوزمیلیون نفوسك حاکمه‌سی اولان ایمپراطوریچه (تای - هه‌ئو Tai-Héou) یه کوندردیکی نامه‌لرده کندیسنی (متبوع اعظم) کوسترمك صورتیله بو ذهنیتی اظهار ایتمشدی . بومعامله‌دن متأثراولان ایمپراطوریچه ، وکلاسندن (فان- هوئه‌ی Fan-Hoei) ك تشویقیله (مه‌ته) نك سفیرینی اعدام وکندیسنه اعلان‌حرب ایتمکه قیام ایتدیکی زمان ، وزیر حکیمی (لی - پو Li-po)، ایمپراطوریچه‌نك حضورنده اجتماع ایدن مجلس وکلاده ایراد ایتدیکی شولطق ایله قویونلولرده‌کی عزم وقدرت قارشوسنده چینك حقیقی وضعیتنی پك کوزل تصویر ایتمشدی: «ایمپراطور(قاعوتی) نك قویونلولر طرفندن محاصره ایدیلدیکی زمان ، پك اوزاق دکلدر . او زمان ، نانژونك حرمی خاتونك معاونت خفیه‌سی اولمسه ایدی، ایمپراطور معیتیله برابر اسیراوله‌جقدی. بوکون ، او فلا کتلی زمانلر، هنوز اونوتولمه‌مشدر. هپسی یدی کون محاصره اولندق دینلیور. فقط ، اومصیبتلی کونلرك براقدیغی آوازهٔ اشتکا، حالا منقطع اولمه‌مشدر. سینهٔ ملتده آچیلان یاره‌لر ، هنوز أیی اولمدی . (فان هوئه‌ی) ، اغفالکار بر لسانله ایمپراطورلغی تکرار برحربه سوروکله‌مك ایستیور. یوزبیك کشیلك بر اوردو ایله (قویونلو) حکومتنی ییقه‌جقندن بحث ایدییور. خایر ، بو سوزلر ، بوش یره آتوب طوتمقدر. دشمنمزك قدرت وسطوتنی کورمك ایستمه‌مکدر . کمال جسارتله عرض ایده‌رم‌که شو ضعیف حالمزده بزم ایچون (مه‌ته) ایله خوش کچینمکدن باشقه یول یوقدر.»

داها هنکام تأسسنده ، اوچ یوز میلیونلق بر کتلهٔ معظمه‌یه قارشی بوقدر پارلاق بر وضعیت احرازایدن تورك دولتی ، بوتفوقی تشکیلاتنه ، ملی سجیه‌لرینه و وحدتنه مدیوندی . تورکلر، محایف متوالیه‌ده کوروله‌جکی وجهله ؛ ملی وحدتلرینی محافظه ایتدکلری ، باشلرنده عزمکار ، و درایتلی باشبوغلر بولندیغی مدتجه ؛ دشمنلرینه قارشی دائما بو وضعیتده قالمشلردر . تورکی ییقان وصارصان عامل ، خارجی دشمنلرك غلبه وسطوتی دکل ، بالعکس کندیلرینك وحدت ملیه‌یی محافظه ایته‌یه‌رك نفاق و تفرقه‌یه دوشمه‌لری اولمشدر .

وحدت ملیه‌یی تأسیس ایدن (مه‌ته) ، اورته آسیانك مبذولاً یتشـدیردیکی علی‌العاده بر جهانکیر دکلدی . (قونفوچیوس) و (لائوچه‌ئو) نك فضیلت ، عدالت و مرحمت تلقین ایدن پرنسیپلرینه شدتله مربوط بولونان چین ایمپراطورینی، بصیرت و شفقتنك، فضائلنك، مدیحه خوانی یاپه‌جق قدر بویوکلکلر کوسترمش برصاحب‌ظهوردی .

مه‌ته تانژو ، قوردیغی تشکیلاتك اساسلرینی ، محیط ارضی‌نك ایجاباتندن ، تورکك روح و سجیه‌سندن آلمشدی . اعصار متعاقبه‌ده ظهور ایدن بوتون تورك دولتلری ایچون اساس اولان بوتشکیلات، عسکری برماهیتی حائزدی . واسع ایمپراطورلق ، بری صول (شرق) و دیکری صاغ (غرب) خدیوتی ناملریله ایکی‌یه آیریلمشدی .

دولتك بری شمالده و دیکری جنوبده اولمق اوزره ایکی پایتختی واردی . شمالده‌کی پایتخت (این شـان) طاغی جوارنده بو کونکی (قوئه‌ی ـ هو آ ـ چینغ Koei - Hoa - tcheng) شهرینك شمال شرقیسنده بولنیوردی . جنوب پایتختی‌ده ، چینك بوکونکی (شانسی) ایالتنده‌کی (تا ـ تونغ ـ فو Ta - Tong - fou) بلده‌سی ایدی .

خدیویتلردن صوکره ، عسکری ، ملکی ، مالی و حقوقی امورك تدویری ایچون یکرمی ایکی صنف مأموریت احداث ایدیلمشـدی . بو صنفلرك باشنده بولنه‌جق اك بویوك مأمورلر ایچونده آیری آیری رتبه و عنوانلر احداث ایجاد اولنمشدی . بورتبه و عنوانلر ، چین وقایعنامه‌لرنده وبالخاصه (Sfu - Ki) ایله (Ven-hien-Tung-kao) ده درج ایدیلمشلردر .

(مه‌ته) نك تأمین ایتدیکی ملی وحدت ، قبل المیلاد (۵۸) تاریخنه قدر صارصیلمامشـدی . بالعکس (لاعو چینغ) ، (کیون ـ چین) و (عو ـ غونه‌ی) کبی بویوك تانژولر زماننده داها زیاده قوتلنمش ، قویونلولرك چینلیلره قارشی تفوقلری ، بوس بوتون آرتمشدی . (کیون چین)ك باشیوغلغی زماننده ، قونلره قارشی مخاصم بر وضعیت آلمق تمایلنی کوسترن چین ایمپراطورینه ، وزیری (هان ـ غان ـ قونه Han - Gan- Koue) ، قویونلولرك تفوقنی شو سوزلرله اجمال ایتمشدی : « قویونلولر ، مغلوب ایدیله‌رك تحت انقیاده آلنه‌بیلیر بر قوم دکلدر . بو سببدن بونلرله حربه قالقیشمق ، چین ایچون هیچ بر منفعت تأمین ایده‌مز . تانژویه اعلان حرب ایده‌رك اوزرینه بر اوردو سوق ایدرسه‌ك ، عسکرلریمزله حیوانلرینك سـفالت و مشقتله محو اولملرندن باشـقه برشی قازانمش اوله‌میه‌جغز . بناءً علیه ، چینك منفعتی ، تانژو ایله اویوشه‌رق مصالحه‌یی تجدید ایتمکده‌در ! . . »

چینلیلر ، شمالی دشمنلرینه قوهٔ عسکریه ایله غلبه ایتمکدن نومید اولنجه فعالیتلرینی سیاست و انتریقه سـاحه‌سنه حصر ایتمکده تأخر کوسترمه‌مشلردی . قویونلولر ، پارلاق وشانلی تفوقلرینی ملی حیات وملی وحدتلرینك محافظه‌سی خصوصنده‌کی تعصبلرینه مدیون بولنیورلردی .

کندیلرینی دائمی بر تهدید آلتنده بولندیران بوقدرتلی خصمی دەویرمك ایچون ، بو ایکی عمدەیی ییقمقدن باشقه چاره یوقدی . قوبلرك ملی عادات و عنعنەلری صارصیلور ، حیات عسکریلری چینك دبدبەدار کورەنکلریله ییقیلەجق اولورسه ، دەوریلەلری قولای اولەجقدی .

چینلیلر بو پلانك تطبیقنه پك ایرکندن باشلامش ، قویونلولری ، سفاهته ، تجملە سوقه باشلامشلردی . تانژولرك حرم دائرەسنه صوقدقلری پرنسسلر ، بو تعلیماتله کوندەریلیورلردی . چینلیلر ، کوربیورلردی که ، قویونلولرك باشلیجه سبب تفوقی ، ملی وحدتلری ، سفاهتدن توقیلری ، حیات و معیشتلرینك سادەلکی ، تشکیلات ودیسیپلینلرینك رصانتی ، چوجوقلرینی کوچوك یاشدن اعتباراً طبیعی ایزجیلکله عسکری حیاته آلیشدیرملری ، اخلاقلرینك صفوتی تساندلرینك قوتی کبی خصوصیتلردن ایلری کلیوردی . قویونلولرك ، ملی عنعنەلری ، ملی عادتلری ، طرز معیشتلری ضربەلەنیرسه ، نفوسجه داها چوق اولان چینلیلر خصملرینی پك کوزل أزەبیلەجکلردی !...

چینك بو سیاستی ، داها (لاعوشانغ) تانژو زماننده تظاهر ایتمکه باشلامشدی . تانژونك (چونغ ـ هانغ ـ یوئه) اسمندەکی مشاوری تهلکەیی کورمش ، قویونلولری ایقاضه چالیشمشدی . فقط ، بو انتباه اوزون مدت دوام ایدەمیەجکدی . باشده تانژولرك سراینه کیرن چینلی پرنسسلر اولمق اوزره قویونلولر آرەسنه صوقولمش اولان برچوق چینلی سیاسیون بو مقصدی تأمینه چالیشیورلردی .

قویونلولر ، جسور فقط سیاسی أنتریقەلره بیکانه ایدیلر . دشمنلرینه قارشی دائما آچیق حرکت ایتمکی مردلك ایجاباتندن عد ایدییور ، قحبەلکه تنزل ایتمیورلردی . اسباب حیاتی ، اونلرك صفوت اخلاقیەلرینی

محافظه ايتمشدی . چينليلر ايسه، بالعكس قوتله غلبه ايده مدكلری شمال دولتنی صارصمق ايچون آنجق حيله وخدعه سياستنی تعقيب ايديورلردی . بو سياست ، قويونلولرك ملی عادات وطرز معيشتلرينی ده كيشديرمك ، اونلری ذوق و سفاهته ، دبدبه و زينته آليشديرمق ، نتيجه ده سفيل احتراصلر اوياندیرمق صورتيله آره لرنده تفرقه لر چيقارمق غايه سنی هدف اتخاذ ايتمشدی . برطرفدن كونا كون نامله قويونلو اولكه سنه صوقولان سياست وأنتريقه دلاللری ، ديكرطرفدن تانژولرك سرايلرينه ، امرانك اوتاغلرينه كوندريلن چينلی قيزلر ، منحصراً بو مقصدی تعقيب ايديورلردی .

بوتون بو مساعينك ثمره سی ، (هويه ن تی Hou - yen - ti تانژو دورندن (ق . م ٨٥ ـ ق . م ٦٨) اعتباراً كورولمكه باشلادی . بالآخره خاندان پرنسلری آره سنده ظهور ايدن تفرقه ده ، بو انحطاطی تعجيل ايدن الك مؤثر عامل اولدی . معلومدركه ، ملتلر لايتغير سجيه لريله تمايز ايتدكلری كبی بقالرينی ده او سجيه لره مديوندرلر . بر ملتك ممتازيتی تعيين ايدن الك مهم سجيه ايسه ، صارصيلمز برعزم واراده يه مالكيتدر . عزم كار واراده سنه صاحب برملتده حكومتجيلك وحاكميت سجيه سی ده ؛ طبيعيله ؛ پك زياده انكشاف ايتمش بولنور .

قويونلو دولتنك ادوار اوليه سنده حاكميت سجيه سی بالخاصه استيلا شكلنده تجلی ايتديكندن ، بويوك تانژولر ظفردن ظفره قوشمشلردی . فقط ، پك طبيعيدركه ، خارجی ظفر واستيلا طورديغی ، متين اراده لی ويوكسك دوشونجه لی باشبوغلرك مقامنه ، اراده سی ضعيف ، دوشونجه سی سفيل ، ملتك روحيله دكل سفاهت وتجبر حرصيله حركت ايدن تانژولر كچديكی زمانلرده ؛ عينی سجيه داخلی مجادلات شكلنده تجلی ايده جكدی .

تأصیل که (هوهان سیه) تانژو زمانده (ق . م ۵۸ ـ ق . م ۳۱) بو حالی کوریيورز . دور استیلاده فتوحات آرقه‌سنده قوشان قویونلولر، هوهان‌سیه تانژو زماندن اعتباراً . داخلی مجادلات ایچنده چیرپینمغه باشلامشلردی . عزمکار تانژولرك مقاملرینی متانتسز شخصیتلر اشغال ایتمکه باشلایه‌لیدنبری ، ملك شیرازهٔ وحدتی صارصیلمشدی . چین سیاسیونی ، بونتیجه‌یی تأمین ایتمکله هدفلرینه طوغری قطعی خطوه‌یی آتمش اولیورلردی. قطعی ومهلك نتیجه‌ایسه، خاندان سلطنته منسوب پرنسلرك قفالرینه استرقاب میقروبلری صوقعله تأمین ایدیله بیله‌جکدی. شمدی‌ده وار قوتلریله بوکا چالیشیورلردی . اولکی فعالیتلر بو خصوصده‌کی مساعی ایچون مساعد بر زمین حاضرلامشدی . چوق کچمه‌دن بو مساعینك ثمره‌لری کورولمکه باشلادی . میلاد عیسی‌دن قرق سکز سنه صوکره (پو ـ نو Pou - Nau) تانژو زماننده ، عائله خاقانی‌دن چینلیلرك (پە) دیدکاری بر (بك) سکز اولوسی قاندیره‌رق تانژویه اعلان عصیان ایتدی . متحده‌دن بو صورتله آیریلان سکز اولوس (پە) یی (هوهان‌سیه) عنوانیله تانژو اعلان ایلدیلر .

چین سیاسیونلری مقصدلرینه آرتق واصل اولمشلردی. معظم قویونلو دولتی پارچالانمش ، ملی وحدت بوزولمش ، قویونلولر بری شمالی و دیکری جنوبی اولمق اوزره بربرلرینه دشمن ایکی حکومته آیریلمشلردی . صوك خطوه‌یی آتمش اولمق ایچون بو ایکی حکومتی داها آجیقجه‌سی عینی بر ملتك بوایکی شعبنی بربرلرینه قیردیرمق ، ازدیرمك صره‌سی کلمشدی . بو خصوصده‌ده موفق اولدیلر. مختلف تأثیراتله بوزولان، کندیلرینی ملتك فوقنده کورمکه باشلایان ، سفیل احتراصلرینی ملتك حیاتنه ترجیح ایدن پرنسلر

کندیلرینه بك أیی آلت اولیورلردی ، اغفالات سیاسیه‌لرینه فریفته اولمغه داها مساعد کوردکلری ، جنوب قویونلولرینك پرنسلرینی شمالده‌کی حکومت اوزرینه صالدیردیلر . کندیلرینه قارشی صوك درجه دوستانه بر وضعیت آلان چینلیلرك مقاصد خفیه‌لری اوله بیله جکنی دوشونه‌میه‌جك قدر صاف اولان جنوبی قویونلولر متمادی مهاجمه‌لرله نهایت شمال حکومتنی میلادك (٩٣) تاریخنده طوغری بیقمغه موفق اولدیلر ! . . .

چین؛ اوته‌دن بری تعقیب ایتدیکی سیاستده ـ که اولا پارچالا صوکره‌ده برر برر أز ! دستوریله افاده اولونه‌بیلیر ـ پارلاق برظفر قازانمشدی . شمال دولتی اورته‌دن قالقدقدن صوکره بو دفعه اوزمانه قدر دوست کوروندیکی جنوب دولتنی ده‌ویرمك، پارچالامق تشبثلری بویوك بر کرمی آلدی . عینی سیاستله بو دولت‌ده‌ده تفرقه‌لر، نفاقلر چیقاریلدی . پرنسلر، اغفال ایدیله‌رك داعیهٔ استقلاله سوق ایدیلدی . خارجدن دساس چینلیلرك، داخلدن آرتق ده‌زه‌نه‌ره اولمش خاندان پرنسلرینك اهمالتلریله بربرلرینه ازدیریلان ، قیردیریلان قویونلولر خارجی برهجومه مقاومت ایده‌میه‌جك قدر ضعیف وبیتاب دوشدکدن صوکره میلادك (٢١٦) تاریخنده بر صدمه ایله جنوب دولتی ده بیقیلدی ! . . .

چین سیاسیونی ولو اجنبی حمایه‌سی آلتنده اولسون اوچ کونلك تسلطنلرینی، نفوذ وموقعلرینی محافظه ایتمکی ملتك حیات واستقلالنه ترجیح ایدن سفیل و خائن نازوولری سایه‌سنده ظاهراً موفق اولمشلردی . فقط اصل ملتك روحنی وسجیه‌سنی اونوتمقله حقیقت حالده، کندی موجودیتلرینی تحت تهلکه‌یه صوقمشلردی .

چونکه ، چین یوبوندیریغی آلتنه صوقولمق ایستەنیلن تورکلر ممکن دکل اجنبی اسارتنه تحمل ایدەمزلردی. بوملت موجود اولدقجه آنجاق مستقل یاشایه‌بیلیردی . قابلیت حیاتیه‌سی ، ملی روحی بونی اقتضا ایدییوردی ناصیل که بویله اولدی . باشلرنده‌کی تانژو ارك ، صمیمیتلرینی احتراصلرینه کور برآلت ایتدکلرینی کورن فقط مدهش نتیجه قارشوسنده عمیق برحرصله اویانان قوبویونلولر یکی براستقلال مجاهده‌سنه آتیلدیلر. شمالده‌کی قوقویونلولر حکومتی داها طوغریسی (هوهان‌سیه) خاندانی منقرض‌اولدقدن صوکره اجنبی تحکمنه تحمل ایده‌مه‌ین قوبونلولر اورته آسیاده تکرار استقلال و حاکمیتلرینی استرداد ایده‌میه‌جکلرینی کورونجه، غربه طوغری‌چکلمش چین مورخلرینك (قانغ - کیو) دیدکلری (قانقلی) اولکه‌سنده‌و (سیحون)ك شمالنده بر حکومت قورمشلر ایدی. بو یکی حکومت (کاشغر)دن(وولغا) ماوراسنه قدر امتداد و (قپچاق) ، (باشقرد) حوالیسنی احتوا ایدییوردی .

(توبا) تاتارلرینك (سیەن‌بی) لر اوزرینه اجرا ایتدیکی تضییق، صوکنجیلری یکی ایمپراطورلغی صیقیشدیرمغه مجبور ایدنجه، قو یونلولر داها زیاده غربه چکلمکه مجبور اولمش، بو اثناده ایکی‌یه آیریلمشلردی . آوروپای روسی‌یه کچن قسم ، (بالامیر Balamir)ك ریاستی آلتنده برچوق قوملری‌ده اوکارینه‌قاته‌رق ، آوروپای‌استیلایه نامزد بولینیورلردی . برچوق اقوام ایله قاریشان و نهایت مجارستانده یرلشمش بو قسم ؛ داها اورال بویلرنده ایکن ؛ هویت اصلیه‌لرینی غائب‌ایتمشلردی. فقط، استقلال و حاکمیتلرینی، ینه‌محافظه‌ایدییورلردی.

جنوب غربی‌یه طوغری اینن قسم ایسه ، بحر حزرك شرق

جهتنده (جیحون) نهری بویلرنده یرلشمشلردی . بونلر ، یکی یوردلرنده هویت ملیه‌لرینی محافظه ایتمش ، مستقل بر دولت قورمشلردی . ایران و اسلام تاریخلرنده (هیاطله) ، بیزانس تاریخلرنده (افتالیت)لر ، (آق هون) لر نامیله یاد اولنان بو حکومته او زمانلرده چینلیلر (یه ــ تا) و هندلیلر ایسه (هوآن) نامنی ویرمشلردی .

افتالیتلر میلادك (٤٢٥) تاریخنده طوغری ایرانله چارپشمغه باشلامشلردی . ملیتچی (فردوسی) نك (بهرام) ه تخصیص ایتدیکی مبالغه ایله مالامال ستونلر ، ایشته بو مجادلاته عائددر . هیاطله حکمدارلرندن (خوشنواز) ك اسمی ، (هورموز) له (فیروز) آره‌سنده‌کی مجادلاته قاریشمق صورتیله ، ایران تاریخنه‌ده کچمشدر .

مستقل افتالیت حکومتی آلتنجی عصر هجری‌ده اورته آسیاده ملی نامله بر خانلق قوران (بومین) خانك برادری غرب یابغوسی (ایستەمی) نك غیرتیله ، بویوك خاقانلغه التحاق ایتمشدر .

قویونلولردن غربه کیدنلر بوصورتله موجودیت و استقلاللرینی محافظه ایتمش اولدقلری کبی ، اسکی یوردلرنده قاله‌رق بر طرفدن چینك ، دیکر طرفدن (غونه‌ی) ، (توبا) ، (سیه‌ن‌پی) و (جوجن)لر کبی غرب تاتارلرینك تحت تحکملرینه دوشن قویونلولرده ، استقلاللرینك استردادینه حاضرلانیورلردی . آرقه‌لرنده بر سلسلهٔ ظفر و استقلال کورن قویونلولر ، داها دون شانلی آقینلری اوکنده تتره‌ین قوملره ، اسیر اولمق ذلتنه تحمل ایده‌میورلردی . آنجق (٦٠) سنه‌قدر سورن دورهٔ محکومیت اونلرده بوتون ملی سجیه‌لری انکشاف ایتدیرمشدی . استقلال ملی‌یه متحسر اولان قویونلولری قورتارمق ایچون ملی روحی تمثیل ایده‌جك بر قهرمان ، بر ایکنجی (اوغوز) بکله‌نیوردی . شرق

اولوسلری رئیسی (پاعو pao) نك اوغلی ، انتظار ایدیلن بوایکنجی (اوغوز) اولدی .

چین وقایعنامه‌لرنده (لیه‌ئو - یوئن - های Lieou - yuen - Hai) نامی ویریلن بو خلاصکار قهرمانده چینك شانسی ایالتنده‌کی (سیه‌ئو - یونغ Sieou - yong) شهرنده طوغمشدی . والده‌سی‌ده قویونلولر آره‌سنده پك اصیل صاییلان (هو - یه‌ن - شی) عائله‌سنه منسوبدی.

اوغوز خان کبی (لیه‌ئو - یوئن) ك ولادتنه‌ده خارقه‌لر اسناد ایدیلیور . گویا ، (پاعو) بر کون معبده کیده‌رك تاکریدن کندیسنه بر اولاد احسان ایدلمسی نیاز ایتمش . بو اثناده کوزینه تپه‌سنده ایکی بوینوزی حامل عظیم بر بالق کورینمش . بو عجیب مخلوق ، قربان نذر ایدیلن یره یاقلاشه‌رق اوراده بر مدت توقفدن صوکره غائب اولمش. (پاغو) وقعه‌یی آرپاغجیلره نقل ایتمش. اونلرده بونی پك اوغورلی بر اوغلی اوله‌جغنه معنوی براشارت دیه تأویل ایتمشلر. فقط ، وقعه بوقدرله قالمیور. ایرتسی کیجه‌ده (پاعو) نك زرجه‌سی بو عجیب مخلوقی رؤیاسنده بر آدم شکلنده کورییور . بو آدم ، قادینه ألنده بولنان وفوق‌العاده برنور نشر ایدن برشی ویرییور وبر اوغلی اوله‌جغنی تبشیر ایدییور. تبشیر ایدیلن بوچوجوق ، دیکرانسانلردن فرقلی اوله‌رق اون اوچ آیده طوغیور. طوغدیغی زمان صول النده (یوئن - های) یازیلی اولدیغی کوریلیور. کندیسنه بو اسم ویریلیور.

ولادتنه بوصورتله خارقه‌لر اسنادایدیلن (یوئن - های) ك حقیقی حیاتنی چین مورخلری تماميله قید ایتمشلردر : (تسین - شو Tcin - chou) یه کوره : (یوئن - های) هنوز یدی یاشنده ایکن پك چوق سودیکی والده‌سندن اوکسوز قالمش ، آغلایوب صیزلاماسی،

ابوینه حرمت و محبتی اك یوكسك فضیلت بیلن چینلیلر نظرنده کندیسنه بر موقع مخصوص قازاندیرمشدی. چین‌ده‌کی قویونلو اکابرینك چوجوقلری کبی (یوئن ـ های) ده اساسلی بر تربیه، ایی بر تحصیل کوره‌رك یتیشمشدی. کنجلکنی، چینلیلرجه امهاتدن صاییلان (کینغ) لرك تتبعنه حصر ایتمشدی. ایی بر حکومت تأسیس ایچون لازم اولان اساسلری محتوی مؤلفات مقدسه‌دن (یی ـ کینغ Y - king)، (شو ـ کینغ Chou - King) و (چون ـ تسیه‌ئو Tchun-tcieou) کبی کتابلری تمامیله ازبرله‌مشدی.

استقبالده بویوك رولار اجراسنه نامزد اولان کنج (یوئن ـ های)، تحصیلی آز اولانلرله کوریشمکدن خوشلانمیور، عالملرله دوشوب قالقیوردی. بوش وقتلرینی‌ده اوق آتمق، عسکری تعلیملر یاپمق کبی ممارسه‌لرله کچیرییوردی. فضیلت اخلاقی، نجابت اطواری ایله هرکسك حسن توجهنی قازانمش، چین اکابرندن برچوقلریله دوست اولمشدی. صیت فضیلتی سرایه قدر کیتمش، ایمپراطور (وو ـ تی wou - Ti)، کندیسیله کوروشمك آرزوسنی اظهار ایتمشدی.

ارکان حکومتدن برچوغی (یوئن ـ های) ك عرفانندن، معارف عسکریه‌ده‌کی معلوماتندن استفاده ایدیله‌سنی ایمپراطوره توصیه ایتدکلری حالده، برطاقملری ده بالعکس، قویونلو دولتنی تکرار احیا ایده‌بیله‌جك اوصاف و مزایایی حائز اولدیغنی ایلری سوره‌رك، کندیسنه بر موقع ویریله‌مسی فکرنده بولنمشلردی.

قویونلولر، بوتون امیدلرینی، چینلیلر نظرنده بیله بوقدر بویوك بر موقع احراز ایدن (یوئن ـ های) ه ربط ایتمشلردی. میلادك (۲۷۹) تاریخنده (پاءو) وفات ایده‌رك، رتبه و موقعی، وقوعبولان

تلقیناته رغماً ایمپراطور طرفندن اوغلی (یوئن ـ هـای) ه توجیه ایدیلدیکی زمان ، قویونلولر استقلال کوسنک خوش صداسنی طویمش کبی اولمشلردی .

یوئن ـ های معیتنده‌کی اولوسلرك حیات و معیشتلرینی تنظیم ایده‌رك بوتون فنالقلرك اوکنی آلدی . خلقه ، مسعود برحیات رفاه تأمین ایتدی . کندیسی ، پك ساده برحیات ومعیشته قاتلانه‌رق بوتون وارداتی تبعه‌سنك رفاهنه صرف ایتمکه باشلادی . آز زمان ظرفنده ، جنایتك ، فنالغك آدی ایشیدیلمز اولدی . شهرتی قویونلولر آره‌سنده انتشار ایتدکجه ایتدی . بر چوق اولوسلر ، تابعیتنه جان آتدیلر .

(یوئن ـ های)، قویونلولری عدل وشفقتله اطرافنه طوپلارکن ، چین ایمپراطورلغی‌ده یکی ایمپراطور (هوئه‌ی ـ تی Hoei - ti) نك سفاهتی ، سوء اداره‌سی یوزندن طاغیلمغه یوزطوتمشدی . هرطرفده باش کوسترن شقاوت ، چین قطعه‌سنی هرج و مرج ایچنده براقمش ، بر چوق والیلر ، داعیهٔ استقلاله قالقمشلردی . قویونلولر ایچون استخلاص ساعتلری کلمشدی . (یوئن ـ های) ك اقرباسندن (لیه‌ئو ـ سیوئن Lieou - siuen) قویونلو رؤساسنی دعوت ایتدی . خفیاً انعقاد ایدن (قورولتای) ده ، چین ایمپراطورلغنك وضعیتنی ، استخلاص کونلرینك کلدیکنی تشریح ایده‌رك شو نطقی ایراد ایلدی : « معظم اجدادمز ، هان سلاله‌سی ایمپراطورلریله معاهده‌لر عقد ایتمشلردی . بو معاهده‌لرده قویونلولرله چینلیلر ، بربرلریله مساوی طوتیلمش اولدقلرندن یکدیکرلرینه قارداش نظریله باقیورلردی . بوکون ، اتالریمزك اسکی متفقلری اولان هانلر منقرض اولمش ، یرلرینه اولا (غوئه‌ی

Goei) لر ، صوکره (تسین Tcin) لر کچمشدر . تانژولرمزك یالکز
خاطره لری یاشیور . واسع اولکه لریمز ، یاد آیاقلر آلتنده چیکنه نیور .
کندیمزك دیه بیله جکمز برقاریش یریمز یوق! رئیسلریمز ، یوردلریمزده
سلطنت قوران یابانجی خاندانلرك ، قولی ، کوله سی اولمش . معروض
قالدیغمز آجی فلاکتلره ، دوچار اولدیغمز ، مدهش ضیاعلره رغماً ،
بوکون یکرمی بیك سواری چیقاره بیلیورز . سلسلهٔ اعصار ایچنده
دائما حاکم و مستقل یاشامش بر ملته منسوب اولدیغمز حالده ، نه دن
بویله ذلت اسارت آلتنده یاشامغه تحمل ایدییورز ؟ وضعیت سیاسیه ،
استخلاصمزه پك مساعددر . (تسین) لر ، اختلالر ، قارغشه لقلرله
پریشان بر حالده بولنیور . نیچون بو هرج و مرجدن استفاده
ایتمیورز . بو کونکی وضعیت ، وقتیله تانژولرمزدن (هوهانسیه) نك
اَلنه کچمش اولان فرصته بکزییور. بزده بوفرصتی قاچیرمامالی یز !....
(یوئن ـ های) ، بویوك برحکمدار اوله بیلمك ایجاب ایدن جسارت
وفضائلی حائزدر. تاکری، قویونلودولتنك احیاسنی تقدیربویورمه مش
اولسیدی ، بو زمانده بویله برآدم یاراتیرمی ایدی ؟ ! ......»

عشق استقلال ایله مشبوع اولان قورولتای ده ، بونطق مطلوب
تأثیری حاصل ایتمشدی . هر کس استخلاص ساعتنك طنین انداز
اولدیغنی طوییور ، استقلاله قاووشیله جغنه صارصیلمز برایمان بسلیوردی.
درحال ، (یوئن ـ های) ك استخلاص باشبوغی اعلان ایدیلمه سنه
قرار ویریلدی . استخلاص ایچون هر فداکارلغه تحمل ایدیله جکنه
آندلر ایچیلدی .

رؤسای ملت ، بو قراری ویریرکن (یوئن ـ های) ، (هونان
Honan) ایالتنك مرکزی اولان (پو ـ هیه ن Po - Hien) شهرنده

بولینیوردی. قورولتاینك قرارینی کندیسنه عرض ایده‌رك ملتك باشنه گچمکه دعوت ایتمك اوزره رؤساءدن (یه ئو Yéou) ، (بو) شهرینه گوندریلدی (یوئن ـ های) کانجه‌یه قدر ، متشتت قویونلولر طوپلانمش، بویوك برقوت تشکیل ایتمشلردی. یوئن ـ های ، چینك (تسو ـ قوئه ـ چینغ Tço - Koue - thing) شهرنده اللی بیك سوارینك پارلاق مزراقلری آره‌سنده (اولوباشبوغ) اعلان ایدیلدیکی زمان افلاکه آگتلی هنگامه‌لرده بیله بومسعود گونك خاطره‌سیله یاشایان اختیارلر ، قادینلر ، بربرلرینه صاریلیور ، مسرت یاشلری دوکیور ، گنجلر کیلان آتلرینی قوشدیرییور ، توزلر آره‌سنده پاریلدایان سلاحلرینی شاقیرداتییورلردی !..

اولوباشبوغ ، (تسو ـ قوئه ـ چینغ) ی ، شمالی چینك او وقت اك مشهور بلادندن اولان بومهم شهری ، پایتخت اتخاذ ایتدی (م ٣٠٤). تانژولغك سقوطندن صوکره اورته آسیایه طاغیلمش اولان قویونلولری، ملی بایراق آلتنده طوپلامق ، ارض موعود طانیدقلری چینی استیلا ایتمك ایچون ، هر ایکی طرفه حاکم اولان بو شهرك پایتخت اتخاذی ، (یوئن ـ های) ك دهای اداری و عسکریسنی گوسترییوردی . چینلیلر ، خریطهٔ عالمدن قالدیرمق ایچون اوقدر چالیشدقلری قویونلولرك بوگون واسع اولکه‌لرینك مقدراتنه حاکم اولدقلرینی گورییورلردی .

(یوئن ـ های) یالکز اسکی تانژولغی احیا ایتمك غایه‌سنی گودمیور، بوتون چینی‌ده تحت حاکمیتنه آلمق کبی واسع بر مفکوره بسلیوردی. (شانسی) آیالتنده الیوم (شه ـ چه ئو) دینیلن شهرده، اورته آسیادن آقوب گلن بیگلرجه استقلال متحسرلرینك آلقیشلری آره‌سنده ایراد ایتدیکی برنطقده بوتون بوواسع غایه‌لرینی سویله‌مشدی:

«بکا ، مشکلاتله مالامال بر تشبث تکلیفنده بولینیورسکز !..
فقط بو عظیم مشکلاته رغماً ، موفقیتدن امیدمزی کسمیه‌لم . أل
برلکیله مقدس مقصدمزك استحصالنه چالیشه‌لم . چینك الك بویوك
ایمپراطورلرندن اولان بویوك (یو Yu) ، غربدن چینه کلمش بریابانجی
دکلمی ایدی ؟ (وو ـ وانغ) کده شرقدن کله‌رك چینی استیلا ایتمش
بر حکمدار اولدیغنی خاطرلایه‌لم . بونلرك هر ایکیسی‌ده او پارلاق
موفقیتلرینی یالکز فضیلتلری سایه‌سنده قازانمشلردی . اونلره ،
چین تختنه یول آچان آنجق فضیلتلری ایدی . بن‌ده فضیلتکار اولمغه
چالیشیورم . چین ایمپراطورلغنی هرج ومرج ایدن قارغشه‌لغی
باصدیره‌جق قدرده عسکرم وار ! (تسین)لرده غصب وسوء استعمال
ایتدکلری تختی محافظه ایده‌جك قدر قدرت کوره‌میورم . خلق ،
کندیلرندن نفرت ایدییور . کووه‌نه‌جك بر شیلری یوقدر . بونلری
چین تختندن طرد ایتمك پك قولای اوله‌جقدر . حالبوکه (هان) لر ،
بالعکس اوزون زمانلر چین‌ده حکمران اولمشلردی . اونلرك فضیلت
وحسن حرکتلری حالا هر چینلینك خاطرهٔ احترامنده یاشیور .
اجداد عظام اولان بویوك تانژولر بومشهور خاندانله اتفاق ایتمشلردی .
تانژولر ، هان پرنسسلریله ازدواج ایدییور ، ایکی ملت پرنسلری
بربرلرینه قارداش نظریله باقیورلردی . شو حالده کندیمی نیچون بو
خانداندن واونلرك وارثی عد ایتمه‌یه‌یم ، بوکون هانلر منقرض اولمشلردر .
برلرینه قارداشلری اولان قویونلولر ، نیچون قائم اولمسون ؟...»

(یوڭ ـ های) ، فضیلت اخلاقیه‌سی ، حسن اداره‌سی ،
حیرت‌بخش جسارتی سایه‌سنده بو مفکوره‌سنه واصل اولدی .
چین‌ده بر ایمپراطورلق قوره‌رق کندیسی‌ده فغفورلر کبی (هوانغ ـ تی)

عنوانی آلدی . چین‌ده تشکل ایدن بو (قویونلو) دولتنه چینلیلر ایکنجی (هان) ویا برنجی (چاعو Tchao) نامنی ویرمشلردر .

(یوئن ـ های) سایه‌سنده استقلال وحاکمیتلرینی استرداد ایدن قویونلولر، بوخاندانك انقراضنی متعاقب ینه استقلاللرینی غائب ایتمك تهلکه‌سی قارشوسنده قالمشلردی . فقط بو دفعه‌ده دیکر بر قهرمان طاغیلمغه یوز طوتان ملتی شانلی بایراغی آلتنده طوپلامش، منقرض خاندان اولکه‌سنده چینلیلرك ایکنجی (چاعو) دیدکلری یکی بر حکومت قورمشدر .

چینلیلرك (شه‌له Che - le) نامنی ویردکلری بو قهرمان ، قویونلودن بربوی بکنك اوغلی‌ایدی . دها چوجوق ایکن کوستردیکی خارق‌العاده جسارتله قویونلولر آره‌سنده بویوك بر شهرت قازانمش ، انقلابات عظیمه قهرمانلرندن‌اوله‌جغنی کوسترمشدی. قویونلولر ملتك دیکر خلاصکار قهرمانلری کبی (شه‌له) نك ولادتنه‌ده خارقه‌لراسناد ایدییورلر . کویا (شه‌له) طوغدیغی زمان آناسنك بولندیغی دائره نورله طولمش ، بو حال نوزادك خارق‌العاده بر شخصیت اوله‌جغنه نشانه عد اولنمشدی .

شه‌له، سنی براز ایلرله‌دکدن صوکره ، قوتی ، جسارتی، سلاح استعمالنده‌کی مهارتی ایله تمایز ایتمشدی . بوتون ملتك توجهنی قازانمشدی. قویونلولر، کنج‌قهرماندن بویوك امیدلربکلیور، کندیسنه تاکری طرفندن استخلاصلرینه مأمور برقهرمان‌نظریله باقیورلردی. (شه‌له) ، پارلاق موفقیتلریله بوتون ملتك یکانه امیدی اولمشدی . علی‌العاده حرکاتنده بیله خارق‌العاده‌لك کورییورلردی . اقامتکاهنك اوکنده بولنان بر آغاجك یاپراقلرینی حمائل کبی طاشیورلردی.

ملتك بوعمومی توجهی (شـه‌له) نك موفقیتنی تأمین ایتدی . برنجی (چاعو) خاندانك انقراضی اوزرینه بوتون ملت اطرافنه طوپلاندی . قویونلو سلطنت واستقلالی یالکز خاندان تبدل ایتمك اوزره بو صورتله تمادی ایدیپوردی .

ایکنجی (چاعو) خاندانك انقراضندن (م ۳۵۲) صوکره ، قویونلولر اجنبی حاکمیتی آلتنه دوشمه‌مك ایچون بودفعه‌ده (یوپو) نامنده برباشبوغك اطرافنده طوپلانمشلردر. بوباشبوغ جنوبی قویونلو تاثرولرینك احفادندندی. جنوب تاثرولغنك انقراضندن صوکره ، اجدادی بعضی اولوسلرك ریاستنده بولنمش و (یوئن ـ های) ك تشکیل ایتدیکی متحده‌یه التحاق ایتمشلردی . (هان) لرك سقوطندن صوکره بر چوق سرکذشت کچیره‌ن بو پرنسلردن (غوه‌ی ـ شین) ك اوغلی (یوپو) ، (تسین) لرك خدمتنه کیرمش جسارتی ، مهارت عسکریه‌سی ایله بویوك بر موقع قازانمشدی .

(یوپو) ، تسین و سیه‌ن‌پی‌لرك ضررینه بر قون ایمپراطورلغی تأسیس ایتدکدن صوکره کندیسی «بویوك هیانك سماوی حکمداری» عنوانی آلمشدی. یوپونك تأسیس ایتدیکی قویونلو ایمپراطورلغی آنجق یکرمی آلتی سنه پایدار اولمش وبو خاندان اوچ حکمدار کلمشدی. هیالرك زوالی اوزرینه چین قطعه‌سی (سونغ) ، (توپا) ، (تسین) ، (ین) ، (له آنغ) نامله‌ریله بش ایمپراطورلغه بولوندی . بونلردن (سونغ) لر ، (هوانغ ـ هو) نهرینك جنوبنده ، (توپا) لر شمالنده حکمران اولیور . (تسین) لر چینك غرب طرفلرینه ، (ین) و (له آنغ) لر ایسه ، حوالیٔ شمالیه‌سنه حاکم بولنیورلردی. صوك دورت ایمپراطورلق داخلنده طاغیلمش اولان قونلر بالضروره

محکوم وضعیتنده قالمشلردی. استقلالسز یاشامالری امکانی اولمیان قویونلولر طبیعی محکومیته تحمل ایده‌میه‌جکلردی. ایلك دفعه (له آنغ) قرالیتی داخلنده‌کی قویونلولر حرکته کلدیلر. چین مورخلرینك (لو-کیه‌ئو Lo - kieou) و (کیو - چو)ناملریله یاد ایتدکاری رئیسلرینك قیادتنده بر اختلال چیقارمق ایستدیلر. فقط بو تشبث موفقیتله نتیجه‌لنمدی. چینلیلر هر ایکی رئیسی‌ده قتل ایتدیلر. رؤسانك قتلی، قویونلولر آره‌سنده درین بر انفعال، مدهش بر غلیان اویاندیردی. جنازه مراسمی بهانه‌سیله طوپلانان قویونلولره رؤسادن (مونغ-سون Muug - sun)، آتشین بر نطق ایراد ایده‌رك هم مقتوللرك انتقامنی، هم‌ده ملتك استقلالنی آله‌جغنی سویلدی. آلقیشلر آره‌سنده کزیده افراددن منتظم بر کوکلی اوردوسی تشکل ایتدی [م ۳۹۷]. بر چوق سرکذشتلردن صوکره نهایت مقصدینه موفق اولان (مونغ سون)، له آنغ حکمداری اعلان اولندی.

(مونغ سون) خاندانی، (توبا) تاتارلرینك هجومنه قدر شمالی چین‌ده قالمش، (له آنغ) حکمداری عنوانی طاشیمشلردی. توبالر، بو خاندانی مغلوب و اولکه‌لرینی استیلا ایتدکدن صوکره، پرنسلردن (ووغوئه‌ی Vou-goei) اویغور ایلنه چکمکه مجبور اولمشدی. اون اویغور وطوقوز اویغور ناملریله ایکی قسمدن مرکب اولان اویغورلر، بویوك قویونلودولتنك انقراضندن صوکره استقلاللرینی محافظه ایتمش، او زمانه قدر (ایدی قوت) نامنده بر باشبوغ اداره‌سنده یاشامشلردی. (ووغوئه‌ی)ك ورودیله اویغورلرله قویونلولر تکرار برلشمش اولیورلردی. فقط، بو اثناده اورته آسیاده، شرق تاتارلرینك نجم اقبالی پاریلدامغه باشلامشدی. چین‌ده‌کی مختلف حکومتلر اوراده‌کی قویونلولری

حاکمیتلری آلتنه صوقمش اولدقلری کبی، شرقدن ظهور ایدن (جوجن) لرده اورته آسیا حاکمیتنی قازانمغه چالیشیورلردی. جوجن حکمداری (چولو خان)، (ووغونه‌ی) لک قارداشی وخلفی (قان چه‌نو) یه قطعی ضربه‌یی ایندیردیکی زمان اورته آسیاده‌کی قویونلولرك هپسی، جوجنلرك تحت حاکمیتلرینه کیرمش اولیورلردی (م ٤٦٠).

اولجه غربه طوغری چکیله‌رك یکی سرکذشتلره آتیلمش اولان قویونلولر مستثنا اولمق اوزره اورته آسیا ایله شرق حوالیسنده وچینك اقسام شمالیه‌سنده ساکن اولان قویونلولرك کافه‌سی استقلاللرینی غائب ایتمش، اجنبیلرك حاکمیتلری آلتنه کیرمشلردی. (توبا) لر، (غونه‌ی) لر و (جوجن) لر کرچه قویونلولره اوقدر یابانجی دکللردی. آره‌لرنده، (شان یونغ) لر دورندن قالمه، اعماق اعصاره کومولمش بر قرابت واردی. فقط، بو قرابت آرتق قوتنی غائب ایتمشــدی. ملیتلرینی ادراك ایدن قویونلولر، (مه‌ته) ناثرو دورندنبری کندیلرینی آیری بر ملت صاییورلردی. شرق تاتارلریله وقوعبولان دائمی محاربه‌لر، بو اسکی قرابت یرینه، درین بر کین ونفرت اقامه ایتمشدی. (غونه‌ی) لرك، (جوجن) لرك تحت حاکمیتلرینه دوشن قویونلولرده، چینلیلرك اسارتلری آلتنده ایکله‌ین قویونلولر قدر اضطراب طوییورلردی.

آرقه‌لرنده شانلی بر ماضینك ادوار شهامتنی کورن و بونی هیچ بر زمان اونوتمه‌یان ملتلر ایچون عمومی فلاکتلر اکثریا بر مبدأ سعادت واستخلاص اولدیغی کبی بو وضعیتده، قویونلولره پارلاق بر استقبال حاضرلامش اولدی. استقلاللرینی غائب ایدن، اجنبی بویوندیریغنك آجیلرینی طویان قویونلولرده هر کون داها زیاده درینله‌شن، کوك صالان بر انتباه حاصل اولمغه باشلادی. (٨٥) سنه قدر امتداد ایدن بو دوره اسارت

وانقیاد، اونلرده شعور ملی‌نك لایقیله انکشافنی تأمین ایتمشدی. قویونلولر بودفعه ، عمومی نام‌لریله ، یعنی تورك اسمیله صحنه‌یه آتیله‌جقلردی .

آلتنجی عصر میلادی اواسطنده بو انقلاب عظیم ظهور ایتدی . اسکی قویونلولردن ، دور نکبتده (کین شان) طاغی ملحقاتندن چینلیلرك (قاعو - چانغ Kao-tchang) دیدکلری (ارکنه‌قون) ه التجا ایتمش اولان بر اولوس ایلك دفعه استخلاص بایراغنی آچدیغی زمان ، محیطی پك مساعد بولدی. آز زمان ظرفنده بوتون تورکلر، مقدس سنجاق آلتنه طوپلانمشلردی . عینی عصرك نصف اخیرنده ایران حدودلرندن قوره خطه‌سنه قدر بوتون اورته آسیا ، تورك بایراغنك دائرهٔ حاکمیتنه کیرمش بولنیوردی . (کین‌شان) طاغنك پایانسز افقلره حاکم بر نقطه‌سنه قورولان دیرکلری آلتون طلالی بیوك و مزین اوتاغك شرقه ناظر قپوسی اوکنه رکز ایدیلن قورت باشلی سنجاق ، اك مدهش فلاکتلره ، اك مهلك سقوطلره رغماً لایفنی قدرت حیاتیه‌سیله ینه استقلال و سلطنتی استرداد ایدن تورکلرك ملی وحدتی تمثیل ایدییوردی .

تورك استقلال و حاکمیتی احیا ایدن باشبوغك ، افسانوی سرکذشتی ، شرقده (ارکنه قون) منقبه‌سیله تأیید ایدیلمشدر . چین تاریخلرنده بوکا مشابه اوچ منقبه کوریلیور. حقیقت تاریخیه ایسه شویله‌در: قویونلولردن چینلیلرك (تسیه - کیو - شی Teie-kiu-chi) نامنی ویردکلری بیوك اولوسك تشکیل ایتمش اولدیغی (شمالی‌له آنغ) حکومتی (توپا) ایمپراطوری (تای - وو - تی Tai - Vou - ti) طرفندن محو ایدیلدیکی زمان، قویونلولر اك فلاکتلی کونلرینی یاشامشلردی. مهاجرلر، غافل

آولادقلری قویونلولردن قادین، ارکك، چوجوق هر کسی قیلیجدن کچیرمش، بختیاریوردلری تارومار، قیمتلی سوریلری تالان ایتمشلردی.

بروقتلر، کوربوز چوجوقلرك، مغرور کنجلرك، دلبرقیزلرك کوله اکلنه طولاشدقلری ساحه‌لر، قانلی نعشلرله طولمش، هرشی یاقیلمش ییقلمشدی. بو خونین ملحمه‌دن یالکز بش‌یوز قدر عائله قاچوب قورتیله بیلمشدی. نره‌یه کیده‌جکلرینی بیله‌مه‌ین و دشمن طرفندن تعقیب ایدیلن فراریلر، تصادفاً اوکارینه چیقان بر قورتك آرقه‌سنه دوشه‌رك، (قاعو ـ چانغ Kao - Tchang) ك یعنی (اویغور)لر اولکه‌سنك شمال غربیسنه تصادف ایدن طاغلق حوالی‌یه قدر قاچمش، طاغلر آره‌سنده هر طرفی یالچین قیالرله قاپالی منبت بر وادی‌یه دوشه‌رك قورتولمشلردی.

قورتك رهبرلکی ایله اومدهش فلا کتدن قورتیلدقلری ایچون، قورت باشنی سنجاقلرینه طراز اتخاذ ایتمش، کندیلری‌ده (قورت) معناسنه کلان (آسه نا A - se - na) ویا (جنه Zéna) نامنی آلمشلردی.

جوجنلر بوتون اورته آسیایی استیلا ایتدکاری زمان، آسه‌نالرده، رئیسلری اولان (آ ـ هیه‌ن ـ شه A - Hien - che) ایله برابر بونلرك تابعیتلرینه کیرمشلردی. جوجن حکمداری‌ده بونلری کین شان طاغنده ده‌میر ایشلمکه مأمور ایتمشدی.

آلتنجی عصر میلادی اوائلنه طوغری، خیلی تکثر ایتمش اولان آسه‌نالرك ریاستنده بولنان (تو ـ عو Tou - ou)، جوجن ایمپراطورندن (بویوك یابغو) عنوانینه نائل اولمشدی. فقط، خیلی قوت قازانمش اولان آسه‌نالره، اجدادلرینك تحت حاکمیتنده یاشامش بر قومك اسیری اولمق آرتق کران کلمکه باشلامشدی. (تو عو) نك اوغلی

(بومین) ـ که چینلیلر (تومن) دیرلر ـ پدرینه خلف اولدیغی زمان، بوتون قویونلولر بو حسیاتله مشبوع بولنیورلردی .

عینی حسیاتك شعورلی تجلیسنه مظهر ، جسور وعزمکار بر باشبوغ اولان (بومین) ، آز زمان ظرفنده متشتت اویماقلردن بر چوغنی باشنه طوپلامش ، خیلی قوت قازانمشدی . چین‌ده‌کی (غوئه‌ی) ایمپراطورینك ، جوجنلره قارشی ایجابنده استفاده ایتمك فکریله (بومین) له تأسیس مناسبات ایتمه‌ی ، حتی کندیسنه بر ایلچی کوندرمسی ، کنج باشبوغك نفوذینی برقات داها آرتیرمشدی . بو آرالق کندیسنی آرتق مستقل بر پرنس کورن (بومین) ، جوجن ایمپراطوری (آناقوئه‌ی) ك کریمه‌سنه طالب اولمش ، فقط؛ « ده‌میر اوجاقلرنده چالیشان بوکوله‌م ، نه جرئتله قیزیمی ایستیور ! » یولنده بر تحقیره اوغرامشدی . بو معامله‌ٔ تحقیریه بومینك استقلال بایراغی آچمه‌سنه سبب اولدی . کنج پرنس (هوای هوانغ Hoai - Hoang) نهری کنارنده متبوعنی فاحش بر هزیمته اوغراتدی (م ۵۵۲) . جوجنلرك مغرور و جسور ایمپراطوری (آناقوئه‌ی) ، بو فجیع انهزامك ذلتنه تحمل ایده‌میه‌رك انتحار ایتدی . اوغلی و خانی (آن لو شین An- lo - chin) ده اولکه‌سنی بومینه براقه‌رق چینه فرار ایلدی .

بو پارلاق ظفری تجیل ایچون (ایرتیش) بویلرنده (توکین) طاغنده اجتماع ایدن تورکلر ، بویوك (کنکاش) ده (بومین) ك اداره‌سی آلتنده تورك اتحاد و استقلالنی اعلان ایلدیلر . بومینه‌ده (ایل خان) عنوانی ویردیلر . کنکاش‌ده ویریلن قراره کوره (بومین) ك کوچوك برادری (ایستمی) ده غربده‌کی (اون بوی)

تورکاری اوزرینه (یابغو) اولمشدی. استقلاللرینی قازانان قویونلولره بو تاریخدن اعتباراً ، تورك نامنی طاشیمغه باشلامشلردی .

اورخون نهری بویلرنده (قوشوچایدام) موقعنده کشف ایدیلان (بیلکه خان) کتابه سنده بو تورك خاقانلغنك مؤسسلریله ظفرلری برلسان افتخارله یاد ایدیلمشـدر . شرقی تورك خاقانلغی موهان (موقان)ك باشبوغلغی زماننده اقبال وسطوتك منتهای شکوهنه واصل اولمش، چین ایمپراطورلغی مغلوب ایدیلەرك شمالی قوره یه قدر اولان اراضی استیلا اولنمش، تورکك شرقده بحرمحیط ساحللرنده تموج ایدن حاکمسنجاغی، جنوبده چین اولکەسنده ، غربده ایران و شرقی روما حدودلرنده ، شمالده سیبریا طایفەلرنده درین برحرمت وتعظیم ایله سلاملانمشدر .

فقط تورکلرك قانلری بهاسنه احرازایتمش اولدقلری بوسطوت و وحدت بر آرالق، (بودیزم) دینی قبول ایدن (توبوخان)ك وفاتندن صوکره خاندان افرادی آره سنده ظهورایدن نفاق یوزندن پارچالانمش، (کی مین) کبی شخصندن باشقه برشی دوشونمەین جبین ومحترص برخان چین ایمپراطورینی (طایغاچ) طانیەجق قدر دنائت کوسترمش نتیجەده تورك اولکەلرینك برقسمی چینلیلرك ألینه کچمشدر. ملی شعورك الکشدید تجلیاتنی کوسترن (توکی) نك قهرمانلغنه رغماً ، الیم ماجرالردن صوکره ملتی بربرلرینه بوغدیران خاندان پرنسلری ده نهایت آقیندقلری قان دریاسنده بوغولمشلردر. فقط وا اسفاکه ، بوحال تورکلردن برقسمنك چین حاکمیتی آلتنه دوشمه سنه ده سبب اولمشدر. آسەنا خاندانك انقراضی کرچه اسکی بویوك ایمپراطورلقدن برقسمنك چین ادارەسنه کچمه سنی انتاج ایتدی. فقط ، رایت استقلالی هیچ بروقت دوشورمەمش اولان تورکلر بودفعه ، اسکی قویونلولردن اینن (سیەین تو) لرك قهرمان

باشبوغی (اینان)ك اطرافنه طوپلانه‌رق یکی بر دولت قوردیلر (م۶۲۷). چین حاکمیتی آلتنه دوشن اراضی‌ده‌کی تورکلرده وقتیله تیترتدکاری برقومك اسارتی آلتنده یاشامق ذلتنه بردرلو تحمل ایده‌میور، استقلال وحاکمیتلرینی استردادایچون یانوب طوتوشیورلردی. اورخون آبده‌لرنده (ایلترس) نامیله تبجیل ایدیلن قوتلو (قوتلغ) و (قاپاغان) کبی باشبوغلر حریت واستقلال آتشیله یانان بوتورکلره رهبر اولدیلر. حیرتبخش برعزم واراده ایله بونلری توحید وتنسیق ایده‌رك چین ایمپراطورلغنی مغلوب وشرقی تورك خاقانلغنی یکیدن احیا وتأسیس ایلدیلر (م۶۸۲). دوراسلامی‌یه قدر دوام ایدن شرقی تورك خاقانلغی هجرت نبویه‌نك ۱۲۷ (م ۷۴۴) نجی سنه‌سنده منقرض اولمش، فقط تورك استقلالی ینه یاشامشدر. چونکه بونلرك یرینه (اویغور) دولتی قائم اولمشدر.

چینلیلرك (شه ـ تیه ـ می) دیدکاری (ایستمی) خانله باشلایان غربی تورك حکومتنه کلنجه، ایرانله برچوق ماجرالر کچیرن، استانبولده‌کی شرقی روما ایمپراطورلغی ایله سفرا تعاطی ایدن بودولتده اسلامك ماوراءالنهره کیردیکی زمانه قدر دوام ایتمش، ساسانیان خاندانك صوك حکمداری (یزدجرد)ك استمدادی اوزرینه (طولوخان) اسمنده‌کی رئیسلری برآرالق ایرانك معاونتنه بیله قوشمشدر. بوخانداندە، ینه سلاله‌یه منسوب پرنسلرك رقابتلری یوزندن پارچالانمش وهجرتك ۴۶ (م ۶۶۶) نجی سنه‌سنده منقرض اولمشدر.

چین سیاسیوننك انتریقه‌لریله غرب تورکاری برمدت نفاق وشقاق ایچنده قالمش، فقط، چوق کچمه‌دن ملی روحك غلیانی بوتون بونفاقلری بوغمش، فضائل اخلاقیه‌سی، یوکسك سجیه‌سی، حیرتبخش قهرمانلغی

ایله تمایز ایدن (تورکش)لر رئیسی (اوچه‌له)، غرب تورکارینی ینه ملی بایراق آلتنده طوپلایه‌رق یکی برحکومت قورمش، (صولو) بوحکومتی پارلاق برموقعه چیقارمشدر. غرب تورکاری (تورکش) لردن صوکره ملی استقلاللرینی (قارلقلر)ك قهرمان باشبوغی (آپوسه) ایله محافظه ایتمشلردر. اسلامیت جیحون نهرینی آشدقدن صوکره قلبلری قرآن دیننك حیاتبخش نوریله تصفی ایدن تورکارده استقلال وحریت عشقی برقات داها آرتمش، اویغورلرك، قارلقلرك محافظه ایتدکاری تورك رایت استقلالی (ساتیق بوغرا) ایله مسلمان تورکاره انتقال ایلمشدر.

اورتا آسیا حدودلری خارجنه چیقان تورکارده کیتدکاری اولکه‌لرده دائما حاکم یاشامش، وولغا نهری بویلرینه چکیلن (بلغار)لر اوراده مستقل برحکومت بلغاریه قورمش، (آغاچری) تورکاری قافقاسیه شمالنده (حاجی طرخان) حوالیسنده برحکومت تأسیس ایتمش، تدریجاً شمدیکی روسیه‌نك جنوب حوالیسنی تماماً استیلا ایلمشلردر. تورکاردن برقسمی‌ده (بجنکلر) و (قپچاقلر) نامامریله ینه بوکونکی روسیه داخلنده تورك استقلالنی یاشاتمشلردر.

قدیم قویونلو تورکارندن ایدن واولجه (لوب نور) کولی جوارنده ساکن اولان (شاتو) تورکاری ایسه چینی استیلا وبرایمپراطورلق تأسیس ایده‌رك (مؤخر تانغ) و (مؤخر هان) اسملریله تورك رایت استقلال وحاکمیتنی بودرت یوز میلیون نفوسلی قطعه اوزرنده بر داها تموج ایتدیرمشلردر.

مسلمان تورکار ایسه اورتا آسیاده (ایلك خانلر) ویا (خاقانیه) افغانستان و هندستانده (سووك تکین)، ایران، سوریه، عراق

و آناطولی ده (سلجوقیه) ، (اتابکلر) ، مصرده (طولونیه) ، (آخشیدیه) و (ممالیك اتراك) ، خوارزمده (بیکدلی) نامل‌ریله تورك رایت استقلالنی اعلا ایتمش ، قرق عصردن بری متمادیاً ظفردن ظفره قوشان وهیچ برزمان سرنکون اولمیان تورك سانجاغنی داها پارلاق وداها شانلی ظفرلر یاشاتمق ایچون (قایی) بویی تورکارینه تودیع ایلمشلردر.

شوقیصه اجمال کوستریبورکه تورك ملتی، تاریخك نفوذ ایده بیلدیکی اك اوزاق عصرلردن بو کونه قدر ملت اوله‌رق دائما مستقل وحاکم یاشامشدر. ماضی‌یه کومولن اوزون عصرلر ظرفنده تورکلر دفعاتله تاریخك جریانی ده‌کیشدیرمش ، شانلی رایتلرینی جهانك اوچ بویوك قطعه‌سی اوزرنده تموج ایتدیرمشلردر . بو اوزون عصرلر اثناسنده بر چوق سلاله‌لر منقرض اولمش ، فقط ، تورك ملتی هیچ برزمان حیاتینی غائب ایتمه‌مشدر . منقرض اولان بر دولت انقاضی آره‌سندن درحال یکی بر دولت فیشقیرمش و تورك هر اسم ده‌کیشدیردکجه صحنهٔ تاریخه خارقه‌نما یکی بر حیاتیله چیقمشدر . تاریخك بو تجلیاتنه باقه‌رق دیه‌بیلیرزکه تورکلکك ابدی انقراضی شکلنده ظهور ایدن هر فلاکت عظمی ، بالعکس یکی برحیات مبدئی اولمش، سقوط ایدن بر دولت انقاضی آلتندن زنده ، چالاك وشانلی ظفرلره نامزد یکی بر دولت فیشقیرمشدر. تاریخ مللده امثالی ، هر حالده پك آز اولان بو خارقوی حالك سببی تورکك ملی روحنده ، ملی سجیه‌لرنده آرامق ایجاب ایدر . تورکك معشری روحی برلك، ملی سجیه‌سی ده دیسیپلین وعزم واراده قایناغیدر. تورکك اوزون تاریخی کوستریبورکه مقدرات سیاسیه‌سنه حاکم اولان تانژولر ، خاقانلر، سلطانلر ،

خانلر ، اتابکلر ســوء اداره‌لری ، حرص تحکم و رقابتلریله ملی استقلالی تهلکه‌یه سوروکله‌دکلری زمان دائما معشری روح قوران ایتمش، آرتق ملتك سعادتنه دکل‌فلاکتنه خادم اولان متفسخ‌سلطه‌یی دەویرمش، ملت ایچون یکی بر حیات آچشدر . تورك، بویکی حیاتده طبیعی بر اصطفا ایله اجتماع ایدن قورولتــای « کنکاش » اطرافنده لایزال بر عزم و اراده ایله طوپلانمش، ملی دویغویی اك شــدید بر صورتده حس ایدن کزیده قهرمانلرك قیادتیله ملی استقلالی ، ملی وارلغی قورتارمشلردر . بویله بحرانلی آنلرده هرکس ، فردی‌وارلغی ملی وارلقده ، فردی منفعتی ملی منافعــده ، شخصی حریتی ملی اســتقلالده کوره‌رك صمیمی و ایمانلی بر صورتده عینی غایه ، عینی مفکوره اطرافنده برلشمش ، عزم و ثباتلری ، لایتزلزل اراده‌لری ایله جریان تاریخی‌یی دوندورمشلردر . تورك ملتنك بو شعار ممیزی ســایه‌سنده‌درکه تاریخك بیله تیتره‌دیکی اك مهلك ، اك قورقونج فلاکتلردن دائمازنده برحیات‌ایله چیقمش، کندیسنه پارلاق وامیدلی بر استقبال آچشدر. دیمك‌که تورکك وارلغی، استقلالیله توأم، رایت استقلالی ایسه ملی برلکنه مؤبد برعلم‌در. تورکك وار اولمسی‌ایچون مستقل بولنمسی شرط اساسی‌در . بناءً علیه استقلالی اولمیان تورکك وارلغی‌ده شبهه‌لیدر . تورکك استقلالنه بوقدر مجلوب اولمســنك ، استقلالی اوغورنده هرفدا کارلغه قاتلانماسنك سرینی بوراده آرامق ایجاب ایدر !...

تورکك سلسلهٔ اعصاره کومولن اوزون حیاتنده تاریخه انتقال ایدن یالکز خاندانلر اولمشدر . تورکك ملی وارلغی ، ملی استقلالی

هر شیئه رغماً مستمراً تمادی ایدوب کلمشدر . تورکلرك سرکذشت
شهامتی ؛ شمدی‌یه قدر هیچ بر ملت تاریخنده کورولمه‌مش بوکبی
فوق‌العاده اکارله مالامالدر . شبهه یوق که تورکك سرنوشت
استقبالیده ؛ سرکذشت ماضیسی قدر ، پارلاق وشرفلی اوله‌جقدر .
تورکك معشری روحی ، قرآنی ایمانی ، عرقی سجایاسی بوشرفلی
استقبالك سرمایهٔ اعتلاسیدر .

تورکلر و اسلامیت

ارض بطحادن طلوع ایدن نیر اسلام، جزیرة العرب حدودلری خارجنده حزماتنه اك زیاده مشتاق وجدانلری اورته آسیاده بولمشدر. استپلرك نجیب وقهرمان خلقی قرآن دینی وجدانلرینك ازلی برمعشوقه‌سی کبی استقبال ایتمش، لایزال بررابطه ایله بودینی بنمسه‌مش، ادامهٔ شوکتی، مدافعه وتأییدی ایچون هرفداکارانه قاتلانمشلردر.

تورکلرك بو درجه عمیق برشوق ایله آغوش اسلامه آتیلمالری سبب‌سز دکلدی. تورانك واسع یایلالری، پایانسز بوزقیرلری، براق ویلدیزلی کیجه‌لری عصرلردنبری تورکك روحنه علوی ساحه‌لر ایثار ایتمش، آلتون طاغلرینك معظم شاهقه‌لری، کچیدسز اورمانلری، درین وادیلری اونی خلقتك حضور عظمتنده عشق پرستشله بویوتمشدی. محیطك بلند ادا تلقیناتی روحنی ساده فقط علوی برعقیده‌یه حاضرلامشدی. تورکلر، نه (بودا) دینك اویوشدیریجی آیینلرینه، نه آتش پرستلکك ثنویه تلقین ایدن عنعنه‌لرینه، نه‌ده شامانلرك ابتدائی اسطوره‌لرینه ایصینه‌مامشلردی. بوتون بودینلر اونلره جاذبه‌سز کلمش، قلبلرینی بردرلو تسخیر ایده‌مه‌مشدی. یوکسك آسیانك کوربوز اولادلری، روحلرینه عظمت، عضله‌لرینه جوالیت،

نفسلرينه غرور وحشت ويره جك بر دين آرايورلردي. ايستيورلردي كه ربط قلب ايده جكلري دين ، محيطلرينك يوكسك تلقيناتيله اويغون اولسون ! وجدانلرينه حاكم اوله جق عقيده علوي ، فقط ساده ، بسيط فقط حيا تبخش اولسون !.

تورك اوته دنبري يالكز صويك بويوكنه، بويك باشبوغنه اطاعت ايتمش، اقوام سائره ده اولديغي كبي رهبانلرك ، موبدلرك ، كاهنلرك سلطه سي آلتنه دوشمه مشدي. تورك آنجق محيطنك بي لفظ وصوت تلقين ايتديكي فكر توحيد تحت تأثيرنده قالمشدي. طبيعتك بيشكاه عظمتنده ساده فقط يوكسك دوشونيور، اثليمك شدتيله چارپيشيور، فعال برحيات جدال ياشيوردي. بر (سومنات)ك قابوسي اوكنده بوينى بوكه رك مسكينانه كونلرجه بكله مك ، بر (آتشكده) نك ديوارلري دبنده ذليلانه آيلرجه ايكله مك هند وايران كبي اويوشوقلق وخلبا ياغديران محيطلرده پك طبيعي برشيدي. فقط اورته آسيانك يوكسك استپلرنده ياشامق وحياتي قازانمق مجبوريتي قارشوسنده خلياتي استغراقه طالمق امكاني يوقدي. بوزالرده بالعكس ساده وعلوي برعقيده ايله جدالي وشأني برحيات تعقيب ايتمك ضروري ايدي . بوشأني حيات ايسه توركه ، شامان دينتك خرافه واسطوره لرينك ماهيتني آكلاتمش ، (يرصو) لرك ، (كوك خان) لرك فوقنده تك واولو برتاكري اولديغني سزديرمشدي. بونك ايچوندركه اك بويوك ذوقي يوكسك ياپلالرده آت اويناتمقده، لايزال عزم وارادهسنه حائل اولانلرله چارپشمقده طويان تورك ، هند ويا ايرانده اولديغي كبي خلياتي واستغراقي حياتدن برشي آكلاميور ، مسكنت تلقين ايدن عقيده لره ياناشاميوردي .

هند وایرانده طبیعتك عواطف بی‌پایانی ایچنده فرق اولان انسانلر حیاتی قازانمق ایچون دیدیشمکدن ، طبیعته حاکم اوله‌بیلمك ایچون چارپشمقدن وارسته قاله‌بیلیورلردی. فقط، آسیانك یوکسك یایلالرنده یاشایان خلق ، ئولمه‌مك ایچون دیدینمکه ، یاشامق ایچون چارپشمغه مجبور بولنیورلردی. تورك ، قیصیر فقط روحه علویت ووحدت ، عضله‌لره قوت وجوالیت بخش ایدن بوزقیرلرده شأنی برحیات یاشادیغندن ، ایستیوردی‌که دینی‌ده وطننك سماسی قدر براق ، حیاتنك گذارشی نسبتنده ساده ، یایلاسنك یوکسکلکی قدر بلند اولسون !...

سماپیوست طاغلر، پایانسز اووه‌لر، منتهاسز چوللر، صمت وظلمت ایچنده پاریلدایان ییلدیزلر، تورکه ییللرجه گیزلی برشیلر ترتیل ایتمش، روحنده قادر مطلق برمعبود حسی اویاندیرمشلردی. تورك، استبصاره آلیشان فکرینی یوکسلته‌جك ، صاغلام طمارلرنده دولاشان قانه شدید جولان ویره‌جك، دینج وکوربوز عضله‌لرینی ایشلته‌جك بر (دین) ایستیوردی. ایکنجی خلیفه (حضرت عمر) زماننده تورکستانه اعزام بویوریلان اصحاب کرامدن (عبدالرحمن بن‌ربیعه) و (احنف بن قیس) تورکه اوزله‌دیکی بومعشوقهٔ وجدانی گوتورمشلردی. هجرتك (٩٤) نجی سنه‌سنده (بخارا) ده ایلك جامع انشا اولندیغی زمان ، تورکك مؤبد دیننك آبدهٔ تعبدی اعلا ایدیلمش اولدی !...

فقط ، بنی امیه قوماندانلرندن بعضیلرینك جزیه طوپلامق ، مسلمان تورکی مسلمان عربدن دون طوتمق کبی غیر اسلامی حرکتلری تورکلری برآرالق انکسار خیاله اوغراتمشدی. دائما

حاکم یاشامش اولان تورك ، سودیکی وبنمسه‌دیکی اسلامیتده برملت محکومه موقعنده قالمغه بردرلو تحمل ایده‌مه‌مشدی . تورکلرك (حجاج ظالم) قوماندانلرینه قارشی کوستردکلری عصیان ومقاومت، اسلامیته قارشی دکل بوقوماندانلرك غیر اسلامی معامله‌لرینه قارشی اولمشدی. تورك ، قرآنك دینی روحنه اویغون بولمش ، فقط (مروان) زاده‌لرك یاپمق ایستدکاری شکلده ملت محکومه موقعنه اینمکه تحمل ایده‌مه‌مشلردی. بنی امیه قوماندانلری آره‌سنده تورکلرك روحنی آکلایه‌جق‌دهاده کیمسه بولنمامسی، تورك عصیان ومقاومتنك تمادیسنی انتاج ایلمشدی. بوقوماندانلر ، اسلامك علوی پرنسیپنه مخالف اوله‌رق ، اسلامیتی قبول ایدن تورکلردن‌ده غیر مسلملر کبی جزیه طوپلامغه قالقشمش ، شام سرایلرنده‌کی عیاش ومسرف خلیفه‌لرك سفاهتلرینی تأمین ایچون بوجنایتلری ارتکاب ایلمشلردی. اوزمانه قدر ملت محکومه حالنده یاشامامش اولان تورکلر ، جزیه ویرمك طلبی قارشوسنده قالنجه هم روح اسلامی ، همده عزت نفسلرینی رنجیده ایدن بوتکلیفه قارشی بحق عصیان ایتمشلردی . تورکلرله اموی قوماندانلری آره‌سنده وقوعه کلن مدهش محاربه‌لرك حقیقی سببنی بونقطه‌ده آرامالیدر .

فقط ، شام سرایلرنده‌کی سفاهت واخلاقسزلنی تأمین وتزیید ایچون اهتدا ایدنلردن جزیه تحصیل ایدن والی وقوماندانلره ، دینك نشر وتعمیمی ، احکام شرعیه‌نك روح قرآنه توفیقاً حسن تطبیقنی التزام ایدن یوکسك روحلی قوماندانلر خلف اولنجه، تورکلر اسلام جامعه‌سی ایچنده ملت محکومه دکل ، هر خصوصده حاکمیت اسلامیه‌ده مشترك برعنصر اوله‌جقلرینی آکلامش ، وضوح وعلویتی،

جاذبه‌دار بساطتی ایله قلبلرینی تسخیر ایدن قرآن دینمی آتشین بر
شوقله قبول ایلمشلردر. تورکستانده نشر دین وظیفه‌سی طوغرودن
طوغرویه تورك امراسی طرفندن درعهده ایدیلدکدن صوکره حزمهٔ
توحید آز برمدت ظرفنده آلتای طاغلری شاهقه‌لرینی نورلره غرق
ایتمش، قرآن مبین، اوکوندن اعتباراً دین احمدینك حارس ومدافعی
اولان تورکلرك رهبر هدایتی اولمشدر!...

تورکلر، اسلامیتی عصر سعادته مخصوص صافیت اصلیه‌سیله
قبول ایتمشلردی. حقیقی مسلمانلق تورکك روحنه اویغون کلمش،
قلبنی تسخیر ایلمشدی. تورك (شرع مجمل) ده وجدان ملیسنی
یوکسلته‌جك اساسلر کورمش، ملی عرفلرینی مؤید نصوص بولمشدی.
تورکك روحنده، محیطنك تلقین، اجتماعی حیاتنك تأیید ایتدیکی
بر (اولو تاکری) عقیده‌سی یاشیوردی. قرآن مبینده، اسلام
دیننك تملی اولان توحید الوهیت وتوحید ربوبیته دعوت ایدییوردی.
تورکك روحی وحدتجی، تشکیلاتی ولایت عامه اساسنه مستند ایدی.
اسلامیتده عینی شیلری تعلیم بویوریوردی. تورك (ایل) جی
ایدی. مسلمانلقده وحدت اجتماعیه وسیاسیه اساسنی تلقین ایدییوردی.
تورك فطرتاً عسکر ایدی. قرآنده جهادی اساسات دینیه میانه ادخال
ایتمشدی. تورك ملی حریت واستقلالنی، حیاتنه بیله ترجیح ایدییوردی.
اسلامیتده خارجی سلطه‌لره قارشی امتك حریت و استقلالنك
محافظه‌سنی، ثغور وحدود اسلامك مدافعه‌سنی فرائض دینیه‌دن
کوسترمشدی.

تورك، طبعاً جوانمرد، بیکسلره مشفق، مسافره لطفکار

ایدی . اسلامیت‌ده زکاتی ارکان دین‌ده صاییور ، فقرایه ، مساکینه ، ابنای سبیله معاونت و تصدق اعمال خیریه میاننده کوستریبوردی . تورك ، یالانجیلقدن مجتنب ، دسیسه ، ریا ، سمعه کبی سیئات اخلاقیه‌دن متنفر ایدی . اسلامیت‌ده بوتون بوکبی مساوی‌یی شدتله نهی ایدییوردی .

تورکك ملی عرفی ، حقسزیره آدم اولدیرنی ، صاحب زوج بر قادینه تسلط ایدنی اعدام جزاسیله محکوم ایدییور ، (سفاح) ی منفور کوربیوردی . اسلامیتده بوکبی افعالی عین شدتله تجریم ، سفاحی منع ونکاحی امر ایدییوردی . تورك تورەسنه کوره خرسزلق اك مستکره بر حرکت ایدی . حتی ، بعضاً سارق اعدام ایله تجریم ایدیلیوردی . اسلامیت‌ده سرقتی کوکندن کسه‌جك درجه شدتلی احکامی احتوا ایدییوردی . تورك عنعنه‌سنده آنایه بابایه ، اختیارلره حرمت مقدس بر وظیفه ایدی . اسلامیت‌ده بونلری عینی قدسیتده طانیمش ، عینی حکمی ویرمشدی . تورك تورەسی (ایل) ە عائد امورك (قورولتای) ده ایلجه مذاکره و تسویه‌سنی قبول ایتمشدی . اسلامیت‌ده (شوری) اساسنی وضع ایدییوردی . تورکك بوتون دینی آیینلری اجتماعی بر ماهیتی حائز بولنیوردی . اسلامك امر ایتدیکی عبادتلر ، نهی ایتدیکی مفسدتلرده اخروی مکافات و مجازاتدن باشقه اجتماعی منافع و مضرتلره مستند بولنیوردی .

تورك اوزون تاریخنده بودیلك ، مجوسیلك ، نسطوریلك کبی دینلرك قارشوسنده قالمشدی . فقط تورك روحی بوتون بو متنوع دینلره بر درلو ایصینه‌مامش ، هیچ برینی بر درلو بنمسه‌مه‌مشدی . فقط اسلامیتله قارلاشدیغی زمان وضعیت بویله اولمدی . تورك درین

بر شوقله اسلامك آغوشنه آتیلدی و قرآن دینی بنمسه‌دی . چونکه روحنه ، ملی عرف و توره‌سنه اسلامیتی اویغون بولمشدی .

اسلامیت تورکلر آره‌سنده (مکه) نك آریستو قراسی اداره‌سنه مماثل بر وضعیتله قارشیلاشمامش، عربلك عشیرتجیلك روحی کبی بر قوتله چارپشمق مجبوریتنده قالمامشدی . حضرت محمد (ع . م) ك وحدت ، مساوات و دەموقراسی تلقین ایدن وصایاسنك، تشکیلات اجتماعیه‌لری دەموقراسی اساسلرینه مستند اولان (ایل) جی تورکلر آره‌سنده برمقاومته معروض قالمسی احتمالی یوقدی . چونکه وصایای نبویه ، تورکی اوزله‌دیکی شیلره دعوت ایدییوردی . نجیب برروحك هیجانلرینی تسکین ایده‌جك بسیط بر عقیده تورکلری او وقته قدر آووتمش ، فقط تطمین ایده‌مه‌مشدی . آلتون طاغلرینك یوکسك شاهقه‌لرندن تورك روحنه لایح اولان علوی سانحه‌لر اونده درین بر میل وحدت پرستی انکشاف ایتدیرمشدی . تورك ، روحی براحتیاج طوییوردی . اسلامیت ، ماوراءالنهر افقلرندن لمانه باشلاینجه تورکلر حس ایتدکلری روحی احتیاجلرینی تطمین ایده‌جك نوری طانیمشلردی !..

تورکلرك اسلام دیننه صوقه‌جق کهنه خرافه‌لری یوقدی . تورك او وقته قدر ، یوکسك یایلالرنده روحنك پرستش احتیاجنی ، محیطنك تلقیناتیله تسکین ایتمشدی . بو تلقیناتك اعماق صمیمی‌سنده کیزلیدن کیزلی‌یه وحدت حزمه‌لری پاریلدایوردی . اسلامك توحید عقیده‌سیله قارشولاشدیغی زمان ، بونلك عصرلردنبری اوزله‌دیکی و کیزلیدن کیزلی‌یه طویدیغی دین اولدیغنی آکلادی .

تورك روحی خرافه‌دار بر عقیده ایله اویوشامامشدی . بو روح ، شهامته ، ساده‌لکه مفتوندی . بو معشوقه‌یی عصر سعادته مخصوص

اولان اسلامیتده بولنجه اوکا یاپشمش ، صاف و خرافاتدن آزاده مسلمانلقده تورکلك طبیعی دینی اولمشدر .

تورك طبعاً دینداردر . بنمسه‌دیکی دینه صوك درجه برصمیمیتله ربط قلب ایدر. دیندارلق سجیه‌سی یالکز تورك عرقنه مخصوص دکلدر. آنغلوساقسون، جرمان و اسقاندیناویا اقوامی کبی بعض آوروپالیلرده‌ده بوسجیه پك قوتلیدر . فضیلت اخلاقیه ، ارادهٔ فردیه ، انتظام اجتماعی اعتباریله بوسجیه‌نك قیمتی پك بویوکدر. آنغلوساقسونلرك سجیه وتشکیلات اجتماعیه‌لری تدقیق اولونورسه بوسجیه‌نك تربیتکار نتایجی قارشوسنده برحس تقدیر وتبجیل طویماماق ممکن اوله‌مز .

فقط . دیندارلق سجیه‌سنك عرقك اعتلاسنه خادم اوله‌بیلمسی ایچون قبول ایدیلن (دین) ایله عرقك روحی آره‌سنده براویغونلق بولنمق ایجاب ایدر. دینك تلقیناتی، اوامری، نواهیسی عرقك‌روحی وفطری سجیه‌لرینی انکشاف ایتدیره‌جك ماهیتده اولورسه اك قوتلی برواسطهٔ اعتلا اولور . خرستیانلق ، آلمانیا وانکلتره‌ده بوقوملرك روحلریله اویغون برشکلده انکشاف ایتمش اولمسی بوضرورتك نتیجه‌سیدر .

اسلامیت ، یابانجی خرافه‌لرله بولاشمه‌دن اول ، صاف وعلوی اساسلریله تورکلرك روحی تربیه، فضیلتکار مزیتلرینی تنمیه، یوکسك سجیه‌لرینی تقویه ایتمش ، اونلره شان وشرفله مالامال برتاریخ قازاندیرمشدی . فقط عصرلرك کذارشیله باشقه ملتلره عائدعرف وعنعنه‌لر ، شرع مفصل شکلنده تورك حیاتنه حاکم اولمغه ، خرافه پرست قوملرك بیغدقلری رسوبات اسلامك‌دور سعادته مخصوص اولان صافیتنی کوالکه‌لشدیرمکه باشلادقدن صوکرا ایلك زمانلرده‌کی

هیجان سونمش ، دینی واجتماعی حیات صارصیلمشدر. کونا کون خرافه‌لرك اسلامیت کسوه‌سنه بورونه‌رك تورك روح وحیاتنه حاکم اولمسی ، سجایای ملیه‌یی کوشه‌تمش ، اصالت عرقیه‌یی تهلکه‌یه دوشورمشدر .

دینج وکوربوز بر وجوده تدریجاً ورم میقروبلری زرق ایدیلدیکی تقدیرده او صاغلام بدن ناصیل تدریجاً انهزاله اوغرارسه یاباجی خرافه‌لرده تورکلرده عینی تأثیری یاپمش ، اونلری یاواش یاواش عطالت ومسکنت چوقورینه سوروکله‌مشدر . تخریبکار خرافه‌لر آلتنده تورك هر کون شهامتندن براز داها غائب ایتمش ، ملی سجیه‌لرینك براز داها اویوشدیغنی کورمش ، نهایت حیات بخش وحقیقی مسلمانلغه بدل ، غیر اسلامی خرافه‌لرك بوغوجی کابوسی آلتنده بونالمش قالمشدر .

تورکلر ، آلتای اتکارنده یاشادقلری زمان ، هند ، ایران وچین کبی مجاور قوملرك دینی تأثیراتندن مصون قالمغه پك زیاده اعتنا ایتمشلردی . باشبوغلری دائما اونلره چین‌ده (ئولوم) اولدیغی اخطارنده بولنمشلردی [۱] . فقط اسلامیتی صافیت اولیه‌سیله قبول ایتدکدن صوکره جریان تاریخك آچمش اولدیغی شهراهدن غربه طوغری یورویه‌رك ایران ، عراق ، سوریه و مصر کبی خطه‌لره حاکم اولنجه بالضروره بو اولکه‌لرده یاشایان وعنعه‌دار خرافه‌لرندن تجرد ایده‌مه‌مش اولان یکی دینداشلرله تماس مجبوریتنده قالمشلردی . اساطیری ماضیلریله افتخار ایدن ، ملی دینلرینك خرافه‌لرینی بر درلو اونوته‌میان قوملرله ضروری اولان بو اختلاط ، تدریجاً عینی

[۱] (اورخون) کتابه‌لری .

خسته‌لقلرك توركلرده سرایتنی انتاج ایتمش، تورکك صاف عقیده‌سی، یوکسك سجیه‌سی کونا کون مذهبلرك، یابانجی عرفلرك تحت تأثیرنده سونمکه یوز طوتمشدر. نتیجه‌ده تورك آفاقی‌ده باشدن باشه خرافه کابوسلری قاپلامش، بو نجیب ملت جهل و تعصب خرافه‌لری ایچنده بوغولمش قالمشدر.

ماضی‌دن آتی‌یه انتقال ایتدیکمز شو مهم دور تاریخی‌ده تورکه نورانور یکی بر افق حیات آچیلمه‌سی تأمین ایچون دینلرینی خرافه‌لردن، عنعنه‌لرینی مضر رسوبلردن، حیاتلرینی یابانجی عرفلرك تحکمندن قورتارمق بر وجیبهٔ مقدسه‌در. فطرتاً دیندار اولان تورك دینسز یاشایه‌ماز. فقط دین نامنه تحکم ایدن خرافه‌لرله‌ده بوغولور کیدر. تورکك طبیعی دینی، عصر سعادتده‌کی صاف و حقیقی مسلمانلقدر. بناءً علیه، یکی تورکیا جهالت، عطالت، مسکنت و ذلت منبعی اولان ایرانی دیندن قورتیله‌رق عرفان، شهامت، حریت و حیات صاچان قرآنی دینه صاریلمالیدر!...

اوغوز تورکلری اسلام عالمنی نه حالده
بولمشلردی

اسلامیت ، اجتماعی حیاتلری بداوت، سیاسی تشکیلاتلری نسب اوزرینه مؤسس عشیری بر قوم آراسنده ظهور ایتمشدی. عربلر ، عصرلردن بری قحطانی ، عدنانی دیه یکدیکرینه خصم ایکی قسمه آیریلمش اولدیغی کبی عدنانیلرده مضریلر ، ربیعه‌لر، ایادلر ، انمارلر وقضاعه‌لر کبی بویوك شعبلره بولونمشلردی. بو شعبلردن هر بریده بر چوق بطنلره آیریلمشلردی. تاریخك قارا کلق دورلرندن بری بوتون بو شعبلر ، قبیله‌لر بربرلریله بوغوشدقلری کبی عینی قبیله‌نك (عماره) لری ، (فخذ) لری ، (فصیله) لری ، (بطن) لری آره‌سنده‌ده غزوه ومجادله دوام ایدییوردی .

عربلر آره‌سنده الك یاقین رابطهٔ اجتماعیه ابوت، اخوت ، عمومت کبی نسبی روابط اولدیغندن بو رابطه‌لرله باغلی اولان فردلر بربرلرینك حیاتنی مدافعه مجبوریتنده بولندقلری کبی بربرلرینكده وارثی اولیورلردی . وحدت ملیه و وحدت حکومت روحنه مغایر اولان بو طرز تشکیلات عربلرده عصبیت نسبیه‌یی پك زیاده انکشاف ایتدیرمش ، شبه جزیره‌یی دائما عینی ملت افرادی ایچون بر ساحهٔ

معرکه یه چویرمشدی. اسلامیت خارقوی بر قدرتله عربلری برمدت ایچون برنقطهٔ وحدت اطرافنده طوپلامش، غایه‌سز مجادله‌لرله بربرلرینی امحا ایدن بو قومی هیجانلی بر ایمانله نشر دین کبی قدسی برمفکوره آرقه‌سنده فتوحاته سوق ایتمشدی. فقط اسلامك ایلك دورلرده تأمین ایتدیکی وحدت، مرور زمانله برچوق عوامل تحت تأثیرنده اولکی قوتنی غائب ایدنجه عربلرك عشیری روحی تکرار انکشاف ایتمش، جاهلیه دورلرینك عصبیت پرست روحی، اسلامك تأمین ایتدیکی توحیدی روحی صارصمشدر.

امویلرك مقدرات اسلامیه یه حاکمیتیله برابر بو روح بلیرمکه باشلامش، اتقا و دیندارلقله حرکت ایدن اهل بیت طرفدارلرینه قارشی، (عمروبن عاص)، (زیاد بن ابیه) و (مغیره بن شعبه) کبی ارباب سیاست، حضرت عمرك بوغمش اولدیغی عصبیت جریاننی اویاندیرمشلردی. امویلر دورنده حدود اسلام پك زیاده توسع ایتمشدی. فقط اقطار جهانه سوق اولنان بنی امیه اوردولرینك ریاستنده‌کی قوماندانلرندن بعضیلری، حضرت عمر اوردولرینك مفکوره‌لرندن بوس‌بوتون باشقه بر أمل پیشنده قوشیورلری.

امویلرك آفریقا، خراسان و ماوراءالنهر والیلری؛ محضا جزیه طوپلامق ایچون، خلقلك دائرهٔ اسلامه کیرمه‌سنه مانعه‌لر احداث ایدییورلر-دی. بونلر آچیقدن آچیغه، (عراق) ایله (صغد) خطه‌لرینك شام خلیفه‌لرینه مخصوص برر مالکانه اولدقلرینی سویلیورلردی. خلافتك کندیسنه انتقال ایتدیکی خبرینی آلدیغی اثناده قرآن کریمی قپایه‌رق: «بو آندن اعتباراً سندن افتراق ایدییورم!..» [۱] دیین

---

[۱] ابوالفدا. جلد: ۱. صحیفه ۲۰۵

اموی خلیفه‌سی عبدالملك، هجرتك ٧٥ نجی سنه‌سنده (مدینه)ده ایراد ایتدیکی بر خطبه‌ده: « ادارهٔ امور دولتده عاجز خلیفه (حضرت عثمان) اولمدیغم کبی مداهن و ریاکار خلیفه‌ده (معاویه) دکلم . عقلسز ، تدبیرسز خلیفه‌یه (یزید بن معاویه) ده بکزه‌مم . اللهه قسم ایدرم که بو دقیقه‌دن صوکره هر کیم بکا تقوانك لزومنی اخطار ایدرسه آنك کله‌سنی کسه‌جکم!.. » تهدیدیله فرقان مبینك (امر بالمعروف) حکمنی قالدیرمشدی [١] .

اولاد رسول حقنده روا کوردیکی جنایتلرله لکه‌دار اولان (یزید)ك خلفلری ، عینی یولی تعقیب ایدییورلردی . خلیفه‌لرك بو یولده‌کی حرکاتندن جرأت آلان والیلر ، قرآن و حرمینه حرمتسزلکده غیر مسلملری بیله اوتاندیره‌جق درجه‌لرده اهانتکارلقدن حیا ایتمیورلردی : عبدالملك (خالد قسری) و (حجاج بن یوسف الثقفی) کبی والیلری ، مراملرینه نائل اوله‌بیلمك ایچون احکام قطعیهٔ شرعیه‌یی اهمال ایتمکده ، حرمینی ییقمقده هیچ بر بأس کورمه‌مشلردی .

خلیفه عبدالملك‌دن ، (عبدالله بن زبیر)ك باشنی کندی الیله قوپاره‌ق امرینی آلان حجاج ، کعبه‌یی منجنقله ییقه‌ق ، استار کعبه‌یی یاقمق کبی شناعتلری ارتکاب ایدرکن (قدسیت) فکرینی اصلا خاطرینه کتیرمه‌مشدی . اموی عسکرلری مدینهٔ منوره اهالیسنی قیلیجدن کچیردکلری اثناده مقبرهٔ نبی قربنده قرآنی آیاقلری آلتنده چیکنه‌مش ، قادینلرك پاشاقلرینی پارچالامش ، آیاقلرنده‌کی خلخاللری سوکوب آلمشلردی [٢] . دیناً کعبهٔ معظمه‌نك داخل و خارجنده

[١] تاریخ الکامل لابن الاثیر جلد ، ٥ صحیفه : ٣٦

[٢] ابن خلکان . جلد : ٢ . صحیفه ٢٧٤

قتال و محاربه ممنوع اولدیغی حالده ، عبدالملکك آدملری بو شنیع جرمی بلا پروا ارتکاب ایتمشلردی .

امویلر ، ظلم و شناعتلرینه قارشی اعتراض ایدن صحابه و تابعینی اعدام ، ارباب اتقایی انواع مجازاتله قربان ایتمکی اس سیاست ایدینمشلردی . حضرت علی یه (لعنت) ایتمیانلره اعدام جزاسی تطبیق اولینیوردی . بو اوغورده ایلك جزا (حجر بن عدی کندی) حقنده تطبیق اولنمشدی [۱] . بو نوع جنایتلر ، بالآخره توالی ایتمش ، عراقك الك فقیه و الك فضیلتکار بر سیمای نجیبی اولان (سعید بن جبیر) ، فجیع بر صورتده بوغازلانمش ، حقکو آغیزلر طیقیلمش ، شریعتله آچیقدن آچیغه استهزا ایدیلمك مودا اولمشدی . دینه تجاوز ایدن والیلر ، شام خلیفه‌لرینی کندیلرینه مظاهر بولییورلردی .

مقام خلافته ارتقا ایدن (یزید بن عبدالملك)، بر کون(حبابه) نامنده‌کی دلداده‌سنك فسونکار عشوه‌لری ، (سلامه) اسمنده‌کی معشوقه‌سنك روحنواز نغمه‌لری آره‌سنده کندینی غائب ایده‌جك درجه‌ده ایچمش ، صوکراده ؛ سرحوش و سرکردان بر حالده ؛ خلقه امام اوله‌رق نمازقیلدیرمشدی . (ولید بن یزید) بو خصوصده داها ایلری کیتمش ، محرماتی استحلال ، فحش و فجوری علناً ارتکابده بر بأس کورمه‌مشدی . امویلر یالکز محرماتی ارتکابله اکتفا ایتمیور ، عینی زمانده حدود شرعیه ایله استهزاده ایدییورلردی . خلیفه‌ایکنجی (ولید) ، حجه کیتمکه قالقدیغی زمان یانندکیلره :« مکه یه حرم شریفك ایچنده شراب ایچمك ایچون کیده‌جکم! » دیمشدی [۲].

[۱] مورخ مسعودی . جلد : ۲ . صحیفه ۳۹

[۲] صحایف الاخبار . ج ۱۲ . ص ، ۸۱۰

ولید، بوتون افعالیله، سویلنمه‌سی بیله انسانی تدهیش ایدن شناعتلرك انواعنی ارتکابده امثالسز برمخلوق اولدیغنی کوسترمشدی: بر کون کور قندیل سرخوش اولدیغی حالده سراینك حرم‌دائره‌سنه کیرمش، قیزیله دادیسنك اوطوردقلری اوطه‌یه صوقوله‌رق وحشی برطوموز صولتیله قیزینك اوزرینه آتیلمش، بدبخت قیزك بکارتنی ازاله ایلمشدی. قیزینك دادیسی حیرت و تلاش ایچنده؛ بویله بر حرکتی آنجق مجوسیلر ارتکاب ایدر دیدیکی زمان ولید پلید:

من راقب الناس مات غماً . وفاز باللذة الجسور

بیتنی اوقویه‌رق ذوق بهیمیسنك استیفاسنه دوام ایلمشدر [۱].

ولید، شناعتلرینی مراسم دینیه‌یه قدر ایلریلتمکده بر بأس کورمه‌مشدی: بر کون، سوکیلی جاریه‌لرندن بریله شراب ایچرکن صباح اذانی اوقونمغه باشلادیغنی ایشیدنجه همان جاریه ایله مجامعه‌ده بولنمش، صوکره کندی الیسه‌سنی جاریه‌یه کیدیره‌رك سرخوش و جنب برقادینی خلقه امامت ایتمك اوزره جامعه کوندرمشدی [۲]. وحشت و بهیمیتك انسان شکلنده براعجوبه‌سی اولان ولید، باباسنك ام ولد جاریه‌لرینی یعنی اوکی آنالرینی بیله‌نکاحله تزوج ایتمش[۳] بو حرکته‌قارشی هیچ کیمسه اعتراض‌ایتمك جسارتنی کوستره‌مه‌مشدی. ایکنجی ولید، بو صورتله اك مقدس قوانین اخلاقیه‌یی پایمال ایتمکله اکتفا ایتمه‌مش، هر حرکتی ایله دینی‌ده تحقیره چالیشمشدی: بر کون تفأل مقصدیله قرآنی آچمش، : «هر عنادجی جبار خائب

[۱] صحایف الاخبار، ج ۱۲، ص ۸۱۵
[۲] » » » » ۸۱٦
[۳] ابوالفرج: تاریخ مختصرالدول صحیفه: ۲۰۳ بیروت طبعی.

اولدی ....) مآلنده‌کی آیته [۱] تصادف ایدنجه ، همان مصحفك آصیلمه‌سنی امر ایده‌رك ، پارچه پارچه اولنجه‌یه قدر اوزرینه اوق آتمش ، عینی زمانده :

أتوعد کل جبار عنید . فها انا ذاك جبار عنید
اذا الاقیت ربك یوم حشر . فقل یارب مزقنی الولید [۲]

بیتنی‌ده انشاد ایده‌رك الحادینی اعلان ایلمشدی .

امویلرك ، دینه قارشی آلدقلری بو وضعیت‌دن استفاده ایدن بر طاقم آدملر ؛ خلق آره‌سنه ، علویت دینیه‌یی شائبه‌دار ایده‌جك بر طاقم عقائد غریبه نشرینه باشلامش ، بو صورتله وحدت اسلامیه‌یی پارچه‌لامشلردی . بو حالك نتیجه‌سی اوله‌رق اسلام عالمنده بربرلرینه ضد ، اساسات احمدیه‌یه مغایر بر چوق مذهبلر تورەمشدی . بو کبی مذاهب اربابی محیطه ، اسلامیتله اصلا قابل توفیق اولمیان برچوق مضر عقیده‌لر ، برچوق منفور خرافه‌لر نشر ایتمشلردی . امویلرك بو کبی حاللری ، عالم اسلامی کندیلرندن تنفیر ایتمش ، مرکزه اوزاق اولان ولایتلرده اختلاللر باش کوسترمشدی .

ابومسلمك قطعی ضربه‌سیله ، امویه سلطنتی سقوط ایتدیکی زمان ، صلحای امت ، خلفای راشدین دورینك عودتی امنیه‌سیله بو سقوطی آلقشلامشلردی . فقط ، ایلك عباسی خلیفه‌لری امویلره رحمت

[۱] واستفتحوا وخاب کل جبار عنید . من ورائه جهنم ویسقی من ماء صدید [فرقان مبین]

[۲] هر عنادجی جباری تهدیدمی ایدییورسك ؟ ایشته بن او عنادجی جبارلردن بریم . محشر کونی ربکه ملاقی اولدیغك زمان ، ولید بنی پارچالادی دییه ایستدیکك قدر شکایت ایت ! ...

اوقوته‌جق قدر ظلمکار برسیما ایله صحنه‌یه آتیلنجه هرکس أليم بر انکسار خیاله اوغرامشدی. برنجی عباسی خلیفه‌سی (ابوالعباس سفاح) خلفای امویه‌دن (عبدالملك)ك حفیدی (سلیمان بن هشام)ه امان ویرمشکن، مشهور شاعر علوی (سدیف)ك انشاد ایتدیکی شو :

لایغرنك ماتری من رجال . ان تحت الضلوع داءً دویاً

فضع السیف وارفع السوط حتی . لاتری فوق ظهرها امویا

بیتلرینی ایشیدیر ایشیتمز ویردیکی عهد وامانی اونوته‌رق بدبخت سلیمانی قتل ایتدیرمشدی .

سفاحك عموجه‌سی (عبدالله بن علی) ، بنی امیه ارکاننـدن یتمش کشی‌یی طعامه دعوت ایتمش ، مدعوین سفره‌یه اوطوردقلری اثناده بنی هاشم آزادیلرندن (شبل بن عبدالله) مجلسه کیره‌رك اهل بیتك امویلردن کوردیکی مظالمی تصویر ایدن برمنظومه [١] اوقوینجه ، عبدالله بوبدبختلری صوبا ایله اولدیرتمش ، احتضار خیریلتیلری آره‌سنده سفاح ایله برلکده یمکه دوام ایتمشلردی .

خونین برسیما ایله اورتایه آتیلان عباسیلر، دیریلری ئولدیرمکله

[١] شبل بن عبداللهك انشاد ایتدیکی منظومه شوایدی :

اصبح الملك ثابتاً بالاساس . بالبها لیل من بنی العباس

طلبوا وتر هاشم وشفوهـا . بعد میل من الزمان وبأس

لایقیلن عبد شمس عثارا . واقطعن کل رقلة وغراس

ذلهـا اظهر التودد منها . وبها منکم کحز المواسی

فلقد غاضنی وغاض سوائی . قربهم من نمارق وکراسی

انزلها بحیث انزلها الله . بدار الهوان والاتعاس

واذکروا مصرع الحسین وزیدا . وقتیلاً بجانب المهراس

والقتیل الذی بحران اضحی . ثاویاً بین غربة وتناس

اکتفا ایتمه‌یه‌رك شامده‌کی خلفای امویه قبرلرینی آچدیرمش، بولدقلری نعش و کمیکلری آتشه یاقدیرمشلردی [۱]. عبدالله بن علی‌نك برادری (سلیمان)، خونریزلکده قارداشنی کولکده براقمشدی: سلیمان، مصرده ألینه کچن امویلری تماماً قیلیچدن کچیره‌رك نعشلرینی کوپکلره یدیرته‌جك قدر آثار وحشت کوسترمشدی.

سفاح و منصور، آل عباسك نعمت ناشناس بو ایکی سیماسی، کندیلرینی مقام سلطنته اعلا ایدن (ابو سلمة الخلال) و (ابو مسلم خراسانی) کبی آتشین طرفدارلرینی ـ کندیلرندن استغنا حاصل اولدیغی کون ـ خنجر اهانتله قربان ایتدکدن صوکره، دست ظلمی اعاظم امتك سینه‌لرینه قدر اوزاتمشلردی:

اموی خلیفه‌سی عبدالملکك والیسی (حجاج)، حرمین حقنده نه‌قدر حرمتسزلك کوسترمش ایسه. عباسی خلیفه‌سی منصورك والیسی (رباح بن عثمان) ده عین وحشت و ادبسزلکی اظهار ایلمشـدی: حجاج، حضرت ابوبکرك طورونی وعشرۀ مبشره‌دن زبیر بن عوامك اوغلی عبداللهی اعدام، شـیوخ اصحاب وتابعینه تورلو اشـکنجه‌لر ایتمشـدی. رباح بن عثمان ایســه عشرۀ مبشره‌دن طلحه‌نك حفیدی (عمران بن ابراهیم بن محمد بن طلحه) ایله مجتهد اعظم (امام مالك)ی حبسخانه‌یه طیقه‌رق حجاجه بر نظیره یاپمشدی!...

خلیفه منصور، حضرت عثمانك احفادندن (محمد بن عبدالله بن عمر بن عثمان) ك بر کوزینی چیقارتدقدن صوکره بدبختی شهید ایتمش، اولاد رسولدن (محمد بن ابراهیم بن حسن) ی ایکی دیرك آره‌سنه صیقیشدیره‌رق تحملسوز اشـکنجه‌لرله ئولدیرمش، حضرت حسن

[۱] ابوالفرج. تاریخ مختصر الدول. صحیفه: ۲۰۷

اولادندن (عبدالله بن حسن) ایله (علی بن حسن) ی حبسخانه‌ده زهرلتمشدی . بوفجیعه‌لر آره‌سنده اولاد علی‌دن (محمد مهدی) ایله برادری (ابراهیم) ده آجیقلی شرکذشتلرله افنا ایدیلمشلردی !...

اعاظم دینه ، احفاد رسوله ، مقدساته ، حرمینه قارشی امویلر زماننده باشلایان تجاوزات، عباسیلر دورنده داها شمواللی برصورتده دوام ایتمشدی : صلحای امت ، بر خلاصکار کبی قارشولادقلری عباسیلرك ایلك ضربه‌لرینی سینه‌لرنده بولمشلردی : خلیفه منصور ، (امام مالك) ی بی تاب و توان قالینجه‌یه قدر قامچیلاتمش ، (امام اعظم) ی انواع حقارتله حبسخانه‌یه طیقمش ، مشاهیر مجتهدیندن (ابن جریج) ، (عباد بن کثیر) و (سفیان ثوری) کبی اکابری زندانلرده چوروتمشدی . کفران نعمت و اهانتده امثالسز اولان منصور ، خلافتك تأسیسنده پك مهم روللر اوینایان عموجه‌سی (عبدالله بن علی) یی ، قایا طوزندن یاپدیردیغی بر اوطه‌ده آخرته کوندرمشدی . [۱]

اموی وعباسی خلیفه‌لرینك طاشقینلقلری خلقه‌ده سرایت ایتمشدی. عباسیلر ، انقراضه یاقلاشدقلری زمان بوتون فجاعت اجتماعیه میدانه چیقمش، مذهب غوغالری وحدت اسلامیه‌یی اساسندن ییقمغه باشلا-

[۱] عبدالله بن علی، خلافت عباسیه‌نك تأسیسی ایچون موفقیتله چالیشان الك مهم ارکاندن بری ایدی. عبدالله ، عموجه‌سی سفاحك وفاتندن صوکره ، دعوای خلافته قالقمشدی . منصور ، ابومسلمك معاونتیله عبدالله‌ه غلبه ایتمش، کندیسنه عهد وامان ویرمشدی. فقط منصور بالآخره عموجه‌سنك اعدامنی تاصارلایه‌رق بیچاره‌یی قیاطوزندن یاپدیردیغی براوطه‌یه حبس ایتدی. اوطه‌نك ایچنه صو صالدیرتدی. طوزتملر اریه‌رك اوطه عبدالله‌ك اوزرینه چوکدی. جانی چیقدی . منصورده قوتلی بر رقیبدن قورتیلمش اولدی !...

مشدی . مذهبلر ، بری سیاسی دیگری اصولی اولمق اوزره ایکی ماهیتده ظهور ایتمشلردی . سیاسی ماهیتده باشلایان مذهبلر (مارقه) و (شیعه) مذهبلری ایدی . برنجی مذهب بدوی عربان روحنك مولودی ، ایکنجی مذهب‌ده موالی روحنك مولودی ایدی . مارقه مذهبی، منبی (مسیلمة الکذاب) ی چیقاران (یمامه) قبائلی وبونلردن بالخاصه (بنی حنیفه) ایله یمامه‌دن بصره‌یه قدر اوزایان ساحه‌ده‌کی (بنی عجل)، موصلك دجله نواحیسنده ساکن اولان (بنی شیبان) و سنجار حوالیسنده طولاشان (بنی تغلب) بطنلری ایچنده طوغمشدی .

تاریخك اعماق مجهولیتنه کومولن عصرلردنبری سرآزاد یاشایه‌رق هیچ برسلطه آلتنه کیرمه‌مش اولان قبائل بدویه ؛ ولو خلافت نامی آلتنده تئوقراتیك شکلده اولسون؛ تسلطن حکمرانی‌یه معارض بولنیورلردی . بونلردن (نجدات) دینیلن فرقه ، خلیفه نصبنه هیچ برلزوم کورمیورلردی. عصرلردنبری الٓهی برسلطه حویتنده طانیدقلری خاندانلرك حاکیتلری آلتنده یاشامغه آلیشمش اولان موالی ایسه بالعکس خلافتك ارثاً معین برخاندانده تقرر وتوالیسنی ایستیورلردی. سوریه بوخاندانی بنی امیه‌ده ، ایرانیلر، مصریلر ، عراقیلر ایسه بنی هاشم‌ده بولیورلردی. عبدالله بن سبأ نامنده اسماً مسلمان بر یهودینك قوردیغی (سبائیه) مذهبیله باشلایان بوجریان، اسلام دنیاسنی هرج ومرج ایده‌جك باطنیلری، حروفیلری حاضرلامشدی. مارقه‌دن محکمه فرقه‌سی، حضرت علی‌نك زمان خلافتنده (حکم) مسئله‌سی اوزرینه مشارالیهدن آیریلان اون ایکی بیك کشی‌دن اورمشدی. محکمه‌لر خلافت دعواسنك حلنی حکمه

حواله ایتدیکی ایچون حضرت علی یی تکفیر ایتمش، اردوسندن آیریله‌رق علیهنه یوریمشلردی [١] .

ازارقه فرقه‌سی، حضرت علی‌دن باشقه ، عثمان ، طلحه ، زبیر، عبدالله بن عباس وعایشه حضراتنی‌ده تکفیر وجمله‌سنك مخلد فی‌النار اولدقلرینی ادعا ایدرلردی .

ازارقه‌یه کوره دنیاده یوزنده کندیلرندن باشقه ایمانی صاغلام برمسلمان بولنمدیغندن فرقه‌لرندن اولمیان مسلمانلرك جمله‌سی دینسز وکافر عد ایدییورلردی. کندی فرقه‌لرندن اولمیان مسلمانلرله حرب ایتمکی واجبات دینیه‌دن صاییور، بونلرك قادینلرینی ، چوجوقلرینی اولدیرمکی جائز کورییورلردی .

خوارجك (اباضیه) فرقه‌سنه منسوب اولان (یزیدی) لر ایسه، قریباً عجم‌دن برپیغمبر کله‌جکی اشاعه‌سیله خلق اسلامیتدن انحراف ایتدیرمکه چالیشیور، هرکسه اوپیغمبره انتظار ایدلمسی لزومنی توصیه ایدییورلردی. کویا اوپیغمبر، شریعت احمدیه‌یی ترك ایده‌رك قرآنده مذکور اولان (صابئه) مذهبنه میل ایده‌جك ، کتابی‌ده سماده یازیله‌رق ؛ بردفعه‌ده نازل اوله‌جق ایمش !..

یزیدیلردن (سنجار) طاغنده ساکن اولانلر ، داها زیاده غلو

[ ] غریبدرکه بوآدملر، اولاحضرت علی یی، عمروبن العاصك برحیله‌سی اولان حکم اصولنی قبوله اجبار ایتمشلر، (صفین) محاربه‌سنده غالب کلمك اوزره بولنان حضرت علی یی ثمرهٔ ظفردن محروم براقمشلردی . حالبوکه ، بالآخره حکم اصولنی ایچون قبول ایتدك دیه‌رك مشارالیه علیهنه دونمشلردر. حضرت علی بونلردن درت بیك کشی یی (نهروان) ده قلیجدن کچیرمش ایسه‌ده کوکلرینی کسه‌مدیکندن نشر ایتدکلری تخم ، مساعد محیطلرده نمالانه‌رق اعصار متعاقبه‌ده داللر، بوداقلر صالمشدر .

کوستره‌رك (ملك طاوس) نامنی ویردکاری (شیطان) ه پرستش ایدییورلاردی . بونلر شیطانك برکون سمایه چیقه‌رق ملکره رئیس اوله‌جغی اعتقادنده بولنیورلردی .

اباضیه مذهبی اك زیاده آفریقاده انتشار ایتمشدی . بو مذهب رؤساسندن (ابوحاتم) هجرتك ۱۵۳ نجی سنه‌سنده آفریقا ولایاتنی استیلا و خلیفه منصورك مأمورلرینی قهر و افنا ایده‌جك قدر بر قدرت اکتساب ایتمشدی .

خوارجدن (عجارده) فرقه‌سنه منسوب اولان (میمون بن عمران) قرآندن سورهٔ یوسف کبی بعضی سوره‌لرك چیقاریلمه‌سنی توصیه ایدییوردی . میمون ، فکرینی ترویج ایتدیرمك ایچون (سورهٔ یوسف)ك برحکایه، برقصهٔ فسقیه اولدیغنی سویلیور، بویله برقصه‌نك قرآن اوله‌میه‌جغی ادعاسنده بولنیوردی .

میمون بن عمران، کندی نامنه نسبت ایدیلن (میمونیه) مذهبنی تأسیس ایتدکدن صوکره الحادده ایلریله‌مش ، بر آدمك کندی طورونلرینی وقارده‌شلرینك قیزلرینی نکاحله آله‌بیله‌جکنه‌دائر فتوالر ویره‌جك قدر جرئتکارلق کوسترمشدی ! . . .

شیعه فرقه‌سی‌ده بربرلرینی تکفیر ایدن برچوق شعبه‌لره آیریلمشلردی . اك باشده غلاة شیعه دینیلن زمره‌لر بولنیوردی . بونلرك برقسمی حضرت علی‌نك الوهیتنی ادعا ایتمك کبی هزیانلرده بولنیور، برقسمی حضرت ابوبکرله حضرت عمره آغیزه آلنمیه‌جق الفاظ کریهه ایله سب وشتم ایدییور ، اك معتدللری ایسه حضرت علی‌نك ایلك ایکی خلیفه‌دن افضل اولدیغی دعواسنی کودییوراردی .

اصولی مذهبلر ایسه برچوق افکاردینیه وفلسفیه‌نك مطموره‌سی

اولان اسكی كلدانيه‌ده باش كوسترمشدی. ابنای مجوسدن(اسواری) دينيلن (ابو يونس سنسويه) دن ملهم اولان (معبد جهنی)، قدريه مذهبنك اساسلرينی آتمش اولديغی كبی حوران صابئيلری آره‌سنده يتيشن (جعد بن درهم) له تلميذی (جهم بن صفوان) ده جبريه مذهبنی قورمشلردی. جهم بن صفوان، انسانرك افعال وحركاتلرنده مضطر اولدقلری عقيده‌سنی نشر ايديبور ، بشريتی برقوقله ماهيتنده طانيتيوردی . مسئوليت اخلاقيه تملنی ييقان بو عقيده ، حيات اجتماعيه‌يی شدتله صارصمش ، مسلمانلری مهلك بر (فاتاليزم) ه سوروكله‌مشدی .

سجستانده ظهور ايدن خام وجاهل صوفيلردن (ابو عبدالله محمد بن كرام) ده اللهی انسان شكلنده تجسيم ايدن بر مذهبله بو اعتقادی بحرانی بوسبوتون قاريشديرمشدی . كيتدكجه تشعب و تنوع ايدن بو مذهبلر ، خلقده اعتقادی آنارشی‌يی آرتيرمش ، قرآن دينك حقيقی سيماسنی كيزله‌مش ، هركسی شاشيرتمشدی .

بوتون بو مذهبلر بربرلرينی تضليل ايديبور ، عينی مذهبك مختلف شعبه‌لری بيله يكديكرلرينه كفرلر ياغدربييورلردی . حقيقت حالده ايسه هيسی‌ده اساسات اسلاميه‌دن آيريلمشلردی ! ...

خليفه مأمون زماننده ، بغداد قاضيسی (احمد بن ابی دواد) ايله‌وزير (ابن الزيات) مذهب مجادله‌سنی سياسته صوقمش ، قرآنك مخلوقيتی ، ذات باريتك رؤيتی مسئله‌لری يوزندن مسلمانلر آره‌سنده أليم اوچوروملر آچمش ، بو يوزدن بك چوق ذواتك انواع حقارته معروض قالملرينه سببيت ويرمشلردی . (امام احمد بن حنبل) ايله

عظمای ارباب فقهدن (محمد بن نوح) ، (سجاده) ، و (قواریری) کبی ذوات زنجیره اورولمشدی .

خلیفه (واثق) زمانـنده بو حال داها زیاده دهشتلنمش ، محدثیندن (احمد بن نصر بن مالك) ، رؤیت باری یه طرفدار اولدیغی ایچون اعدام ایدیلمش ، امام شافعی اتباعندن وصلحای امتدن (ابو یعقوب یوسف بویطی) خلق قرآنه قائل اولمدیغندن حبسخانه یه طیقیلمشدی ! ...

خلفای عباسیه‌دن بعضیلرینه استناد ایدن ارباب اعتزال ، مسائل کلامیه ایله خلقك حضور وسکوتنی اخلال ایدرکن ، علویلك بایراغنی آچان (شیعه) فرقه‌سی ده عباسیلری دەویرمك چاره‌لرینی تحری یه قویولمشلردی . بعض مسائلده ارباب اعتزاله پیرو اولان (نجاریه) فرقه‌سنك (زغفرانیه) زمره‌سی منتسبلری ، قرآنك مخلوقیتنه قائل اولمیان (اما احمد بن حنبل) ی تکفیره جرأت ایتمشلردی . (محمد بن کرام) ك تشبیه و تجسیم مذهبنه یاقین دوشونن (نصر) ، (کهمش) ، و (احمد الهجیمی) کبی آداملر بر چوجوغك بیله حوصلهٔ ادراکنه صیغیشه‌میه‌جق هذیانلر نشر ایدییورلردی . مشبهه‌لر ، اللهك - حاشا - قانلی ، اتلی بر وجودی اولدیغنی ، اعضا و جوارحی بولندیغنی ، دنیاده کندیسنی زیارت ایدن مخلصلرله ملامسه و مصافحه ایتدیکنی ، حتی ، پك زیاده سودکلرینی قوجاقلادیغنی ادعا ایده‌جك قدر ادبسزلکلرده بولینیورلردی . (مشبههٔ حشویه) رئیسی (داود الخوارزمی) اللهدن بحث ایدرکن: «لحیه و فرجدن بنی عفو ایدیکزده ماعداسندن صوریکز ! ...» یولنده برطاقم هذیانلر صاچالیوردی .

بوتون مقدساتی ییقان بو دربدرلر اسلام عالمنی دیناً الیم بر

آمارشی یه سورکله مشلردی . خلقك بحران اعتقادیسندن استفاده ایتمك ایستهین مزدکیلر ، اسلامیت نقابنه بوروننهرك اورتالغی هرج و مرج ایتمکه باشلامشلردی .

مزدکیلردن (سنباد) ابامسلم خرسانی‌نك قتلنی فرصت اتخاذ ایدهرك (نیشابور)ده خروج ایتمشدی . سنباد ، کوهستان وطبرستانده‌کی مجوسی ، رافضی ، مزدکی ومشبهه‌دن نه‌قدر آدم وارسه باشنه طوپلایه‌رق اطرافه دهشت صالمشدی . حریف ، جاهل خلقی اغفال ایچون : « ابامسلم قتل ایدیلمه‌مشدر . خلیفه منصور کندیسنی قتل ایتمك ایسته‌مش ایسه‌ده جناب حق مشار الیهی بیاض بر کوورچین شکلنه تحویل ایلدیکندن اوچه‌رق ئولومدن قورتیلمشدر . شمدی (مزدك) و (مهدی) ایله برابر معدندن برحصار ایچنده اوطوریپورلر !... » یولنده بر چوق یاوه‌لر نشر ایدییوردی [۱] .

رافضیلر ، مهدی اسمنی ، مزدکیلر ، مزدك [۲] نامنی ایشیدنجه

---

[۱] مردمان عراق وخراسان‌را گفت‌که ابو مسلم‌را نکشته اند ولیکن قصدکرد منصور بقتل او . و اونام مهین خدای تعالی بخواند کبوتری گشت سپید و بپرید و اکنون درحصاری است ازمس کرده وبا مهدی و مزدك نشته است [سیاستنامهٔ نظام الملك. پارس طبعی. جلد : ۱ . صحیفه ۱۸۲]

[۲] سلطان ملکشاه‌سلجوقی‌نك وزیری (نظام‌الملك) سیاستنامه عنوانلی اثر مشهورنده (مزدك) حقنده معلومات آتیه‌یی ویریپور : مزدك ، ایران حکمداری (قباد بن فیروز) زماننده (مداین) شهری (موبد موبدان) ی ایدی . اولا (زردشت) دیننك بوزولمش و (زندآوستا) نك آکلاشیله‌مامش اولدیغنی ادعا ایدییوردی . بالآخره کندیسنك بودینی اصلاح و احیایه مأمور ایدیلدیکی دعواسنه قیام ایتدی . (قباد) وقعه‌دن خبردار اولنجه ارکان سلطنتله موبدلری جمع ایده‌رك مزدکی استجواب ایلدی . مزدك زردشت دینی اصلاحه مأمور پیغمبر اولدیغی ادعاسنی تکرارلادی . قباد ، کندیسندن معجزه

جمله‌سی (سنباد) ك اطرافنه اوشوشمشلردی. فتانتقده نظیرسز اولان سنباد ، مجوسیلرله یالکز قالدیغی زمان: « اسلاملر، ممالکمزی استیلا، ایران دولتنی افنا وکعبه‌یی بزه قبله یاپدیلر . سلطنتمزی اعاد ایتمك ، قبله‌مزی (کونش) ه چویرمك ایچون اسلاملری افنا ، مسلمانانی برباد ایتمه‌مز لازمدر ! » یولنده تلقیناتده بولنیوردی .

شیعه‌لره ، ابومسلمك شیعی اولدیغنی سویلیور ، اونلری‌ده بو صورتله قاندیرییوردی . سنباد ، اغفالاته دوام ایده ایده جمعیتی یوز

ایسته‌دی. اوده ، : « ننم معجزه‌م عبادت ایتدیککز (آتش) دره ایسترسه‌کز ، آتشکده‌ده یانان آتش ، لسانه کله‌رك ننم رسالتمی تصدیق ایدر!.. » یولنده برجواب ویردی. ایرتسی کونی آتشکده‌یه کیدلمسی تقرر ایتدی. مزدك ، پیغمبرلك دعواسنه قیام ایتمه‌دن اول ، کیزلیجه کندی خانه‌سندن آتشکده‌نك آلتنه قدر بر یول آچدیرمشدی . بو یولدن کیدن بر آدم ، آتشکده‌ده آتش یانان محلك آلتنده بر سوز سویلینجه ، معبد ایچنده‌کیلر آتشدن بر سس چیقدیغی ظننده بولنه‌جقلردی . مزدك ، یوم معین‌ده محرملرندن برینی کیزلی یولدن سوق ایده‌رك بن نه‌وقت یوکسك سسله (یزادن) دیه دعا ایدرسه‌م ، آتش یانان محلك آلتنده‌کی دلیك حذاسنه کلرك ، : « بر یوزنده‌کی یزدان پرستلرك اصلاحی مزدککك دعوتنك قبولنه متوقفدر . مزدکه ایمان ایدنلر ایکی جهانده مسعود اوله‌جقلردر ! » سوزلرینی سویله‌ملیسك یولنده قطعی تعلیمات ویردی. قباد ، ارکان‌دولت و موبدلر ، ایرتسی کونی آتشکده‌ده طوپلاندیلر . مزدك ، معجزه‌سنی کوسترمك اوزره برشیلر میریلدانه‌رق آتشك یاننه یاقلاشدی . یوکسك سسله (یزدان) ه دعا و زردشتی مدح و ثنا ایتدکدن صوکره صوصدی . او آنده، مزدککك ترتیبی وجهله ؛ آتشدن بر سس ایشیدلدی . هرکس حیرتده قالدی .

قباد و ارکان حکومت ، آتشك لسانه کلدیکنه ذاهب اوله‌رق همان (مزدك) دینی قبول ایتدیلر . حکمدار و ارکان‌دولت ، یکی دینه کیردکدن

بیکه چیقارمش اولدیغندن منصور طرفندن کوندریلن اردولری پریشان ایده بیلمشدی !

سنباد نهایت طوتیلوب اعدام ایدلمش ایسه ده ، اکیلن تخم فسادی تمیزله مك ممکن اوله مامشدی. عباسیلر، سقوطه باشلادقدن صوکره ، دینی ، اجتماعی سقوطده داها زیاده شدت وسرعت کسب ایتمشدی. خلیفه لر ، هر حرکتلریله حرکت سقوطیه یی تسریع ایدییورلردی.

خلیفه متوکل، عشرت مجلسلرنده اسافل اشخاصه حضرت علینك ذمنه دائر هجویه لر انشاد ایتدیره رك اکله نیور ، حضرت حسینك

صوکره مزدکك قدرت و نفوذی آرتدی . یکی یکی حکملر وضع ایتمکه باشلادی . قادینلرك ، ماللرك اشتراکی فکرینی اورته یه آرتدی . بو فکر ، اراذل اشخاصك ایشنه کلدیکندن هپسی مزدکك باشنه طوپلاندیلر . نظام الملك وقعه یی تصویر ایدرکن : [پس مردان ازجهت اباحت مال وزنه بمذهب اوبیشتر رغبت کردند . خاصه مردم عام . چونان آیین نهادکه اکر مردی بیست مردرا بخانۀ خویش مهمان بردی ونان وکوشت و شراب ونقل و مطرب دادی . بعاقبت همه یك یك بازن اوکرد آمدندی و بهمه نداشتندی . وعاقبت چنان بودکه هرکه درشدی تابازنی کرد آید . کلاه بردرخانه بنهادی . چون دیکر یرا رغبت افتادی وکلاهرا دیدی بردرخانه نهاده ، بازکشتی و توقف کردی تا او بدر آمدی ...) سطرلرینی یازیور. سیاستنامه نك بو تصریحنه نظراً مزدکیلردن برینك خانه سنه یکرمی مسافر کیتسه ، بیوب ایچدکدن صوکره برر برر او صاحبنك زوجه سیله معامله ده بولنورلر و بونی اصلا عیب کورمزلردی ! ...

برکیمسه هر هانکی برآدمك زوجه سیله مجامعت ایتمك ایسترسه اونك أوینه کیدر ، کلاهنی قاپونك اوکنه قور ، اصلا راحتسز ایدیلمکسزین ، احتراصاتی تسکین ایدردی . بو اثناده دیکر بریسی داها کله جك اولورسه، قاپوده کلاه کوریر کورمز، عودت ایدرك ایچریده کینك چیقمه سنی بکلاردی !..

کربلاده‌کی تربه‌سنی ییقدیره‌رق عرصه‌سنه اکین‌ا کدیریبور، مسلمانلر آره‌سنده‌کی آلیم چوقوری بوس‌بوتون اوچوروملشدیریبوردی[۱] .

متوکل، حسنین حضراتنه سوومدیکندن (اصلاح المنطق) مؤلف شهیری (ابن السکیت) ی مدهش اشکنجه‌لر آلتنده ئولدیره‌رك ظلمکارلغك انواعنی کوستریبوردی. نهایت کندیسیده اوغلی (المنتصر)ك ترتیب وتشویقیله بر کیجه قتل اولنمشدی !.. [۲]

عباسیلرك شوکتی سقوط ایتدکجه ، فجاعتلرده آرتیوردی . بغداد (دارالعماره) سنده اهانتلری جنایتلر، جنایتلری وحشتلر تعقیب ایدیوردی . خلیفه‌لر، سیاسی ، عسکری ، اجتماعی، اخلاقی ، دینی سقوطك اوکنی آلمغه چالیشه‌جقلری یرده بربرلرینی بوغمق، یکدیکرلرینی زهرلتمك کبی شنیعه‌لرله اوغراشیورلردی :

بغداد (نرون) ی نامنی آلان (متوکل) ك ایکنجی اوغلی (معتز) ، خنجر ظلمنی سانی خلیفهٔ مخلوع (مستعین) ك قانیله بویایه‌جق قدر خونریزلك کوسترمشدی [۳] .

بغدادك ضعف وتلوثندن استفاده ایتمك ایسته‌ین سرسریلر، مذهب ماسکه‌سی آرقه‌سندن استقلال وشناعت روللری چویرمکه باشلامشلردی.

---

[۱] وفی سنة ست وثلاثین ومأتین امر المتوکل بهدم قبر الحسین بن علی وان یبذر ویسقی موضعه وان یمنع الناس من اتیانه ... [تاریخ مختصر الدول. صحیفه ۲٤۷]

[۲] تاریخ مختصر الدول . صحیفه : ۲٤۸

[۳] (معتز) خلیفهٔ مخلوع (مستعین) ك قتلنی امر ایتمشدی . بیچاره‌نك سر مقطوعی حضورینه کتیریلدیکی اثناده بو جانوار خلقتلی آدم شطرنج اویناپورمش . کیفیتی عرض ایدنلره (هله شواویونی بیتیره‌یم ده اویله ا.) دیه‌رك کمال لاقیدی ایله اویونه دوام ایتمش، آنجق قالقه‌جغی زمان سر مقطوعه باقه‌رق مستعینك باشی اولدیغنه قناعت کتیردکدن صوکره دفنه رخصت ویرمشدی !..

هجرتك ٢٥٥ تاریخنده (بصره) طرفلرنده (عبدالقیس) قبیله‌سندن بردربدر، اوحوالیده‌کی زنجی کوله‌لری مأموریت، منصب وثروت وعدیله اغفال ایده‌رك باشنه طوپلامش؛ کندیسی‌ده (صاحب‌الزنج) عنوانی آله‌رق اورتالغی هرج ومرج ایتمکه کیریشمشدی.

صاحب‌الزنج، خوارجدن (ازارقه) کروهنك عقیدهٔ فاسده‌لرینی نشر ایدییور، منبرلرده عثمان، علی، معاویه، طلحه، زبیر وعایشه کبی اکابر دینه قارشی کفرلر صاوورییور، سنیلرك مالارینك، جانلرینك حلال اولدیغنی اعلان ایدییوردی. اطرافنه طوپلانان جانوارلر، کندی مذهبلرندن اولمیان مسلمانلری الك فجیع اشکنجه‌لرله ئولدیرییور، قادینلرینی، چوجوقلرینی کوله کبی صاتییورلردی.

هر بر زنجینك خانه‌سنده اولاد رسول وآل هاشم دن، اسیر اوله‌رق؛ اون اون‌بش قیز بولنیوردی. زنجیلر، بصره جهتلرنده مقدساتی تحقیر، معصوملری افنا ایدرکن، (قرمط) نامنده دساس بر ملحدده، کوفه ملحقاتنده‌کی بدویلرله سرسریلری اضلال ایده‌رك او منطقه‌یی آل قانلره بویایوردی.

قرمط، عالم اسلامی تماميله آلت اوست ایده‌بیلمك ایچون بر آرالق (صاحب الزنج) ایله توحید مساعی ایتمك ایسته‌مشدی. فقط صاحب الزنج، خوارجدن قرمط ایسه حلوله‌معتقد اولان غلاة شیعه‌دن اولدیغندن آره‌لرنده اتحاد افکار ممکن اوله‌مامش، هربری باشلی باشنه اختلال وتخریبه قویولمشلردی.

چوق کچمه‌دن قرا مطه‌نك وحشی زنجیلره رحمت اوقوته‌جق بر شکل آلدی. آرتق بلا آمان خلقك مالی یغما، جانی افنا، ناموسی هتك، وجدانی تخریب ایدیلیوردی. اهل سنت مذهبندن

اولدیغی ظن ایدیلن مسلمانلر ایچون حق حیات قالمه‌مشدی. ماللری غصب، عرضلری پایمال، چوجوقلری اسیر ایدیلدکدن صوکره کندیلری‌ده انواع اشکنجه‌لرله اولدیریلیورلردی.

مسلمانلر بو قهار مظالمه قربان اولورکن، بغداد خلیفه‌سی (معتمدعلی‌الله) ده ذوق وصفا، عیش وعشرتله وقت کچیریپوردی. نهایت هجرتك ۲۷۹ نجی سنه‌سنده بر کیجه لزومندن فضله شراب ایچه‌رك بر داها آییلمامق اوزره مؤبداً بایلدی!...

خلیفه‌لرك سقوط فجیعنی، بغداد عجز وپریشانیسنی کورن قرامطه، کوندن کونه دائرهٔ وحشتلرینی توسیع ایدییورلردی. رئیس قرامطه «ابو طاهر جنابی»، هجرتك ۳۱۱ نجی سنه‌سنده بصره‌یی استیلا ایتدی. آلتی سنه صوکره‌ده حج موسمنده «ترویه کونی» بر وحشی آلاییله مکه‌یه کیردی.

قرامطه‌نك مکه‌یه کیرمسیله اسلام دنیاسی ایچون الیم بر صحنهٔ فجاعت آچیلمش اولدی. حریفلر، حجاجی بر بر پارچالامغه باشلادیلر. حرم شریفك ایچی حتی «بیت شریف»ك داخلی معصوم نعشلریله طولدی. قادین، چوجوق، کنج، اختیار، کوزلرینه تصادف ایدن هیچ بر فرد اولومدن قورتیله‌میوردی. سوقاقلرده پارچالانان جسدلر، زمزم قویوسنه طولدیریلدیلر. اهل مکه‌نك اموالی یغما ایدیلدی. بیت شریفك کسوه‌سنی ییرتدیلر. حجر اسودی یرندن سوکوب چیقاره‌رق پایتختلری اولان «هجر» ه کوتوردیلر.

مکهٔ مکرمه؛ قرمطیلرك پای تلویثی آلتنده ایکلرکن بغداده‌کی مسلمانلرك حیات دینیسی‌ده، غلاة حنابله‌نك تغلبی ایله آجیقلی بر حال آلمشدی.

امام احمدبن حنبل مذهبنه منسوبیت ادعاسنده بولنان بر قسم غلاة ، مشبهه مذهبنه پك زیاده یاقلاشمش، ذات باری‌یه جسم، مكان اسناد ایده‌جك قدر ایلری كیتمشلردی .

(احمد الهجیمی) و(ابو عبدالله محمد بن كرام) كبی مشبهه رؤساسنك « الله عرش اوزرنده مستقر وصفحهٔ علیاسندن عرشه مماسدر » یولنده‌كی هذیانلرینه قریب فكرلره مفتون اولان حنبلیلرك قورقوسندن مفسر، مورخ و عیفی زمانده زهد و اتقاسیله مشتهر (محمد بن جریر طبری) كوندوزین دفن ایدیله‌مه‌مش، كیجه یاریسی كومولمشدی .

اهل سنت مذهبی‌سنه‌لرجه مدافعه وتأیید ایدن (امام ابوالحسن اشعری) [١] ده حنبلیلرك كین وخصومتنه اوغرامشدی . غلاة حنابله امام اشعری‌یی تكفیر ایدییور . مذهبه تابع اولان مسلمانلرك قانی حلال كورییورلردی ! . . . حنبلیلر ، امام اشعرینك قبرینی تخریب و جسدینی اخراج ایده‌رك آتشه آته‌جقلرینی اعلان ایتدكلرندن مشارالیه وفات ایتدیكی زمان اصحابی نعشنی كیزلیجه‌دفن وقبرینی بلورسز ایتمشلردی .

خلیفه ، « راضی بالله » زماننده حنابله اولدقجه آزیتمغه باشلامشلردی . غلاة ، جناب حقك یوزی اولدیغنی ، دنیایه نزول وصعود ایتدیكنی ادعا ایدییور ؛ بو صورتله خلقی مردم پرستلكه سوروكلیورلردی .

حنبلیلر ، عقیده خصوصنده‌كی ضلالتلرینه‌رغماً ، عبادت وعملیاتده

---

[١] مشارالیه ابو موسی الاشعری احفادندندر . هجرتك ٢٦٠ نجیییلنده بغدادده تولد و ٣٣٠ سنه‌سنده وفات ایلشدر.

پك زیاده تعصب کوستریبورلردی. الهه (جسم) اسنادیله کفره دوشن بوزواللیلر، خام صوفیلکه صوك درجه دوشکونلك ابرازایدیبورلردی: اوته کینك بریکینك اولرینی باصه‌رق (نبیذ) آرایورلر، بولدقلری موسیقی آلتلرینی قیروب دوکیورلر، خلقك حریمنه قدر اوزاندقلری بورونلرینی، امور حکومته‌ده صوقمغه چالیشیورلردی. یکی‌دن یکی‌یه توره‌ین ویااولکی شکللرینی غائب ایدن مختلف مذهبلر یوزندن مسلمان دنیاسی قورقونج بر بحران ایچنده یووارلانیورردی.

اهل سنت مذهبنك احیاسنه چالیشانلر مصیبتدن مصیبته اوغرایور، اهل سنت امامری حقارتلر، قامچیلر آلتنده یا محبسه طیقیلیور ویا نفی و افنا ایدیلیورلردی.

اسلام عالمنی قاووران بو الیم بحرانك منبعی، ایران طرفلری و بالخاصه (دیلم) حوالیسی ایدی. دیلم امراسندن (مرداویج) نامنده بریسی اکیلن فساد تخملرینك لایقیله نشو و نما بولدیغنی کورنجه، دولت ایرانیه‌یی احیایه قالقشمش، باشنه — کسرانك تاجی دیه — بر افسر کییه‌رك (شهنشاه) عنوانی آلمش، (مداین) ی اعمار ایده‌رك پایتخت اتخاذ ایلمشدی.

فقط، ملوك ایرانیه‌دن (بهرام کو بن یزد جرد) نسلندن اولدیغنی ادعا ایدن و حقیقت حالده بر بالقچی اوغلی اولان دیلملی (ابو شجاع بویه) ك اوغوللری اکتساب قوتله (مرداویج) ی اورتادن قالدیرمش، ایران کسرالغی مقامنه قائم اولمق اوزره، آل بویه دولتنی تأسیس ایتمشلردی.

آل بویه‌نك تخت شوکتلری اطرافنه طوپلانان کروه، بوتون بو ملوث مذهبلره مربوط برطاقم آنارشیستلردن مرکب ایدیلر. بونلرك

نظرنده ، دینك ، قرآنك هیچ برقیمتی یوقدی. بوتون غیرتلرینی ، اسلامه عائد نه‌قدر مقدسات وارسه هپسنی تحقیر وتزذیل ایتمکه حصر ایدییورلردی . آل بویهیدن معزالدوله ، هجرتك ٣٣٤ نجی سنه‌سی جمادی‌الاولنده بوکروهك باشنده اولدیغی حالده بغداده کیرمش ، برآی صوکره (مستکفی) یی خلع و حبس ایتمش ، دارالخلافه‌یی آتش‌پرستلرینه یغما ایتدیرمش ، اسلامدن سلطنت کسرانك انتقامنی آلمشدی !...

معزالدوله‌نك امریله بغداد جامعلرینك قاپولرینه ، دیوارلرینه : « معاویه‌بن‌ابی سفیانه و فاطمه‌دن فدکی غصب ایدنلره (ابوبکر و عمر حضراتی قصدایدیلوردی) و (حسن) ك جدی قبرنده دفن‌اولنمسنه مانع اولانه وابو ذردی نفی ایدنه (حضرت عثمان مقصود ایدی) الله لعنت ایلسون ! » یولنده کتابه‌لر آصیلدی . هجرتك ٣٥٢ نجی سنه‌سی محرمنده ، ینه‌معزالدوله‌نك تنسیبیله بغدادچارشولری قاپاندی. قادینلر صاچلرینی طاغیدوب آچیق صاچیق سوقاقلره دوکولدیلر . کویا حضرت حسینك شهادتی ایچون اجرای ماتم ایدییورلردی . ذی‌الحجه نك اون سکزنجی کونی ده (غدیرخم) بایرامی یاپیلدی . کیجه بغدادك بوتون‌دکانلری آچدیریلدی. قندیللر یاقیله‌رق هرطرف دوناديلدی . داوولر ، زورنالر چالینه‌رق اجرای شادمانی‌ایدیلدی .

خلق آل بویهك بو کبی طاشقین حرکاتنی هضم ایده‌مدیکندن مذهب مجادلاتی کوندن کونه قورقونج برشکل آلمغه باشلامشدی . (بصره) ده (همدان) ده مذهب غوغاسی یوزندن مدهش عربده‌لر ظهور ایده‌رك بیکلرجه مسلمان تلف اولدی . هجرتك ٣٥٣ نجی سنه‌سی محرمنده رسم‌ماتم یاپیلیرکن، بغدادده سنیلر وشیعیلر آره‌سنده

فجیع بر جدال باش کوستردی . شیعیلر ، سنی محلاتنه هجوم ایده‌رك بیکلرجه بیکناهی بوغازلادیلر. سنیلرك مالللری یغما ، اولادوعیاللری اسیر ایدیله‌رك کوله وجاریه کبی صاتیلدیلر .

معزالدوله‌نك اوغلی و خلفی (عزالدین بختیار) ، بو هرج ومرجی بوس بوتون آرتیردی. باطنی ، شیعی ، یزیدی ، مزدکی ... کبی بر چوق اراذلی بغداده طوپلادی . بو حریفلر ، سنیلرك اموالنی یغما ایتمك فکریله قانلی بر اختلال چیقاردیلر . نتیجه‌ده بیکلرجه مسلمان پارچالاندی ، بغدادك تجارت مرکزی اولان (محلةالکرخ) یاقیلدی !

بختیار ، مملکتك بوتون وارداتنی ذوق وصفاسنه صرف ایدییوردی. پاره‌سز قالینجه باشده خلیفه (مطیع) اولمق اوزره پاره امید ایتدیکی ذواته یوکلنه‌رك صیقیشدیرییوردی . حالبوکه (مطیع) ویره ویره ، فلس احمره محتاج بر حاله ایتمشدی. بختیارك پاره طلبنه قارشی کوندردیکی بر مکتوبده بوفجیع حالی تصویر ایتمش ، فقط دیکله‌تمه‌مشدی .

بختیار ، متوالیاً تهدید ایده‌رك پاره ایسته‌مکده دوام ایدییوردی. خلیفه مطیع ، نهایت جبه‌سنی ، دستارینی و سائر البیسه‌لرینی ، (دارالعماره) نك مفروشاتنی اوجوز بها ایله صاته‌رق کوج بلا دورتیوز بیك درهم تدارك ایتدی . بو پاره‌لری بختیاره کوندره‌رك باشنی قزیلباشلك قیلیجندن قورتاره‌بیلدی .

هجرتك ٣٨٩ سنه‌سنده (شیراز)ده آل بویه امارتنه ارتقا ایدن (بهاءالدوله بن معزالدوله) زماننده عراق خطه‌سی ، مذهب غوغالریله بر معرکۀ خونینه دونمشدی .

شیعیلر طرفندن بغدادك (کرخ) محله‌سنده محرمده ماتم آلایلری، ذی‌الحجه‌نك اون سکزنده‌ده (یوم غدیر) شنلکلری ترتیب ایدیلمه‌سنه مقابل سنیلرده ذات رسالتپناهینك حضرت ابوبکرایله غاره کیردکلری کونه تصادف ایدن یکرمی سکز ذی‌الحجه‌ده بغدادك (باب البصره) محله‌سنده شنلکلر قورمش، (مصعب بن زبیر) ك قتلی کوننه تصادف ایدن اون سکز محرمده ماتم آلایلری ترتیب ایلمشلردی .

بوتون بو غریب نمایشلر ، سنیلرله شیعیلر آره‌سنده‌کی منافرتی آرتیرییور ، بر چوق معصوملرك قتلنی انتاج ایدییوردی .

بغداد ، عراق عجم و ایران حوالیسی بو حالده ایکن مصر وسوریه جهتلری‌ده (معزعلوی) نك پنجهٔ قهری آلتنده‌ازیلیوردی. معز علوی ، جامعلرده تراویح نمازی قیلنمامسنی امر ایده‌جك قدر آفریقاده رافضیلك جریاننه رواج ویرمشدی .

ممالك اسلامیه‌یی استیلا ایدن باطنیلك، بر آرالق خراسان طریقیله ماوراءالنهر جهتلرینه‌ده نفوذ ایتمکه باشلامشدی . باطنیه داعیلرندن (محمد نخشبی) بخارایه کیده‌رك امیر (نصراحمد) ك ارکان وامراسنی بیك تورلو تزویراتله اغفال ایتمش ، اونلر واسطه‌سیله بر تقریب امیره حلول ایلمشدی .

فقط ، تورك روحی ، ایران روحنك مولودی اولان قرمطی وباطنی عقیده‌سنه ممکن دکل ایصینه‌مامشدی . تورکلر ، اسلامیت حقیقیه‌یه پك زیاده مربوط اولدقلرندن امیرلرینك قرمطیلرله اختلاطندن متأثر اوله‌رق کفتکویه باشلامشلردی . بو اثناده محمد نخشبی امیر وارکان دولتك توجهاتنه کووه‌نه‌رك تورکلری علناً باطنیه مذهبنه دعوت

ایتمك جسارتنی کوسترمشدی . تورکلر ، بو دعوتدن بوس بوتون هیجانه کله‌رك امیر علیهنده بر اختلال ترتیب ایتدیلر [۱].

فقط ، امیر (نصراحمد) ك اوغلی (نوح) ك تدابیرصائبانه‌سی سایه‌سنده قان دوکولمکسزین مسئله حل ایدیلدی : (امیر نصر) ، مقام امارتدن اسقاط ، (محمدنخشبی) قتل اولندی . امیرنصر دورنده قرمطی ، مزدکی وباطنی‌لردن ماوراء النهره صوقولمش اولانلر ، برر برر یاقه‌لانه‌رق افنا ایدیلدیلر [۲]. صوك بقیه‌لری‌ده تورکستان‌خاقانی (بغرا خان ثانی) طرفندن تعقیب واعدام اولندیلر .

ایشته تورکلر عظیم کتله حالنده غربه هجرتله مقدرات اسلامیه‌یی اللرینه آلدقلری زمانه قدر کچن عصرلر ظرفنده عالم اسلام بوفجیع صفحه‌لری یاشامشدی . اسلامیت‌ده کونا کون مذهبلرك بیغدیغی ترسباتله سیمای اصلیسنی غائب ایتمش ، ذات رسالتپناهینك آچدیغی شهراه ، جهمیه‌لرك ، کرامیه‌لرك ، قرامطه‌نك ، مارقه‌نك . . . الخ دوکدکلری انقاض خرافات آلتنده غائب اوله‌جق بر حاله کلمشدی . غیر اسلامی عقائد وافکار ، قرآنی اساسلری اونوتدیرمش ، ذات رسالتپناهی ایله اصحاب کرامنك تعقیب ایتدکلری طریق ، بو عجیب وغریب مذهبلر آره‌سنده فرق اولنمز برحاله کلمشدی .

---

[۱] کار محمدنخشبی آنجا رسیدکه دعوت اوآشکارا شد و (ترکان) را ناخوش می‌آمدکه پادشاه قرمطی‌شد . پس عالمان کرد آمدند وپیش سپاه سالار آن شهر ولشکر رفتند وکفتند دریابیدکه مسلمانی تبه‌شد . سپاه‌سالاران کفتند شما باز کردید که کار بصلاح آید . دیکر روز آمدند وپادشاهرا کفتند . سودی نداشت وکفت وکوی برخاست ....

[سیاستنامۀ نظام‌الملك . جلد . ۱ . صحیفه : ۱۸۹ پارس طبعی]

[۲] سیاستنامۀ نظام‌الملك . ج ، ۱ . ص ، ۱۸۹ پارس طبعی

شوکت و سطوتی غائب ایدن اسلامیت ، خارجدن اهل صلیب دنیاسنی تمثیل ایدن استانبول ایمپراطورلغنك ، داخلدن‌ده مذاهب ضاله‌نك تحت تهدیدنده بولنیوردی . هر ایکی فعالیت‌ده اسلامی امحا غایه‌سنی کودییوردی . اسلامك استقلالی ، حتی بقاسی تهدید آلتنه دوشمشلردی. بویله قورقونج وامیدسز برزمانده اسلامك مقدراتنی اداره مسئولیتنی درعهده ایدن تورکلرك برطرفدن صلیب‌اوردولرینه دیکر طرفدن ضلالات ناشرلرینه قارشی اسلامك استقلال وبقاسنی ، قرآنك صاف عقیده‌سنی ، پیغمبرك نورلی‌سنتنی ناصیل‌مدافعه وتأیید ایتدکارینی آشاغیکی صحیفه‌لرده کوره‌جکز .

تورکلرك اسلامیت اوغورنده‌کی فداکارلقلری

خلافت عباسیه‌نك شانلی دورلرنده بیله شرقه قارشی صلیب دنیاسنی تمثیل ایدن استانبول ایمپراطورلغی فرصت بولدقجه اسلامی ضربه‌له‌مکه چالیشیوردی. خلیفه (محمدالمهدی) زماننده بیزانسك اخلاقی سفاهتنی، صلیبی تعصبنی تمثیل ایدن ایمپراطوریچه « ایره‌ن » کلیکیا اوزرندن سوق ایتدیکی وحشت سورولرینه (مرعش) ی اوردورمش، مسلمانلری وجدانخراش مظالمله قتل عام ایتدیرمشدی. فقط، خلافت عباسیه‌نك قدرت شکیمه‌داری هنوز صارصیلمامش اولدیغندن (مهدی) بو وحشت سوریلرینی تأدیب ایتمك اوزره اوغلی (هارون رشید) اداره‌سنده بر قوت سوق ایتمشدی. (هارون رشید) بیزانس سوریلرینی قطعی بر ضربه ایله تارومار وبقیهٔ سیوفی اوکنه قاته‌رق آناطولی‌یی بویدن بویه قطع ایتمش، بوغاز ایچی ساحللرینه یناشمشدی. بو قهار ضربه ایله آییلان عشوه‌باز (ایره‌ن)، خوف وتلاش ایچنده (هارون رشید) دن صلح نیازینه مجبور اولمشدی. هر سنه مهم مقدارده ویرکی‌ویرمك شرطیله بو نیازی قبول ایدیلمش ومصالحه عقد اولنمشدی.

فقط، موقعنده قالمق ایچون یکانه اوغلنك کوزلرینی اویدورمق

کبی تویلری اورپرتن وحشتلر ارتکاب ایدن بو سفیله ظهور ایدن
بر عصیان نتیجه‌سنده تختندن اسقاط ایدیله‌رك یرینه باش وکیل
(نیکه‌فوروس) ایمپراطور اعلان ایدیلنجه بیزانسلیلرك بالیقاریالق
حسلری ینه قبارمغه باشلامشدی . (نیکه‌فوروس) موقعنی تحکیم
ایتمك ، پاپاسلرك کندار تعصبلرینی اوقشامق اوزره بو معاهده‌یی
نقض ایتمش، (هارون رشید) ه برتهدیدنامه کوندره‌رك کیفیتی اعلام
ایلشدی[۱] . بومکتوب (هارون رشید) ك عزت نفسنی جریحه‌دار
ایتدیکندن (نیکه‌فوروس) ه کوندردیکی قیصه بر جوابی متعاقب
اوردوسیله آناطولی‌یه کیرمش، مقابله‌سنه سوق ایدیلن بیزانس سوریلرینی
پریشان ایده‌رك (ایمپراطور) ه بکله‌دیکی جوابی ویرمشدی .

---

[۱] (نیکه‌فوروس) ك (هارون رشید) ه کوندرمش اولدیغی بو
مکتوبی ابوالفرج [تاریخ مختصر الدول . ص ، ۲۲٤] بروجه‌آتی ضبط
ایتمشدر : « من نیقیفور ملك الروم الی هارون ملك العرب. امابعدفان الملكة
(ایرینی) حملت الیك من اموالها ما كنت حقیقیاً بحمل اضعافه الیها . لكن
ذالك ضعف النساء وحمقهن. فاذا قرأت كتابی هذا فار ددما اخذت و الا
فالسیف بیننا و بینك = روم ایمپراطوری (نیکه‌فوروس) دن عرب ملکی
(هارون) ه : بندن اول حکمدار بولنان ایمپراطوریچه (ایره‌ن) اموالندن
مهم بر قسمی سکا ترك ایتدی. بو حال منحصراً ضعف نسویت واثر حماقتدر.
بو مکتوبمی اوقور اوقوماز اوندن آلمش اولدیغك پاره‌لری تماملیه بکا اعاده
ایتملیسك والا اختلافمزی قیلیج حل ایده‌جکدر !.. » . (هارون رشید) ، بو
حقارت‌آمیز مکتوبه شوقیصه جوابی کوندرمشدی : « من هارون امیرالمؤمنین
الی نیقیفور زعیم الروم : قد قرأت كتابك والجواب ماتراه دون ماتسمعه =
امیر المؤمنین (هارون) دن زعیم روم (نیکه‌فوروس) ه : مکتوبکی اوقودم.
جوابنی ایشیته‌میه‌جکسك فقط کوره‌جکسك ! » . بو جوابك آرقه‌سندن
(هارون) ك اوردولری آناطولی‌یه کیرمش، نیکه‌فوروسی ذلیلانه استدعای
عفو وصلحه مجبور ایتمشدی .

فقط، عباسیه دولتی شعشعهٔ اقبالی (هارون رشید) و (مأمون) کبی بویوك حکمدارلر دورینه کومه‌رك یاواش یاواش ذروهٔ اقبالدن اینمکه باشلایجه صلیب ممثللرینك تهدیدلری آرتمش، آناطولی حدودلرنده‌کی مسلمانلر صیق صیق وحشیانه قتل ، یغما فاجعه‌لرینه معروض قالمغه باشلامشلردی .

عربلرده اولکی شهامت سونمش ، دارالخلافه‌یی استیلا ایدن ظاهراً جاذبه‌دار ومحتشم فقط حقیقتده ملوث ومیقروبلی یابانجی عنعنه‌لر، افسادکار سفاهتلر عربلرك یوکسك سجیه‌لرینی چوروتمشدی. اسلامیت، قورقونج برعکس العمل ایله غربدن شرقه یوکلنمکه باشلایان صلیب قارشوسنده استنادسز قالمش ، غربه طوغری آقش اولان مسلمانلر ، تعصب قاصیرغه‌لری ، کین وانتقام سیلابه‌لری اوکنده بوغولمغه محکوم اولمشلردی .

ملك اسلام باشدن باشه آنارشی ایچنده چالقانیور ، یریر ظهور ایدن داخلی اختلاللرله هرطرف خونین برمنظره عرض ایدییورکن، سطوت اسلامی مدافعه‌یه مأمور اولان خلیفه اوردولری‌ده متوالی هزیمتلر آلتنده قیورانیورلردی. داخلده بوهائله‌لر تعاقب ایدرکن غرب حدودلرنده حایسز ومدافعسز قالان اسلاملر خرستیانلر طرفندن قویون کبی بوغازلانیور ، مسلمان بلده‌لری ییقیلیور ، یاقیلیوردی . خرستیان غربك تعصب کابوسی ، شب یلدا ظلمتنی آکدیران کثیف واوزون برقاره بولوط شکلنده شرق آفاقنی استیلا ایتمکه حاضرلانیوردی !..

اسلام دنیاسی بوقانلی فلاکتلر ایچنده نومید وپریشان، ظهور ایده‌جك عواقب فجیعه‌نك دهشت بخش خشیتیله نالان اولدیغی

بوزمانلرده ایدی که آلتای اتکلرینك کوربوز وجسور اولادلری پیغمبر دورینك مجاهدلرنده کی صمیمی وهیجانلی برایمان ایله ؛ اك کثیف بولوطلری تارومار ایدن کسکین ودواملی شیمشکلر کبی ؛ آفاق اسلامی آیدینلاتمغه، غرب کابوسنی طاغیتمغه، کیمسه سز واستنادسز قالان قرآن دینی قورتارمغه ویوکسلتمکه قوشمشلردی. دها اول خلیفه (المعتصم)، ایران وبیزانس روحلرینك تحکمی آلتنده سجیه لرینی غائب ایتمش اولان عربلره آرتق استناد ایدیله میه جکنی آکلامشدی. ایرانلی موالینك ایسه اسلامك اعلای شان وشوکتندن زیاده ایران سلطنتنك اعاده سنی دوشوندکلرینی سزمشدی .

معتصم ، داخلی و خارجی ضربه لرله غیجیردامغه باشلایان بنیاد خلافتك ترصینی ایچون ، روحی بوزولمه مش ، عقیده سی خرافه لرله بولانمامش زنده و جسور بر قومه احتیاج اولدیغنی تقدیر ایتمشدی . دامارلرنده تورك قانی جولان ایدن معتصم ، دایبلری اولان تورکلرده بوتون بو مزیتلرك موجودیتنی بیلیوردی [۱] . بونك ایچوندی که ،

[۱] معتصمك والده سی تورك امراسندن برینك کریمه سی ایدی . عباسیلر آره سنده والده لری تورك اولان برقاچ خلیفه داها واردر . خلیفه (قائم بامرالله بن قادربالله) ، سلجوق امیر نامداری (رکن الدین طغرل) بکك قیز قارداشی اولوب تاریخده (خدیجة السلجوقیه) نامیله اشتهار ایدن (آرسلان خاتون) ایله ازدواج ایتمش اولدیغی کبی خلیفه (المتضدبالله) ده تورك امراسندن وطولونیلردن مصر حکمداری (خمارویه) ك کریمه سی (قطرالندی) ایله ازدواج ایلمشدی . خلیفه (المستکفی بالله) ك والده سی ده (آلتون) اسمنده برتورك قیزی ایدی . بونلردن باشقه عباسیلرك اك بویوك خلیفه لرندن اولان (مأمون) ایله (ناصرلدین الله) و (المستنصر بالله) ك والده لرینك ده تورك اولدقلری بعض تاریخلرده مقیددر . خلیفه (المقتدی) ده سلجوقی حکمداری (ملکشاه) ك قیزی (سلجوق خاتون) ایله ازدواج ایتمشدی . اوغلی (جعفر ابوالفضل) بو ازدواجك محصولیدر .

معتصم مقام خلافته کچرکچمز ، مناصب دولتی استیلا ایتمش اولان ایرانیلری بو موقعلردن اوزاقلاشدیرمش ، یرلرینه شوکت اسلامك اعلاسنه چالیشه‌جق فداکار واداره‌لی شخصیتلر یرلشدیرمش، تورکلردن بر خاصه اردوسی تشکیل ایتمشدی. دردنجی عصر هجرینك اك بویوك بر عرب مورخی اولان مسعودی معتصمك خاصه اردوسندن بحث ایدرکن شو سطرلری یازمشدی : « معتصمك تورکلردن تشکیل ایتدیکی خاصه اوردوسی کنج ، دینج ، حسن و آن صاحبی لوند و جسور افرادن متشکل ایدی . تورك عسکرلری ، ایپکلی البیسه‌لری ، صیرمالی قوشاقلری ، سیمین قلیج آصقیلری ایله هر کسك تقدیر و حرمتنی جلب ایدییورلردی. بو تورکلر سایه‌سنده خلافتك تفرذی تأسس و شوکت اسلامیه تعالی ایتمکه باشلادی . » [۱]

خاصه اوردوسی قوماندانلری ارەسنده عسکری و اداری مهارت و رویتلریله اشتهار ایدن (ثابت تورکی) ، (ایناج) ، (بایکتال) ، (افشین) و (بغا) او عصرك اك ممتاز سپارلری ایدی . مورخ (ابن خلکان) ، معتصم دورنده‌کی تورك امراسندن (حضر بن بلتکین) ك محاربه‌لرده کوسترمش اولدیغی خارقه نما شهامتله خلیفه‌نك حیرت و تقدیرینی قازانمش اولدیغنی قید ایتمکده‌در .

معتصم ، خاصه اوردوسنی تشکیل ایدن تورکلرك عرقی و ملی سجیه و اخلاقلرینك بغدادك سفاهت آلود تأثیراتیله بوزولماسی ایچون تدابیر مهمه اتخاذ ایتمش ، بونلره مخصوص نظاملر قویمشدی. تورکك، ثباتی ، عزمی ، جسارتی ، فضیلت اخلاقیه‌یه رعایتی ، اقدام و تحملی اسلام سلطنتنك استنادگاهی ایدی . اقوام سائره ایله اختلاط وتصالب

[۱] المسعودی . مروج الذهب ومعادن الجواهر

تورکك بو سجیه‌لرینی اخلال ایده‌بیلیردی . بر مشهور سفاهت حالنی آلمش اولان بغدادده اقوام سائره‌نك عادت و اعتقادلری ، عنعنه‌لری تورکلرك صاف و یوکسك اخلاقلری ایچون بر تهلکه ایدی. معتصم، اهالیٔ سائره ایله اختلاطه میدان قالمامق ایچون خاصه اوردوسنی (بغداد) دن (سامرا) یه نقل ایتمش و بورادە کندیسیله تورك امرا و عسکرلرینه مخصوص برشهر تأسیس ایلمشدی . مورخ (یعقوبی) نك ویردیکی معلوماتدن آکلاشیلدیغنه کوره ، وضع اولنان نظاماته نظراً خاصه اوردوسی افرادندن بر تورکك باشقه ملتلردن بر قیزله تأهل ایتمسی شدیداً ممنوع ایدی . تورك دلاوری آنجق ، بر تورك قیزی ایله ازدواج ایده‌بیله‌جکدی . معتصم بو نظاملە ، نتیجهٔ تصالب اولەرق تورکلرك عرقی واخلاقی سجیه‌لرینك بوزولماسنی تأمین ایتمك ایستەمشدی. معتصم ، بوندن باشقه ؛ تورك کنجلرینی تأهله ترغیب ایتمك ، معیشت خصوصنده مشکلاته معروض قالماملرینی تأمین ایلمك ، صاغلام وعرقك بوتون اوصاف و سجایاسنی جامع افرادی چوغالتمق ایچون تورك قیزلرینه معین معاشلر تخصیص ایتمشدی . تأهلدن صوکره‌ده بو معاش کسیلمزدی . بر تورکك تحت ازدواجنده‌کی تورك حرمنی تطلیق ایتمسی منع ایدیلمشدی بو نظاملر سایه‌سنده تورکلر هم اخلاق ملیه‌لرینی محافظه ایتمش ، هم ده مسعود و مرفه عائله‌لر تشکیل ایده‌رك کوربوز بر نسل یتشدیرمشلردی .

تورکلرك (معتصم) دورنده اسلامیته و ملکه بوتون بشریته ایتدکلری ایلك مهم خدمت ، ایرانده ظهور ایده‌رك بو حوالی‌یی آل قانلره بویایان (بابك خرمی) نامنده‌کی آنارشیست ایله طرفدارلرینك قهر

و تدمیریدر [۱] . بابك ، بشریت ایچون بی امان برجانی ، مسلمانلر ایچون‌ده قورقونچ بر آفت ایدی . انشر ایتدیکی مذهبله اسلامیتی تملندن ییقمق ایسته‌مشدی . بابك ، منفور بر حرصله قادینلرك ، چوجوقلرك اشتراکنی تعلیم ایدییور ، اساسات اخلاقیه‌یی سیلوب سوپورمکه چالیشیوردی . دنیاده ذوقیاب اولدیغی یکانه لذت ابنای جنسنی آلیم اشکنجه‌لر آلتنده اولدیرمك ، معصوم چوجوقلری ، قادینلری بوغدورمقدن عبارتدی . خلیفه اوردولری اووقته قدر بوشقی‌نك سیلابهٔ هجماتنه قارشی مقاومت کوستره‌مه‌مشلردی . خلیفه طرفندن کونده‌ریلن برچوق فرقه‌لر، بابکك قانلی هجوملری قارشوسنده تارومار اولمش ، امرای اسلامیه‌دن پك چوق نامدار ذوات اسیر واعدام اولنمشدی. اسلامیت، بویوك برتهلکه قارشوسنده بولنیوردی. مسلمانلر ، اك قورقونچ وحشتلرله بوغازلانییور، امحا ایدیلیورلردی.

معتصم ، بوصرصر فلاکتی طوردیرمق ایچون تورکلرك حسیات دینیه‌سنه ، شهامت ملیه‌سنه مراجعت ایتدی . تورك امراسندن بویوك (بغا) ایله سردار شهیر (افشین) اداره‌سنده بابك اوزرینه کزیده بر تورك فرقه‌سی سوق ایتدی . بابك ، (افشین) ك ورودینه قدر ایکی یوز اللی اوچ بیك مسلمان بوغازلامشدی . اون بیك مسلمان‌ده بوغازلانمق اوزره حبسخانه‌ده ایکلیورلردی . هجرتك (۲۲۲) نجی سنه‌سنده تورك قهرمانلری ، او وقته قدر ینیلمز اعتقاد ایدیلن بابکیلری قهار بر ضربه ایله انهزامه اوغراتدیلر . بابکك التجاگاهی

---

[۱] بابك مذهبی وبومذهبك عالم اسلامه اولان تأثیراتی حقنده (خرافاتدن حقیقته) کتابمزده تفصیلات واردر .

و مرکزی اولان مستحکم (بذ) قلعه‌سنی ضبط ایتدیلر. بابك، بقیهٔ‌سیوف طرفدارلریله فراره مجبور اولدی. (افشین)ده، حبسخانه‌ده خونین اشکنجه‌لر آلتنده ئولومه انتظار ایدن اون بیك مسلمانی قورتاردقدن صوکره بابکی تعقیبه باشلادی. شرق آنارشیستی خونخوار قارداشی (عبدالله) ایله برلکده خائن برارمنی پطریقنك خانه‌سنده‌کی اختفا کاهنده یاقالایه‌رق محفوظاً بغداده کوندردی. معتصم هجرتك (٢٢٣) نجی سنه‌سنده بالحا که (بابك) ی (سامرا) ده قارداشی (عبدالله) ی ده (بغداد) ده اعدام ایتدیردی. اسلام عالمنی هرج ومرج ایدن بو خونریز داهیه‌نك بو صورتله ازاله ایدیلمش اولمسی، اسلام دنیاسنك هرطرفنده تورکلره قارشی بی‌پایان بر حس حرمت و امتنان اویاندیرمشدی. تورکلر، الٓهی برعزم وشهامتله هم اسلامیتی قورتارمش، هم‌ده جمعیات بشریه‌نك انتظام و آهنکنی تارومار ایتمك غایه‌سیله حرکت ایدن مدهش بر آنارشیست فرقه‌سنی اورتادن قالدیرمشلردی. (افشین) اداره‌سنده‌کی تورکلرك بو موفقیتی مستقبلده بوقومك اسلامیته ایده‌جکی خدمات عظیمه‌نك پارلاق وشرفبخش باشلانغیجی ایدی. خلیفه هم موقعنی، هم‌ده اسلامیتی قورتاران (افشین)ه فوق‌العاده اکرام ایتدی. هدیه‌اوله‌رق برچوق نقود ومجوهرات ویردکدن باشقه (سند) خطه‌سی والیلکنی‌ده عهده‌سنه توجیه ایتمك صورتیله هم قدرشناسلق کوستردی. هم‌ده عالم اسلامك قهرمان تورك دلاورلرینه اولان منتدارلغنه بوالتفات شرف افزا ایله ترجمان اولدی.

(بابك)ك ازاله‌سندن برمدت‌صوکره یعنی هجرتك (٢٥٣) نجی سنه‌سنده سجستان طرفلرنده ایرانك آتشین ملیتپرورلرندن (یعقوب

بن لیث) اسمنده بر چته رئیسی تورەمشدی. یعقوب، ایران سلطنت منقرضەسنی احیا ایچون شیعی مذهبندن استفاده ایتمکی دوشونمش، حیدودلقله باشلایان بوعزمکار وسرگذشتجو آدم نهایت (بنی لیث) و(بنی صفار) نامیله یاد اولنان حکومتی تأسیسه موفق اولمشدی.

یعقوب شیعیلکی تعمیم ایتمك وبلکه بغداد حکومتنی قالدیرمق مقصدیله دارالخلافه اوزرینه یوربیەجك قدر بر قدرت و جرأت کوستردی. پك زیاده صیقیشان خلیفه ، اهل سنت مذهبنك مدافعەسی ایچون ینه تورکلرك صلابت دینیەلرینه مراجعت ایتدی . تورکلر ، اهل سنت مذهبیله بغداد حکومتنی بو آفت نا گهانیدن قورتارارق برداها عالم اسلامك متدارلغنی قازاندیلر .

تورکلر اسلامیتی ایچندن ییقمق تشبثلرینی بوصورتله برطرف ایتمکه چالیشیرکن خرستیانلق عالمنده توحید دینی بر یوزندن قالدیرمق ایچون حالی حاضرلقلر کوریلیوردی. حتی بوفعالیتك مرکزی اولان (بیزانس)، موفقیتی تأمین ایچون داخلدەکی عاصیلری تحریك وتشجیع ایتمکدن ده کیری قالمیوردی. بابك، افشینله چارپشمغه باشلادیغی زمان اوتەدنبری مخابره ایتمکده اولدیغی روم ایمپراطوریده عینی زمانده بلاد اسلامیەیه هجوم ایتمکه دعوت ایلمشدی. ایمپراطوره یازدیغی بر مکتوبده : « معتصمك عسکری قهرمان اوردومك هجوملریله کیتدکجه کسب ضعف ایدییور. بوکون آرتق سرحدلر بوشدر. هجومکزه قارشی طورەجق برکیمسه کورەمیەجککز ا فرصتی قاچیرمامق دوربینلکدر ا.. » یولنده تشویقکار جملەلر صرف ایتمشدی.

بیزانس ایمپراطوری متفقنك بو دعوتی غایەسنك تحققنه ایی بر وسیله عد ایدەرك یوز بیکدن زیاده بر قوۀ مهمه ایله حدودلری

تجاوز ایلدی. قپادوقیایی استیلا و بلاد اسلامیه یی یغما و احراق ، مسلمانلری قتل و امحا ایده رك یورومكه باشلادی . معتصمك مسقط رأسی اولان (زبطره) یی خاك ایله یكسان ایتدكدن صوكره ملاطیه اوزرینه آتیلدی . زبطره ده وجدانسوز مظالم ایله اهالیٔ اسلامیه تماميله امحا ایدیلدی. برقسم خلق ، قیزغین دمیرلرله داغلانه‌داغلانه اهلاك اولندی . بر قسم بدبختلرك‌ده كوزلری اویولدی . وحشت اوردوسی كچدكاری یرلرده‌كی كویلری ، قصبه‌لری یاقوب ییقیور ، كنجلری ، اختیارلری قیلیجدن كچیرییور ، قادینلرك ، قیزلرك عرضلرینی الك وحشی جاوارلقلرله پایمال ایدییور . معصوم چوجوقلری واقتیزلیور ، اختیار قادینلرك چكه‌لرینی قوپارییور ، جامعلری میخانه‌یه ، مسجدلری رقصخانه‌یه ، تربه‌لری آخیره تحویل ایدییور ، قرآنی بیكیرلرینك آیاقلری آلتنده چیكنه‌تیورلردی .

اسلامیت ، او زمانه قدر كورمدیكی مدهش و بی‌امان بر آفت ، قورقونج و مصیبتلی بر تهلكه قارشوسنده بولینیوردی . ارتكاب اولنان وحشتلر خلیفه معتصمه نقل ایدیلدیكی زمان دهشتندن تیتره‌مش ، او صره‌ده كتیریلن بر بارداق صویی بیله ایچه‌مه‌مشدی . معتصم ، بو بویوك تهلكه‌یی‌ده طوردیرمق ایچون ینه توركلرك قیریلماز بازولرینه مراجعت ایتدی . تورك امراسنی جلب ایده‌رك اسلامك معروض قالدیغی قورقونج تهلكه‌یی آكلاتدی . مسلمانلره تطبیق ایدیلن وحشت واشكنجه‌لری حزین و تیتره‌ك بر لسانله نقل ایده‌رك قلبلرنده‌كی نور ایمانی تهییج ایلدی. تورك عسكرلری روم ایمپراطوری (تئوفیلوس)ك وحشت سوریلرینی طاغیتمق اوزره همان او كون یوله چیقدیلر . مقدمة الجیشه تورك امراسندن (اشناس ، صاغ

جناحه (ایتاخ) ، صول جناحه (جعفر) تعیین ایدیلمشدی. سردار آتشین (افشین) ده مستقل بر فرقه ایله صاغ قولدن طوغریجه (انقره) اوزرینه یورومشدی .

افشین سریع حرکتله ایمپراطور (ته‌ئوفیلوس) ی (آنقره) اوکلرنده یاقالادی . مدهش بر حرب باشلادی . خیلی اوزایان بو حرب نهایت تورکلرك پارلاق غلبه‌سی و روملرك مدهش بر هزیمی ایله نهایتلندی . (انقره) اسلاملرك آلینه دوشدی . (ته‌ئوفیلوس) منهزم اوردوسنك انقاضنی (عموریه) ده طوپلامغه چالیشدی . آرقه‌دن كلن یكی قوتلرله (عموریه) یی تحكیم وتقویه ایتدی.

(عموریه) ، حیمانه اووه‌سنك غربنده و(سقاریه) نهری اوزرنده شرقی روما ایمپراطورلغنك اك معمور و اك مستحكم بلادندن بری ایدی. ایمپراطور (ته‌ئوفیلوس) اسلاملری بورایه چكه‌رك تحشید ایتدیكی یكی قوتلرله محو ایتمك صوكره‌ده بوتون شرق اسلامی‌یی استیلا ایده‌رك اسلامك تاریخ موجودیتنه خاتمه ویرمك ایستیوردی. مقدرات تاریخیه اون‌بر عصر صوكره صلیب اوردولرینه قارشی اسلامك موجودیت و استقلالنی جهانی حیرتلره دوشوره‌جك بر شهامتله مدافعه و تخلیص ایده‌جك اولان تورکلری ، عینی موقعده برنجی دفعه اوله‌رق عین وظیفهٔ مقدسه قارشوسنده بولندیرمشدی. تورکلر اوچ قولدن طارامق اوزره (انقره) دن سقاریه بوینه واصل اوله‌رق (عموریه) یی تحت محاصره‌یه آلدیلر . قلعه فوق العاده مستحكم و او عصره كوره ناقابل ضبط ایدی. روملر، قلعه‌نك استحكاملرینه كووه‌نیور، محاصرلری اوزون مدت اشغال صورتیله آجلغه وخسته‌لغه محكوم ایده‌رك مغلوب ایتمك املنی بسلیورلردی . فقط ، تورك

قوماندانلری ، هیچ بکله‌مدکاری بر تدبیر ایله روملرك بو پیلانی بوزدیلر. قویون طولوملرینی ط. پراقله طولدیره‌رق قلعه اطرافنده‌کی خنده‌کی املا ایتدیلر . اوقلر و منجنیقلرله قلعه اوزرنده‌کیلری اشغال ایده‌رك (دبابه) لر ایچنده قلعه دیوارینی دله‌جك آلتلرله مجهز دلاورلری قلعه دیبنه کچیرمکه موفق اولدیلر. بونلر دیواری دله‌رك بر کدیك آچدیلر. بورادن ایچری‌یه کیرن قهرمانلر ، محافظلری امحا وقاپولری کشاد ایتدیلر . غلغلهٔ تکبیر آره‌سنده شهره کیرن مجاهدین، اوتوز بیك رومی قیلیچدن کچیره‌رله (عموریه) یی فتح ایلدیلر . روملر تورکك ۱۳۳۸ سنه‌سنده‌کی معظم ظفرنده اولدیغی کبی، اوزمانده باشده (ته‌ئوفیلوس) اولق اوزره برچوق قوماندانلرله برابر بیکلرجه اسیر ویردیلر .

تورکلر، بو آلهی ظفرله اسلامی امحایه مأمور اولان روم سوورولرینی سقاریه‌ده بوغمش، مسلمانلغی قورتارمشلردی. حتی، روم ایمپراطورلغنه صولد ضربهٔ اضمحلالی ایندیرملك اوزره، استانبول اوزرینه یورومکه باشلامشلردی. وا اسفا که برقاچ سفیل محترصك سائقهٔ استرقابله چیقاردقلری برحادثه بوتشبثك تحققنه مانع اولدی : (افشین) و(اشناس) لك شانلی موفقیتلرینی چکه‌مه‌ین برقاچ دربدر خلیفه (مأمون)لك اوغلی (قاسم)ی اغفال ایده‌رك خلافت دعواسیله قیام ایتدیردکلرندن مقتصم تلاشه دوشدی . استانبول اوزرینه یورومکه حاضرلانان اوردویی توقیف و (ته‌ئوفیلوس) ایله برمصالحه عقد ایده‌رك (سامرا)یه عودت ایلدی .

معتصمك عودتی برخطا ایدی. استناد ایتدیکی قهرمان تورکلر سایه‌سنده هم عصیا واختلال آتشینی توقیف ومرتبلرینی تأدیب ایدرد،

هم‌ده روم ایمپراطورلرینك حیاتنه خاتمه ویره‌بیلیر ایدی. بونی یاپمدی.
(هارون رشید) ك اهانتكار فطرتلرینی آجی تجربه‌لرله اوكرنمش
اولدیغی رومله قارشی كوستردیکی بصیرتسزلکی متعصم‌ده ارتكاب
ایتدی. جزاسنی اخلاقی چکه‌جكدی ا...

(واثق بالله) دورنده (مدینه) یوللرینی قپایه‌رق حجاجی قتل،
اموال مسلمینی غارت صورتیله فریضهٔ حجی منع ایدن عربانده‌بویوك
(بغا) اداره‌سنده سوق ایدیلن تورکلر طرفندن تأدیب ایدیلمش،
مسلمانلره حج یوللری آچیلمشدی. (متوکل علی الله) زماننده
آذربایجان‌ده ظهور ایدن (محمد بن بغیث) ده کوچوك (بغا) نك
سایه‌سنده تشکیل ایدیله‌رك بویوك برفتنه‌نك اوکی آلنمشدی.

تورکلر یالکز اسلامی تهدید ایدن قوتلری ازمكله قالمیورلردی.
فوضاوی مذهبلرك افراطكارلقلریله‌ده چارپیشیورلردی. هجرتك
(۳٦٤) سنه‌سنده سوریه‌یی رافضیلكدن قورتاران تورکلراولمشلردی.
(معزعلوی) . جماعتله اداسی حضرت عمر زماننده باشلادیغی ایچون
تراویح نمازینك قیلنمامه‌سنی امر ایتمش، مصرده، سوریه‌ده بو امر
درحال تطبیق اولنمشدی. شام اشراف واعیاننك استرحاملری اوزرینه
(افتكین) سوریه‌یه كیرمش، جندره آلتنده ایكله‌ین مسلمانلره
سربستی وجدانی ویرمشدی.

معتصم‌دن صوكره خلافت عباسیه سقوطه یوز طوتمشدی. حالبوكه
مسلمان دنیاسی شرقدن بت‌پرستلك غربدن خرستیانلق چنبریله محاط
بولندیغندن متین بر قوته استناد ایتمدیكی تقدیرده ییقیله‌جغی شبهه‌سز
ایدی. بوایكی قوت آره‌سنده مسلمانلق وارلغنی محافظه ایچون ایمانی
متین، سجیه‌سی صاغلام، روحی بوزولمه‌مش برعنصره احتیاج واردی.

حیرت انکیز بر شهامتله تاریخ حصورینه چیقه‌رق اسلامك مقدراتنی درعهده ایدن تورکلر ، بو فضیلتلری جامع بولینیورلردی .

هندستانده عصرلردنبری براهمانیزم وبودیزم دینلری حاکم اولدیغی کبی ایران ایچریلرنده‌ده مازده‌ئیزمك احیاسنه چالیشان (پارسی) لر کورولیوردی . سانسقریت ادبیاتنك لایموت آبده‌لری اولان (ویدا)-لردن (مهابراته) ، (رامایانه) و (بید) کبی آثار میلیونلرجه انسانلرك الٓهیلرینی تشکیل ایدییور ، جهانك بوقطعه‌سنده جسیم بتخانه‌لر معبد ، قابا صابا صنملرده معبود طانیلیوردی .

غربده‌ایسه قوی ومظلم برتعصب حکمران اولیور، فضله‌اوله‌رق پاپاسلرك متمادیاً قیشقیرتدیغی بوجاهل عالم ، مسلمانلغی بوغمق حرصیله قیورانیوردی . حالبوکه اسلامی مدافعه و مسلمانلری تنویر واعلا وظیفه‌سنی قارشوسنده بولنان عباسیه خلافتی ، انحطاطك عقور پنچه‌سی آلتنه دوشمش ، بربرلرینی بوغدیرمق حرصی و ذوق و سفاهت اندیشه‌سی ایله بی‌حضور اولان خلیفه‌لر ، بو حرکتلرینك سیئه‌سی اوله‌رق پایتختلرنده بیله حکم ونفوذلرینی کوستره‌مز اولمشلردی. ایشته بویله یأس‌انکیز بر زمانده ایدی‌که ، تورکلر مستقل وحاکم کتله‌حالنده صحنهٔ تاریخه چیقمشلردی .

اسلامی (غانژ) نهری بویلرنده نشر ایتمك وظیفه‌سنی (سووك تکین) لرله برلشن تورکلر درعهده ایتدی . شرقی تورکستانله، شمالی چینه قدر امتداد ایدن واسع خطه‌یی توحید حزمه‌لریله تنویرایتمکی‌ده اسکی‌اویغورلردن‌اینن (ایلکیه) تورکلری‌اوزرلرینه آلدی. خرستیانلغك تهاجمنه قارشی اسلام دنیاسنی مدافعه ایتمکی‌ده اوغوزلردن (قنق) و (قایی) بویلری ایله اتحاد ایدن تورکلر درعهده ایده‌جکلردی.

سووك تكین عائله‌سنك نجیب وقهرمان اولادی (محمودغزنوی) نشر اسلام خصوصنده فاروق اعظمه ثانی اولمش، مشارالیه درجه‌سنده موفقیات قازانمشدر. (آلب تكین) ك دامادی سووك تكین (سبكتكین) تورك بكلرندن متشكل بر قورولتای طرفندن متفقاً باشبوغلغه انتخاب ایدیلدیکی اثناده ، اسلامیتی هیمالایا شاهقه‌لرینك ماوراسنه قدر نشر ایتمك ، توحید حزمه‌لرینك هندستانده انتشاعنی كورمك كبی علوی املار پرورده ایدییوردی . حتی ، خلیفه طرفندن (ناصرالدوله) عنوانیله تبجیل ایدیلدیکی زمان ، رایت اسلامی (پنجاب) قطعه‌سنه صوقمغه چالیشیوردی. بوتشبث بدایتده پك بویوك برمقاومته معروض قالمشدی : هند حكمدارلرندن (جیپال) مشهور (غورك) دربندنده تورك مجاهدلرینی قارشولامش ، دربندی طوتمشدی . (جیپال) ك اوردوسی عدداً (سووك تكین)ك قوتنه پك زیاده فائقدی . فضله اوله‌رق ، هند اوردوسنده پك چوق حرب فیللری بولنیوردی . فقط ، ایمانی برهیجانله ایلری آتیلان توركلر ، چتین وقانلی برحرب نتیجه‌سنده (جیپال) ك اوردوسنی مغلوب ورجعته مجبور ایتدیلر .

سووك تكین ، اسلام سنجاغنی هندك مشهور قلعه‌لرندن (لمغان) برجلرینه آصدی . جیپال ، تدارك ایده‌بیلدیکی یکی بر قوتله سیلابه ظفری طوردیرمق ایستدی. فقط ، داهافاحش برهزیمته اوغرامقدن باشقه برشی یاپه‌مدی . بو پارلاق ظفر ، اسلامه هند دربندلرینی آچمش ، پنجاب قطعه‌سنك (بودا) صنملرینه پرستش ایچون انشا ایدیلمش اولان معبدلرینی غلغلهٔ توحید ایله طولدیرمشدی .

سووك تكین ، هجرتك (۳۸۷) تاریخنده ارتحال ایتدیکی زمان ، باشلادیغی مقدس وظیفه‌یی ، اسلام تاریخنك اك بویوك سیمالرندن اولان

اوغلی (محمود غزنوی) یه براقشدی . محمود غزنوی ، عظمت اطواری، شهامت قهاری ، عدالت فعالی ، عرفان سحاری ایله منسوب اولدیغی عنصرك نجیب بر تمثالی ایدی . تورك اوردولرینك باشنده بولندیغی تاریخ ، اسیای اسلامینك اك شرفلی بر دوره‌سیدر . محمود غزنوی ، شهامتی نسبتنده دینی صلابتیله‌ده ممتاز ایدی . بر طرفدن بت پرستلر آره‌سنده نشر دینه چالیشیرکن دیگر طرفدن‌ده ایران وخراسان حوالیسنی هرج ومرج ایچنده براقان کوناکون مذهبلرك نشریات مضره‌لرینی ازاله ایله اوغراشمشدر. ایران وعراقده شیعیلکی نشر وتأییده چالیشان (آل بویه) ه ایندیردیکی ضربه توحید اسلام غایه‌سنه معطوف بولینیوردی. اون ایکی‌یه بالغ اولان هندستان سفرلرینی ایسه نشر دین کبی مبجل بر مقصد اوغورنده اجرا ایلمشدی. محمود غزنوینك اعلای اسلام خصوصنده‌کی بو پارلاق غیرت و فداکارلغی کندینه اسلام عالمنك ابدی منت وشکرانی‌نی قازاندیرمش، عباسی خلیفه‌ی بو سردار اسلامه (امین الدوله) و (یمین الدوله) عنوانلرینی توجیه صورتیله عمومی حسیاته ترجمان اولمشدی .

محمود غزنوی ، داستان عالم اولان هند سفرلرینه هجرتك (٣٩٢) تاریخنده باشلادی : (رشور) بلده‌سنی استیلا ایتدکدن صوکره (جیپال)ك معظم بر اوردوسیله قارشولاشدی . تورك سواریلرینك قهار ضربه‌سی ، بویوك باشبوغك مهارتکار مانوره‌سی هنداوردولرینك تارومار اولمسنی انتاج ایتدی . (جیپال) اکثری امراسی و برقسم اولاد و عیالیله اسیر دوشدی [١] .

---

(١) جیپال اسیر دوشدیکی زمان بوینده برگردانلق بولینیوردی. اووقتك قویومجیلری بو گردانلغه بش یوز بیك آلتون قیمت تقدیر ایتمشلردی . جیپالله امرا و اولاد و اتباعنك بوینلرنده‌ده یك قیمتدار گردانلقلر بولندیغنی او عصرك مورخلری طرفندن خبر وریلیور .

محمود غزنوی ، بویوك قلبلی و قهرمان تورك باشبوغلرینه خاص اولان مبجل بر عالیجنابلقله (چیپال) و عائله‌سنی سربست براقدی . حتی ، مغلوب حکمداره برخیلی مالده ویردی [۲] . هجرتك (۳۹۵) سنه‌سنده (مولتان) ماوراسنده‌کی (هاطیه) اوزرینه یوریدی. معظم اوردوسنك انهزامنه شاهد اولان هاطیه پرنسی انتحاردن باشقه چاره نجات بوله‌مدی. اسلامیت بوحوالیده‌ده یرلشدی. محمود غزنوی بو صورتله بر طرفدن اسلامیتی هند ایچریلرینه طوغری نشر ایدرکن دیکر طرفدنده (زنادقه) مذهبنه کیرمش اولان (مولتان) خلقنی، بو مضر تلقیناتدن قورتارمغه چالیشـدی . فقط ، اك بویوك أملی اسلامیتك هندستانده تأسسنی کورمك اولدیغندن هجرتك (۳۹۸) تاریخنده تکرارهندستان اوزرینه یوریدی. هندستانك اك بویوك حکمدارلرندن (اندبال) ك اوغلی (برهمن بال) ی قطعی بر هزیمته اوغراتدی . مغلوب پرنسی تعقیب ایده‌رك (نهیم) قلعه‌سـنه طایاندی . بوقلعه ، بر طاغ اوزرنده‌مبنی و غایتله مستحکم ایدی . تورکلر ، بی‌امان برهجومله بو قلعه‌یی‌ده ضـبط ایتدیلر . محمود غزنوینك بو سفرلر اثناسـنده سوق‌الجیش اعتباریله کوستردیکی موفقیت‌خارقه‌لرله مالامالدر. مغلوبلر حقنده‌کی عاطفتی ، عدالت اسـلامیه‌یی تجلی ایتدیرمك خصوصنده‌کی

---

[۲] چیپال ، محمود غزنوی طرفندن اطلاق ایدیلدکدن صوکره‌هندلیلر، مسلمانلره اسیر دوشن بر آدمی آرتق حکمدار طانیه‌میه‌جقلرینی سـویله‌یه‌رك کندیسنی تحقیرایتمشلردی . چیپال بوحقارته تحمل‌ایده‌مدیکندن صاچ وصاقالنی تراش ایتدکدن صوکره کندیسنی آتشه آته‌رق انتحار ایلمشدر .

غیرتی ایسه ، ضبط ایتدیکی حوالی سکنه‌سنی اسلامیته مجلوب ایتمش ، هندیلیلرك فوج فوج اهتدالرینی تأمین ایلمشدر [۱] .

آسیانك صرب و طاغلق محللرنده‌یاشایان جسور غوری طائفه‌سی آره‌سنده دین اسلامك نشری شرفی‌ده محمود غزنوی‌یه راجعدر . مشارالیه تورك امراسندن هرات والیسی (آلتون‌طاش حاجب) ایله طوس والیسی (آرسلان جازب) ی معیتنه آله‌رق غوریلر اوزرینه یورویمش ، رئیسلری (سام بن سوری) یی (آهنکران) قلعه‌سنده صیقیشدیره‌رق عسکرلریله برلکده اسیر ایتمشدی . سام بن سوری ، ذات اسارته تحمل ایده‌میه‌رك کندی کندینی تسمیم ایتمك صورتیله انتحار ایلدی . غوریلر ایسه دین اسلامی قبول ایتمشلردی . محمود غزنوی ، افغانستانده تورك شوکتنی اعلا ایدرکن سیحون وجیحون نهرلری آره‌سنده‌کی اراضی‌ده‌ده اویغور تورکلرندن (ایلك خان) حکمران اولیوردی . محمود غزنوی ایلك خانه داماد اولمقله برابر بالآخره آره‌لری آچیلمشدی . (ایلك خان) ك وفاتی اوزرینه یرینه کچن قارداشی (طوغان خان) ، (محمود غزنوی) یه بر سفیر اعزام ایده‌رك آره‌ده‌کی برودتك ازاله‌سنه چالیشدی . طوغان خان ، وظیفه‌سنی تقدیر ایتمش بر قهرمان ایدی . محمود غزنوی‌یه کوندردیکی مکتوبده : « الحمدلله ایکیمزده اهل اسلامز . لایق اولان

[۱] او عصردهکی مورخلرك افاده‌لرینه کوره بو قلعه‌ده هندیلیلرك بویوك بر (بت) ی بولینیوردی . (بت) ك بولندیغی معبد بیکلرجه سنه‌لردنبری طوپلانان کرانبها مجوهراتله مالامال ایدی . او زمان بو مجوهراته میلیونلرجه قیمت تقدیر ایدیلمشدی . حق ، بوراده اغتنام اولنان آلتون و کوموش مزیناتله ذی‌قیمت مجوهرات (غزنه) یه کوتوروله‌رك ظفرتبریکنه کلن سفیرلر حضورنده تشهیر ایدیلدکلری زمان ، هرکس بهت و حیرت ایچنده قالمشدی .

یربریه له مصالحه اوزره اولوب سن کفار هند و بن کفار تورك ایله غزا و جهادله مشغول اولالم ! » یولنده برتکلیف‌ده بولنمشدی [۱] .

محمود غزنوی بوتکلیفی قبول ایتدی . هرایکی طرف وظیفه‌لرینه باشلامشلردی . طوغان خان ، (ختای) تورکاری آره‌سنده اسلامیتك نشر و تعمیمنه چالیشیرکن محمود غزنوی‌ده هندستان حقنده‌کی تصورلرینی موقع فعله قویمق ایچون هجرتك (٤٠٤) نجی سنه‌سنده سمند جهادی ینه او زنکین اقلیمه توجیه ایلدی . بو دفعه بت پرستلکه قطعی ضربه‌یی ایندیرمکه عزم ایتمشدی . هندلیلرك اعتقادنجه قرق بیك سنه‌لك بر قدمه مالك اولان بویوك (بت) ك بولندیغی بلده اوزرینه یوریدی . بت‌پرستلر عصردیده معبودلرینی قورتارمق ایچون قودورمشجه‌سنه بر غیرتله مقابله‌یه شتاب ایتدیلر . فقط ، مهارت سیاسیه‌سی نسبتنده تعبیةالجیش علمنده‌ده اختصاصی اولان محمود غزنوی ، عرفان عسکریسیله هندلیلری عاجز براقدی . بویوك بتك بولندیغی (ماردیه) شهرینی ضبط وبومشهور صنمی تخریب ایلدی[۲]. لاهور ، قنوج ، کلجند ، دهلی ، شروه ، کشمیر کبی بلاد عظیمه حوزهٔ اسلامه ادخال ایدیلدی [۳] .

محمود غزنوی هجرتك ٤١٦ تاریخنده ایدی که (گجرات) شبه جزیره‌سی ساحلنده داستان عالم اولان مشهور سومناتك فتحیله نتیجه‌له‌ن

---

[۱] صحایف الاخبار ، جلد : ۲ ، صحیفه : ٥١٠

[۲] کویا سیوا صنمنك قرق بیك سنه‌لك قدمی اولدیغی اوزرنده‌کی یازیلردن‌ده آکلاشیلمقده ایمش ! ...

[۳] کلجند قلعه‌سی فتح ایدیلدیکی زمان آلتوندن معمولی و مرصع بش بویوك صنم بولنمشدی . بونلر اذابه ایدیله‌رك (٦٧٣,٣٠٠) مثقال آلتون استحصال اولنمشدی .

سفری اعلان ایلدی . هند سفرلرینك الك بویوك و الك مشهوری
سومنات سفری‌در . سومنات‌ده هندلیلرك (سیوا) معبودینه مخصوص
مذبذب و مزین بر معبدلری ، محتشم وزینتلی بر صنملری واردی[۱]
هر کون بیك برهمن بو صنمه خدمت ایدردی . سومنات ، هندلیلرك
کعبه‌سی مقامنده ایدی . میلیونلرجه قادین ، ارکك برای عبادت
و زیارت سومناته کیدر ، بویوك معبده‌کی بته پرستش ایدرلردی .
سومنات معبدینه اون بیك چیفتلك وقف ایدیلمش ، (بت)لك هر طرفی
دنیانك الك قیمتدار مجوهراتیله تزین اولنمشدی .

معبدك اطرافنه مجوهرات ایله مزین آصقیلر آصیلمشدی . بوراسی
اوقدر مبارك طانیلیردی که بکجیلری بیله تقدیس ایدیلیردی . بتك
اوکنده بش یوز قادین متمادیاً ساز چالار ، رقص ایدرلردی . اوچ
یوز آدم‌ده زیارته کلن خلقك صاچ و صقاللرینی تراش ایتمکه مأمور
بولنیورلردی .

محمود غزنوی ، هندستانده اسلامیتك تأسیسی ایچون سومناتك
ضبطنی ایجاب ایتدیکنه قانع اولمشدی . چونکه هندلیلر ، سومنات‌ده‌کی
بویوك (بت)ك ایسترسه بر آنده مسلمانلری محو ایده‌بیله‌جکنه قانع
بولنیورلردی . بو عقیده‌یی صارصمق ، سومنات بتنك هیچ بر ایشه
یارایه‌میه‌جغنی کوسترمك ایجاب ایدییوردی . خلق‌ده بو عقیده پایدار
اولدقجه هندستانده اسلامیتك نشری مشکل اوله‌جقدی !...

سلطانك سومنات اوزرینه یورودیکی خبری هندستانی باشدن باشه

(۱) هندلیلر ئولن انسانلرك روحلرینك (سومنات) ده طوپلاندقلرینه
ایناتیرلردی . کویا سیوا ، سومناتده طوپلانان روحلری ، یکی بدنلره توزیع
ایدرمش . حتی عمان دکزینك مد و جزری‌ده دکزك سیوایه عرض ایتدیکی
بر عبادت ایمش !...

آیاقلاندیرمشدی . هرکس (معبود اعظم) ك حضورنده فدای حیاته قوشیورلردی . تورك اوردوسی عنودانه بر مقاومته معروض قالدی . هندلیلر معبد ایچنده بیله مقاومت کوسترمشلردی . فقط ، سلطانك قهرمانلغی قارشوسنده مقاومت هیچ بر فائده ویرمدی . نهایت سومنات ضبط اولندی [۱] .

سومنات ده کی بت ، بش زراع طولنده وانواع مجوهرات ایله مزین ایدی . اورادن قالدیریله رق (غزنه) یه کوتورلدی . سلطانك غزنه ده انشا ایتدیکی مشهور بویوك جامعك اشیکینه قونولدی .

آلتوندن بر زنجیر ایله بتخانه طاوانـه تعلیق ایدلمش اولان ایکیوز باطمان ثقلتنده کی آلتون چان ایله ذی قیمت پك چوق احجار ومجوهرات ، برچوق اوانی سیمین غزنه یه نقل اولندی . سومنانك

[۱] شیخ سعدی مرحوم (بوستان) عنوانلی اثر مشهورنده (سفر هندوستان وضلالت بت پرستان) سرلوحه سی آلتنده هندستانه اجرا ایتدیکی سیاحت اثناسنده باشندن کچن برماجرانی حکایه ایدرکن سومناتدن واوراده کی بت دن ، برهمنلرك جاهل خلقی نه صورتله اغفال ایتدکلرندن اوزون اوزادی یه بحث ایلمکده در . بوندن غزنوی دولتنك انقراضندن صوکره هندبرهمنلرینك سومنات معبدنی تکرار احیا ایده رك اورایه ینه بر بت اقامه ایتدکلری آکلاشیلیور . بو معبد ، صوکره لری بوس بوتون خراب اولمشدر . شیخ سعدی هندستان سیاحتندن باحث اولان بو حکایه یه شو صورتله باشلامشدر :

بتی دیدم ازعاج در سومنات	مرصع چو در جاهلیت منات
چنان صورتش بسته تمثال گر	که صورت نبندد ازان خوبتر
زهر ناحیت کار و انهار وان	بدیدار آن صورت بی روان
طمع کرده رایان چین وچکل	چو سعدی وفاز آن بت سنکدل
زبان آوران رفته ازهر مکان	تضرع کنانی پیش آن بی زمان
فروماندم از کشف این ماجرا	که حی جادی پرستند چرا
. . . .	. . . .

ضبطی سایه‌سنده هندستانده نشر اسلام خصوصی پك زیاده سهولت کسب ایتمشدی. عالم اسلامه هندستان کبی بویوك برقطعه الحاق ایتمك شرفی (سووك تکین) زاده‌نك نامنی تاریخك الك شانلی صحیفه‌لرینه قید ایتدیرمشدر .

محمود سووکتکین هندستانده بویوك برانقلاب اجتماعی اساسلرینی احضار ایلمشدر. هندلیلر ، قوجه‌سی ئولن قادینلری زوجلرینك نعشلریله برابر دیری دیری یاقیور، ئولولری مقدس عد ایتدکلری غانژ نهرینه آتیورلردی. برنجی عادت منفور بروحشت ایدی. ایکنجی عنعنه‌ده امراض ساریه‌نك انتشاری ایچون باشلیجه برسبب تشکیل ایدییوردی. محمود سووکتکین ، بو عادتلرك هرایکیسنی‌ده شدتله منع ایلدی .

هندستاندن ضبط ایدیلن قیمتدار آثار ومجوهرات ، غزنه‌ده تأسیس اولنان موزه‌ده تشهیر ایدیلدی [۱] .

سووکتکین تورکلری شرقده دین احمدینك نشریله مشغول ایکن، غربك خرستیانلق عالمنده‌ده اسلامیتی اورتادن قالدیرمق ایچون عمومی وعظیم برحاضرلق کورولیوردی .

برمدت صوکره غربدن شرقه آقه‌جق اولان بوسیلابه‌یی طوردیرمق ، اسلامیتی قالدیرمغه چالیشانلرله چارپشمق وظیفه‌سی‌ده سلچوق بکلك باشبوغلغی آلتنده‌کی اوغوز تورکلرینه مقدر ایدی .

[۱] مورخ (جنابی) غزنه‌ده جمع ایدیلن ثروت عظیمه‌دن بحث ایدرکن دیورکه : (بوخزینه‌لر آره‌سنده هربری برملیون دوله آلتونی قیمتده بش تاج ، آلتون وکوموش اون یدی تخت، احجار ثمینه ایله مزین بیك اوچ یوز پارچه آلتون مزینات ، آلتون وکوموشدن بیك اوچیوز پارچه سلاح وآت طاقمی بولنیوردی.) ،

عباسیلرك هارون رشید ومعتصم کبی بویوك خلیفه‌لری ، بیزانسی دەویرمك ، اندلس اسلاملریله اتحاد ایدەرك خرستیانلق عالمنه قطعی برضربه ایندیرمك فرصتنی غائب ایتمش ، اندلس امویلری علیهنده (شارلمان) له تأسیس مناسبت ایتمك کبی منفور وفاحش خطالر ارتکابنه تنزل ایتمشلردی .

تورکلر، اسلامی قورتارمق ایچون ، بویوك خلیفه‌لرك اسلام علیهنه ارتکاب ایتمش اولدقلری بوتون بو خطالرك جزاسنی چکمکه نامزد بولنیورلردی. (سلجوق بن یقاق) ك حفیدی (بیغوطوغرول) بك بو خطابی تعمیر ایتمك ایچون ایلك خطوه‌یی آتدی .

مورخ (ابن الاثیر)ك مدبر، متین ، سخی ، محب علم ، وفضیلت کبی یوکسك وصفلرینی تکراردن درین برذوق طویدیغی (طوغرول) بك ، آلایشدن نه‌قدر متنفر ایسه اسلامیتك اعلاسنه چالیشمغه‌ده اودرجه مفتون ایدی. ضبط ایتدیکی بلده‌لرده پرستیدهٔ وجدانی اولان دین وعرفانه برر نشانهٔ حرمت اولمق اوزره برجامعله برمکتب یاپدیرمغی عادت ایدینمشدی. طوغرول بکك : « کندیمه برأو یاپدیردیغم زمان یاننه برده مسجد ومکتب بنا ایتمزسه‌م حیا ایده‌رم! » سوزی تورك روحنك حقیقی برافاده‌سی ایدی. ایمان وعرفان ، تورکك ایکی جناح اعتلاسی اولدیغی دورلر، تورك تاریخنك اك پارلاق خارقه‌لرینه مشهور اولمشدی .

تورك روحی، اعتلا ایتمك وداعما یوکسلك قالمق ایچون ایکی عمده‌یه استناد ایدیله‌بیله‌جکنی سزمشدی: عرفان، آخلاق ! . برهیئت اجتماعیه آنجق بو ایکی جناح ایله یوکسله‌بیلیردی . ایمان ، قدسی هیجانلرك منبعی، اخلاقی دستورلرك مبدئی ، صلابتلی عزم و اراده‌نك مسندی

بولندیغی ، عرفانسز بر هیئت اجتماعیه نك ده یاشایه بیلمك حق وقدرتنی حائز اوله میه جغی تورك باشبوغلرینجه پك كوزل تقدیر ایدیلمشدی .
طوغرول بكك سوزی ، بو یوكسك حقیقتك رمزی ایدی .

خلیفه (قائم بالله) طرفندن طوغرول بكك شرق و غربده اسلامك مدافع وحامیسی اولدیغی اعلان ایدیلدیكی كون ، بو جسور ووظیفه شناس تورك قهرمانی ، اسلامیتی تهدید ایدن بیزانس اردولرینی تارومار ایتمك پیلانلرینی حاضرلایوردی ! . .

طوغرول بكك اك بویوك دوشونجه سی ، نفوذ اسلامی توسیع ایتمك ، سقوط ایدن رایت محمدی یی یوكسلته بیلمك غایه سنه معطوف ایدی . شرقی روما ایمپراطورلری خلافت اسلامیه نك كیتدكجه آرتان عجز وضعفندن شمارقجه شمارمشلر مسلمانلری ومسلمانلغی اورتادن قالدیرمق هوسنه قاپیلمشلردی . وقتیله حوزهٔ اسلامیه داخل اولان بر چوق بویوك شهرلری ضبطه موفق اولملری غرورلرینی بوسبوتون آرتیرمش ، اسیر دوشن معصوم اسلاملری قهارانه بوغازلامق رومالر ایچون قدسی بر عبادت حالنه كلمشدی .

سلجوقی توركلرینك مقدرات اسلامیه یی درعهده ایتدكلری تاریخده بیزانسلیلر آناطولیده جنوباً آنطاكیه یه ، شرقاً كردستانه قدر امتداد ایدن ساحه یی كاملاً استیلا ایتمشلردی .

طوغرول بك ، قدرشناس خلیفه طرفندن دوش شهامتنه كیدیریلان یدی خلعتله نه قدر آغیر بر وظیفه درعهده ایتدیكنی پك كوزل تقدیر ایتمشدی . اولا فریضهٔ حجی ایفا ایتدی (۴۴۷ ﻫ) . صوكرا پارلاق وشانلی وظیفه سنه باشلادی . او عصرده مسلمانلق دنیاسی خریدهٔ تیانلق عالمی طرفندن شدتله تهدید ایدیلمكده اولدیغی كبی قرآن دینیده ایران

دیننك خرافه‌دار نفوذی قارشوسنده پریشان ومحکوم بر حاله کلمشدی .
عراق و فارس طرفلرنده ملیت پرورلر طرفندن تأسیس ایدیلن
« آل بویه » دولتی، آسیای اسلامی‌ده اسطوره‌لرله ممزوج ایرانی دیننك
نشرینه چالیشیوردی .
باطنیه فرقه‌سنك آفریقا قولنه منسوب بر شیخك دیار مغربده
قوردیغی قاطمیه دولتی‌ده آفریقاده خرافه‌دار برمذهب تعمیمنه غیرت
ایدییوردی [١] .
ایشته بویله بر زمانده ایدی‌که تورکلر طوغرول بك باشبوغلغی
آلتنده مدافعهٔ قرآن ایچون اورتایه آتیلمشلردی . بیزانسك باربار
مخلوقلری طرفندن مجاوربلده‌لرده‌کی اسلاملره روا کوریلن وحشتلر
طوغرول بکك حسیات دینیه و انسانیه‌سنی تهییج ایدییوردی. آرتق
فضله صبر و تحمل کوسترمه‌مدی. هجرتك (٤٥٢) نجی سنه‌سنده
شوکت اسلامیه‌نك اعاده‌سی ایچون قلیجه صاریلدی . بیزانس
ایمپراطورینی وقتیله امرای اسلامیه‌دن (مسلمه بن عبدالملك) طرفندن
انشا اولنان غلطه‌ده‌کی عرب جامعنی تعمیر و کشاد ایتمکه مجبور
ایتدی . طوغرول بك روملره قارشی مظفریت کامله‌یه مظهر
اولمشدی. فقط عمری ، موفقیتنك ثمره‌سنی اقتطاف ایتمکه مساعد
اولمدی . سلجوق تورکلرینك اڭ بویوك، اڭ جسور و اڭ عادل بر
باشبوغی اولان (آلب آرسلان) ی کندیسنه خلف براقه‌رق هجرتك
٤٥٥ نجی سنه‌سی رمضاننده حضور رحمانه کیتدی ! . .
آلب آرسلان خلقتك نادر یتشدیردیکی سیمالردن ، تاریخك

[١] خرافاتدن حقیقته عنوانلی کتابمزده باطنیه فرقه‌سیله غلاة شیعه
حقنده تفصیلات واردر .

اندر قید ایتدیکی دهالردندی. تورك عرقی ، آلب آرسلانلریله بحق افتخار ایده‌بیلیر. تاریخ اسلام ، هجرتك بشنجی عصرینه عائد اولان داستان مفاخرینی آلپ آرسلانه مدیوندر.

هجرتك (٤٢٠) نجی سنه‌سنده تولد ایدن آلپ آرسلان، سلجوق خاندانننك اك نجیب بر سیماسیدر. تورکلرك باشبوغلغنی درعهده ایتدیکی مسعود کوندن آز بر مدت صوکره چین خاقاننی ، بیزانس ایمپراطورینی و روس قرالنی بارگاه شهامتنه عرض احترامه مجبور براقشدی.

مورخ شهیر ابن‌اثیر مشار الیهدن بحث ایدرکن شو سطرلری یازییور: « آلپ آرسلان خیرخواه ، عدالت پرور ، تدبیر امور خصوصنده بصیرتکار ، عفتی نسبتنده دیندار بر ذات عالی تبار ایدی. کندی حقنده قناعتکارانی ایله مشهوردر. فقط ، فقرا و بیچارکانه قارشی رحیم بر قلبه ، سخی بر وجدانه مالکدی. شجاعت و قهرمانلغی ایسه داستان عالم اولمشدر !... » آلپ آرسلان صلحی سه‌وییور ، فقط حربدن ده‌ییلمیوردی. علوجناب وانسانیت پرورلکی دشمنلرینك بیله تحت اعترافنده‌در. سرکذشت حیاتی نجیب بر دماغك تجلیات عالیه‌سیله مالامالدر. تورانك ایچری طرفلرنده بولنان تورك عشیرتلرندن هنوز اسلامیتی قبول ایتمه‌مش اولانلری دائرۀ اسلامه ادخال صورتیله تورك برلکنك تأمیننه چالیشماسی ملیت پرورلکنك، دیننه اولان صداقت و مربوطیتنك باهر بر دلیلی‌در.

آلپ آرسلان ، عالم اسلامك شمالدن خرستیان اولان کورجستان قرالی ، غربدن‌ده بیزانس ایمپراطوری طرفندن تهدید ایدیلدیکنی کوردیکی جهتله ، بو ایکی جهتدن کله‌جك هجوملری طوردیرمق لزومنی

حس ایتمشدی . بر مدت اول اسـلامه ادخال ایتدیکی عرق و دین قارداشلرینه مراجعتله معظم بر اوردو تشکیل و کورجستان اوزرینه یورودی . کورجستان ایمپراطوری یاردیم میلیون خرستیانله تورکلری قارشولادی . وضعیت پك تهلکه‌لی ایدی . کوچوك بر انهزام تورکلرله برابر اسلامیتی‌ده سیلوب سوپوره‌بیلیردی . چونکه عالم اسلامده؛ آلپ آرسلاندن صوکره؛ اسلامیتی مدافعه ایده‌بیله‌جك هیچ کیمسه یوقدی . وخامت احوالی جداً تقدیر ایدن آلپ آرسلان اردوسنی جمع ایده‌رك مؤثر ومهیج بر نطق ایراد ایتدی [۱] . حکمدارلری قدر جسور و فداکار اولان تورکلر جانسپارانه هجوم ایتدیلر . نتیجه‌ده آلپ آرسلان غلبه ایتمش اسلام عالمی شمالدن کله‌جك سیلابهٔ بلادن قورتیلمشدی .

---

[۱] عسکرلر !

سزك کبی شجیع بر عسکرك حکمداری بولندیغمدن طولایی مفتخرم. ابتدای جلوسمده آفاق مملکتی قاپلایان اختلال بلوطلرینی پارقهٔ تیغ بسالتکزله رفع ایده‌رك وطنی محافظه ایتدیکز. بوکونکی کونده عالم اسلامیت قارشیمزده‌کی دشمنه حسام جهادکزی کوسترمکزی بکلیور . او حالده هم بحق وطنی محافظه ، همده اعلای لوای کلمة الله ایتمك کبی ایکی مقدس خدمتی ایفا ایلمش اوله‌جقسکز . دشمنمز چوقلق ایسه‌ده ایلك هجوم غضنفرانه‌کزه بیله طیانامیه‌جغنی بیلیرم . زیرا اونلر وطنلرینی دکل حیاتلرینی قورتارمقدن باشقه برشی دوشونمه‌ین بر طاقم قورقاق آدملردر. سزایسه حیاتك مستعار اولوب شرفك جهاد اوغورنده جان ویرمك شرفندن عبارت اولدیغنی بیلن آرسلانلرسکز . ایشته قوماندانکز بوندن صوکره‌کی خطوه‌سنی میدان غزایه آتیور . شو قیلیجی طوتمقده اولان آلمده قوت قالمینجه‌یه قدر اوغراشه‌جغم، دینی ، وطننی ، قوماندانی سه‌وه‌ن آرقدن کلسین !

[مشاهیر اسلام]

آلپ آرسلانك بو مظفریتی ، عائلهٔ اسلام آره‌سنه جسور ، صلابتلی ، صداقتکار بر عنصر داها ادخال ایلدی . تورکلرك غیرتیله کورجیلر قسماً مسلمان اولمشلردی .

تورك قهرمانی بو عائله‌یی بر طرف ایتدکدن صوکره بیزانس تهلکه‌سنك اوکنی آلمق ، مسلمانلری ومسلمانلغی قورتارمق فکریله سیواس وقیصری اوزرینه یوریدی . بو شهرلری استیلا ایتدی .

آلپ ارسلان آذربایجانده بولندیغی برصره‌ده ایدی‌که بیزانس قرالی (دیوژه‌ن رومانوس) ایله قرالیچه (اودوکیا) ، معهود اسپانیا قرالی قتولیك (فردیناند) ایله قرالیچه‌سی (ایزا بللا) یه بردرس وحشت ویرمك ، بر نمونهٔ خونین حاضرلامق اوزره ایکیوز بیك کشیلك براردو ایله بلاد اسلامیه‌یه تجاوز ایتمشلردی . بالذات بیزانس ایمپراطورینك تحت اداره‌سنده اولان بوجسیم اردو ، آنادولی وعراقی بیزانسه الحاق ایتمك ، بغدادی استیلا ایده‌رك خلافت اسلامیه‌یی اورتادن قالدیرمق ، جامعلره صلیب آصمق ، کبی برفکر ایله یوریبورلردی !..

فقط بیزانس ایمپراطوری قارشوسنه چیقه‌جق آلپ آرسلانی حسابه قاتمه‌مشدی. اسلامیتك نه‌وخیم برتهلکه‌یه معروض قالدیغنی کورن آلپ آرسلان ، بیزانسلیلرك اوجسیم اردوسنه نسبتله برآووج دینیله‌بیلن تورك قهرمانلرینه کووه‌نه‌رك میدان حاسته آتیلدی : ایمپراطورك ایکی یوز بیك عسکرینه مقابل آلپ ارسلان قرق بیك کشی ایله مقابله‌یه چیقمشدی .

ایکی اردو (ملاز کرد)ده تلاقی ایتدیلر. ایمپراطور رومانوسك طلیعه قوماندانلغنده روس قرالی بولنیوردی. آلپ آرسلان ایلك

حمله‌ده طلیعه‌یی پریشان وروس قرالنی اسیر ایتدی. متعاقباً بیهوده قان دوکولمه‌سی ایچون - غالب کلدیکی حالده - ایمپراطوره صلح تکلیفنده بولندی.

فقط نجیب آلپ آرسلانك خصمی، فطرتاً، عائلةً سفیل برآدم ایدی. هر نصلسه ایمپراطوریچه کندیسنی سومش، ایمپراطورلغه قدر چیقارمشدی. طالعنك بوجلوه‌سی، عرقنك ایجابات روحیه‌سندن اولان کبر ونخوتنی آرتیرمش، بالاپروازلغنی افراطه واردیرمش، کندیسنی پایتقاریالق جنتنه قابدیرمش ایدی. آلپ آرسلانك قان دوکمه‌مك یولنده‌کی انسانی تکلیفنی عنف وغرورایله رد ومصالحه‌یی تورکلرك پایتختی اولان (ری) ده عقد ایده‌جکنی بیان ایلدی. بو جواب (آلپ آرسلان) ی پك متأثر ایتمشدی. فقط، ائمهٔ حنفیه‌دن (محمد بن عبدالملك)، « بردینی مدافعه ایچون حرب ایدییورسك که الله اونی منصور قیله‌جغنی وعد بویورمشدر. بوتون عالم اسلامك دعاسی و قلبی سنك و عسکرکله برابردر. سن قان دوکمه‌مك ایستدك. قبول ایدیلمدی. ظفر بزمدر! » یولنده‌کی تسلیتکار افاده‌لرله آلپ آرسلانی تسکین ایتدی. او عصره یاقین برزمانده یاشایان برخرستیان مورخ شو سطرلری یازییور: « رومانوس آلپ آرسلانك صلح تکلیفنی رد ایدنجه، تورك باشبوغی آرقه‌سنه بیاض بر لباس کیه‌رك جامعه کیتدی. جمعه نمازینك اداسندن صوکره عسکرینه خطاباً، ایسته‌ین کری دونسون! بوراده حرکتکزه مانع اوله‌جق برسلطان یوقدر. بن‌ده سزك کبی برنفرم. الله، وطن یولنده ئولومه‌قوشبورم. شمدیدن بیاض کفنمی کیدم! دیه‌رك جامعدن چیقدی. آتنه بینه‌رك

دشمن اوزرینه یوریدی . قوماندانلریله عین روح و قناعتده اولان عسکرده کندیسنی تعقیب ایلدی [۱] . چیلغین وقانلی بر محاربه باشلادی. آلپ آرسلانك اوردوسی عدداً پك ضعیف فقط احوال روحیه اعتباریله پك قوتلی ایدی . باشبوغلرینك جلادتکار حرکتی قوۀ معنویه‌لرینی بوس بوتون آرتیرمشدی .

بو سایه‌ده ؛ تفوق عددی‌یه رغماً ؛ غلبه آلپ آرسلانه توجه ایتمشدی : مغرور ایمپراطور معیتنده‌کی امرا و قوماندانلر ایله برلکده تحت اسارته دوشدی . وقعه ، تورك و اسلام نجابتنك پاریلداریالق و خرستیان روحنه تفوقنی کوستره‌جك بر طرزده نتیجه‌لندی: آلپ آرسلان ، مغرور ایمپراطوری اکراملر ، التفاتلرایله استقبال ایتدی. حیاتنی باغشلادی ، کندیسنی مطیباً پایتخته اعزام ایلدی . تورکلرك قهرمانلغی هم آنادولی‌یی ، هم اسلامیتی قورتارمشدی . آلپ آرسلان آنادولی‌نك بر تورك و اسلام ایلی حالنه کلسنی تأمین ایتدکدن صوکره اداره‌سنی عمجه‌زاده‌سی (قوتلومش) ك اوغلی (سلیمان) تودیع ایلدی. سلیمان باباسنك دهای علمیسی [۲] نسبتنده مدبر ، عمجه‌زاده‌سی آلپ آرسلانك شهامتنی آکدیره‌جق درجه‌ده شجیع بر تورك امیری ایدی . مرمره و بحر سفیده قدر امتداد ایتدیردیکی مملکتنی عدالت و شفقتله اداره ایتمش ، خرستیانلق سیلابه‌سنه قارشی حیرت انکلیز بر قهرمانلقله اسلامیتك مدافعه‌سنه چالیشمشدر . آلپ آرسلان بر طرفدن خارجی دشمنلری

[۱] ابوالفرج غریغوریس . تاریخ مختصر الدول . ص ، ۳۲۲

[۲] سلجوقك طورونی و سلیمانك پدری اولان (قوتلومش) عالم ، فاضل ، بالخاصه علم هیئتده ماهر بر ذات ایدی .

امحا ایتدیکی کبی دیکر طرفدن‌ده باطنیلك ، خارجیلك کبی مذهبلرك انتشـار ایتمه‌لرینه غیرت ایله‌یوردی . آلب اسلانك اسلامیته اولان خدمات عالیه‌سنی درین برحس تقدیر ومنتله استخبار ایدن مکه‌شریفی (محمد بن هاشم) ، خطبه‌ده تورك قهرمانك اسمنی ذکرومظفریتنه دعا ایتمك‌صورتیله عالم‌اسلامك حسیات منتدارانه‌سنه ترجمان‌اولمشدی. آلب آرسلان هنوز قرق یاشنده ایکن خائن بر خنجرك هدف‌اهانتی اوله‌رق‌هجرتك ٤٦٥ نجی سنه‌سی ربیع‌الاخرینك اونجی‌کونی شهیداً ارتحال ایتمه‌مش اولسیدی اسلامیته داهاپك‌چوق‌خدمتلر ایفا ایده‌جکی شبهه‌سزدی . قبری خراسانده کائن مشهور (ری) شهرنده‌در [۱] .

آلب آرسـلانك وفاتی مسـلمانلق و تورکلك عالمنده پك درین بر بوشلق آچشدی . شایان شکراندرکه خلفی ملکشاه ، بو بوشلغی طولدیره‌جق قدر بویوك بر سیما ایدی . ملکشاه دوری بویوك تورك سلطنتنك الك شانلی بر عصریدر : شرقاً چینه ، غرباً بحر سـفیده ، شمالاً کورجستانه ، جنوباً یمنه‌قدر امتدادایدن تورك ایمپراطورلغنك هرطرفنده سعادت ورفاه حکم‌سوردییور ، علم‌وعرفان تجلی‌ایدییوردی.

بیزانس ایمپراطوری (نیکه فوروس) ملکشـاهی متبوع اعظم طانیه‌رق سنوی معین بر جزیه اعطاسنه مجبور قالمشدی . آنادولی‌ده ملکشاه‌نامنه اجرای حکومت ایدن (سلیمان) ، روملرك الینه‌کچمش اولان (انطاکیه) یی تکرار ضـبط ایده‌رك برج وبارولرینه اسـلام سـنجاغنی دیکزه موفق اولمشـدی . آماسیه‌یی مرکز اتخـاذ ایدن

---

[۱] مورخ هامه‌رك روایتنه نظراً آلب آرسلانك مزارینه شـو کتابه حك ایدیلمش ایمش : (آلب‌آرسلانك عظمت آسمان‌پیماسنی کورمش‌اولانلر ! باقکز ! او ، شمدی طوپراق آلتنده‌در !) .

(دانشمندیه) تورکلرندن (غازی احمد خان) ایسه شمدیکی سیواس، خربوت ، ارضروم ، طربزون ، آنقره ، قسطمونی ولایتلرینك حاوی اولدیغی قطعه‌یی ضبط ایده‌رك دین اسلامی اورالرده تأیید ایلمشدی . احمد خان ، اوتوز سنه آنادولی‌ده جهادایله اوغراشمش، آنادولینك اهالیٔ قدیمه‌سندن اولان و نسطوری مذهبنده بولنان (بجنك تورك) لرینه دین‌اسلامی قبول ایتدیرمکه موفق اولمشدی .

ملکشاهك هنوز کنج دنیله‌جك بر سنده ارتحالی (مشارالیه اوتوز دوقوز یاشنده وفات ایتمشدر) بویوك تورك دولتی تشتت و انحلاله اوغراتدیغی کبی ، آز بر مدت صوکره شرقی صارصه‌جق مدهش صدمه‌لره قارشی مسلمانلغی‌ده استنادسز براقشدی .

اهل صليب قارشوسنده تورکلر

ملكشاهك وفاتندن دورت سنه صوكره ايدی كه غربدن چيقان بر وحشت فورتنه‌سی ، بی امان برتعصب قاصيرغه‌سی قوپمش، بوتون دهشتيله شرق اوزرينه آقشـدی . اهل صليب باربارلقلرندن بحث ايتمك ايستيورز [١] :

آسـيايی وحشت قانلرينه بوغمق اوزره خرسـتيانلق عالمنك هر طرفندن هجوم ايدن باربارلره قارشی شرق عالمنده اسـلاميتی مدافعه ، مسلمانلری حمايه ايده‌جك بويوك برقوت مفقود ايدی . بويوك تورك دولتی انقسامه اوغرامش ، بغداد خلافتی بوس بوتون سونمش، مصر بر هرج و مرج ايچنده چالقانمقده بولنمش ايدی . مع مافيه متشتت بر حالده بولنان تورکلر بوسيلابه‌يه قارشی قويمق جسارتنی كوستردیلر . اسلاميتك بقا و تعاليسـنه چاليشمق عزميله داها معتصم دورنده ميدان حماسته آتيلان توران قهرمانلری تهلكه‌دن تهلكه‌يه قوشمشلردی. بو دفعه خاندان برنسـلرينك حرصلری و پوست عوغالری يوزندن وحدت و سطوتلرينی غائب ايتمش اولمقله برابر ، خرستيان استيلاسنه قارشی

---

[١] خرسـتيانلق دنياسنك اسـلاملق عالمنه آچديغی او مديد محاربه‌لره اشتراك ايدن آوروپاليلر باشلرينه قيرمزی خاچ طاقدقلرندن كنديلرينه (اهل صليب Croisades) نامی ويريلمشدر .

ینه قسم قسم میدان شهامته آتیلمقدن چکینمه‌مشلردی . تورکلر ، اسلامك مدافعه وتأمین بقاسی ایچون آتشه ، صویه ، فلاکته آتیله‌رق کندیلرینی محوایتمش فقط اسلامیتی قورتارمشلردی . بودفعه‌ده اویله یاپه‌جقلردی . تاریخك بوتون بو مدهش ماجرالرینك تدقیقی کوستریبورکه تورکلرك مدافعه ونشر دین خصوصنده‌کی فداکارلقلری اقوام اسلامیه‌نك جمله‌سنه فائقدر . بوفائقیت سببیله‌درکه تورکلر بحق اسلامیتی بنمسه‌مش، اونی بردین ملی صورتنده تلقی ایتمشلردر. اهل‌صلیب هجوملرینه قارشی تورکلرك پولاد سینه‌لری تقابل ایتمه‌مش اولسیدی، بوکون آسیای اسلامینك سیاسی بوس‌بوتون باشقه بررنك عرض ایده‌جکدی !.. تاریخك شانلی صحیفه‌لری تورکلرك بوخدمتنی ابدیاً تبجیل ایده‌جکدر !

میلادك (۱۰۹۵) نجی سنه‌سی تشرین ثانیسنده (قله‌رمون)ده پاپا ایکنجی (اوربه‌ن Urbain)ك تحت ریاستنده انعقادایدن برمجلس، خونین برماجرا اساسلرینی حاضرلامش، شرقله غربی، اسلام‌دنیاسیله خرستیانلق عالمنی چارپشدیرمق کبی مدهش بردرامك باشلامسنه‌قرار ویرمش، اراضیٔ مقدسه‌یی (قدس) غصب ایتمش اولان دینسزلرك (مسلمانلرك) علیهنه عمومی برجهاد ترتیباتی احضار وبوتون خرستیانلری بوجهاد مقدسه دعوت ایلمشدی. دینسزلر علیهنه حرب مقدسه اشتراك ایده‌جکلرك دوغریجه جنته کیده‌جکلری کوکده‌کی عیسی‌نك یره‌کی لایخطی وکیلی طرفندن اعلان اولنمشدی .

(پیه‌رلرمیت Pierre L'ermite) نامنده سرسری ومتعصب

برپاپاس، پاپانك بووعدینی بوتون آوروپایه نشر ایتمك ایچون مرکب سوار اوله‌رق کوی کوی طولاشمغه باشلادی. پیه‌رلرمیت کنجلکنده عسکرلکه کیرمش، سفالت اخلاقیه‌سی ایجاباتی اوله‌رق یوزقیزارتیجی سرکذشتلر کچیرمش، بالآخره عسکرلکی براقه‌رق فحشیات عالمنه آتیلمش برسرسری ایدی. برمدت صوکره، اوعصرك بوتون اخلاقسز سرسریلری کبی، اوده رهبان صنفنه انتساب ایده‌رك کیزلی وکیزلی کناهلرینی اسلام قانیله ییقامق سوداسنه دوشمشدی. پیه‌رلرمیت، هریرده بر (حواری) کبی استقبال ایدیلیوردی.

جهالت وتعصبله سرمست اولان خرستیانلق عالمی؛ بر یوزنده تك بردینسز (مسلمان) براقمامق عزمیله؛ قودورمش برسیلابه کبی اسلام دنیاسی اوزرینه ییقیلمغه باشلامشدی. (الله بویله ایستیور!..) غلغله‌سیله آوروپانك کوبکندن قوپان بوانسان کتله‌سی ایچنده، ثروت ارثیه‌دن محروم کنجلر، سفاهت عاملرنده فلس احمره محتاج قالمش سینیورلر، مسلمان مالنی یغمااتمك حرصیله تیتره‌ین چاپولجیلر، ارض مقدسی دینسزلردن قورتاره‌جقلرك طوغریجه جنته کیده‌جکنه ایمان ایدن قادین، ارکك، چوجوق کبی آلای آلای متعصبلر، خلاصه، مسلمان قانی ایچمك جنتده طوتولمش چشید چشید مخلوقلر، قانه بویامق حرصیله قودورمش سفیل جانیلر بولنیورلردی.

(کوستاو لوبون)ك دیدیکی کبی: «بارباد برعالم، حاطرهٔ تجیلی صحایف تاریخه شرف بخش اولان یوکسك برمدنیتی تخریبه قوشیوردی [۱]». بعضی کویلر بوس بوتون بوشالمشدی. زواللی کویلیلر ارض مقدسدن طوغریجه جنته کیده‌جکلرینه ایمان

(1) Gustave le Bon, La civilisation des Arabes.

ایدییورلردی. یولده بیکلرجه معجزه‌لر کورولیور، هر خطوه‌ده هاتف صدالری طویولیوردی !..

ایلك قافله‌نك باشنده پیه‌رلرمیت ایله شوالیه (زوکورت غوتیه) Gauthier sans avoir بولنیوردی. سیلابهٔ تعصب بلغارستانه قدر بلا حادثه آقه‌بیلدی. فقط بلغارلر کچدکلری یرلری قورونان بوسیلابه‌یه یول ویرمك ایسته‌مدیلر. عیسی‌نك صادق ودیندار قوللری(!) دین قارداشلری اولان بلغارلره‌ده هجوم ایتمکدن چکینمه‌دیلر: شهرلری یغما، عاجزلر قتل ایتدیلر. بلغارستانی آل قانلره بویادیلر ونهایت بو سیلابهٔ بلا بوغاز ایچلرینه قدر طاباندی. استانبول ایمپراطوری (آلکسیس غومنن) پایتختی قورتارمق ایچون بونلری کمیلرله آناطولی‌یه کچیردی.

مسلمانلغی بر یوزندن قالدیرمق حرصیله آسیایه آیاق باصان بویوز بیك کشیلك وحشت آلاینك ایلك هدف هجومی فلك‌زده آناطولی تورکلری اولدی. بحر سیاه ساحللرندن آقان صاییبون، دانشمند تورکلرینك معمور بلده‌لرینی یاقوب ییقمق صورتیله (اماسیه)یه قدر کلشلردی. احمد خانك اوغلی وخلفی (اسماعیل خان) ایله قیمتدار قوماندانی (ایلتکین) غازینك خداپسند حماستلری بوایلك قافله‌یی طوردیره‌بیلمشدی. بواثناده ایدی که تورکلرك (ژان‌دارق) ی اولان (غازیه عایشه) دینی، وطنی، استقلالی قورتارمق عشقیله اوردونك باشنه کچمش، الك مشهور قوماندانلری حیرتده براقه‌جق شجاعت ومهارتیله بوایلك سوری‌یی رجعته مجبور ایتمش، پك حقلی اوله‌رق (غازیه) عنوانی آلمشدی !...

(کملیك) ه چیقان اهل صلیب ایسه سلجوق تورکلریله

قارشولاشمشدی. (ازنیق) کولی ایله (بازار کوی) ی آره‌سنده وقوعبولان محاربه‌ده تورکلر، اهل صلیب پیشدارلرینی بوزمشلردی. فقط آرقه‌دن پك قوتلی سوریلر کلیوردی. پاپاسلرك تلقیناتیله مالکانه‌لرینی، اموال واشیالرینی صاته‌رق شوالیه‌لری تجهیز ایدن دوقه‌لر، قونتلر، بارونلر مدهش برکین وانتقامله مسلمان کسه‌رك جنته کیتمك ایچون آناطولی طوپراقلرینه آیاق باصمشلردی [۱]. (پارس - لوره‌ن) دوقه‌سی (غودفرووا)، آناطولی‌یی آل قانلره بویامق اوزره یدی یوز بیك کشیلك براوردو ایله (پیه‌رله‌میت) ی تعقیب ایدییوردی. بو کروه، (۴۹۱) سنه‌سی بهارنده (قاضی کوی) نده اجتماع ایده‌رك غربده‌کی سلجوق تورکلرینك مرکز حکومتلری اولان (ازنیق) اوزرینه یوریمکه قرار ویردیلر. استانبول ایمپراطورینك عسکرلری‌ده بونلره التحاق ایتمشلردی. یدی یوزبیك بارباره قارشوسنده یوزبیك تورك مجاهدی ایکی کون قهرمانانه میدان محاربه‌سی ویردیلر. صوکره بالضروره (ازنیق) قلعه‌سنه چکلدیلر. اهل صلیب بر طرفدن قلعه‌یی محاصره ایتمش، دیکر طرفدن‌ده جوارده‌کی کویلره یاییله‌رق تصادف

---

[۱] پاپاسلر، جاهل ومتعصب زادکانی حرب مقدسه تشویق ایدرکن بونلرك مالکانه‌لرینه قونمق کبی خفی بر أملده تعقیب ایدییورلردی. قونتلر، بارونلر، دوقه‌لر، جنتی قازانمق ایچونماللرینی، پاره‌لرینی، مالکانه‌لرینی أللرندن چیقاره‌رق فلس احمره محتاج قالیورلردی. اونلری بو فدا کارلغه تشویق ایدن فئاتی پاپاسلر ایسه مالکانه‌لری برر برر صاتون آله‌رق ثروت وسامان صاحبی اولیورلردی. اهل صلیب سفرلری مناسبتیله‌درکه آوروپاده املاك و اراضینك قسم کلیسی، رؤسای روحانیه‌نك یوز قیزارتان سفاهتلرینه صرف ایدیلمك اوزره، کلیسالره کچمشدر.

ایتدکلری ارککلری ، قادینلری، چوجوقلری ، اختیارلری قیلیجدن کچیرمکه باشلامشلردی. صلیبیون، کسدکلری معصوم باشلری آتلرینك بویونلرینـه آصه‌رق محاصره ساحه‌سنه قوشیور ، بو بدبخت باشلری قلعه ایچنه آتمق صورتیله محصورلره آوروپا خونخوارلغنك نمونه‌لرینی کوستریورلردی .

بو تاریخده استانبول ایمپراطوری اولان (آلکسیس غومنن)ك قیزی (آن غومنن) پدرینك تاریخ حیاتنـه دائر یازدیغی اثرده خریستیان آورووپانك حرب مقدس (۱) مجاهدلرینی شو فقره ایله تصویر ایدییور :

«حرب مقدس مجاهدلری، تصادف ایتدکلری تورك چوجقلرینی بوغازلایور ، پارچالایور ، أتلرینی کباب ایده‌رك ییورلری !...» مسلمانلری باربارلقله اتهام ایدن آوروپالیلری کندی دینلرندن اولان وحرکتلرینه فعلاً اشتراك ایدن بر ایمپراطورك قیزی ، بویله تصویر ایتمشدی !..

ازنیق محصورلرینك فوق‌البشر قهرمانلغی ، دشمنك کثرتی ، ارزاقك ندرتی ، امدادك فقدانی یوزندن هیچ بر ثمره حاصل ایتمیوردی . اهل صلیب تاریخنی یازان (میشو) ازنیق‌ده محصور قالان تورکلرك قهرمانلغنی کوسترن شو فقره‌یی قید ایدییور :

« محصورین آره‌سنده اوزون بویلی ، فوق‌العاده قوتلی بر مسلمان حیرت‌بخش بر خارقه جسارت کوسترمشدر . جسور تورك، اهل صلیب افرادینی بر بری آرقه‌سندن قلیجدن کچیرییوردی . وجودی اوقلرله دلیك دشیك اولدیغی حالده او ینه متصل قهرمانلق کوستریوردی، الك نهایت هیچ بر شیدن قورقدیغنی کوسترمك اوزره قالقانی آتەرق کوکسنی

آچیق برصورتده قلعه‌نك دیبنده‌کی اهل صلیب اوزرینه غایت بیوك طاش‌پارچه‌لری فیرلاتیوردی. صلیبیون هیچ‌برشیئه مقتدراوله‌میه‌رق بو شجیع آدمك ضربه‌لری آلتنده خاکه یووارلانیورلردی !... »
امدادسزلق محصورینی شهری بیزانس ایمپراطورینه تسلیم ایتمکه مجبور براقدی. وحشت‌اوردوسندن برقسم (سیمیون) قوماندا‌سنده کذرکاهنه انواع مظالم وتخریبات ایقاع ایده ایده (آنقره) اوزرینه یورویه‌رك شهری ضبط ایتدی . آماسیه‌ده اقامت ایدن دانشمند حکمداری (اسماعیل‌خان) قیصری والیسی (کومشتکین) ، آنقره والیسی (فتح خان) کبی قوتلی مجاهدلریله برلکده (سیمیون) اوزرینه هجوم‌ایده‌رك (چوروم) جوارنده قهاربرمظفریت‌قازانیلدی. اهل صلیب اوردوسنك بیوك قسمی ایسه (آنطاکیه) اوزرینه یورومشدی . بوقوته قارشو طورمق وظیفه‌سی‌ده‌قونیه حکمداری (قیلیج آرسلان) ه توجه‌ایدیوردی. اثنای راهده تورکلر قتل عام ایدیلیور ، قصبه‌لر نهب وغارت اولینیوردی . چوجوق، قادین هیچ بر فرد قتل عامدن قورتیله‌میوردی .

قیلیج آرسلان بوسیلابه‌یی (اسکیشهر) جوارنده قارشولادی . ایلك حمله‌ده غالب کلدی. فقط ، تولدیریلنلرك یرینی بیتمز، توکنمز سوریلر طولدیریوردی. بوکثرت تورکلری بی‌تاب براقدی. قیلیج آرسلان کیجه میدان حربی‌ترك و آرقه‌ده‌کی آکینلری یاقه‌رق رجعت ایتمکه مجبور اولدی !...

اهل‌صلیب‌بارباراری میدانی‌بوش بولنجه، جرادبلاکبی آناطولی‌یه طاغیلدیلر . اسکیشهر حوالیسنده بوغازلادقلری معصوم تورکلرك عددی یکرمی اوچ بیکی متجاوز ایدی . برقسمی قرەمان طاغلرینی

آشه‌رق (چوقور اووا) یه ایندیلر . برقسمی‌ده (کورون) طاغلرینی
کچه‌رك (البستان) ه کیتدیلر . قسم کلی ایسه عینی روش وحشتکارانه
ایله (انطاکیه) اوکنه مواصلت و شهری محاصره ایلدی . انطاکیه
محافظلغنده آلپ آرسلانك حفیدی (باغیسیان) بولینیوردی . محاصره
دوقوز آی دوام ایتدی . قهرمان تورکلر ، صوك نفرلرینه قدر شهامتله
مدافعه‌یه قرار ویرمشلردی .

صلیبیون ، کچدکلری یرلرده‌کی بلده‌لری یاقوب ییقمش ، هرطرفی
خرابه‌زاره چویرمش اولدقلرندن ، محاصره‌نك امتدادی آره‌لرنده
شدتلی قحط ظهورینی انتاج ایتدی . وحشیلر ییه‌جك تورك ومسلمان
بوله‌مینجه ، بربرلرینی ییمکه باشلادیلر . رؤسادن (تانقره‌د Tancréde)له
(بودوین Bauduin) محاصره‌دن واز کچه‌رك یغما کرلك ایتمك اوزره
آناطولی ایچرینه یاییلدیلر . راست کلدکلری تورکلری بوغازلیور ،
تصادف ایتدکلری کویلری یاقیورلردی . آلتی آیلق چوجوقلر بیله
بو وحشتدن قورتیله‌میورلردی !...

ارض اوزرنده تك برمسلمان براقامق عزمیله آوروپادن قالقه‌رق
آسیا اوزرینه یوکله‌نن بو باربار کتله‌سی ، ایلك مرحله‌ده تورکلرله
قارشولاشمش ، منفورأملرینك تحققنه تورکلرطرفندن ممانعت ایدیلمش
اولدیغی ایچون او کوندن اعتباراً تورکلره قارشی انطفا ناپذیر برکین
وخصومت بسلمکه باشلامشلردی . الك چوق وحشتی تورکلره کوسترمش
اولملری بوندن نشأت ایدییوردی .

آنطاکیه‌دن حیرت انکیز برقهرمانلقله خروج ایده‌رك یدی‌یوز
بیك کشی‌یه هجوم ایتمك جسارتنی کوسترن تورکلر ، بیناب قالینجه‌یه
قدر چارپیشمشلردی . فقط نهایت تاب وتوانلری کسیلدی . صلیبیون ،

ایله کچیردکلرینی بربر بوغازلایه‌رق باشلرینی مزراقلراوزرنده تشهیر ایدییورلردی. بو وحشتلر یالکز دیریلره تطبیق ایدیلمکله قالمایوردی. اسلام مزارلقلری‌ده آلت اوست ایدیله‌رك طوپراقلرك سینهٔ صموتنه کومولن بیك بش‌یوز قوری‌قفاده مقبرلرندن چیقاریله‌رق آیاق آلتلرینه آتیلمشدی [۱]. قحط و غلا آرتدقجه حریفلرك کین و وحشتی‌ده اونسبتده تزاید ایدییوردی . بوتون بر قطعه‌یی یرندن اویناته‌رق دنیایی قان طوفانلرینه غرق ایدن سفیل پیه‌رلرمیت بیله آچلغه تحمل ایده‌میه‌رك قاچمق ایستدی . فقط یاقالانه‌رق (تانقره‌د) ك حضورینه کوتورولدی. تانقره‌د ، بووحشت مرتبنك قفاسنه برقاچ تفك دیبجکی ایندیرمکله اکتفا ایتدی !...

مورخ (میشو) دینداشلرینك وحشتنی کوسترن شوحادثه‌یی نقل ایتمکده‌در : « انطاکیه‌ده‌کی سلجوق امرینك بدبخت و معصوم اوغلی

---

[۱] غربك ، میلادك ۱۰۹٦ تاریخنده بوتون وحشتیله فوران ایدن بو منفور روحی عصرلرك تعاقبنه رغماً، حالا یاشامقده‌در. بالقان حربی اثناسنده بلغارقرالی (فردیناند) ك بیانامه‌سنك ، متارکه‌دن صوکره (ونیزه‌لوس)ك نطقلرینك (پیه‌رله‌رمیت) خطابه‌لری‌قدر صمیمی برتصویب ایله دیکله‌نیلمش اولمسی، اولجه روم ایلی‌ده ، متارکه اثناسنده‌ده آناطولی‌ده تورك مسلمانلره قارشی روا کوریلن وحشتلرك غرب عالمنده هیچ بر تأثیر حاصل ایتمه‌مسی بوروحك حالا عین‌زندکی‌ایله غربه حاکم اولدیغنی کوسترن اك قوتلی دلیللردر. اساساً (آلنبی) نك قدسه کیریشی‌ده انکلتره پارلمنتوسنده براهل صلیب ظفری کبی تبجیل ایدیلمدیمی ؟ بو اوزون عصرلرك کذارشیله ده‌کیشه‌ن برشی وارسه اوده (۱۰۹٦) ده اهل‌صلیب‌اوردولرینه قارشی‌اسلامی وبیت‌المقدسی عرب ، تورك و کورده متفقاً مدافعه ایتمش اولدقلری حالده (۱۹۱۵) ده‌کی اهل‌صلیب آل هاشمك (ابولهب) ی‌اولان (حسین) ایله خائن‌اوغوللرینی کندی یانده بولمش ، قدس شریفی انکلیز حاکمیتی آلتنه صوقان اوردو ، موفقیتنی تأمین ایدن اهانتکار مظاهرتی انکلیز آلتوننی اللهك‌قرآننه ترجیح ایدن برقسم عربلرده بولمشدر !.

اهل صلیب عسکرینك الینه دوشمشدی . طالعسز چوجوغی تویلری اوربرتن بر وحشتله جندره آلتنه صوقدیلر . بر آی دوام ایدن دور تعذیب ، هرکون باشقه بر اشکنجه‌ایله کذران ایدییوردی . معصوم چوجوق ، الك نهایت انطاکیه سورینك آلتنده اقرباسیله ، شهرده محصور اولان خلقك کوزلری اوکنده باربارانه بوغازلاندی !... »

تورکلر بوتون بویامیاملقلره قارشی شهامت و نجابتله مقابله ایدییورلردی . حالبوکه تورکلرك علوجناب و ثباتکارلغی باربارلری بوس بوتون چیلدیرتیوردی !... خائن وملعون برألك اهانتکار ترتیباتی اولمسیدی انطاکیه‌نك ضبط ایدیلمك احتمالی یوقدی . شهرداخلنده بولنان (روزبه) ویا (فیروز) اسمنده خائن برارمنی ، صلیبیون رؤساسیله مخابره ایده‌رك قرارلاشدیریلان ترتیبات موجبنجه کیجه وقتی سوردن برچوق ایپ مردیونلر صارقیتدی . صلیبیون بوسایه‌ده قلعه ایچنه کیره‌رك قوله‌لرده‌کی محافظلری قتل و قلعه قاپوسنی کشاد ایتدیلر : اورتالق محشرنمون بر منظره آلمشدی . ئولدیریلن تورکلرك قانلرندن سوقاقلرده سیلابه‌لر حاصل اولمش ، قادین ، ارکك لااقل اون بیك مسلمان بوغازلانمشدی !.. صلیبیونك عقورانه حرکتلرینی تصویر ایچون (وحشت) کلمه‌سی پك آز بر معنا افاده ایدر : محارب ، غیر محارب ، قادین ، چوجوق ، اختیار اوکارینه کلن هرکسی ئولدیریورو ، هر شیئی یغما وتخریب ایدییورلردی [۱] .

بوتون بو وحشتلر طیش قلعه‌ده اجرا ایدلمشدی . چونکه تورك قهرمانلرینك کزیده بر قسمی ایچ قلعه‌یه چکیله‌رك اوراده بر خط مدافعه تأمینه موفق اوله‌بیلمشلردی . قلعه‌نك سقوطندن اوچ کون

[۱] Gustave Le Bon

صوکره ایدی که ایران سلجوقیلرینك حکمداری (برکیارق) طرفندن تورك قهرمانی و موصل امیری (کربوغا) نك قومانداسی آلتنده سوق ایدیلن ایکی یوز بیك کشیلك براوردو انطاکیه‌اوکارینه مواصلت ایلدی . بو اوردوده ملکشاهك یکنی (تتش اوغلی دقاق) ، سنجار بکی (آرسلان طاش) و (آرتق اوغلی سقمان) کبی بویوك قوماندانلر بولینیوردی . اهل صلیب بو مهیب قوت قارشوسنده شاشیره‌رق ایچ قلعه‌یه هجوم ایتمك جسارتنی کوستره‌مدیلر . کربوغا ، صلیبیونك خارجله اولان مناسباتنی قطع وقلعه‌یی شدتله تحت محاصره‌یه آلدی . ایچ قلعه‌ده‌کی قهرمانلرده حیاتلرینی بهالی صاتمق ایچون الك بویوك فداکارلغی اختیاردن چکینمیورلردی . ایکی قوت آره‌سنده أزیلن صلیبیونی قحط وغلا داهامدهش برصورتده تضییق ایدییوردی .

مورخ (میل) وقعه‌یی تصویر ایدرکن شو فقره‌یی یازییور : « اهل صلیب اوردوسنده بو اثناده حیوانات لاشه‌سی علناً ینیلور ، انسان أتی‌ده کیزلیجه أکل اولنوردی !... » . اهل صلیب تاریخنی یازان مشهور (میشو) ده قحطك شدتنی شویله تصویر ایدییور : « قحط و غلا اوقدر شدتلی ایدی که آوروپالیلرك ، قالقانلرینك ، قوندوره‌لرینك کوسه‌له‌لرینی صیجاق صوده یموشاته‌رق ییدکلری کوریلیوردی . بونلرده بیتنجه سفالت پك مدهش بر حال کسب ایتدی . پرنسلر ، سینیورلربیله آجلقك شدت طاقتفرساسیله قاپی‌قاپی اکمك دیلنمکه باشلادیلر !... » آجلقدن بیتاب قالان صلیبیون مأیوسانه بر حربه کیریشدیلر . باپاسلر کرامتلر ، نقل ایدییور ، جناب حق طرفندن خرستیانلرك غلبه‌سی ایچون اعزه‌لر ، ملکلر کونده‌ریلدیکنی سویلیورلردی . بر طرفدن یأس دیکر طرفندن جهل و تعصبك

مولودی اولان امید کبی ایکی قوته استناد ایدن صلیبیون تورکلر اوزرینه هجوم ایتدیلر . محاربه پك خونین اولدی . قیلیج آرسلانك قهرمانلغی‌ده فائده ویرمدی . تورکلر یوز بیك کشی شهید ویره‌رك مغلوب اولمشلر ، اهل‌صلیب‌ده دورت‌یوز اللی‌بیك کشی‌غائب‌ایده‌رك غالب کلمشلردی !...

کربوغابه غلبه‌ایدن‌صلیبیون ایچ قلعه‌یی‌ده‌ضبطه‌موفق‌اولمشلردی. آرتق وحشت و خونخوارلق تصویر و تصورك فوقنه چیقمشدی . صلیبیون ، انطاکیه‌ده بر تورك قالمینجه‌یه‌قدر قتل‌عام ایتدکدن‌صوکره ینه تورکلرك اداره‌سنده بولنان (معرةالنعمان) اوزرینه یورودیلر . بوبدبخت شهرك ضبطنی متعاقب ارتکاب اولونان وحشتلری ، واقعه‌ده حاضربولنان حضرت عیسی‌نك وکیلی (!) (راهب روبر - Robert le moine) انسانی هیچ بر تأثر طویمقسزین عمیق بر حظ درونی ایله شویله تصویر ایدییور : « بزمکیلر (اهل صلیب) یاورولرینی آرایان آرسلانلر کبی سوقاقلره ، میدانلره ، طاملره قوشیور ، بولدوقلری چوجوقلری ، کنجلری ، بلی بوکولمش اختیارلری ، پارچه پارچه دوغرییورلردی. هیچ برفرده مرحمت کوستریلیوردی . او زمانده چوق تورك اولدیره‌بیلمك ایچون برچوقی انسانلر هپ بردن ابیه آصیلیورلردی . او ، نه حیرت بخش منظره ، نه عجیب معجزه ایدی‌که : بر آنده بیکلرجه انسانلر قتل اولندقلری حالده هیچ‌بری طرفندن ذره قدر مخالفت کوستریلمیوردی !... بزمکیلر (صلیبیون) بولدقلرینی یغما ایدییور ، مقتوللرك قارینلرینی ده‌شه‌رك بر چوق آلتونلر چیقاریورلردی . شهرك بوتون سوقاقلرنده سیل کبی قانلر آقیوردی . هرطرف انسان لاشه‌لریله طولمشدی . اولومه محکوم

بصیرتسز خلق آره‌سندن تك بر فرد بیله خرستیان دینی قبول ایتمه‌مشدی. اوته‌ده‌بری‌ده کیزله‌نن اشخاص بولنه‌رق سرایك آولوسنه جمع ایدیلدی. (بوهه‌موند Bohémond) ایچلرنده‌کی اختیارلر ارککلرله قادینلرك، ایشه یارامیه‌جق بر حالده خسته وضعیف اولانلرك قتلنی امر ایتدی. کنج ودینج اوغلانلرله دلبر قادینلر صاتیلمق اوزره انطاکیه‌یه کونده‌ریلدی. تورکلر حقنده تطبیق ایدیلن بوقتل عامه کانون اولك اون ایکنجی بازار کونی باشلانمشدی. فقط بر کونده‌ایش بتمدیکندن بزمکیلر (اهل صلیب) ایرتسی کونلرده قتل و افنایه دوام ایتدیلر!.. [۱]»

بر یوزیکزه طوقات اورانه دیکرینی‌ده چویریکز! امرینی‌ویرن عیسی نامنه ارتکاب اولنان وحشتلری، خلقه رحم و شفقت یوللری کوسترمکه مأمور اولان وکیل یسوع ایشته بویله تصویبکار بر لسانله تصویر ایتمکده‌در. بو سطرلری تیتره‌مه‌دن اوقویه‌بیلمك ایچون انسان روبر کبی بر پاپاس وجدانته مالك اولملیدر؟؟....

معرة‌النعمانده قتل ایدیلن مسلمانلرك یوز بیکی متجاوز اولدیغی خرستیان مورخلرندن مشهور (میل) ك تحت اعترافنده‌در. صلیبیون معرة‌النعماندن صوکره قدس اوزرینه یورودیلر. آوروپادن چیقدقلری وقت برملیونه قریب اولان بووحشت اردوسی قدس پیشکاهنه واصل اولدقلری زمان یکرمی بیك کشی‌یه اینمشدی!... قهرمان تورکلر؛ بوتون تشتتلره رغماً؛ محو اولمه‌یی کوزه آله‌رق بو سیلابه‌یه قارشو طورمش، برملیونی یکرمی بیکه ایندیرمشلردی. او اثناده تورکلرك باشنده بر آلب آرسلان ویا بر ملکشاه، بولنه‌رق وحدت اداره‌یی

[۱] کوستاو لوبونك (مدنیت عربیه تاریخی) عنوانلی کتابندن اجمالاً ایدیلمشدر.

تأمین ایتمش اولسیدی ، بو سیلابه‌یی طوردیره‌جقلری شبهه‌سزدی . تا سیل که قانلی ماجرالره مشهر اولان شوزمانده، داها ایکی سنه اول عینی روح و عینی وحشتله عینی مبارك طپراقلری معصوم تورك قانـنه بویامغه مأمور اولان صلیب اردوسنی بویوك قوماندانلرك صمدانی عزم ودهالری طوردیردی ونهایت قهر ایتدی. فقط، او هنگامده تورکلرك باشنده آلپ آرسلان روح و عزمنده برباشبوغ بولنمدیغی کبی اسلام و تورك عالمی ده مدهش بر آنارشی ایچنده یوزییوردی. عالم اسلامك بوحال پریشانیسی یوزندن صلیبیون ، اورتالغی قان دریاسنه یاتغین ساحه‌سنه چویره‌بیلمشلردی .

• قدس اولجه تورکلرك ألنده ایکن [۱] اهل صلیب اوردولرینك بیت مقدس سورلری اوکنه یاناشدقلری تاریخدن برمدت اول مصرده‌کی فاطمیلرك ادارەسنه کچمشدی . فقط ایچنده‌کی محافظلرك قسم کلیسی ینه تورکلردن متشکلدی . محافظلر ، شدتله مقابله‌ده بولنمشلرسه‌ده نهایت صلیبیون میلادك (۱۰۹۹) نجی سنه‌سی تموزینك اون بشنجی کونی شهری ضبط ایده‌بیلمش ، (الله ، بویله ایستیورا.) آوازه‌سیله قدس داخلنه کیرمشلردی .

قدس ، ایکنجی خلیفه حضرت عمر زماننده مسلمانلر طرفندن ضبط ایدیلمشدی . او وقت اسلاملرك خرستیانلره کوستردکلری لطفکارلقله بودفعه غالب خرستیانلرك مغلوب مسلمانلره روا کوردکلری مظالم وحشیانه مقایسه ایدیلیرسه ایکی دین منسوبلری آره‌سنده‌کی فرق بوتون وضوحیله نظرلره چارپار :

[۱] آلپ آرسلانك اوغلی وسوریه حکمداری (تتش) ، (اکسك اوغلی آرتق) نامنده بر قهرمانی قدس بکلکنه تعیین ایتمشدی . آرتق هجرتك ۴۷۹ ـ ۴۸۳ تاریخنه قدر قدس‌ده اجرای حکومت ایتمش وفاتنده قدس امارتی (سکمان) ایله (ایلغازی) یه براقشدی .

قدسی تسلیم آلمغه کلن حضرت عمر ، شهر خارجنده محصورینک کوندردکلری سفیره ملاقی اولدیغی زمان، خرستیانلرک سربستجه اجرای آیین ایده بیله جکلرینی ، کلیسالرینک محافظه اولنه جغنی ، کندیلرندن آنجق جزئی مقدارده بر ویرکی آلنه جغنی، هر کسک حیات و ناموسی تحت امنیتده اولدیغنی بیان بویورمش ، خرستیانلره امنیت بخش اولمق اوزره قدسه پطریق (صوفرونیوس) ایله برلکده کیرمشدی .

قدسه کیرن خلیفه مسجد اقصاده نماز قیلمق ایسته‌مش فقط معبده کیرمه‌یه‌رك ، مردیونلر اوزرنده ادای صلاة ایتمشدی .

اسلام خلیفه‌سی قدسی ضبط ایتدیکی زمان خرستیانلرک حقوق ومقدساتنه اك خفیف بر تجاوزه وسیله ویرمه‌مك ایچون بوکبی بلند مثاللر کوسترمشدی !..

حالبوکه خرستیانلرك قدسه دخولی بدبخت مسلمانلر ایچون اك مدهش فاجعه‌لر، اك خونین حادثه‌لر احضار ایتمشدی. صلیبیون طرفندن ارتکاب اولنان وحشتلرك صحتنه قناعت کتیریلمك ایچون مسلمان مورخلره ترجیحاً خرستیان مؤلفلرك بیاناتنی نقل ایدییورز :

قدسك اهل صلیب طرفندن ضبطی اثناسنده حاضر بولنان (ریمون دازیل RaYmond d' agile) حادثه‌یی شو صورتله تصویر ایدییور :

« بزمکیلر (صلیبیون) ، سورلری ، قلعه‌لری ضبط ایدنجه حیرت انکیز صفحه‌لر کورولمکه باشلادی . مسلمانلرك بعضلرینك باشلری کسیلیوردی . بو اك خفیف جزا ایدی . بعضیلری‌ده مزراقلانه‌رق یوکسك دیوارلردن طاشلر اوزرینه آتیلمغه اجبار ایدیلیوردی .

بعضیلری‌ده برچوق اشکنجه‌لره معروض براقیلدقدن صوکره دیری دیری آتشه آتیلیورلردی .

سوقاقلرده ، میدانلرده ، کسیلن باشلر ، قوپاریلمش قوللر ، پارچالانمش آیاقلر کوریلیوردی . هرطرف انسان نعشلریله طولمشدی . مع مافیه ، بوحال هنوز برشی دکلدی !... » .

مورخ (میل) ده شو سطرلری یازییور :

« مسلمانلر حقنده اصلا مرحمت کوستریلمه‌سی تقرر ایتمشدی . مسلمانلر ، عمومی میدانلرده بوغازلانیوردی . کنج قیزلر ، معصوم چوجوقلر ، یاورولی قادینلر هیچ برسورتله قتل وافنادن قورتیله - میورلردی . سوقاقلر ، قادین وچوجوق لاشه‌لریله طولمشدی !.. »

فاجعه‌نك تماشا کرانندن (دو پووی) جامع عمره التجا ایدن اون بیك مسلمانك قتل عامی فاجعه‌سنی بروجه‌آتی قید ایدییور :

« سلیمان زماننذن قالمه بو اسکی معبدك ایچی انسان قانیله او قدر طولمشدی‌که لاشه‌لر قان ایچنده یوزییور ، بر کوشه‌دن او بر کوشه‌یه کیدوب کلیورلردی . قان حوضه‌سی اوزرنده بر چوق کسیك قوللر ، قوپوق أللر کوریلیوردی . بونلر کندیلریله برابر قان ایچنده یوزن یابانجی نعشلره یاقلاشوب اوزانلاشیورلردی . بر حالده‌که کسیك قوللرك اوراده بولر ـ جسدلردن هانکسنه عائد اولدیغنی تعیین ایتمك ممکن اوله‌میوردی ! . . قتل عامی یاپان عسکرلر بیله انتشار ایدن کریه قان قوقوسنه تحمل ایده‌میورلردی ! . . »

فقط ، (کوستاو لوبون) لك‌ده اعتراف ایتدیکی وجهله :

« بوایلك قتل عام کافی کورولمه‌مشدی . اهل صلیب رؤساسی طرفندن عقد ایدیلن بر مجلسده ، قدس‌ده‌کی اسلام و یهودیلرك کاملاً قتل

ایدیلمسی تحت قراره آلندی . مقتولینك عددی آلتمش بیکی تجاوز ایدییوردی . قتل عام سکز کون دوام ایتدی . قادین، چوجوق ، اختیار هیچ بر فرد اولومدن قورتیله‌مامشدی ! . . »

قدس‌ده قتل عامه معروض قالان مسلمانلرك اکثریتنی تورکلر تشکیل ایدییوردی . تورکلر ، ذی‌حیات برر قلعه حالنده شهری قهرمانانه مدافعه ایده‌رك پك چوق تلفاته سببیت ویردکلرندن صلیبیون بوتون وحشتلرینی بالخاصه بونلره توجه ایتمشلردی .

قدس قتل عامندن قورتیله‌بیلن تورکلر، مصراردولریله برلشه‌رك تکرار قدسی استرداد ایتمك اوزره ام دنیایه‌التجایه مجبوراولمشلردی .

صلیب اوردولرینك عالم اسلامی تارمار ایده‌رك آناطولی وسوریه‌یی باشدن‌باشه برخرابه‌زار حالنه چویرمش‌اولملرینك سببی او اثناده اسلام‌دنیاسنده حکمفرما اولان وحدتسزلك و آنارشی ایدی . کرچه استانبول ایمپراطوری (آلکسیس) ك کریمه‌سی (آن) ك دیدیکی کبی : « اورمانلرك یاپراغی ، قیبیلرك قوملرینك صاییسی ، سما ییلدیزلرینك عددی صاییله‌بیلیر، اهل صلیب صاییله‌مازدی !.. »، صانکه بوتون آوروپا ، آسیا اوزرینه آقشدی . فقط قارشولرینه متحد بر اسلام کتله‌سی چیقه‌بیلمش اولسه‌یدی بو انتظامسز غلبه‌لکی تا مارایده‌جکی شبهه‌سزدی . آناطولی سلجوقیلرینك اوفاق قوتلرله بو عظیم سیلابه ویردکلری تلفات مقداری بو مطالعه‌نك صحتنی مؤید در .

واسفا که بوتون آوروپا ، دنیا یوزندن مسلمانلغی قالدیرمق

اوزره شرقه یوکلندیکی حالده مسلمانلر بومدهش تهلکه مواجهه سنده متحداً مقابله یه جیقمه یی دوشونه مه مشلر . میلیونلرجه اسلامک اشکنجه لر آلتنده وحشیانه بوغازلانملرینه سببیت ویرمشلردر . او اثناده بغداد خلیفه لرینک حکم و نفوذی شهر سورلرینک اوته سنه کچه میوردی . ارض (فلسطین) ایله سوریه سواحلنه مالك اولان مصرده کی (فاطمیه) دولتی سوءاداره یوزندن ذلیل بردرکه یه دوشمشدی . اهل صلیب اردوسی سوریه سواحلی ایله فلسطینی ضبط ایده رك اسلام قانندن نهرالعاصی یه نظیره لر یاپارکن فاطمی خلیفه سی احمق (مستعلی) دنیادن بی خبر، جاریه لر آره سنده ذوق وصفا ایله دمکذار اولیوردی !.. ناصیل که ایکی سنه اول یونانیلر آناطولی یی، انکلیزلر استانبولی قاصوب قاوورورکن (وحیدالدین) ده قادین افندیلر قطارینه بر داها علاوه ایتمکله مشغول اولمشدی ! ... (مستعلی) نك وزیراعظمی اوله جق سفیل ده مملکتی دشمندن، مسلمانلری بوغازلانمه دن قورتاره جق چاره لر دوشونه جکنه افندیسنی اکلندیرمك ایچون دلبر قیزلر، حسنا خوانندہ لر طوپلامغی دوشونیوردی .

اسلامك یکانه استنادگاهی اولان تورکلرك باشنده ده آلب آرسلان کبی بویوك وقهرمان برباشبوغ یوقدی. ملکشاهك وفاتندن صوکره مختلف ولایتلرده بولنان سلجوق زاده لر داعیهٔ استقلاله دوشمش، آره لرنده شایان تفرین برخصومت باشلامشدی. احتراصلرندن باشقه برشی دوشونه مه ین بوبرنسلر، توزکی بربرلرینه قیردیرتیور، صلیبیونك غلبه سنی احضار ایدییورلردی .

آناطولیده پارلاق موفقیتلر کوسترمش اولان تورکلردن (دانشمندیه) دولتنه قلیج آرسلان بی امان ضربه لر ایندیرمکله

مشغول اولدیغی کبی حلب ، شـام ، دیاربکر وموصل طرفلرنده‌کی سلجوق زاده‌لرده بربرلریله چارپیشیورلردی .

ملکشاه سـلجوقی ، برادری تاج‌الدوله (تتش)ه سـوریه والیلکنی ویرمشـدی. ملکشاهك وفاتی متعـاقب اوغلی وخاقی (برکیارق) ایله (تتش) آره‌ســنده ظهور ایدن خونین بر مجادله اهل صلیب اردولرینك مظفریتلرینی تأمین ایده‌جك عواملی احضار ایلمشدی .

بوتون بوتشتتلره رغماً، تورکلرینه خارق‌العاده برچوق موفقیتلر تأمین ایتمشلرسه‌ده ؛ تك وبویوك برقوماندان آلتنده متحداً حرکت ایتمدکارندن ، اوموفقیتلردن مطلوب نتیجه حاصل اولمه‌مش، بالعکس تورك عرقی ألیم وفاحش فلاکتلره اوغرامشدر .

هجرتك (٤٩٨) نجی سنه‌سنده وفات ایدن (برکیارق)ك یرینه برادری (محمد) کچمش ، شرق طرفنده‌کی تورك امراسنی برنقطه‌یه جمع‌ایده‌رك هندستانه شانلی برسفراجرا ایلمش، فقط بوتون تورکلری برلشدیره‌رك اهل صلیب آفتنی قالدیره‌جق عزمنی کوستره‌مه‌مشدی .

عالم اسلامك تشتت وپریشانیسـنه اوعصرده ظهور ایدن باطنیه آنارشیستلرینك‌ده پك‌چوق تأثیری‌اولمشدی. اهل‌صلیب اردولرینك بی‌امان خونریزلکلری غربده اسلامیت بنیادینك تملرینی‌قان‌سیلابه‌لریله کموشه‌تیرکن ، سینهٔ اسـلام‌ده توره‌ین باطنیلرده اسلامیتی قورتارمق اقتدارینی کوسـتره‌جك قیمتدار وجودلری افنا ایدییور، سلجوق سـلطنتی اساسـندن صارصیورلردی. هرایکی طرفدن اوزاتیلان خنجرده تورکلرك کوکسنه توجیه ایدیلیوردی. اهل صلیب باربارلری

اوکلرینه تصادف ایدن تورکلری وحشیانه بوغازلیورلردی. چونکه تورکلری اسلامیتك مدافعی ، مسلمانلغك تمثلی کوریورلردی. باطنیلرده تورك امرا وحکمدارلرینی خنجرلیورلردی. چونکه ایران دینی احیا وتأیید داهاطوغریسی قرآن دینی قالدیرمق ایچون بو دینك حارثی اولان تورکلرك اورتادن قالقماسی ایجاب ایدیبوردی !...

صلیبیون ، پارلاق وقانلی مظفریتلرینی کندی قدرتلرندن زیاده اوانناده عالم اسلامده حکم سورن بوتفرقه‌یه مدیوندرلر !..

فی‌الحقیقه سلطانلر آره‌سنده‌کی نفاق سایه‌سنده ایدی‌که برنجی اهل صلیب قدسی ضبط ایده‌بیلمش، ممالك اسلامیه‌ایکی عصرقدر خرستیان وحشتنك ساحهٔ تطبیقی حالنده قالمشدر. اسلام وتورك تاریخلری، باشدن باشه کوزدن کچیریله‌جك اولورسه هرصحیفه‌ده شوآجی حقیقت بوتون عریانلغیله نظرلرده تجسم ایدر: تورکلر، مسلمانلر، نه‌زمان تفرقه‌یه دوشمشلرسه ، حیاتی دشمنلری بوتفرقه‌دن دائما استفاده ایتمش ، تورکلکه ومسلمانلغه مدهش ضربه‌لر ایندیرمش ، اونلری اسارت وذلته سوروکله‌مشلردر. تورکلر ، مسلمانلر نه‌وقت برکتلهٔ متحده حالنده بولنمشلرسه خرستیانلق دنیاسنی سیندیرمش، اسلامیتی یوکسلتمش ، وارلقلرینی، دینلرینی، استقلاللرینی قورتارمشلردر !..

اهل صلیب سفرلری، حیرت انکیز حماستلریله تورك واسلام تاریخنه ابدی برشان قازاندیران برچوق تورك قهرمانلرینك مبجل فدا کارلقلریله مالامالدر . فقط ، بوقهرمانلری اداره‌ٔ واحده آلتنده جمع ایده‌جك برباشبوغ ظهور ایتمدیکندن اوشانلی فدا کارلقلره دواملی نتیجه‌لرله تتوج ایده‌مه‌مشلردر .

هجرتك ٤٩٦ تاريخنده (كيليوم) د(هوك) اداره‌سنده فلسطينه
كلن اوچ يوز بيك كشيلك براردو بولده سلچوق توركلری طرفندن
مدهش برانهزامه اوغرانيلمش آنجق قليجدن قورتيله‌بيلن بش بيك
كشی قدسه كيده‌بيلمشلردی. فقط بوتون بوموفقيتلر ، صليبيونی
أمللرندن واز كچيره‌ميوردی. چونكه عالم اسلام متفرق برحالده‌ايدی.
بنيان مشيد طرزنده بركتلهٔ متحده تشكيل ايده‌رك غرب بارلرينه
قارشی برسد آهنين تأسيس ايده‌ميورلردی. سلچوقی حكمداری
(محمد) ، هند سفرلرنده‌كی موفقيتله عالم اسلامده اولدقجه مهم
برشهرت قازانمش اولديغندن غرب طرفنده‌كی تورك امراسنی اهل
صليب عليهنده اتحاد ايتديرمك تشبثنده بولندی .

سنجار وموصل بكی (آق‌سنقر)، دمشق شام بكی (طغتكين)،
وماردين بكی (ايلغازی بن آرتق) سلطانك تشويقيله متحداً قدس
قدس قرالی (بودووين) اوزرينه يوريه‌رك طبريه جوارنده پارلاق
برموفقيت قازانديلر. (طغتكين) ، قرال بودووينك قاين برادری
(روبر) ی اسير ايتمكه موفق اولدی . (ايلغازی) ايسه
(انطاكيه)يی (اورفه)يی استرداد ايده‌بيلمشدی. ايلغازينك يكنی
وخانی (بالاق) ، قدس قرالی ايكنجی (بودووين) ی بيله تحت
اسارته آلدی .

فقط ، توركلرك بوتون بوقهرمانلقلری ، قطعی مظفريتی تأمين
ايده‌ميوردی. چونكه اسلامينك مدافعه‌سيله اوغراشان توركلر اوزرينه
شرقدن غربدن متصل باران بلا ياغيوردی. شرقده ايران مليت
پرورلرينك تأسيس ايتديكی خششاشنه درويشلری توركلره قارشی
خونين بر فرقهٔ اجرائيه وظيفه‌سنی كوريورلردی :

موصل بکی (آق‌سنقر) ، فرانقلره غلبه چالەرق موصله عودت ایتدکدن‌صوکره کونك برنده جمعه نمازنده ایکن خششاشیه‌فداییلرندن برشقی‌نك خنجر غدریله شهید اولمشدی !..

کندیسنه، اهل صلیب محاربه‌لرینك اك بویوك قهرمانلرندن‌اولان اوغلی (عمادالدین‌زنکی) خلف‌اولدی. عمادالدین، هجرتك ۵۲۱نجی سنه‌سنده هنوز اون یدی یاشنده ایکن موصل بکی اولمشدی .

عمادالدین متین برعزم ، ثباتکار براراده ، ییلمز برجسارت ، حیرت بخش بررویتله ممتاز ایدی. امور اداره‌یی درعهده ایتدیکی زمان ، (ماردین) دن مصر حدودنده‌کی (العریش)ه قدر امتداد ایدن ساحه ، صلیبیونك ربقهٔ اسارتی آلتنده ایکلیوردی. (حران) و (رقه) شهرلری اوزرینه (قزیل صلیب) آصیلمش ، دمشق شامك طرق مواصله‌سی کسیلمشدی. شام وحلب شهرلری فرانقلره غایت فاحش بر ویرکی ویرمکه مجبور طوتیلمشلردی . آق سنقر زاده امور اداره‌یی یولنه قویدقدن صوکره صلیبیون ألنه دوشمش اولان (حصن‌الاثاریه) اوزرینه یورویه‌رك قلعه‌یی تخلیص ایتدکدن باشقه فرانقلری‌ده مدهش برانهزامه اوغراتمش ، (العریش) ی‌ده ضبط ایلمشدی . فقط ، غربدن متصل اهل‌صلیب اردولری‌کلیوردی. استانبول ایمپراطوری (ژان‌غومنه‌نوس) اداره‌سنده برروم‌اردوسی‌ده فرانقلره التحاق ایلمشدی . کیتدکجه کسب قدرت ایدن ، قدرتلری تزاید ایتدکجه وحشتلری‌ده او نسبتده آرتان صلیبیون ، مشاهیر شعرادن (ابن‌فرس) له (ابوفراس) ك مسقط رأسی اولان حلب ملحقاتندن (بزاعه) شهرینی ضبط ایده‌رك ارککلرینی کاملاً قتل‌عام، قادین و چوجوقلرینی اسیر ایتدیلر . متعاقباً ، هجرتك اون یدنجی

سنه‌سنده ابو عبیده حضرتلرینك غیرتیله دیار اسلام میانه‌نه الحاق ایدیلمش اولان (حما) قربنده‌کی مشهور (شیزر) قلعه‌سی اوزرینه هجوم ایتدیلر .

عمادالدین زنکی بو وحشت خبرینی آلیر آلمز اهل صلیب اوزرینه یورودی . فرانقلر، تورك قهرمانك ورودی خبرینی آلنجه، دیکیش طوتدیره‌مدیلر . فراره مجبور اولدیلر . زنکی ، خرستیانلرك النده بولنان (عرقه) استحکامنی تخریب و بعلبك) قصبه‌سنی ضبط ایده‌رك اداره‌سنی مشهور صلاح‌الدین ایوبینك پدری (نجم‌الدین ایوب) ه توجیه ایلدی . زنکی ، صلیبیونه مدهش بر ضربه اورمق ایستیوردی . حلب ایله حما آره‌سنده فرانقلرك یگانه استناد نقطه‌لری اولان (بعرین) قلعه‌سی اوزرینه یورودی . بو قلعه ، اهل صلیب طرفندن پك متین استحکاملرله تحکیم ایدیلمشدی. زنکی قلعه‌یی محاصره ایتدی . فرانقلر آمان دیلمکه مجبور قالدیلر . قلعه تسلیم اولنمقله برابر اللی بیك دیناره تضمینات حربیه ویریلمك اوزره صلح عقد اولندی . بعرینك ضیاعی صلیبیون ایچون مدهش بر ضربه ایدی . بونی دیکر فلا کتلر تعقیب ایده‌جکدی . فی الحقیقه هجرتك ٥٣٩ نجی سنه‌سنده ایدی که زنکی ، قدس ، انطاکیه ، روما و استانبولدن صوکره خرستیانلغك الك مهم مرکز دینیه‌سندن اولان رها (ئه‌ده‌س) یی قانلی بر محاربه‌دن صوکره ضبطه موفق اولدی .

اهل صلیب استیلا ایتدکلری بلاد اسلامیه‌ده ، قادین ، ارکك ، چوجوق هر کیمه تصادف ایدرلرسه بلاامان بوغازلارکن تورك قهرمانی رهانك فتحی اثناسنده آوروپا خرستیانلرینه مسلمانلغك علویتنی ، تورکلگك نجابتنی پارلاق بر صورتده کوسترمشدی . زنکی یالکز

محاربه‌نك مشـوقلرینی تأدیب ایده‌رك ، اسیر دوشن خرسـتیانلرك درحال حریتلرینی اعاده ایتمش ، حتی ، متصرف اولدقلری املاك واراضیلرینی‌ده کندیلرینه بخش ایلمشدر . رها یعنی اورفه‌نك ضبطنی متعاقب (سروج) و (بیره‌جك) قلعه‌لریله فراتك شرقنه تصادف ایدن محللرده کاملاً فرانقلردن استرداد اولنمشدی .

زنکی ، بوتون معناسیله اسلام روحنه ، تورك نجابت و شهامتنه مالکدی . عدالتی ، سخاسی ، روتی ، شجاعت ومردلکی داستان عالم اولمشدی . مسلمانلره الك وحشی باربارلقلرله قتل عام ایدیلیرکن ، زنکی‌نك صولت شیرانه‌سی بو وحشـتلری طوردیرمش ، مسـلمانلره نفس آلدیرمشدی . کافر نعمت برخائنك خنجراهانتی اونسیدی ، مشارالیهك صلیبیونه قطعی ضربه‌یی اوره‌جغی محققدی : نه‌چاره‌که بوتورك قهرمانی (جعبر) قلعه‌سنك محاصره‌سیله مشغول ایکن ، دشمنلرك تشویقنه قاپیلان کوله‌لرندن بردنی طرفندن اویودیغی اثنـاده خنجرلندی ! و هجرتك ٥٤١ نجی سنه‌سی ربیع الآخرینك بشنجی کونی شهیداً دار بقایه رحلت ایلدی !... نعش مبارکی (رقه) یه نقل اولنه‌رق مطمورۀ ابدیه‌سـنه توديع اولندی . عالم اسلام ، اهل صلیب مظالمنی دفع ایله اوغراشان پولاد بر وجود ، ییلمز بر روح ، رحیم بر قلب ، عادل و منور بر دماغ غائب ایتمشدی .

زنکینك وفاتی صلیبیونه کنیش برنفس آلدیردی . غائب ایتدکلری بلادی استرداد ایتدکدن باشقه‌ بای استیلایی داها اوزاقلره آته‌بیلمك خلیالرینه دوشدیلر . ایلك اختلال اورفه‌ده باش کوستردی . زنکی‌نك انسانیت پرورلکی سایه‌سنده حیات و ثروتلرینی محافظه ایتمش اولان اورفه خرستیانلری مشارالیهك شهادتنی متعاقب اهل صلیب رؤساسیله

مخابراته کیریشمش ، اختلال اساسلرینی قرارلاشدیرمشلردی . وساطت وظیفهٔ اهانتکاریسی ده اورفه ارمنیلری طرفندن ایفا ایدیلمشدی !..
(زوسلین) جسیم برصلیب اوردوسیله اورفه اختلالجیلرینک معاونتنه قوشدی . اختلالجیلر شهرده کی تورك و مسلمانلری ، قادین ارکك تفریق ایتمکسزین ، قلیجدن کچیرمکه باشلادیلر. اولجه (زنکی) نك لطفکارلغی سایه سنده الك اوفاق بر حقارت بیله کورمه مش اولان یووحشیلر، شمدی جهنمی برحرصله مسلمانلری بوغازلایور، تاریخ بشریته عبرت انکیز و ایکرنج صحنه لر عرض ایدییورلردی .
فقط ، سنه لردنبری قهر و ظلم آلتنده ازیلن مسلمانلر ، بو قره کونلری اونوته جقلر ، مسعود و پرشان و شرف زمانلر کوره جکلردی.
چونکه زنکی نك مقامنه حرب و جهاد میدانلرنده بویوین اوغلی (نورالدین) انتخاب ایدیلمشدی . نورالدین ، پدرینك صلابتلی ایمانته ، امثالسز حماستنه ، یوکسك اخلاقنه ، بلند فضیلتلرینه مالکدی . فضله اوله رق ده واسع بر وقوف علمی ایله ممتاز ایدی . نورالدین ، یوکسك عرفانی ، شعورلی ایمانی ، صبرمانی عزمی ، صارصیلمز اراده سی ، حیرتبخش شهامتی ایله تاریخك جریانی اسلاملك لهنه چویره جکمدی !...
نورالدین برقی بر سرعتله اورفه یه قوشه رق شهری استرداد ، ئولومدن قورتیله بیلن بدبخت مسلمانلری تخلیص ایتدی . اورفه نك تکرار مسلمانلر ألینه کچدیکی خبری آوروپایی باشدن باشه صارصمشدی. مشهور پاپاسلردن (سن برنار دوقله رو) خرستیانلری یکیدن برصلیب اردوسی تشکیلنه دعوت ایتدی . میلادك (۱۱٤۷) نجی سنه سنده ایدی که آلمانیا ایمپراطوری اوچنجی (قونراد) ایله فرانسه قرالی اون ایکنجی (لوئی) دوقوز یوز بیك کشی یی متجاوز عظیم براردو ایله

اسلام عالمی اوزرینه یورومکه باشلادیلر. ایکنجی اهل صلیب سفری ابتدار ایتدی !...

بومدهش آقینه کوکس کرمك وظیفه‌سی؛ تورکلرك نامنی ابدیاً بر حس حرمت وافتخارله یادایده‌بیله‌جکلری؛ نورالدینه توجه ایدییوردی. فرانسه قرالی (لوئی) آنادولی تورکلرینك مهاجمات دلیرانه‌سنه معروض قالدی . (بابا طاغی) جوارنده تورکلرله فرنکلر آره‌سنده وقوعه کلن قانلی برحرب نتیجه‌سنده فرانسه قرالی اردوسنك دورتده اوچنی غائب ایتمشدی !... (فرانسه تاریخی) مؤلف شهیری (مارتن) وقعه‌یی شو صورتله تصویر ایدییور :

« کونش غروب ایدییور . اوچوروم اهل صلیب اردولرینك درکونتیلریله کیت کیده طولیوردی . شفق ، مسلمانلرك شجاعت و غیرتنی برقات داها تزیید ایتدی . قلیجلرله هجومه باشلادیلر . اهل صلیبك اکثریسی سلاحسز قالمش اولدیغندن تورکلرك اوکندن قویون سوریسی کبی قاچمغه باشلامشلردی . الك کیریده بولنان قرال بیله یانندهکی شوالیه‌لرله برابر قاچه‌رق فراریلره التحاق ایلدی . اسلاملر بو حالدن بوس بوتون شوق و غیرته کله‌رك تعقیباته قویولدیلر . شوالیه‌لر ، اسلام صفلری آره‌سنده پریشان اولدیلر . قرال یالکز قاله‌رق تورکلرك آره‌سنه دوشدی . بالآخره آغاجلره صارماشمق صورتیله بو مدهش ورطه‌دن قورتیلدی » .

قرال لوئی هزیمتدن اون ایکی کون صوکره انطالیه‌یه واصل اولمش و اورادن شام اوزرینه یورومشدر .

آلمانیا ایمپراطوری (قونراد) ایسه طرسوس طاغلرنده تورکلرك بی‌امان هجوملرینه اوغرامش ، اوردوسنك قسم کلیسنی غائب ایتمشدی.

آلمانیادن حرکتی اثناسنده قونرادك معیتنده یوزبیك پیاده ویتمش بیك سواری بولونبوردی. طرسوس مغلوبیتندن صوکره یاننده آنجق اون بیك کشی قاله بیلمشدی. (قونراد) له (لوئی) تورك قهرمانلرینك قلیجندن قورتوله بیلان صلیبیون ایله سوریه‌یه واصل اولدیلر. قدس قرالیتی داخلنده‌کی خرستیانلرله کسب قوت ایتدکدن صوکره دمشق شامك محاصره‌سنه شتاب ایتدیلر. بویوك (نورالدین)، قارداشی (سیف‌الدین) له برابر بر وقتلر عالم اسلامك مرکز خلافتی اولان بوشهرك تخلیصنه شتاب ایتدیلر. ایکی برادرك امانسز هجوملری آلمانیا و فرانسه حکمدارلرینك جسارتلرینی مدهش بر صورتده صارصدی.

مسلمانلغی اورته‌دن قالدیرمق عزمیله آلمانیا وفرانسه‌دن شرقه دوکولن بو سیلابه، تورك قهرمانلرینك برسد آهنین تشکیل ایدن حماسترینه چارپه‌رق، پارچالاندی، طاغیلدی: اوچنجی (قونراد)له اون ایکنجی (لوئی) هیچ بر شیئه موفق اوله‌مه‌دن کمال ذلت وسفالتله مملکتلرینه دونمکه مجبور اولمشلردی!...

بویوك (نورالدین) شام مظفریتنی، سوریه ساحلنده فرانقلرك اك مستحکم مواقعندن اولان (العزیمه) قلعه‌سنك ضبطیله تتویج ایتدکدن صوکره آنطاکیه اوزرینه یورودی.

آنطاکیه پرنسی (ره‌یمون دوپوآتیه)، نورالدینك قهار هجوملرینه مقاومت کوستره‌مدی. کندیسی وعسکرینك اك مهم بر قسمی محاربه‌ده مقتول دوشدیلر. (ره‌یمون) ه خلف اولان پرنس‌ده ایکنجی بر محاربه‌ده اولکنی تعقیب ایتمه‌دی. نورالدینك متوالی غلبه‌لری قارشوسنده صلیبیون تیتره‌مه‌که باشلامشلردی.

اهل صلیب قوماندانلرینك اك مشهورلرندن (ژوسلین) بیله

نورالدینك ألنه اسیر دوشمشدی . آق سنقر حفیدینك اهل صلیبه قارشی قازاندیغی اڭ پارلاق موفقیت هجرت نبویه‌نك (٥٥٩.) نجی سنه‌سنده حلبك ٦٠ کیلومتره غربنده واقع (حارم) ظفریدر . بو محاربه‌ده آنطاکیه پرنسی (بوهه‌مون) ایله بر چوق قوماندانلر تحت اسارته دوشمشلردی . نتیجه‌ده نورالدین (حارم) له برابر بر چوق شهرلری اهل صلیبدن قورتارمش اولدی . نورالدین ، عالم اسلامه (صلاح الدین ایوبی) کبی بر قهرمان یتشدیرمکله بوتون بو پارلاق خدمتلری تتویج ایلمشدی . نورالدینك وفاتندن صوکره مدافعهٔ اسلام وظیفه‌سی (صلاح الدین ایوبی) یه انتقال ایتدی . صلاح الدینك معیتنده میدان جهاده آتیلان قهرمانلرك اکثریتنی ینه تورکلر تشکیل ایدییوردی .

صلاح الدین ، تورکلرك ایچنده بویومش ، صباوتنده عمادالدین زنکی‌نك داستان عالم اولان مفاخر حماستنه شاهد اولمش ، کنجلکنده نورالدین محمودك معیتنده بالذات اهل صلیب محاربه‌لرینه اشتراك ایتمشدی . صلاح الدین نسلاً کورد عشیرتلرینه منسوب ایدی . فقط پدری تورك قهرمانی امیر زنکی‌نك معیتنده یتشمش اولدیغی کبی کندیسیده تورکلرك آره‌سنده طوغمش ، (نورالدین) ك حمایهٔ تربیتکاری آلتنده یتشمش ، روح ممیزنی بو بیوك شخصیتلردن آلمشدی [١] . هیچ شبهه یوق که صلاح الدین ، شخصاً فطرتنك

[١] صلاح الدینك بویوك پدری (شادی) کورت عشیرتلرندن (روادیه) قبیله‌سنه منسوب اولوب آذربایجان ملحقاتندن (دوین) قصبه‌سنده تولد ایتمشدی . بالآخره مملکتنی ترك ایده‌رك (ایوب) و (شیرکوه) نامنده‌کی مخدوملریله برلکده تورك حکمدارلرندن سلطان مسعودك نزدینه التجا ایتمشدی . شادی‌نك وفاتندن صوکره ایکی قارداش تورك قهرمانلرندن وصل

نادر یتشدیردیکی برخارقه ایدی ! فقط بوخارقه‌یی انکشاف ایتدیرن نورالدین اولمشدی .

صلاح الدینك معیتده‌کی امرادن (قره‌قوش) و (مشتوب) کبی تورك جنکاورلری تاریخده شانلی بر نام براقمشلردر .

آوروپانك اوچ بویوك حکمداری، آلمانیا ایمپراطوری (فره‌دریق باربروس) ، فرانسز قرالی (فیلیب اوکوست) و انکلتره قرالی آرسلان یوره‌کلی (ریشار) کبی عظمتلی ایمپراطورلرك تشکیل ایتدکلری اوچنجی اهل صلیب اردولرینه قارشی عکایی قهرمانانه مدافعه ایده‌رك تاریخ حماسنده مخلد برنام قازانان امیر (قره‌قوش)، صلاح‌الدینك استناد ایتدیکی تورك جنکاورلرینك اك شهرتلیلرندن بری در [۱]. مورخ شهیر (میشو) عکا محاصره‌سندن بحث ایدرکن دییورکه : « قره‌قوش ، دائما هر یرده حاضر بولنور ، فرانقلره آنی هجوملر ترتیب ایدردی. فرانقلرك تعرضلرینی حکمسز براقق ایچون ، قوت، تدبیر وبصیرتك ایجاباتی اولان هرچاره‌یه توسل ایدردی!. »

آتابکی (عماد الدین زنکی) نك خدمتنه کیرمشلردی . (زنکی) نك وفاتندن صوکره‌ده اوغلی وخلفی نورالدینه بیعت ایتمشلردر . هجرتك ۵۳۰ نجی سنه‌سنده ایدی‌که (ایوب) ك (تکریت) ده بر اوغلی دنیایه کلشدی . ایشته بو چوجوق بالاخره تاریخ بشریتده معظم برنام قازانه‌جق اولان (صلاح الدین) ایدی .

[۱] صلاح‌الدین ، عالم اسلامی برطرفدن اهل صلیب هجوملرینه دیکر طرفدن‌ده باطنیه دَرویشلرینك ملعنتلرینه قارشی مدافعه ایتمشدر. اهل صلیبه قارشی نه‌قدر قهرمانانه طاورانمش ایسه باطنیلر حقنده‌ده اودرجه امانسزلق کوسترمشدر. باطنی درویشلرندن برفدایی، اسلامك بوشانلی مدافعنی قتل ایتمك اوزره کیزلیجه چادرینه کیرمش وصلاح‌الدینی یارالامش‌سه‌ده مقصدینه نائل اوله‌مامشدر !...

صلاح الدين ، معيتنده‌كی تورك قهرمانلريله هجرتك ٥٨٣ نجی سنه‌سی تشرين اولنك ايكنجی كونی قدسی صليبيوندن استرداد ايتمكه موفق اولدی !...

ميلادك ١٠٩٥ تاريخندن ١٢٧٠ تاريخنه قدر يعنی يوز يتمش بش سنه دوام ايدن اهل صليب محاربانی توركلرك داستان عالم اولان شهامتلرينك شانلی اورنكلريله مالامالدر. هجرت نبويه‌نك ٢١٨ نجی سنه‌سندن اعتباراً طوپلوجه عائلهٔ اسلام آره‌سنه قاتيلان توركلر، بوكونه قدر پولاد سينه‌لرينی اسلاميتك مدافعه‌سی ايچون قلعه يابمشلر، ازلی برعشقله بواوغورده نهرلر طولوسی قان آقيتمشلردر. اهل صليب اردولری قارشولرنده بوزغونلقدن ييلمز، فلاكتدن مأيوس اولمز، مغلوبيتدن قورقمز، حربدن چكينمز برصرقلك آهنين سينه‌لرينی بولمه‌مش اولسه‌لردی كنديلرينی آوروپادن آسيايه سوروكله‌ين منفور حرص يعنی دنيايوزنده تك برمسلمان براقمامق املی تحقق ايتمش اوله‌جقدی!..

فی الحقيقه (آرتق) دولتنك قهرمان اميری (ايلغازی) هجرتك ٥١٣ نجی سنه‌سنده (بعرين) چايی كنارنده اهل صليب اردوسنی مدهش بر انهزامه اوغراتمه‌مش اولسه‌يدی ، حلب صليبيونك أليه دوشه‌جكدی . حلبك سقوطی شام ، ماردين ، دياربكر ، خرپوت ، موصل ، بغداد ، بصره ، ايران و قاهره‌نك‌ده فرانق استيلاسنه معروض قالمه‌لرينی انتاج ايده‌جكدی . بويله بر فلاكتدن صوكره عالم اسلامك بلينی طوغرولتمق احتمالی يوقدی و اولامازدی !..

توركلر ميدان حماسته آتيلدقلری زمان اسلاميت شمالدن ، غربدن، غرب جنوبيدن ، شرقدن تهديدلره معروض بولونيوردی . اسلاميتك هندستان، آفغانستان و توركستان ايچلرينه قدر نشر

و تعمیمی وظیفه‌سنی (سوو کتکین) تورکلری درعهده ایتمش وظیفه‌لرینی حقیله ایفا ایلمشلردی . کورجستان ، ایران ، بیزانس ، و آوروپا طرفندن وقوعبولان هجوملره ایسه سلچوق تورکلرینك سینه‌لری قارشو کلمشدر .

اسلامیتك تورکستان چینی طرفلرنده نشری شرفی‌ده (عبدالکریم ستق) نامنده بر تورك قهرمانی طرفندن تأسیس ایدیلن (ایلکیه) دولتنه نصیب اولمشدر .

آفریقاده ایسه اولا تورك امراسندن طولون اوغلی (احمد) طرفندن تأسیس ایدیلن (طولونیه) و صوکره ینه تورك قهرمانلرندن (محمد آخشید)ك تشکیلی ابتدیکی (آخشیدیه) دولتلری بواوغورده پك چوق چالیشمشلردر .

اهل صلیب اردولریله اك چوق چاربیشان قهرمانلر سلجوقی شعباتندن (بوریه) ، (زنکیه) ، (آرتقیه) تورکلریله روم سلچوقیلری و (دانشمندیه) تورکلری اولمشدر .

هجرت نبویه‌نك ٦٩٩ نجی سنه‌سندن زمانمزه قدر خرستیانلق عالمنك مسلمانلق دنیاسنه قارشی کوستردیکی کین وغرضه کوکس کرمك ، بی‌امان هجوملره مدافعه ایتمك خدمتی‌ده سلچوقیلرله برلشن قایی بوینه قالمشدی !..

*
* *

آلتنجی عصر هجری نهایتلرینه دوغری موغولستاندن قوپان طوفان استیلا ، آلتای حوزه‌سنی بر ساحهٔ خونینه چویردیکی هنکامده اللی بیك کشی‌دن مرکب (قایی بویی) تورکلری ، آل قانلره بویانان سوکیلی یوردلرینی ترك ایده‌رك (ماهان) اووه‌سنه هجرت ایتمشلردی .

فقط ، بو طوفان خونین ، خوارزم شاهنك اثر بلاهتی اوله‌رق بر مدت صوكره ماوراءالنهری آشدقدن ماعدا بر لاو سیلابه‌سی كبی غربه دوغری آقمغه باشلایجه قایی‌خانلیلر ، ماهان سمتلرنده‌ده راحت ایده‌میه‌جكلرینی آكلامش ، باشبوغلری (قیزیل بوغا) نك طورونی (قیا آلپ اوغلی سلیمان) نك قوماندا‌سی آلتنده وان كولی ساحلنده‌كی (اخلاط)ه ، اورادن‌ده (ارزنجان) طرفلرینه هجرته مجبور اولمشلردی. وقعه هجرت نبویه‌نك (۶۱۶-۶۲۱) سنه‌لرنده جریان ایتمشدی!.

ارزنجان اقلیمنك دواملی قیشی ، حیوانلری اعاشه خصوصنده قایی‌خانیلری پك بویوك مشكلاته صوقیوردی. اونلر ؛ اسكی یوردلرنده اولدیغی كبی ؛ واسع مرعالر ، منبت صحرالر ، براق سمالر آرییورلردی. اقلیمی مساعد اولان حلب وسوریه طرفلرینه كوچمكه قرار ویردیلر. عشیرت ، سرور وشادمانی ایچنده جنوبه طوغری یورومكه باشلامشدی. فقط ، بو سروری درین بر حزن ولی ایده‌جكدی . هجرتك ۶۲۶ سنه‌سنده كاروان (جعبر) پیشگاهنه كلدیكی زمان ، فجیع بر حادثه بوتون بوی خلقنك نشئه‌سنی آلیم بریأسه قلب ایتدی : بوی بكی سلیمان قیا آلپ جعبر كچیدندن فراتی كچركن ، آتنك باصـدیغی یاریپقیله‌رق اوقهرمانی آزغین نهرلرك بوغیجی جریانته توديع ایلمشدی !...

فاجعه‌یی متعاقب بوی بكلری آره‌سنده براختلاف ظهور ایتدی : سلیمان قیا آلپك اوغوللرندن (ارطغرل) ایله (دوندار) بكلر دورتیوز قدر چادیر خلقیله برابر كری‌یه دونه‌رك (پاسین) اووه‌سنه رجعت ایتدیلر . (سنغورتكین) و (كون طوغدی) بكلرده عشیرتك قسم متباقیسیله یوللرینی تعقیب ایتمكی ترجیح ایتمشلردی .

سنه‌لردن بری دوام ایدن سـوركلی مهاجرتلر ، ارطغرل بكك

معبدنده‌کی قهرمانلرك متانتلرینه خلل کتیرمه‌مشدکی . تورکستانك یوکسك اووه‌لرندن ، براق ومائی افقلرندن اوزاق دوشن قهرمانلر ، قارشیلرینه دیکیلن مانعه‌لردن ییلمق بیلمیورلردی . دورادور افقلر آشیبور ، یوکسك طاغلری آرقه‌ده براقیور ، آزغین نهرلری کچیور ، قهرمان سردارلر غائب ایدییور ، عشیرتك برقسمندن آیری دوشیور ، فقط مبجل بر شانه ، موعود بر دولته قوشیورلردی ! . .

آنادولی ، داها او عصرده ؛ بر تورك ایلی ایدی . سلچوق قهرمانی (آلب آرسلان) ، اماسیه حکمداری (دانشمند) ، بودیاری باشدن باشه تورك یوردی یاپمشلردی . (قوتلمش) ك اوغلی (سلیمان بك) ایسه آناطولی‌ده قنیقلی بوینك غرب شعبه‌سنی تأسیس ایتمشدی .

ارطغرل ، آنادولیده‌کی دین وقان قارداشلریله برلشمکی موافق کوردی . (٦٣٠) تاریخنده ، یاسینلردن (قونیه) یه اعزام ایدیلن ارطغرل زاده (ساوجی) بك ، سلچوق سلطانی برنجی (علاءالدین)ه قایی خان تورکلرینك برلك ارمغانی کوتوربیوردی .

علاءالدین دین وقان قارداشلرینك اوزاتدیغی دست اتحادی درین بر شفقتله صیقمش ، قایی تورکلرینه (آنقرة) جوارنده (قره‌جه طاغ) اراضیسنی احسان ایتمشدی . آنادولینك یشیل طاغلرینی ، زمرد اووه‌لرینی ، براق ایرماقلری آشارق صاف برقلب ، صارصیلماز بر ایمان ، تمیز بر وجدانله ایلریله‌ین قایی خانیلر ، انقره جوارینه یاقلاشدقلری زمان اوکلرنده‌کی واسع اووه‌ده محارب ایکی اردو کورمش ، قهرمانلق الجاآتیله ، کیم اولدقلرینی بیلمکسزین ؛ مغلوب طرفك معاونتنه قوشمشلردی . بو حرکت تورك عرقنه مخصوص اصالت روحیه ایجاباتی ایدی . احتمالکه بو خصوصده بعض تحسساتك ده دخلی اولمشدی .

مغلوب ایکن ارطغرلك معاونتیله غالب کان علاءالدین ، شکرانهٔ امتنان اوله‌رق قایی خانیلری (طومانیج) طاغلرینه ، (سکود) یایلاقلرینه یرلشدیردی .

قایی‌خانیلر آناطولیده یرلشدکلری تاریخده بو دلبر قطعه دینی، اجتماعی وسیاسی حیات اعتباریله پك آجیقلی بر حالده بولونیوردی . شرقده‌کی سلچوق تورکلری، ایران روحنك غلبه‌سیله سجایای عرقیه‌لرینی غائب ایتمش ، انادولی و سوریه سلچوقیلری ایسه ؛ فضله اوله‌رق ؛ بیزانس تأثیری واهل صلیب مهاجماتیله خیلیدن خیلی‌یه صارصیلمشلردی. موغوللرك سریع و قطعی ضربه‌لری بوتون بو هرج ومرجی آرتیرمش، آناطولی تورکلرینی امیدسز وپریشان برحاله صوقمشدی. مسلمانلری، دینی، سیاسی واجتماعی انقراضدن قورتارمق، آناطولی تورکلرینی برلشدیره‌رك بیزانس‌دن طاشان و منبعی غربدن آلان خرستیان کینه قارشی مسلمانلغك موجودیت وتعالیسنی تأمین ایده‌بیلمك ایچون اخلاقی بوزولمه‌مش ، دینی صارصیلمامش ، زنده بر زمره‌یه احتیاج واردی .

ارطغرل بك، دوندار بك، آقجه قوجه، قوکور آلپ، طورغود آلپ ، آق باش ، عبدالرحمن غازی ، قره مرسل ، صمصه چاوش، قره اوغلان، صالتوق آلپ، قره تکه، حسن آلپ، قره تکین وامثالی کزیده قوماندان ورهبرلره مالك اولان قایی‌بویی تورکلری ؛ بوقدسی وظیفه‌یی ایفاایده‌بیله‌جك اوصافی حائز بولونیورلردی. قایی‌تورکلری، سکودده یرلشدکلری زمان سلچوق سلطنتی ییقیلمغه مهیا بر حالده ایدی شرقدن موغوللر ، غربدن خرستیانلر ، تورك عرقنك بومهم شعبه‌سنی متصل خیرپالیور، چوکدورمکه چالیشیورلردی. علاءالدین،

اسلام سرحدینك محافظه‌سنی قایی خانیلره تودیع ایده‌رك ، قونیه‌یی برمدت داها یاشاتمق ایسته‌مشدی .

وضعیت، محیط ، زمان، قایی‌خانیلرك اعتلاسنه پك‌مساعد ایدی. بونلر ، تکفورلره قارشی پارلاق ظفرلر ، شانلی موفقیتلر قازانمغه باشلامشلردی. نهایت (قونیه)ده سلجوق دولتی چوکدی. قایی خانیلر ، بوزولمه‌مش ومتین سجیه‌لری ، صارصیلمه‌مش بازولری، ییلمز عزم واراده‌لریله ، انقاض آلتنده قالان آناطولی تورکارینه یکی برحیات نفخ ایده‌بیلدیلر . یکی بر دولت قوردیلر . منقرض سلجوق سلطنتی اوزرنده یکی بردولت قوران قایی تورکلری، فطرتاً دیندار اخلاقاً فضیلتلی ، روحاً معالی پرست ایدیلر . عرقك بوتون نجیب سجیه‌لرنی حائز بولونیورلردی . مردلك ، مسافر پرورلك ، فداکارلق عزم ومتانت ، طوغرولق ، قناعتکارلق ، کبی خصلتلریله آناطولی‌ده‌کی دین‌وعرق‌قارداشلرینی پك‌قولای طوپلایه‌بیلمشلردی. سلجوق سلطنتنك اوان انحطاطنده برچوق ایرانی افکار ومذاهب آناطولی‌یه یاییلمش ، دین نامنه کونا کون خرافه‌لر روحلری زهرله‌مشدی. قایی تورکاری حیاتیی کیرن بوخرافه‌لرله هنوز بولاشمامشلردی. عقیده‌لری عصر سعادتده‌کی صاف‌اسلامیت، دینلری روحه‌نجابت، فکره علویت ، قلبه متانت‌ویرن معالیات اسلامیه‌ایدی. بوصاف عقیده روحلرنده بلند فضیلتلر ، فکرلرنده صاف قناعتلر، قلبلرنده استقبال ایچون صارصیلمز امیدلر تنمیه ایتمشدی .

قایی تورکاری اخلاقلرنده‌کی صلابت ، اطوارلرنده‌کی نجابت ، فطرتلرنده‌کی حماسته سکود افقلرندن پارلاق بر کونش کبی یوکسلمکه باشلادقلری هنکامده، شرقده اسلام خلافتی (هلاکو)نك ضربه‌سیله

ییقیلمش، اهل صلیب اردولری ایکی عصر برمدت طرفنده سوریه وآناطولی‌ده تورك واسلام قانی ایچه‌ایچه شرقك بنیادینی پراندیرمش، مسلمانلق وخیم ایکی سیلابه آره‌سنده ابدیاً بوغوله‌جق وضعیتدن یکی قورتولمشدی .

دولت ایلخانیه حکمداری (غازان‌خان)، قونیه سلچوقیلرینك صوك حکمداری ایکنجی (علاءالدین کیقباد)ی موقعندن اسقاط ایده‌رك حبسه طیقمش، بیچاره علاءالدین اوراده وفات ایتمشدی. خلفی واوغلی (غیاث‌الدین) ایسه برصربدهٔ خونین آره‌سنده تلف اولوب کیتمشدی. هم تورك، هم اسلام عالمی‌ألیم برهرج ومرج ایچنده جان چکیشیوردی .

هجرتك (٦٩٩) تاریخنده (طورسون‌فقیه)ایراد ایتدیکی خطبه‌ده قایی تورکارینك اسلامی مدافعه وملی وحدتی تأمین ایده‌جك یکی برحکومت‌تأسیس ایتدکارینی اعلان ایلدیکی زمان بوتون مأیوس قلبلرده یکی برامید نوری اویانمشدی !

یکی حکومت. ارادهٔ ملیه اساسنه استناد ایدییوردی.(قره‌عثمان) بوبکلری طرفندن باشبوغلغه انتخاب وملتك آمال ومقرراتی تنفیذ واجرایه مأمور ایدیلمشدی .

عثمان غازی بووظیفه‌یی پارلاق برموفقیتله ایفا ایتدی. حیاتنك صوك دملرنده اوغلی اورخان بکه، تورك روحنك عمده‌لری اولان، عدالت، جهاد ونصرت دین مفکوره‌لرینی تلقین‌ایتمش، (شاه‌جهان) اولمغه دکل، ملتی اعلا ایتمکه چالیشمغی وصیت ایلمشدی. (اورخان غازی)، پدرینك وصایا وتلقیناتنه توفیق حرکت ایتمش، یکی دولتك وجهه‌سنی بوکا کوره تنظیم ایلمشدی .

برآووچ تورك دلاورلری (آیدینجق) اسکله‌سندن صاللره بینه‌رك

(کلیبولی) ساحلنده‌کی (چنی)یه یعنی آسیادن آوروپایه صیچرادقلری زمان، ملی روحك مفکوره‌لرینی تحقق ایتدیرمك عشقیله یورومشلردی.

فقط، تورکلر آوروپایه آدیم آتدقلری کوندن اعتباراً صلیب اطرافنده طوپلانمان متعصب غربك بوتون کین وخصومتنی اوزرلرینه جلب ایتمشلردی. کلیبولی وملحقاتی ضبط ایدن تورك پیشدارلرینی اناطولی‌یه قوغمق ایچون، بیزانس ایمپراطوریله بلغار وصرب قراللرینی اتحاد ایتدیرن عامل، خرستیانلق ـ اسلاملق تقابلی ایدی. ناصیل‌که مسلمانلری آوروپادن چیقارمق ایچون عصرلرجه صوکره سیاستاً یربرلرینك خصمی اولان بلغارلر، صربلر، قره‌طاغلیلر، یونانیلر ینه یراشه‌جك وبوتون آوروپا بواتحادی تشویق وتقدیس ایده‌جکدی!.

تورکلر آوروپا قیلرینه آیاق باصمقله، خرستیان عالمینك دور خاروقدیمی مسلمانلغه‌قارشی بسلدیکی کین وخصومته وارلقلرینی آماج ایتمشلردی. اهل صلیب سفرلری اثناسنده اسلام ـ خرستیان میلیونلرجه انسانلرك سیلابه‌لر تشکیل ایدن قانلری بیله پاپاس کیننی بردرلو تسکین ایده‌مه‌مشدی. غربك نائرهٔ انتقامی ایچین ایچین یانیوردی. قدسك ضیاعنی بردرلو اونوته‌میان خرستیان دنیاسی، استانبولك‌ده عینی عاقبته حاضرلاندیغنی کوروبجه، قودورمشدی.

صرب صندیغی هزیمتنك انتقامنی آلمق ایچون آوروپادن کلن یوز بیك کشیلك صلیب اردوسنك سائقی تورکلردن خرستیانلق نامنه انتقام آلمق حرصی ایدی. اونلر، اسلامیتی تمثیل ایدن تورکلری ابدیاً یریوزندن قالدیرمق عزمیله کلیورلردی. فقط طمارلرنده تورك عرقنك شهامت کریوه‌لری طولاشان، قلبلرنده مسلمانلغك متین تورولری پارلایان قرق بیك دلاور، یوزبیك شوالیه‌دن مرکب اهل

صلیب اردوسنی (قصوه) میداننده تارمار ایتمکده هیچ بر کوجلك
چکمه‌مشــدی . تورکلر ، بو دوردن اعتباراً بوتون آوروپایه قارشی
اســلامیتك یکانه مدافعی موقعنه کچمشــلردی . هجرتك (۷۹۸) نجی
سنه‌سنده یرندن اوینایان آوروپا ، خرســتیانلق انتقامنی آلمق اوزره
تورکلر اوزرینه یورومشــدی . ایکی عصر اول پیه‌رلرمیت‌لرك ، پاپا
اوربن‌لرك تشویقلریله اسلامیت اوزرینه آقان سیلابهٔ نصرانیت ، بو
دفعه داها منتظم سلاحلر ، داها جسور و تجربه‌لی شوالیه‌لرله تورکلر
اوزرینه هجومه آتیلمشدی .

کتلهٔ تعصب ، فرانسه ، لهستان ، وندیك ، آوستریا ، مجارستان ،
باویرا ، آلمانیا ، ایتالیا ، رومانیا و آطه‌لردن کلن اك مشهور شوالیه‌لردن
تشکل ایتمش ، ریاستی مجار قرالی (سیکیزموند) درعهده ایلمشدی .
بونلره بالآخره صرب ، بلغار و روم عنصرلری‌ده التحاق ایلدی .

فرانسز شــوالیه‌لری قرالك برادری و (بورغوندیا) دوقه‌سی
(قورقوسزژان) ك ، آلمانیا شوالیه‌لری‌ده (فره‌دریق هوهنزولرن) ك
قومانداسی آلتنده بولونیولردی . صلیبیون ، قهرمان (طوغان بك)
طرفندن مدافعه‌ایدیلن (نیکبولی) قلعه‌سنی محاصره ایتدکاری زمان ،
اللرینــه کچیره‌بیلدکلری تورکلری ؛ ایکی عصر اول پیه‌رلرمیتله شرقه
حرکت ایدن‌جدلری کبی، انواع وحشتله پارچه‌لایور، چوجوقلری ،
قادینلری ، مســلمان اولدقلری ایچون ، اك شنیع اشــکنجه‌لرله
بوغازلایورلردی. فقط ، (ییلدیرم بایزید) ، قرق بیك کشیلك برقوتله
بو عظیم سیلابه‌یه قارشو طورمقده اصــلا تردد ایتمدی . عدداً آز
فقط معنویت اعتباریله پك قوتلی اولان بو کوجوك اوردونك افرادی ،
تورك دولتنك بقاسی ، مسلمانلغك بقاسی ، اونك زوالی‌ده اسلامیتك

انقراضنی انتاج ایده‌جکنه قانع اولدقلرندن ، اك بویوك تهلكه‌لره قارشی اك متین برقلبله یورویورلردی . تورك اوردوسنده‌كی بوحالت روحیه؛ عدداً دشمندن پك آز اولملرینه رغماً غلبهٔ قطعیه‌یی تأمین ایتمش ، هلالی یوكسلتمشدی !... فقط ، بالآخره ، مجارستان‌ده توره‌ین (ژان‌هونیاد) ، توركلردن صلیبك انتقامنی آلمق‌اوزره میدانه آتیله‌رق بویوك بر اردو تشكیلنه قالقشمشدی . مجار قرالنك تحت ریاستنده انعقاد ایدن بویوك بر مجلس‌ده ، پاپانك وكیلی قاردینال (جولیانوس چزارینی) ، اهل اسلامه قارشی ایدیلن عهد وقسمك هیچ برحكمی اوله‌میه‌جغنه دائر فتوا ویربركن ، خرستیان عالمنك ابدی كینه حقیق بر جان اولمشدی . معاهده‌یی نقض ایتمك ایچون ؛ تعصب كابوسی آلتنده قیوراتان صلیبیونه ، قاردینالك بو فتواسی كافی كلمشدی :

اهل صلیب بی‌امان برقاصیرغه دهشتی ، خائماسوز برلاو شدتیله اسلام دیارینه دوغری هجومه باشلامشلردی : اسكی باربارلقلر بوتون وحشتیله تكرار ایدیلیوردی . اسلاملر مدهش بر آفته ، اسلامیت قورقونج برعاقبته نامزدبولونیوردی. هجرتك (۸٤۸) تاریخنده صلیبیونی (وارنه) اوكنده قارشولایان توركلر ، شاهد اولدقلری وحشتلر ، باربارلقلر قارشوسنده ، آتشه آتیلمغی جانه منت بیلمش ، وارنه مظفریتنی قازانمشلردی . نقض عهد ایدن مجار قرالی ایله فتوایی امضا الایان قاردینال جنابلری مقتولین آره‌سنده بولنیورلردی !... توركلر ، بو دفعه‌ده اسلامیتی قورقونج برتهلكه‌دن قورتارمشلردی . عینی موفقیت ، دورت سنه صوكره ، آلمان ، له ، مجار ، چه ، ایتالیان ، صرب ، بلغار ولاتین شوالیه‌لرندن مركب براهل صلیبه قارشی‌ده قازانیله‌جقدی . معاویه دورندنبری اون اوچ دفعه محاصره اولندیغی حالده بر تورلو

ضبط ایدیله‌مه‌ین استانبولی قطعی بر ضربه ایله فتح ایده‌رك خلافت اسلامیه‌نك مرکزی یاپان تورکاری ، خرستیان دنیاسی ابدیاً عفو ایده‌میه‌جکدی . آوروپا ، دیکر عناصر اسلامیه‌یی اونوتمشلردی . اونلر ، اسلامیت ممثل ومدافعی اوله‌رق یالکز تورکاری کورویورلردی . بناءً علیه ، بوتون کین و حرصلرینی تورکلره توجیه ایدییورلردی .

استانبولی فتح ایتمکله حضرت محمدك مظهر تجیلی اولان عنصر اولدقلرینی اثبات ایدن تورکلر ، اسلام عالمنك حرمت و شکرانی ، خرستیان دنیاسنك‌ده انطفا ناپذیر کین وغیظنی قازانمشدی . فقط غرب ، تورکلرك قدرت و سطوتی قارشوسنده عجزینی کوردیکندن حادثاته رضادن باشقه برشی یاپه‌مامش ، انتقام کونلرینك ورودینه انتظار قرارینی ویرمشدی . آوروپا ، تورکك ملی سجیه‌لرینی ، احلاقی فضیلتلرینی غائب ایتمه‌سنی ، سرکذشتجویانه فتوحات پیشنده قیریله قیریله ضعیف دوشمه‌سنی بکلیوردی . جریان وقوعات اونلره بو فرصتی احضار ایده‌جکدی . مرکز حکومت ، سفاهت یوواسی اولان استانبوله نقل ایدیلدکدن صوکره ، محلی عنعنه‌لر تدریجاً تورك توره‌لرینه تحکم ایتمکه باشلامش ، منقرض بیزانس سراینك تشکیلاتی بك آز تعدیلاتله عثمانلی سراینه کچمش ، (فاتح محمد ثانی) استانبوله کیردکدن بر مدت صوکره آیاغی چاریقلی تورکلره قارشولاشمامق ایچون ملت آره‌سندن قفس آرقه‌سنه چکلمشدی . دبدبه‌دار سرای حیاتنك تشکلی ، خادم آغالره ، دلبر جاریه‌لره ، قهوه‌جی باشیلره اك قیمتلی وزیرلرك ، اك اهلیتلی قوماندانلرك فوقنده بر نفوذ ویرمش ، تاجدارلری لایسئل موقعنه چیقارمشدی . سلطان خوشنه کیتمه‌ین اك قیمتدار رجالی براشارتیله عدمه کوندریریوردی . حالبوکه (قره‌عثمان) ایله

(اورخان بك) بوكبی ذوانه آنجق محترم بررفیق معامله‌سی یاپیورلردی.

طورسون فقیهك خلفلری بیله (غناديوس) ك اوزون بنیشنه ایرنمش ، ساده لباسلری یرینه اوزون قوللی كنیش أتكلی بنیشلر كیمكه باشلامشلردی . استانبوله ییغیلان ثروت ، كوناكون ناملر و وسیله‌لرله شرقك برچوق دربدرلرینی بورایه طوپلامشدی . هربری آیری بر مذهب ، آیری برعقیده نشر ایدن بو دربدرلر ، مدحیه‌لرله ، قصیده‌لرله سرایه و نفوذلی امرایه حلول ایتمش ، دینی برر موقع محترم اشغال ایلمشلردی . سرایده والده سلطانلر ، مجار ، روس ، خروات ، روم كوزده‌لر حكم سوریيور ، دیوانده تورك اولمیان وزیرلر ادارۀ امور ایدییورلردی . بایزیدثانی دورنده ایرانك عادات ومعتقداتی ، كوناكون‌مذهبلری ، توركلكی‌تسخیره‌باشلامشدی. جائزه قوپارمق ، موقع قازانمق ، كولاه قاپمق مقصدیله استانبول و آناطولی‌یه دولان دربدرلر ، تورك حیات احتماعی و دینیسنده عمیق تأثیرلر یاپیورلردی .

عباسیلر دورنده خدمت دولته كیرن تورك امراسی عصبیت عرقیه‌لرینك محافظه‌سنه پك چوق اعتنا كوسترمشلردی. حتی تورك امیرلرینك اكثریسی اسملرینك نهایتنده برده (تركی) لفظی علاوه ایتمكله افتخار ایدرلردی . حالبوكه سلجوق توركلرنده بو عصبیت پك آز دوام‌ایتمشدی. داها ایكنجی قلیج آرسلان زماننده شهزادكانه تورك و اسلام اسملری یرینه (كیخسرو) ، (كیقباد)، (كیكاوس) كبی اسكی ایرانه عائد برطاقم مناسبتسز اسملر ویریلمكه باشلانمشدی . بایزید ثانینك ضعف و مسامحه‌كارانی، سلیم اولك آتشین عزمیله تلافی ایدیلمه‌مش اولسیدی، عثمانلی توركلری‌ده ؛ داها اوزمانده ؛ سلجوق

تورکلری کبی انقراض معنوی‌یه محکوم اوله‌جقلردی. اردبیللی شیخ صفی‌الدینك حفیدی ایرانیلشمش اسماعیل صفوی ، آنادولی‌یه درویش ، شیخ ، بابا نامی آلتنده بر چوق سیاسی (مرید) لر کوندرمشدی.
ایران پروپاغانداسی یاپمغه مأمور اولان بو مختلف کلاهلی آدملر ، آنادولیده زواللی معصوم خلق آره‌سنه ایران عنعنه‌لرینی ، ایران دینینی نشر ایدرلرکن ، بایزید ثانینك اطرافنی احاطه ایدن یابانجی عنصرلره منسوب پاشالرده ، ملتك قانی ایمك ، دولتك تملنی سوکمکله مشغول اولیورلردی. اسماعیل صفوینك آنادولیدن کچه‌رك ، محارب بولندیغی (ذوالقدریه) مملکتنه یورومك ایچون بایزید ثانیدن مساعده استرحامنده بولنمسی ، مهارتکارانه بر خدعهٔ سیاسیه ایدی. اصل مقصدی کلاهلیلرك سنه‌لردنبری زهرله‌دیکی آنادولی خلقنه ، سوسلی و منتظم اوردولرینی ، مدبدب و معظم سلطنتی کوسترمك ، بوسایه‌ده ؛ کونك برنده آناطولی‌یی استیلایه قالقشدیغی زمان ، اهالیدن مقاومته بدله حسن استقبال کورمکدی. فقط ، بو کیزلی مقصدی تفرس ایده‌بیلمك ایچون نه بایزید ثانی‌ده دینچ و زنده بر دماغ ، نه‌ده اطرافنی احاطه ایدن سوری سوری پاشالرده بر حس حمیت واردی !... سلچوقیلری کمیره کمیره نهایت چوکدیرن قورتلر ، عثمانلیلره‌ده عارض اولمشدی. حکمدارلر ، دین نامنه فوق‌البشر بر موقعه چیقاریلیور ، کیف و هوسلرینه بر حکم شرعی ماهیتی ویریلیور ، دینی ، فتوایی حکمدارلرك اراده واحتراصلرینه اویدورمق یوللری آچیلیوردی.
ایرانك ادبیاتیله برابر (بابك) ك أکدیکی ، باطنیلرك ، حروفیلرك انکشاف ایتدیردیکی سیئات اخلاقیه ، (جهم بن صفوان) لرك نشر ایتدیکی تلقینات اعتقادیه‌ده تورکلر آره‌سنه صوقولیوردی. شرقدن

کلن افکار ، تورکك روحاً ، فکراً انحطاطنی احضار ایدرکن (محتشم
قانونی) نك اوزون و فائده‌سز سفرلری‌ده تورکلکی مادتاً چوروتمکه
باشلامشدی . شانلی فقط غایه‌سز سفرلر پیشنده قوشمق ، روم ایلی
خرستیان اکثریتیله مالی ایکن طونه‌نك اوته طرفنه کچمك ، صلیبیونه
میلیونلرجه قربانلق تورك ترك ایتمك دیمکدی . (ویانه) محاصره‌سی ،
(بودین) غلبه‌سی ، (مهاج) مظفریتی فائده‌سزشانلر اوغورنده قیمتدار
جانلر فدا ایتمکدن باشقه بر نتیجه ویره‌مزدی ، فی الحقیقه اویله اولدی .
بر بچوق عصر قدر تورك و اسلام دیاری اولان (بودین) [۱]
بیکلرجه ، ملیونلرجه تورك قانیله صولاندقدن صوکره ینه مجارلره
عودت ایده‌جکدی !..

حالبوکه بو دینلره قدر طاغیدیلان اسلام و تورك عنصری
کاملاً طونه‌نك بری طرفنه طولدیریله‌رق غیر مسلم عناصر دیکرجهته
سوق ایدلمش اولسه‌یدی ، شکیمهٔ دولت انحطاطه یوز طوتمازه طوتسه
بیله ایکی یوز کسور سنه‌دن بری توالی ایدن سوزشلی فاجعه‌لر وقوعه
کلمزدی . . . فقط دولتك ابرهٔ سیاستی منافع ملیه‌یه دکل ، پادشاهلك
کیفنه ، چاپولجی و اجنبی عنصرلرك شخصی منفعتلرینه تابعدی .
قبریس آطه‌سی ، آناطولی سواحلنك مدافعه‌سی ایچون دکل ، شرابنك
لطافتی ایچون فتح ایدلمشدی !...

اکثریتی خروات ، اسلاو ، مجار ، جرمن ، لاتین ، ایران
و یونان عنصرلری تشکیل ایدن و تورك ملتنك منافعندن ، تورك
دولتنك بقاسندن زیاده کندی منفعتلرینی دوشونن دیوان همایون
ارکاننك جیبلرینی آلتونلر ، قوناقلرینی جاریه‌لرله طولدوره‌جق اوزون

[۱] مجارستانك پای تختی اولان (پشته) نك قارشوسنده‌کی (بودا) شهری .

سفرلری التزام ایتملری پك طبیعی ایدی. (قانونی سلیمان) تخته جلوس ایدر ایتمز دیوان ارکانڭ کندیسنی همان مجارستانه اعلان حربه سوق ایتمرنده بو أمل حاکم اولمشدی.

حالبوکه بو اوزون و قانلی سفرلر، تورکی متمادیاً أریتیور، آناطولی‌یی بوشالتیور، انحطاط مادی‌یی احضار ایدییوردی. یمن‌ده تأسیس سلطنت سیاستی ایسه، باشقه شکلده عینی نتیجه‌یی ویره‌جکدی.

تورکلر بوکبی مختلف عوامل تحت تأثیرنده درچار ضعف اولنجه عصرلردن بری اسلامیته درین بر حرص کین و انتقام بسله‌ین خرستیانلق، بو دینڭ ممثل و مدافعی طائیدقلری تورکلر اوزرینه یوکلنه‌رك مختلف صور و وسائط ایله تورکی تدریجاً أزمکی و نهایت محو ایتمکی عمدهٔ سیاست ایدینمش، شرق مسئله‌سنی آچمشلردر.

شو تاریخی اجمالك کوستردیکی وجهله عناصر اسلامیه آره‌سنده قرآن دینڭ نشر و مدافعه‌سنه اك چوق واك دواملی بر صورتده چالیشان و بو اوغورده هر فدا کارلغی اختیار ایدن تورکلر اولمشدر. تورکلردرکه اسلامیتی افغانستانده، هندستانده نشر ایتمش، قرآن نورینی سد چین ماوراسنه، سیبریا ایچلرینه، آدریاتیق ساحللرینه، طونه بویلرینه قدر کوتورمش، اسلامی یربوزندن قالدیرمق حرصیله آوروپادن آسیایه آقان سیلابه‌لری طوردورمش و صوکره‌ده آقدکزه دوکمشلردر.

تورکلر، باطنیلك، حروفیلك، اباحیلك، بابکیلك... کبی اسلام هیئت اجتماعیه‌سنی زهرله‌ین و چوروتن مذهبلرك غلبه‌سنه مانع اولمش، خارجدن، داخلدن اسلامه توجیه ایدیلن ضربه‌لره کوکسنی سپر ایتمشدر. عین زمانده اهل صلیب و موغوللرك تخریبکار

استیلالری نتیجه‌سنده افول ایتمك اوزره اولان مدنیت اسلامیه‌یی عادتا یکی باشدن تأسیس ایده‌رك بیکلرجه مدرسه‌لر ، معبدلر ، خسته‌خانه‌لر وجوده کتیرمش ، بقایای انقاضی بوکون بیله نظر حیرت و تبجیلی جلب ایدن معظم دارالعرفانلرده هرشعبهٔ علمه مخصوص آیری آیری فاکولته‌لر تأسیس ایلمشلردر . جنکیز ، هلاکو و اهل صلیب طوفانلرندن قورتوله‌بیلن آثار علمیه‌یی طوپلایه‌رق معظم کتبخانه‌لر وجوده کتیرمش ، یالکز حیات سیاسیه اعتباریله دکل ، مدنیت و علم اعتباریله‌ده انقراضه سوروکله‌نن اسلام عالمنی احیا ایلمشلردر .

اسلامك مقدراتی تورکلرك مقدراتنه او قدر صیقی باغلانمشدرکه تورکلر یوکسلدکجه ، اسلامیت‌ده تعالی ایتمش ، تورکلر ضعیفه دوشدکجه اسلامیت‌ده فروشوکتنی غائب ایلمشدر . ادوار انحطاطده تورکلر هانکی قطعه‌دن ، هانکی مملکتدن چکلمکه مجبور قالمشلرسه اورالرده اسلامیت‌ده یاروحاً ویاهم روحاً هم‌ده فعلاً سولمشدر . وقتیله براسلام دیاری اولان مجارستان‌ده بوکون نه برمسلمان قالمدیغی کبی ، اومعظم جامعلر ، مدرسه‌لرده کاملاً محو اولمشدر . (بودین) ده‌کی جامعلرك بوکون تمللرینی بیله بولمق ممکن دکلدر . صربستان ، رومانیا ، بلغارستان ، یونانستان ، حتی جزایر بو فجیع عاقبتك برمشهرحزن انکیزیدر . آتنه جامعلرینك ، بلغراد مدرسه‌لرینك ، صوفیه وفلبه معبدلرینك سونوك خاطره‌لرینی آنجق اسکی کتابلرك صولمش صحیفه‌لری آره‌سنده بوله‌بیلیورز . قوصوه ، مناستر ، سلانیك ، قواله ، کوملجنه ، سیروز کبی اسلام دیارلرینك‌ده عینی عاقبته محکوم اولملری محقق دکلیدر ؟ . .

تورك حاكمیتنك تمثالی اولان هلال، ما كدونیا و ترا كیا افقلرندن چكلدكدن صوكره، نه عبرت انكیز فاجعه‌لره شاهد اولدق : بوتون اوالام دیارلرنده اذانلر صوصدی. چاك سسلری آفاقی طولدوردی. جامعلر، مسلمانلره مقتل، خریستیانلره آخیر اولدی. قرآن ایاقلر آلتنده چیكنندی. منفور شناعتلره قربان اولان مسلمان عرضی پایمال ایدیلدی، قادینلرك ممه‌لری كسیلدی. چوجوقلرك كوزلری اویولدی. بشیكده‌كی معصوملر آنا قارننده‌كی جنینلر بیله بو وحشتلردن قورتوله‌مدی. خلاصه بر زمانلر اسلامك اك مسعود یوردی اولان بدبخت دیارلر، باشدن باشه مسلمان قربانلرینه مزارستان اولدی. بوتون اوروپا بو حائله‌لری آلقیشلادی و تحسین ایتدی!..

خریستیان آوروپانك مسلمان توركه قارشی بسله‌دیكی حسیات (موندروس) متاركه‌سندن صوكره بوتون عریانلغی ایله میدانه چیقدی (آمیرال قالطروپ)ك انكلیز ناموسی اوزرینه ویردیكی تأميناته قارشی، انكلیز حكومتی قاردینال (جولیانوس جزایرنی)نك فتواسیله مقابله ایتدی. توركك الندن سلاحی آلندقدن صوكره، حقنده هر ظلم روا، هر وحشت بجا كورولدی. چونكه آوروپا عصرلردن بری بسله‌دیكی اسلام خصومتنی آرتق قوصمش، اسلامی ابدی اسارته، تدریجی انعدامه سوروكله‌مك ایچون، اسلامك متفكر دماغی، طوتار الی و ایمانلی مدافعی اولان توركی محو ایتمك قرارینی پرواسزجه اعلان ایتمشدی!...

توركلر، عصرلردن بری اسلامیتك مدافعه‌سی، مسلمانلرك تأمين سعادتی و عناصر غیر مسلمه‌نك ربقهٔ اسارتنه كیرمه‌ملری اوغورنده جانی، مالنی بلا فتور فدا ایتدیكی ایچون خریستیان آوروپاجه اعدام

جزاسنه محکوم ایدیلمشـدی . فقط تورك نه طالعسزدرکه اعـدام سهپاسنه سوروکله‌نیرکن اینی چکمکه آلشین برخواهشله آتیلانلر، مدافعه ایتدیکی دینك منتسبلری ، قورودینی طوپراقلرك اولادلری اولمشدی . نه قدر شایان عبرتدرکه ایام نکبتنده تورکه قلیج چکن عنصرلر، بو جنایته آتیلیرکن هنوز قورصاقلرنده تورك اکمکی ، جیبلرنده تورك آلتونی، آرقه‌لرنده تورك فورمه‌سی بولونیوردی !.. تورکه استقبال ایچون نه بلیغ بر درس عبرت وانتباه ! . . .

بو کون خریستیان حاکمیتی آلتنده سیونیستلره ملی بر یورد اولان قدس ایله مسجد اقصی‌نك بدبخت مدافعلرینی آرقه‌دن اوردوران آل هاشمك (ابولهب) ی ایله اوغوللرینك وبونلره اویه‌رق تویلر اوربرتن فاجعه‌لر ارتکاب ایدن برقسم شاملیلرك، آرناوودلق استقلالنی تامین ایده‌بیلمك امنیه‌سیله صربلر و یونانلرله توحید مساعی ایده‌رك مسلمان اولمکه سیدردیه التجا ایدن تورك نفرلرینی بوغازلایان آرناوودلرك عاقبتندن عبرت آلملری اقتضا ایدردی [۱] . بو کون یانیه‌ده یونان، قوصوه‌ده صرب بایراقلری طالغالانمقده‌در. نه عبرت انکیز بر عاقبتدرکه تورکلری سوریه‌دن چیقارمق ایچون یکرمنجی عصرك اهل صلیب قوماندانی عنوانیـله تبجیل ایدیلن (آلنبی) ایله توحید مسـاعی ایدنلردن بر قسمی، آره‌دن بر سنه کچمه‌دن سوریه‌دن قاچمغه مجبور اولمشلر، بر قسمی دار آغاجنه چکیلمش ؛ قالانلرده هر کون جنرال (غورو) نك حضورنده یرلره قاپانمق صورتیله سفیل و اسـیر حیاتلرینی قورتاره‌بیلمشلردر .

---

[۱] بیروت، قدس، طرابلس شام، حلب وبغدادك نجیب مسلمانلریله آرناوودلق اختلالنه اساساً معارض اولان تمیز مسلمانلری ، بومغشوش سفها ایله قاریشدیرمامليدر !

تورکلر، کندیلری ایچون بر دورهٔ امتحان و انتباه اولان اوأليم متارکه دوره‌سنده ایمانلرندن باشقه هرکسدن و هر شیدن اهانت کورمشلردر . تورکلری قورتاران‌ده بو تمیز و صاف ایمانلری ایله او ایمانك تأمین ایتدیکی یوکسك هیجانلر اولمشدر . یکی تورکیانك اجتماعی ، سیاسی و اقتصادی وجهه‌لری تأمین اولنورکن متارکه دوره‌سنك عبرت انکیز ماجرالرینی دائما کوز اوکنده بولوندورمق و بونلری هیچ بر زمان ، هیچ بر صورتله اونوتمامق ایجاب ایدر . بو ، استقبال تورکیاسنك تاریخه قارشی وجدانی بر وظیفه‌سیدر !...

سجایای قومیه

سطح ارضك مناطق مختلفه‌سنده منتشر انسان کومه‌لری (قوم)
نامی آلتنده برطاقم ضروبلره آیریلمشلردر . تاریخ طبیعی‌ده (نوع)
نه معنا افاده ایدییورسه (قوم) ده تاریخ بشریت‌ده او معناده تلقی
ایدیلملیدر . چونکه مختلف قوملری بربرلرندن آییران سجیه‌لرك
مختلف نوعلری یکدیکرندن تفریق ایدن سجیه‌لر قدر درین واساسلی
اولدقلرنده شبهه یوقدر .

قوم دیمك، مشترك ومتحد سجیه‌لره مالك اولان وبو سجیه‌لری
وراثت طریقیله خلفلرینه دور ایدن انسان کومه‌لری دیمکدر . عینی
قانون آلتنده یاشایان ، عینی لسانی سویله‌ین ، عینی دینه تابع اولان
انسان کومه‌لرینك متجانس برقوم تشکیل ایده‌بیلمه‌لری ایچون محیطك،
تصالب وتوارثك اوکومه‌لر آره‌سنده جسمانی وروحانی برطاقم سجایای
مشترکه تثبیت ایتمش اولمسی ایجاب ایدر . بر قومی تمایز ایتدیرن
مشتری سجیه‌لر ، آنجق اوزون بر زمانده قازانیله‌بیلیر . چونکه
سجایای ارثیه پك بطی بر صورتده یرلشه‌بیله‌جکندن ؛ تقرر ایتملری
ایچون ؛ بالنسبه اوزون بر زمانه احتیاج واردر . بر کره اکتساب
ایدیلمش اولان سجیه‌لرك سیلنمه‌سی‌ده ؛ عینی صورتله ؛ پك آغیرویك

بطی بر طرزده وقوعه کلیر. نتیجه‌نك کوروله‌بیلمسی ایسه؛ هر حالده؛ عصرلرك کذرانته متوقفدر .

قوملرك ذوبان و استحاله ایده‌بیلمه‌لری ایچون اوزون ، هم ده پك اوزون زمانه احتیاج واردر . چونکه تحولات ، مدید عصرلر ظرفنده وقوعبولان ارثی بر یکینتیلر اثری اولمزسه؛ محیط و تصالبك تأثیراتی انضمام ایتسه بیله ؛ ینه درین واساسلی اولەمز !

ئەوت ، بر قوم ده بعضی سجیه‌لری تثبیت ویا بعضی سجیه‌لری ازاله ایده‌بیلن عواملی آره‌سنده تأثیرات محیطیه دائما قدرتلی بر وظیفه ایفا ایدر . فقط ، وراثت‌ده محیط قدر قوی واساسلی بر عاملدر .

بر قوم نه‌قدر قدملی ، نه قدر اوزون ماضیلی اولورسه اوقوم‌ده وراثتله یرلشمش سجیه‌لرده اوقدرمتین ، اودرجه اساسلی ، اومرتبه زوال ناپذیر اولورلر .

ماضیلری قاراکلق عصرلره قدر امتداد ایدن قوملر اوزرنده یکی محیطلرك تأثیری اساسی سجیه‌لری کاملاً صارصمق قدرتنی کوستره‌مز قدیم بر قومك تأثیرات محیطیه ایله سجایای اصلیه‌سنی غائب ایتمسی، او قومك هویت مخصوصه‌سندن چیقماسی تعبیر دیکرله هویت اصلیه‌سی اعتباریله محتنهٔ شئوندن نابود اولمسی دیمکدر !. فی‌الحقیقه ، پك قدیم بر عرق اولان یهودیلر ؛ آسیاده ، آفریقاده ، آمریقاده، آوروپاده ، خلاصه‌دنیانك متنوع ومختلف محیطلرنده یاشادقلری حالده هریرده؛ لایتغیر تیپلرینی محافظه‌ایتمشلردر. لوندره‌نك سیسلی محیطنده، پارسك نوشانوش عالملرنده، آمریقانك مدبدب صالونلرنده ، روسیه‌نك ملوث سوقاقلرنده ، ایرانك خیال‌پرست محیطنده ، ترکیانك مجادله‌لی اقلیمنده یاشایان ابنای اسرائیل‌ده ؛ نافذ بر نظر ؛ عرقك اساسلی

سجیه‌لرینی پك كوزل سچه‌بیلیر . مختلف محیطلر ؛ عصرلرجه مدت ظرفنده ؛ بو اسکی قومك درین و اساسلی سجیه‌لرندن هیچ برینی ده کیشدیرمك قدرتنی كوستره‌مه‌مشلردر . ارض موعوددن جهانه طاغیلان یهودیلر، کیتدکلری محیطلك، پاشادقلری وسطك تحت تأثیرنده؛ سجیه اعتباریله؛ اساسلی ودرین تبدلاته معروض قالسه‌لردی ، بوكون روی زمیندن بنی‌اسرائیل عرقی بوتون بوتون قالقمش اولوردی . حالبوكه مختلف محیطلرك تأثیراتنه رغماً، یهودیلر هریرده عرقلرینك بقاسنی تأمین ایتمشلردر. محیطك وراثته غلبه‌ایده‌میه‌جكنه بنی‌اسرائیل قومنك بقاسندن بویوك دلیل اوله‌ماز .

تأثیرات محیطیه ، بر قومك سجایای اصلیه‌سنی دكیشدیریرسه او قومك نامی صحنهٔ شوندن سیلینیر دیمشدك . تاریخ بو حقیقتی‌ده تأیید ایده‌جك بر چوق صحیفه‌لری محتویدر :

اعصار ماضیه‌ده مصر قطعه‌سی بر چوق قدیم عرقلرك استیلاسنه معروض قالمشدی . فقط او آتشین محیطك ؛ بوتون قدرتنه رغماً ؛ مستولیلرك سجایای اصلیه‌لرینی ده‌كیشدیرمش اولدیغنه دائر بر مثال كوسترمك ممكن دكلدر . حالبوكه ام دنیانك حار وكنیش بادیه‌لری خالیلرك بی‌پایان مزارلریله مالامالدر !..

وراثتله مجادله واوكا غلبه ایده‌بیله‌جك عامل ینه وراثتدر . یعنی محیطك تأثیراتی ، عصرلرك تعاقبیله ، اونی برشكل آله‌بیلیرسه ، عرقلر اوزرنده آز چوق تحولات مشاهده اولنه‌بیلیر . بر چوق عرقلرده كورولن تحولات ، اوزون بر زمان ظرفنده محیطك بطی ودائمی تأثیراتندن متولد اونی پریكینتیلردن باشقه بر شی دكلدر .

عصردیده بوتون عرقلرکبی تورکلرکده جسمانی، روحانی بر طاقم پایدار سجیه‌لری واردر. مختلف محیطلر، متنوع تصالبلر، تورکلک جسمانی و روحانی سجیه‌لری اوزرنده؛ توارثی انتاج ایدن توالی اعصارایله، آزچوق تحولات حصوله کتیرمش اولدقلری شبهه‌سزدر. فقط، بوکا باقه‌رق اساس سجیه‌لرك بوس بوتون غائب اولدیغنی ادعا ایتمك طوغری اوله‌مز. هر نه‌قدر شرق تورکلرنده موغول عرقنك، غرب تورکلرنده‌ده اقوام مجاوره‌نك پك چوق تأثیراتی اولمش ایسه‌ده آسیای وسطی تورکلری جسمانی سجیه‌لرینی همان تماميله محافظه ایتمشلردر. هرحالده، اقوام سائره ایله تصالبده بولنمیان تورکلرك اشکال عرقیه‌لرنده هیچ بر تبدل کوروله‌مز. خالص بر تورك، یوارلاق وبویوك باشی [١]، کنیش اوموزلری، وسطی‌دن یوکسك بویی [٢]، اسمر تنی، أتلی، کمیکلی، طونوق و بیضی چهره‌سی، چیقیق، کنیش یناقلری، سیوری ومثلثی الشکل چکه‌سی، قالین دوداقلری، چاتیق قاشلری، سرت، سیاه ودوز صاچلری، آچیق صاری دریسی، سیره‌ك صقالی بادم شکلنده سیاه، کوچوك وپارلاق کوزلری، قیصه‌سی کوز قپاقلری، نارین وقیصه باجاقلری ایله سائر قوملردن پك کوزل تفریق اولنه‌بیلیر.

عصرلردنبری اقوام مجاوره ایله تصالبده بولنان تورکلرده اشکال عرقیه تماميله مشاهده اولنه‌مز. فقط، بوشکللرك کیزلی ایزلرینك بوس بوتون غائب اولدیغنی‌ده ادعا ایدیله‌مز.

تصالب ارثی‌نك تحولات جسمانیه‌یه اولان تأثیراتی، محیطك

---

[١] قرینهٔ رأسیه (٨٥ ـ ٨٧) آره‌سنده‌در.

[٢] قامت، (١،٦٧ ـ ٦٨ و ١) آره‌سنده متحولدر.

تبدلات روحیه یه اولان تأثیراتنه نسبتله پك زیاده‌در. بوکون اشکال عرقیه‌سنك الك بارز ایزلرینی غائب ایدن تورکلر، سجایای قومیه‌لرندن بالنسبه داها آز ضایعاتده بولنمشلردر. بوکونك تورکلرنده سجایای عرقیه‌نك زوالندن بحث ایدیله‌جکنه اوسجیه‌لرك کورلشمش واویوشمش اولدقلرینی ادعا ایتمك داها دوغرو اولور اعتقادنده‌یز.

تورکلر، تاریخ حضورینه چیقدقلری زمان، پك متین واساسلی سجیه‌لر اظهار ایتمشلردی. بوحل، عرقك قدمنه، سجایانك اعصار مدیده محصولی اولدیغنه دلالت ایدر. چونکه، تاریخ کوستریبورکه اشخاص وملتلرك تکاملی تدریجی وبطی برطرزده وقوعه کلمکده‌در.

عضویات حیوانیه ونباتیه‌نك اشکال حاضره‌سی‌ده مدید بر تکامل نتیجه‌سی اولدیغی فنا تحقق ایتمش دکلیدر؟ جهانده هرموجود شکل مکمله واصل اوله بیلمك ایچون آرا یرده‌کی غیر مکمل اشکالی تدریجاً برر برر کچیرمکه مجبوردر.

اولدقجه مکمل برمدنیتله تاریخك حضورانتقادینه چیقان برملت؛ هیچ شبهه ایتمه‌ملیدرکه؛ ماضی‌یه عائد مدید وعصر دیده برحرکت تکاملیه نتیجه‌سنده اوموقعی احراز ایده بیلمشدر.

نه‌وت، اوملتك مدید وتکاملی ماضیسی اکثریا تاریخ ایچون مجهول قالیر. فقط، بلا تردد قبول ایتملیدرکه اوملتك بویله برماضیسی واردر. وکشفیات علمیه برکون اوماضی‌یی میدانه چیقاره‌بیله‌جکدر.

اسلامیتی قبول ایتدکدن صوکره متین واساسلی سجیه‌لرله تاریخ مدنیتده مهم برموقع اشغال ایدن تورکلرك بردنبره حال وحشتدن اومرتبهٔ تمدنه چیقمش اولدقلرینی ادعا ایتمك قدر کولنچ برشی اوله‌مز!..

ناصیل که، چین منابع تاریخیه‌سنك ترجمه‌لری برزمانلر غرب

عالمه حاکم اولان بو فکرك بطلانی صورت قطعیه‌ده اثبات ایتمشدر.
تورکلر، میلاد عیسی‌دن عصرلرجه اول، بیوك وقوی زمره‌لر حالنده
طوپلانمش و بو زمره‌لرك اتحادیله معظم بر دولت قورمشلردر.
بو متحده‌نك معین تشکیلاتی، توره ویاسا دینیلن منتظم قانونلری،
مترقی بر جمعیت ایچون وجودی مقتضی مؤسسه‌لری واردی. چین
منابع تاریخیه‌سنك شهادتی، اورته آسیاده صوك عصرلرده وقوعبولان
تجربیات وکشفیاتك نتایجی بو حقیقتی تأیید ایتمکده‌در.

سوسیولوژی اساساتی کوستربیورکه اسکی قوملر، ثابت ولایتغیر
سجیه‌لریله تمایز ایتدکلری کبی بقالرینی‌ده اوسجیه‌لره مدیوندرلر.
قوملرده الك زیاده نظر دقته آلنه‌جق اوصاف روحیه، عزم وذکا
کبی عرقلك ممتازیتنی تعیین ایدن سجیه‌لردر. عزم وذکا سایه‌سنده‌درکه
قوملر تعالی ایدر، برقوم دیکر قوملره حاکمیتی آلته آلیر.

تورکلر، تاریخده عزمکارلقلریله اشتهار ایتمشلردر، ماوراءالنهر
خلقنك شدت ذکاسی ایسه مدنیت اسلامیه‌نك الك پارلاق دورلرینه
شعشعهٔ عرفانه غرق ایتمك کبی خارقه‌لر کوسترمشدر.

قوملرك اعتلاسی عواملندن الك مهملری (عزم) و (اراده)
سجیه‌لریدر. ظهور اسلامده عربلر، بالآخره تورکلر وداها اول
روماليلر، آنجق بو عزم و اراده سایه‌سنده؛ آز مدت ظرفنده
جهانی استیلا ایده‌بیلمشلردی. اساساً ذکانك آثاری تجلی ایده‌بیلملك
ایچون عزم و اراده ایله توأم اولمسی اقتضا ایدر.

عزم و اراده‌دن محروم اولان فردلرده ذکا نه‌قدرجه انکشاف
ایتسه بیله؛ بو حال او فردلرك منسوب اولدقلری قومك مطلوب
درجه‌ده یوکسلمه‌سنی تأمین ایده‌مز. معظم روما ایمپراطورلغی

ایله محتشم عرب سلطنتك تاریخلرندن بوادعایی تأیید ایده جك وثیقه لر کوستریله بیلیر .

روماليلر اولسون، عربلر اولسون، ادوار انحطاطلرنده ، اعتلا دورلرندن زیاده نافذ ذکالره مالك بولنیورلردی . (سزار) لرك (اوقتاویوس) لرك زمانلرنده کی روماليلر ایله ، ایمپراطورلغك صوك دورلرنده کی روماليلر آره سنده ذکاجه پك عظیم فرقلر واردی .

خلفای امویه دن عبدالملك ایله خلفای عباسیه دن المأمون دورلری بربرلرینه نسبت ایدیلیرسه عبدالملك زماننده کی عرب متفکرلریله المأمون دورنده کی عرب مؤلفلری آره سنده ذکانك انکشافی نقطهٔ نظرندن بویوك بر تفاوت کورولور .

حالبوکه ذکانك لایقیله انکشافنه رغماً اوقتاویوسلردن ، المأمونلردن صوکره درکه او معظم سلطنتلر انقراضه یوز طوتمشلردر. چونکه انحطاط دورلرینك فردلرنده جدلرینك عزم و اراده لری یوقدی . اولمدیغی ایچوندرکه او محتشم دولتلره آرتق استیلا دورلری قاپانمش ، انحطاط یوللری آچیلمشدی ! . .

تاریخ، عینی حالی تورك ایمپراطورلقلری ایچونده قیداتمکده در. (مه ته تانژو) نك ، (موقان خان) ك ، (محمود سوبکتکین) ك ، (آلب آرسلان) ك، (تیمور) ك، (اوزون حسن)ك و (اورخان غازی) نك ادارهلرنده حرکت ایدن تورکلرله اونلرك خلفلری آره سنده ذکاجه نه قدر بویوك بر فرق وارسه عزم و اراده جه ده او قدر درین بر آیریلیق موجوددر . لاله دورینك شاعرلرنده کی رقیق حسیاتی، اینجه ذکایی، عاشق پاشالرده بولمق ممکن دکلدر .

تورکلرك عرقی سجیه لری آکلاشیله بیلمك ایچون ماضیلرینی ،

طرز اداره‌لرینی، صورت معیشتلرینی، دینلرینی ، عادات وعنعنه‌لرینی تشکیلات سیاسیه و اجتماعیه‌لرینی تدقیق ایتمک اقتضا ایدر .

چونکه ، بر قومک تاریخ ماضیسی سجایاسنک مولودی اولدیغی کبی سرکذشت استقبالیده ینه او سجیه‌لر علاقه‌داردر . قومک صفحات حیاتیه‌سنده حاکم اولان عامل مؤثر ایسه اجدادک روحیدر. بو نقطهٔ نظردن روح اجدادی تحلیله چالیشدق، سجایای قومیه‌یی آراشدیرمق دیمک اولور .

استقبال یوللرینی بوله‌بیلمک ایچون ماضینک شانلی دورلرندن نورلی مشعله‌لر چیقارمغه مجبورز . چونکه ماضیسنه لاقید قالان بر ملت ، آتیسندن امین اولمق حقنی حائز اولەمز ! . . .

تورکلرده حکومتجیلك و عسکرلك سجیه‌سی

مختلف قوملرك اجتماعی سجیه‌لری مقایسه ایدیلدیکی زمان بونلرك بربرلرندن پك زیاده فرقلی اولدقلری کورولیور . برملتی تشکیل ایدن فردلرك روح اجتماعیسی ، دیکر برملت افرادینك روح اجتماعیسنه اویمیور . بعض قوملر قبیله ، بعضیلری عشیرت ، بر طاقملری ده ملت حالنده یاشیورلر . بوتون بو مختلف اشکال اجتماعیه‌ده او جماعتلری ترکیب ایدن اجتماعی فردلرك روحندن طوغیور .

قبل الاسلام عربلر ، بر ملتدن زیاده ابتدائی بر جمعیت حالنده بولنیورلردی . ابتدائی هر جمعیت کبی عربستان قبیله‌لری ده عینی بر قومه منسوب اولدقلری حالده عادتجه ، تعاملجه ، حتی دینجه بربرلرندن فرقلی بولنیورلردی . هر قبیله فردلری یالکز کندی قبیله‌لرینی ، کندی شیخلرینی طانیدقلرندن مختلف قبیله‌لر آره‌سنده منافرت وحرب وجدال اکسیك اولمیوردی . عادتجه ، عنعنه‌جه آیری بر هیئت حالنده بولونان هر قبیله‌نك آیری برشیخی اولدیغی کبی ، آیریجه‌ده برمعبودی بولونیوردی . حکومتجیلك تعبیر دیکرله ملی وحدتجیلك مغایر اولان بو طرز تشکیلات عربلرده (ولایت خاصه) اساسنی تولید ایلمشدی .

جناب رسالتپناه ، وحدت معبود عقیده‌سنی نشر وکعبه‌یی قبیله معبودلرینك تمثالی اولان صنملردن تطهیر بیورمقله قبیله تشکیلاتنه ، ولایت خاصه اساسنه خاتمه ویرمشدی . فقط جزیرة العرب خلقی ، بالآخره قبل الاسلام یرلشمش اولان شکل اجتماعی‌یه عودت وقبیله حیاتنی احیا ایتمشلردر .

حالبوکه تورکلرده ، بالعکس حکومتجیلك سجیه‌سی پك ایرکن اویانمش ، پك اسکی دورلرده تأسس ایلمشدر . بوحال تورك روحنك عموجیلکی ، تعبیر دیکرله وحدتجیلکه اولان تمایلنك بر نتیجه‌سیدر .

چین تاریخلری ، پك اسکی زمانلرده ، تورکلرك معظم بردولت قورمش اولدقلرینی خبر ویریبورلر . اسکی یونانیلر ایسه ، اسکیت خاقانلرینك شوکت وشهامتلری حقنده صحیفه‌لر طولدورمشلردر . ایران شهنامه‌لرنده توران خاقانلرینه دائر ویریلن معلومات ده بونلره علاوه ایدیله‌جك اولورسه ، حکومتجیلك فکرینك تورکلرده نه‌قدر اسکی بر زمانده اویانمش اولدیغنه دائر بر فکر ایدینلمش اولور .

ابوالغازینك ، یافثك اوغلی (تورك) دن باشلایه‌رق ویردیکی تفصیلات ؛ تاریخی بر قیمتی حائز اولمامقله برابر ؛ تورك روحنك تشریحی اعتباریله پك زیاده حائز اهمیتدر . بوتفصیلات بزه ، تورکلرده حکومت فکرینك تاریخك اك قاراکلق زمانلرنده اویانمش اولدیغنی ، تورکلرك تشکیلات اجتماعیه وسیاسیه‌لریله دینلری آره‌سنده پك یاقین مناسبتلر بولندیغنی اوکره‌تیور . کوریبورزکه ، تورك ، کندی موجودیت ووحدتنی ، پك اسکی برزمانده ، پك قوتلی برصورتده حس وادراك ایده‌رك موجودیت ووحدتنك تأمینی ایچون برمتحده تشکیل ایتمش ،

تعبیر دیکرله ؛ بر حکومت قوتیله برلشمش وبو حال، تورکلرك روح اجتماعیسنه اویغون اولان (ولایت عامه) اساسنی طوغورمشدر .

ملی دستان ، (آلنجه) خانك حکومتی ایکی اوغلی آره‌سنده تقسیم ایتدکدن صوکره تورکلرده اجتماعی ، سیاسی ودینی سقوط وانهزال باشلامش اولدیغنی نقل ایدییور. وحدتی ادراك ایدن بر ملتك ایکی‌یه بولونمه‌سندن ، اجتماعی ، سیاسی ودینی بر صارصینتی حصوله کلمه‌سی پك طبیعی ایدی . چونکه ولایت عامه تشکیلاتنه بر ضربه اولان انقسام ، ولایت خاصه‌یه دوغری آتیلمش بر آدیم دیمکدی .

دستان ، ایکی برادر زاده‌نك احلافی آره‌سنده حرب وجدال وقوعه کلدیکنی ، تورکلرك او وقته قدر مربوط بولندقلری وحدت معبود عقیده‌سنی اونوتدقلرینی سویلیور .

(بودون) ك [١] تفرقه‌سندن حرب وجدال ، ولایت خاصه تشکیلاتندن ـه معبود خاصلر، ویا تعبیر مخصوصیله بت پرستلك طوغه‌جغی شبهه‌سزدر .

تورك میتولوژیسنك بر قهرمانی ، وحدت ملیه‌نك بر تمثالی اولان (اوغوزخان) ، قره‌خانی ده‌ویرنجه ، تورك وحدت ملیسی انکشاف ایتمش ، ولی خاصلر اورته‌دن قالقمش ، بتلر ییقلمش ، یرینه تك بر ملت ، تك بر دولت ، تك بر معبود قائم اولمشدر. بو صورتله کندی روحنه موافق تشکیلاته مظهر اولان تورك ، یوکسلمش ، شاندن شانه ، ظفردن ظفره قوشمشدر .

---

[١] ملت معناسنه اولان (بودون) ایله (مجموع) مقامنده قوللانیلدیغمز (بوتون) آره‌سنده‌کی قرابت شایان دقتدر. تورك ، قبیله‌جیلك بیلمدیکی ، افراد ملت آره‌سنده آیریلق ، غیریلق کورمدیکی ایچون عرقداشلرینك هیئت مجموعه‌سنه (بودون) یعنی (بوتون) دیمشدر .

(آته بینن تورك ، آناسنی طانیمز !) مثلی، حکومتجی تورکك روحنی تشریح ایدن بلیغ بر وجیزه‌در . بو وجیزه کوستریبورکه ، تورك ، قبیله ، اویماق ، اولوس طانیمیور . آنجق بر (ایل) بیلیور. ایلی تمثیل ایدن دولته عسکر اولنجه ، وظیفه ایجاب ایدرسه ؛ باباسنه بیله هجومدن چکینمیور. ولی عامی (حکومتی) ، ولی خاصه (پدره ، اویماق بکنه ...) ترجیح ایدییور . اسباب ترجیحی‌ده (صوی‌ده بویوك بویوك دکل ، یولده بویوك بویوکدر !) مثلی ایله اکلاتیور .

میتولوژی دورینك اوغوز خانلرندن باشقه تاریخك (مه‌ته)لری، (لاعوشانغ)لری (موقان) لری (ایلترس) لری، آوروپایی باشدن باشه استیلاایدن (آتیلا) و (بالامیر) کبی قهرمانلری، شرقی روما ایمپراطورلرینی جزیه کذار اولمق مجبوریتنده براقان (وار)، (خونی) و(بیان) کبی آوارقا آنلری، قافقاسیه وشمال تورکلرینك (قوارات)لری، آلتای تورکلرینك (کول تکین) و (بیلکه) لری تورکلرده‌کی حکومتجیلك روحنك مولودی اولان پارلاق ومستثنا شخصیتلردر.

تورکلرك پك اسکی دورلرده معظم حکومتلری ، اساسلی نظاملری اولدیغنی (اورخون) جوارنده کشف ایدیلن (کول تکین) کتابه‌سنده افتخارله یاد ایدیلمکده‌در :

« کندی کندینه حکومته مالك بر ملت ایدم. حکومتمك عظمتی نره‌ده ؟ کیمه حکومت قازاندیره‌جغم ؟ بویله دییور ایدی :... » [۱]

کورولیورکه وحدتی ادراك ایدك تورك ، موجودیتی حکومت ودولتنده کوردوکندن دولتنی غائب ایتدیکی کون، نه‌یاپه‌جغنی شاشیرییور.

---

[۱] ایللیغ بودون- ارتیم، ایلیم آماتی - قانی؟ کیمکه ایللیغ قازغانورمن؟ تیر - ارمیس . [اورخون کتابه‌لرندن تورك تاریخی]

تورك ، بر ایقاض ، بر تهییج اولمدقجه ، مبرم و قطعی بر احتیاج کورمدکجه ساکن ویکنسق حیاتی دهکیشدیرمکی دوشونمز . تورك ، شدید ، شفیق وعزمکار بر باشبوغك ألنده قیریلماز ومطیع بر پولاددر . باشبوغنه ، قلیجی قدر اطاعت ایدر ، یاننده قلیجی کبی اصلا آیریلمز . قوماندانك کیتدیکی یره او ، قوشار . باشبوغنك ایسته‌دیکنی او ، یاپار .

آسوده زمانلرده یوردلرینك یوکسك اووه‌لرنده قوردقلری ایریلی اوفاقلی ، اوزاق ، یاقین حسابسز چادیرلردن ، پایانسز مرعالرده اوتلایان سوریلرینی سیر ایدن تورکلر ، سمانك درینلکلرینه کومولن ییلدیزلرك رهبرلکیله یایلاقدن قیشلاغه ، قیشلاقدن یایلاغه کوچکدن باشقه حیاتده بر تجدد آرامزکن ، اوکلرنده قهرمان بر باشبوغ کورنجه ، سینورلر آشمق ، خطه‌لر ضبط ایتمك کبی خارقه‌لر کوستریرلردی .

تورك ، سردارینه مطلق وصمیمی بر اطاعت بسلر . ألویریرکه سرداری حسن نیت وحمیتندن امین اولسون ! . تورك روحنده مکنوز اولان حماست ، علی العاده احوالده ؛ هیچ حس اولنمز . دوشکون ، ساکن ، بر قوزی کبی اولان تورك ، اوکنده قهرمان بر سردار کورنجه ، فطرتنده‌کی کیزلی سجیه‌لر بردنبره اویانیر . اویوشوق تورك ، بر آتشپاره جلادت کسیلیر . سردار اوطورمدقجه طورمغی خاطرینه کتیرمز . آت صیرتنی صیجاق یاتاغنه ترجیح ایدر . شاندن شانه قوشار طورور .

فقط ، تورکك باشنده‌کی سردار ، صفایی شانه ، راحتی قهرمانلغه ترجیح ایده‌رك ذوقه قویولورسه تورکده درین و نوشین بر اویقویه یاتار . سردار اویودیغی زمانده تورك آرتق ئولمش دیمکدر !....

بر (مه‌ته) طاغینیق تورکلری طوپلایه‌رق معظم بر دولت تشکیل واورتا آسیایه حاکم اولمادیمی؟ بر موقان خان ، ایران ، چین وشرقی روما کبی قرن اولك اوچ بویوك ایمپراطورلغی قارشوسنده تورکلره پك یوکسك بر موقع احراز ایتدیرمدیمی ؟

سامانیلرك تحکمی آلتنده اویوشوب قالان ماوراءالنهر اقوامی ٨٧٤ تاریخنده باشلرینه کچن (آلب تکین) کبی شجیع بر سردارك دلالتیله اسارت زنجیرلرینی قیرمدیلرمی؟ آلب تکینك دامادی سووك تکین و داها صوکره بونك اوغلی محمود غزنوی ، تورکلره آسیا تاریخنك اك شانلی دورلرینی یاشاتمدیلرمی ؟

قیرغیزلر یایلاسندن غربه‌کان ساچوقیلر ؛ باشلرنده (طوغرول) و (آلب آرسلان) کبی قهرمانلر بولنمه‌مش اولسیدی ؛ اوخارقه‌لری کوستره‌بیلیرلرمیدی ؟

خلیفه قائم بالله ، عرب و عجم سلطانلغنه علامت اولمق اوزره کندی الیله طوغرول بکك باشنه ایکی تاج ، آرقه‌سنه ؛ یدی اقلیم حکمدارلغنك نشانه‌سی اوله‌رق ؛ یدی خلعت کیدیردیکی وقت، بغداد جاده‌لرینی طولدیران تورکلر ، قیرغیز یایلالرنده طولاشان اویوشوق کوچبه‌لره هیچ بکزه‌میورلردی !... چونکه رئیسلری باشقه بر فطرتده باشقه بر خلقتده ایدی . چونکه ، طوغرول بك ، معیتنده‌کی افرادك طبیعتلرنده مکنوز علوی سجیه‌لرك انکشافنی تأمین ایده‌جك وسیله‌لر حاضرلامش ، او سجیه‌لری انکشاف ایتدیرمشدی . طوغرول بکك خلفی (آلب آرسلان) ، ملاز کردده شرقی روما ایمپراطورینك عظیم بر اردوسنی تارومار ایدرکن تورکلرده‌کی شهامت فطریه آرتق لایقیله انکشاف ایتمشدی . ملکشاهك دورمسعودی ایسه تورکلرده حرکات

فکریه‌نك تجلیسنه میدان آچمشدر . ملکشاه ، علم وعرفانله متحلی نجیب بر سیما اولدیغندن ، تورکلر رئیسلرینی بو مزیتده کورنجه ، بو دفعه‌ده کشور عرفانك ضبطنه قویولمشلردی . ابن سینالر ، فارابیلر ، بیرونیلر کبی تورك داهیلرینك اطرافنده بیکلرجه نجوم عرفان پارلدامغه باشلامشدی !...

فاتحك قوماندا‌سی آلتنده کشورلر ضبط ایدن تورکلر ، خاقانی بایزید ثانی دورنده شیطان قولنه مغلوب اوله‌جق ، شاه اسماعیلدن تیتره‌یه‌جك برحاله کلمشلردی . چونکه خاقانلری ، حلمی نسبنده ضعف قلب ایله متصف بولنمش ، راحت وعزلتی میدان حماسته ترجیح ایتمشدی . موقع ریاستده بولنان ذاتك اقتدارسزلغی ، استانبولی فتح ایدن تورکلری ، عجملردن تیتره‌یه‌جك ، شاه‌قولیلره مغلوب اوله‌جق قدر وضیع بر موقعه ایندیرمشدی حالبوکه عینی تورکلر ؛ برمدت صوکره ؛ سلیم اول کبی برقهرمانك تحت اداره‌سنده ایران اردولرینی تارمار ایتمکه ، ام دنیالری فتح ایلمکه نامزد بولنیورلردی !...

تورکك باشبوغی تورکه بابالق ایتدیکی مدتجه اوندن مطلق بر اطاعت بکله‌یه بیلیردی . بناءً علیه ، تورکك اعتلای شرفی قدر ، انحطاطی مسئولیتی ده ، حکومتنه ، باشبوغنه متوجه ایدی . بونی تقدیر ایدن باشبوغلر ، تورکی یوکسلتیورلردی . ایکی عصر اول (بیلکه خان) بونی تقدیر ایتمش و شو سطرلری یازمشدی :

« ملت بخش اولان تنکری ، تورك قومنك نام وشانی سیلنمه‌مك ایچون ، بنی قاغان نصب ایتدی . مالدار بر قوم اوزرینه نصب اولنمدم . ایچنده ییه‌جکی ، طیشنده کیه‌جکی اولمایان فقیر ومحروم بر قوم اوزرینه تعیین قیلندم . بن و برادرم کول تکین ، برلکده

بابا و عموجه‌من طرفندن تورك ملتنه قازانیلان آد و اون سیلنمسون دییه‌رك سوزلشدك . تورك ملتی ایچون کیجه‌اویومدم . کوندوز راحت ایتمدم . ئولنجه‌یه قدر چالیشـدم . جیپلاق قومه کییه‌جك ویردم . خلق فقیر ایدی، زنکین ایتدم . آزی چوق ایتدم ، فضیلتلی اقوامی ، قاغانك حشمت واعتبارینی آرتیردم . تنکرینك یاردیمی ایله بن چوق قازاندیغم کبی ؛ تورك قومی‌ده چوق قازاندی » [۱] .

اورخون کتابه‌لرنده تورك روحنی تشریح ایدن بو کبی سوزلر پك چوقدر . تورك ، نام و شـانی یاشاته‌جق کنزیده باشـبوغلر ایستیوردی . ملتی دوشـونن کنزیده باشبوغلرده (ایل) ك راحت وسعادتی یولنده هرفدا کارانه قاتلانیور ، کیجه ، کوندوز چالیشه‌رق فقیرملتی زنکین ، بدبخت ایلی مسعود ایدییوردی . بو سایه‌ده دولتك حشمتی آرتدیغی نسبتنده ملتك‌ده رفاهی آرتیوردی . تتبعات تاریخیه کوستریبورکه تورکلر ، ممکن دکل ملی حکومتسز وملی اسـتقلالسز یاشایه‌مامشلردر . هر هانکی بر سببله بر تورك دولتی منقرض اولنجه درحال معشری روح اویانمش ، مقهور وپریشان فردلر ، ملتنك عظمت آفله‌سندن ،اجدادك خاطرات شهامتندن آلدقلری الـهامی بر شوقله برلشه‌رك یکی بر حکومت قورمشلردر .

---

[۱] ایل بیرمکه تنکری تورك بودون آتی ـ کوسی یوق بولمازون تیین اوزومین اول تنکری قاغان اولورتدی . ارینج منك بیلسیغ بودونغه اولورمادیم . ایچره آشیسز ، تاشره تونسـیز یابیز . یابلاق بودون‌ده اوزه اولورتم . اینم کول تکین برله سوزلشـدیمز . اقانکیمز . آچیمز قارغاغیش بودون آتی کوس یوق بولمازون تیین . تورك بودونی اوچون تون اودیمادیم . کونتوره اولورمادیم ارینج . آنچاقازنیب بیر بودونیغ اوت سوب قیلمادیم . من اوزیم قاغان اولورتوکیمابیرسایی یازمیش بودون اولویبق یاداغین یالانکین یانا کلنی . .]

اورخون کتابه‌لرندن

تورکلر ، فطرتاً قناعتکار ، احوال عادیه‌ده سکون برور بر عنصردر . فطرتلرنده‌کی شهامت خارقه‌نما ، مستعد فوران بر وولقانه تشبیه ایدیله‌بیلیر . هرهانکی بر حادثه بو وولقانك فورانی تشویق ایدرسه ، رهگذارینه تصادف ایدن قطعه‌لری باشدن باشه لاو سیلابه‌لری استیلا ایدر . فردوسی‌یه صحیفه‌لر طولوسی داستان حماست انشاد ایتدیرن تورك قهرمانلری ، توران‌ده نشر دینه قالقیشان ایرانیلرك تحریکیله‌درکه فارس اقلیمنه آقینلردی . تورکلرك چینه یورو ملرینك باشلیجه سببی‌ده مملکتلرنده حکم فرما اولان فضله قوراقلق ویا شدتلی قیش کبی حادثات طبیعیه ایدی . مدید بر قوراقلق ، شدید بر قیش ، سوریلرك اعاشه‌سنی کوچلشدیرنجه تورکلر یاشادقلری دائره‌دن خارجه چیقمغه ، اقلیمی معتدل ، اراضیسی منبت ، ثروتی بول مملکتلره آقینلر یاپمغه باشلارلردی . تاریخك شهادتی ، داستانلرك محتویاتی ، تورکلرك طبعاً جنکاور اولدقلرینی مؤیددر . صیقی بر نظام ، اطاعتکار بر روح ایله باشبوغه فرط مربوطیت ، عسکرلك روحنك ایجاباتندن باشقه برشی دکلدر . تورکلرده ، باشبوغلغه ، ارتقایی استحقاق و بهادرلك تأمین ایدییوردی . تورکلر ، اصالته‌ده اهمیت مخصوصه ویریرلردی . فقط ، بو اهمیت ، لیاقتله متناسبدی . کزیده بر باشبوغ بهادرلغی ، شخصی اقتدار ومزیتی ایله کندی اویماغنه برقاچ اویماق داها علاوه ایده‌رك قدرت و شوکتنی آرتیرنجه ، تورك آره‌سنده بویوك بر شهرت قازانیردی . بو سایه‌ده جمیتی بویور ، بهادرلقله اشتهار ایدن آدسزلر اطرافنه طوپلانیر ، بویوك محاربه‌لرده موفقیت احراز ایتدیرلردی . دولت ، اکثریا مؤسسك ویا منسوب اولدیغی جمیتك اسمنی آلیردی . بعضاًده بولندقلری شهر ویا اراضینك نامنه

نسبت ایدیلیردی . حکومت تشکیلاتندن باشقه محیط وطرز معیشتده تورکلره ، عسکرلك روحی تلقین ایدییوردی : پایانسز صحرالر ، ساده وطار بر معیشت ، بهادرلق سجیه‌سنی تزییدایدییور ، حرب وجدالی حیاتك ضروریاتندن طانیتیوردی . تورك ، أونده یاپاغنده ئولمکی ذل صاییوردی . اك بویوك شان وشرف ، حرب میدانلرنده اك چوق بهادرلق کوسترنلره ویریلیوردی : « کشی اونده طوغار . صوغش یرنده ئولور ! » سوزی تورك حسیاتنی تشریح ایدن پك اسکی بر مثلدر [۱] .

تورکلر ، ملی قهرمانلرینك نامنی خاطره‌ٔ اخلافده یاشاتمق ایچون دستانلر یاپار ، آبده‌لر دیکر ، قبر طاشلرینه کتابه‌لر حك ایدرلردی . بهادر بر تورك ، محاربه‌لرده نه‌قدر دشمن ئولدورمش ایسه ، ئولدیکی وقت قبرینك اوستنه اوقدر طاش قونولور ، اوزرلرینه محاربه‌لرنی مصور کتابه‌لر یازیلیردی [۲] .

تورکلرك عسکرلك سجیه‌سندن بحث ایدن اسکی بر چین مورخی شو سطرلری یازییور : « تورکلر ، آته بنمکده ، آت اوستنده انواع مهارت

---

[۱] تورك وتاتار تاریخی مؤلفی ، میلادك ۱۶۶۲ سنه‌سنده (ساسانغ چه‌چه‌ن) طرفندن یازیلان تورك و موغول تاریخنده‌ده بواسکی مثلك ضرب ایدیلمش اولدیغنی سویلیور . ساسانغ چه‌چه‌ن تاریخنك روسجه ترجمه‌سی ۱۸۲۹ تاریخنده پترسبورغده طبع ونشر اولنمشدر .

[۲] الیوم قزاغستان وتورکستان ایله ینسیه‌ٔ نهری اطرافنده وروسیه‌نك تورکلره مسکون سائر اقسامنده بوکبی قبرلردن پك چوق واردر . قبر طاشلرندن بعضیلری انسان شکلنده یونتولمش ، بعضیلرینك اوزرلرینه‌ده هیه‌روغلیف واری شکللردن عبارت بر طاقم اشکال یازیلمش اولدیغی کورولمکده‌در . روسیه‌ده (آباقان) و (طوبا) نهرلری جوارنده ، بواسکی تورك مزارلریله طولو اولان کنیش ساحه‌یه (قبرلر صحراسی) نامی ویریلمشدر .

کوسترمکده پك اوستهدرلر . اوق، قالقان وقلیج استعمالندهامثاللری یوقدر . قلیج قابشلرینی تورلو زینتلرله تزیین ایدر ، آرقهلرینهدهمیر زره کیررلر . تورکلرجه بر آدمك قیمت ذاتیه‌سی ، عسکرلکه استعدادی ، محاربه‌لرده‌کی جسارتی ایله تقدیر ایدیلیر . تورکلر ، یکیتلره پك چوق اعتبار و جنك میدانلرنده جان ویرمکله افتخار ایدرلر [۱] .

تورك عسکرلکی مجاور قوملری صوك درجه ییلدیرمشدی . میلادك ٤٥٧ تاریخنده (ساسانیان) تختنه جلوس ایدن (فیروز Férosée) ، تورکلرله حرب ایتمك اوزره حاضرلنغه باشلادیغی زمان، ایران عسکرلری « بزی تورکلره قارشی حربه سوق ایتمك، اردونك محوینی ، ایران دیارینكده فلاکتنی انتاج ایده‌جکدر . شاهمز بزی تورکلرله حربه سوق ایده‌جکنه ، هپمزی تولدورسه داها أیی ایتمش اولور ! » یولنده تظلم حال ایتمش اولدقلری تاریخاً مضبوطدر [۲] .

تورکلر ، پك اسکی دورلردنبری بینیجیلکله اشتهار ایتمشلردر . تورکك سامعه‌سنه اك زیاده خوش ومونس کلن سس ، چالاك ودلبر آتلرك کیشنه‌مسی ، دمیر سلاحلرك شاقیردامسی ایدی . تورك ، آتنی ، جانی قدر سه‌وردی . سلاحی ایسه ؛ یانندن هیچ بر زمان آییرمدیغی اك صادق بررفیق ایدی . مشاهیرادبای عربدن (ابوعثمان عمرو بن بحرالکنانی) ، تورك قهرمانلرندن شویله بر لسانله بحث ایدییور : « تورك سواریلری چالاك بر سرعتله دشمن عسکریی چویره‌رك اونلری تارومار وصاچ کبی پریشان و خاکسار ایدر .

---

[۱] تاریخ قوم تورکی
[۲] تاریخ قوم تورکی

تورك ، محاربه‌لرده باشقه حیوانلره باش ویرمه‌ین مغرور آتی یانندن آییرمز . عینی زمانده سوریسنی اوتلادیر ، آتنه باقار ، سلاحنی یاپار ، حیوانی نعلله‌ر ، جندیلكده‌كی مهارتیله دنیایی حیرتلره دوشورور . هر بر تورك ، صنایعده باشقه‌سنه محتاج اولمیه‌جق قدر مكملدر . تورك عسكری ، قاچانی ، اوچانی طوتمق ایچون صاغه ، صوله قوشار . طاغلرك تپه‌سنه چیقار . وادیلرك دیبلرینی آلت اوست ایدر . تورك سواریسی ، كندیسنی آرسلان ، آتنی جیلان ، دشمنی آو تلقی ایدر . تورك ، قورقمز ، قورقوتور . كندینه هجوم ایدیلدكجه باشقه‌سنه هجوم ایتمز . عزم ایتدیكی شیئی ألده ایتمدكجه سكون بولمز . صوك درجه یورغون اولمدقجه اویقویه طالمز . اویقوسی آغیردكلدر . دائما قوشقولی بر حالده اویور » [۱] .

عباسیلر دورنده عربه هجرت ایدن توركلرك حماست فطریه‌لرینی مصور اولان شو سطرلرده عسكرلكك اك اساسلی سجیه‌لری تماميله كورولمكده‌در . رؤسای معتزله‌دن مشهور جاحظ ، توركلرك متانت عسكریه‌لرینی ، حیرت انكیز حماستلرینی كوسترمك اوزره ، شاهدی اولدیغی بر وقعه‌یی شو صورتله نقل ایدییور : « خلیفه مأمونك محاربه‌لرندن برنده‌ایدی . كیدركن یولك ایكی طرفنده برچوق آتلیلر كوردم . یولك صاغ جهتنده تورك سواریلری ، صول طرفنده‌ده دیكر سواریلر دیزیلمش ، مأمونك ورودینه انتظار ایدییورلردی . كونش سمت رأسه كلمش ، آتشین حزمه‌لری اورتالغی قاوورمغه باشلامشدی . خلیفه ، كلدی كچدی . متعاقباً تورك اولمیان سواریلردن اوچ دورت كیمسه‌دن ماعداسی آتلرندن اینه‌رك دینلنمكه مجبور

[۱] مشاهیرادبای عربدن (جاحظ)ك ، (فضائل الترك) عنوانلی كتابندن .

اولدیلر . حالبوکه تورك بولوكلرندن آنجق بر کشی آتدن اینمش ، دیکرلری آتشین کونش قارشوسنده بیله متانت عسکریه‌لرینی محافظه ایتمشلردی !... » .

تورك احوال عادیه‌ده حلیم ، سلیم ، اطاعتکار بر انساندر . فقط حرب میدانلرنده ، ایش باشنده اصلا مأمول ایدیله‌ین بر چوق خارقه‌لر کوستریر . تورك شارلاتانلق نه‌در بیلمز . مغرورانه آتوب طوتمقدن خوشلانمز . وظیفه‌سنی ایفا ایدر . فقط ، یاپدیغی ایشدن منت بکله‌مکی ، کوستردیکی قهرمانلقله افتخار ایتمکی خاطرینه بیله کتیرمز . (جاحظ) تورکلرك بو مزیتلرینی تقدیرکار برلسانله تصویر ایتمکده‌در : « بردفعه بغداددن چیقیور ایدم . برچوق سواریلردن مرکب بر جم غفیره راست کلدم . سواریلرك حیوانلرندن بریسی قاچمش ، هیسی آتلرنده‌کی کحیلانلرله تعقیبه قویولدقلری حالده بر تورلو طوتمغه موفق اوله‌مامشلردی . او صره‌ده ضعیف و چلیمسز بر حیوانه راکباً اورادن کچن بر تورك ، حیوانك زبونلغیله برابر ، قاچان آتی ضبط ایده‌رك ، او برسوری سواری‌یه تسلیم ایتدی . اونلرك عطالرینه ، دعالرینه باقمسزین براقدی کیتدی . تورکك سیماسنده اصلا غرور وتفاخر علائمی کوروله‌میوردی ! ». تورك ، دشمنی مغلوب ایدنجه‌یه قدر بی امان بر ارسلان کبی هجوم ایدر . دشمنی مغلوب واسیر ایتدکدن صوکره‌ده اوکا قارشی اك عالیجنابانه معامله‌ده بولنور. دشمنی التفاتلره ، اکرامله غرق ایدر . اقوام ماضیه آره‌سنده حرب اسیرلرینه لطفکارانه معامله ایدن تورکلردن باشقه هیچ برملت کوستریله‌مز . تورکلر کبی بر حکومت عسکریه اولان آتوریلر ، مغلوبلرینه قارشی صوك درجه وحشیانه معامله ایدرلردی . اسیرلرك کوزلرینی اویارلر ، بورون وقولاقلرینی کسرلر ، دوداقلرینی قوپاریرلر ، صاچ وصقاللرینی

یولارلر، الك نهایتده بیچاره‌لری دیری دیری قازیغه اوروره نعشلرینی‌ده حیوانات وحشیه‌یه ترك ایدرلردی .
آثوری حکمدارلرینك الك بویوکلرندن اولان (آثوربانیپال) ، اجرا ایتدیکی وحشتلرله افتخار ایدردی . حالبوکه آثوریلر قدر آثار مدنیه براقه‌مش اولان تورکلر ، اخلاقاً داها علوی وداها انسانی حرکتلریله شایان حرمت بر نام براقمشلردر : ماوراءالنهر محاربانده تورکلرك تحت اسارتنه دوشن شجعان عربدن مشهور (ثمامه بن اشرس) ، حیات اسارتنی نقل ایدرکن شو فقره‌یی علاوه ایتمشدر : « تورکلرك الینه اسیر دوشدیکم وقت ، اکرام ولطفلرینه مظهر اولدم . اشیالرینی بك مکمل بولدم !. » آلب آرسلانده (ملاز کرد) محاربه‌سنده شرقی روما ایمپراطورینی اسیر ایتدیکی زمان، تورکه مخصوص اولان یوکسك سجیه‌نك پارلاق برمثالنی کوسترمشدی [۱].

[۱] آلپ آرسلانك مکارم اخلاقنه دلیل اولان روایات تاریخیه‌دندرکه ، ملازکردده اسیر دوشن روم ایمپراطوری (رومانوس) ی حضورینه کتیردکلری صره‌ده « بن ابتدا صلحه طالب اولدیغم حالده نه‌ایچون راضی اولمیوب کندیکی بو فلاکته اوغراتمغه و بونجه قان دوکولمه‌سنه سببیت ویردك ؟ » دیر . ایمپراطور ، « طعن وتعریضی براقکز! حقمده تصمیم ایتدیککز عقوبت مدهشه‌یی اجرا ایدیکزکه انتظار نتیجه ایله هر دقیقه‌ده ئولوب دیریلیه‌یم ! » جوابنی ویریر . پادشاه ، « عجایب ، حقکزده مدهش بر تصورم اولدیغنی نصل بیله‌بیلیورسکز ؟ دیمك که سزبنی اسیر ایتمش اولسه‌کز ، کیم بیلیر نه‌لر یاپه‌جقدیکز ؟ » دینجه ایمپراطور سائقهٔ نومیدی ایله « شبهه یوق ! » جوابنی ویرمشکن پادشاه عالیجناب ، کندیسنی بحق دوچار جزا ایده‌جکی یرده بالعکس درحال قوللرنده‌کی ایپلری چوزدوره‌رك والبسهٔ فاخره‌بالاکسا کندی یرینه اوطورته‌رق اقامتیچون غایت مکمل ومزین برچادیر تعیین ایتدیردیکندن علوسجیهٔ جوانمردانه‌سندن طولایی ایمپراطور محجوب وشرمسار اولمش وحتی وطننه معاودتنده کوردیکی آثار مهمان نوازی‌یی هرکسه سویلمش ایدی ..
[مشاهیر اسلام . جلد : ۲ . صحیفه : ٥٧٤]

بر عرب مؤلفی ، عباسیلر دورنده بغداده کلن تورکلری شو سطرلرله تصویر ایلمشدر : « تورکلر شدائده متحمل ، امور حربیه‌ده غایت مقتدر ، آته بینمك ، اوق آتمق ، سلاح قوللانمق خصوصلرنده صوك درجه ماهر ، ریاست وسیاست امورنده متبصر ، مشکلاته قارشی صوك درجه صبور برقومدر . کندی بکلرینه غایت مطیع، بویوکلرینك امرینی اجراده پك سریع‌درلر » [۱] .

تورك حرب میدانلرنده بیله عادیلکه تنزل ایتمز . دشمنلرینه مردجه مقابله ایدر ، مغلوبلره قارشی عالیجنابلق ابرازندن درین بر ذوق آلیر . (ابراهیم بن عثمان بن محمد ابو اسحق الغزی) تورکلرك بو سجیه‌لرینی تصویره تخصیص ایتدیکی بر قصیده‌سنده شویله دییور : (لعره‌لری ییلدیملك صوت وصیتنی باصدیران قهرمان تورکلر ، کوروشدکلری زمان ، ملکلر کبی کوزل ، کوله‌شدکلری وقتده عفریتلر کبی امان بر قومدرلر) [۲] .

تورکلرده‌کی مزایانك پرستشکاری اولان (جاحظ) ده افادهٔ آتیه‌سیله بو شاعری تأییدایتمکده‌در : « تورکلر ، هر ایشده بصیرتکار، ذکا وفراستلری غالب ، معتقدات دینیه‌لرینی مدافعه خصوصنده صوك درجه فداکار بر ملتدر . طبعاً حلیم وصبوردرلر . سوزلرینه صادق، یالان سویلمکدن مجتنب‌درلر . فقط ، حرب میدانلرنده ، حدت و وغضب زماننده بر آتشپارهٔ جلادت کسیلیرلر !... » . تورك ، دشمنی

---

[۱] شمس الدین بن محمد بن ابراهیم

[۲] وفتية من جيوش الترك ماتركت . للرعد كراتهم صوتاً ولا صيتا

قوم اذا قوبلوا كانوا ملائكة . حسناً وان قوتلوا كانوا عفاريتا

[ابن الاثير : جلد ۱۰ صحيفه : ۲۸٤]

مغلوب ایتدکدن صوکره مجسم بر حلم و شفقت حالنی آلیر . اطاعت کوسترنلره سماحتله مقابله ایدر . هیچ کیمسه‌دن قورقمز . فقط هرکسی قورقوتور . عزم ایتدیکی شیئی باشه چیقارمق ایچون ، اوصانمقسزین ، متمادیاً اوغراشیر ، الندن کلیه‌جك بر ایشه تشبث بیله ایتمز . فائده‌سز شیلرله اوغراشمغی بر ذل عد ایدر . آتنك اکرینی ، کمنی ، زنکیسنی ، ألینك سلاحنی ، بلینك یاتاغانتی اعمال ایده‌بیلمك ایچون ایجاب ایدن صنعتلری بیلیردی .

تورك ، یوردینی درین بر عشقله سه‌وردی . تورکستانك واسع اووه‌لری ، پایانسز چوللری ، قورو چایلری نظرنده ایران وچینك دلنشین چایرلرینه ، زنکین بلده‌لرینه مرجح ایدی . باشبوغلری تورکلره یوردلرینی سه‌ومکی وصیت ایتمشدی . اورخون کتابه‌لرنده اولو باشبوغ « ای تورك ملتی ! اکر اول یره یعنی چینه کیدرسه‌ك ئوله جکسـك اوتوکن طوپراغنده اوطوروب ، کربانلر ، قافله‌لر ، کونده‌ریرسه‌ك ، اوتوکن اورمانده قالیر ایسه‌ك اوراده نه زنکینلك و احتشام ، نه‌ده انواع کدرو آلام بوقدر . ابدی بر حکومتی بوراده محافظه ایده جکسك ! »[۱] یوانده نصیحتلر ایتمش ، وصیتلرده بولونمشدی . قوتلی بر دشمن یایلاق ویا قیشلاقلرینی استیلا ایدنجه تورکلر ، تورانك چوراق ، تنها و ایصسز یرلیلرینه چکیلیرلر ، کوزل یوردلرینك یاد انتقامیله چوجوقلرینی بویوتیرلردی . چین و ایرانك مهاجمه‌لرینه معروض قاله‌رق یوردلرینی غائب ایدن تورکلرك ، صحرا چوللرده‌کی چادیرلرنده ، تورك قادینی ،

---

[۱] اول بیر کرو بارسار تورك بودون اولته جیسن ؟ اوتوکن بیر اولو ریب آرقیش تیرکش یسارسنك بونك اوغ یوق اوتوکن بیس اولور سار بتککو ایل توتا اولور تاجیسن تورك بودون... [اورخن کتابه‌لرندن]

آغیللرك بوش قالدیغندن ، سورولرك محو اولدیغندن ، ییلخیلرك سورولدیکندن ، تارلالرك بوزولدیغندن ، اوتلرك صارارديغندن ، قويونلرك قیریلدیغندن، قیمیزلرك دوکولدیکندن باحث تیننیلرله اولادینه انتقام روحی نفخ ایدر، کنجلرك غرور و حماستلرینی تهییجه قویولوردی.

انتقام حسلریله بسله‌نن تورك کنجلری ، قهرمان بر باشبوغ ظهور ایدر ایتمز ، اطرافنه طوپلانیر ، اجنبیلری یوردلرندن چیقاریرلردی.

تورك ، کندی یوردنده اجنبی بویوندیریغی آلتنده یاشامغه تحمل ایده‌مزدی . مأمون دورنده بر تورك شاعری قومنك بو روحنی شو صورتله تصویر ایتمشدی : « تورکلر ، عجم ، عرب و روملر کبی کندی یوردلرنده محکوم بر ملت حالنده یاشامامشلردر . تورکلرك بو ، بویوك فضل ورجحانی ، ادب و عرفاندن نصیبه‌دار اولمه‌ین حسودلردن باشقه هیچ برفرد انکار ایده‌مز ! » [۱] .

[۱] الترك لم يملكوا في دارملكهم . والفرس قد ملكوا والروم والعرب
هذالعمرى فضل ليس يجحده . الاحسود عنيد ماله ادب

ملی توره ویاسالر

هر قومك روحی او قومه مخصوص عنعنه و عادتلرده تجلی ایدر. ملتلرك اعتياداتی ، عنعناتی روحلرينك ملوديدر . عصرديده و روح ملی یه اويغون اولان جانلی تعامللردر كه (عرف) حالنی آلدقدن صوكره قانون ، توره وياسا شكلنده قطعيت كسب ايدرلر . بر قومك روحنی سچه بيلمك ايچون ، او قومك ارثی عنعنه‌لرينه ، دوامل عادتلرينه ، يرلشمش توره‌لرينه ، خلاصه جانلی (عرف) لرينه مراجعت ايتمك ايجاب ايدر. اخلافه كنيش وامنيتلی تعالی يوللری آچه بيلمك ايچون ، روح اجدادی تحليل ، (عرف ملی) بی تعيين ايتمليدر . عصرلرك يادكار ترسباتی اولان مختلف لونلره رغماً ، هردورده ياشايان فردلرده ، اجدادك معشری سجيه‌لری ، جماعتلرده‌ده ملی عرفلری سچيله بيلير !.. بر قومك بوتون افرادی صحنهٔ حياتدن چكيمه‌دكجه او قومك روحی ياشار ، ياشايان روح ايسه حاكم اولان عامل ديمكدر .

هر فرد كبی ، هر قومده حياتده برطاقم صفحه‌لر كچيرير . فقط ، شخصلرك اشكال خارجيه‌لرنده آزچوق تحولاته سبب اولان صفحات حياتيه اونلرك بنلكلرينی نصل ده كيشديره‌مزسه ، عصرلرك مروری ده قوملرك روحلرينی تبديل ايده‌مز . برقومك ماضيسی نه‌قدر اوزون

ایسه کندیسنده حاکم اولان روح ارثی‌ده اوقدر مؤثر ، اونسبتده قوتلی اولور. تاریخ تورکلره قرق بش عصرلق بر حیات ملی طانیمقـده‌در. تورکلر ، تاریخک قارا کلق دورلرنده بیله بر هیئت اجتماعیه حالنده یاشامشلر ، قرن‌اوللك اوچ‌معظم ایمپراطورلغی (ایران‌ـ چین ، شرقی روما) ایله مناسبت‌ده بولنمشلردر. شو حالده تورکلرك پك اساسلی عنعنه‌لری ، عصرلشمش عادتلری ، هربری بر احتیاجك مولودی اولان بر چوق توره‌لری تعبیر دیکرله (ملی عرف) لری اولدیغی شبهه‌سزدر.

تورکلرك ، پك اسکی دورلرده معظم حکومتلری ، اساسلی نظاملری اولدیغی حالده بالآخره خارجی هجوملر، داخلی اختلاللر ایله حکومتك صارصیلمش، نظاملرك بوزولمش اولدوغنی اون‌ایکی عصر اول یاشایان تورکلر بر لسان تأثرله تصویر ایلمشلردر. اورخون جوارنده (بیلکه خان) نامنه رکنز ایدیلن آبده‌ده‌کی شو : « اوغوز بکلری ، ملت ایشیدیکز ! یوقاریده بولنان تاکری ازمدیکی، آشاغیده بولنان یر یاطلاتمادیغی حالده ، ای تورك ملتی حکومت و نظاملریکزی کیم محو ایتدی ؟ » طرزنده‌کی آجی تلهف [۱] ده کوستریبورکه پك‌اسکی زمانلرده تورکستانده قدرتلی حکومتلر ، اساسلی نظاملر وارکن بالآخره حکومتلر انقراضـه ، نظاملر انحطاطه اوغرامش ، نهایت بیلکه خانك پدری (ایل ترس‌قوتلوغ) ، تورکلری برلشدیره‌رك قوتلی برحکومت تأسیس واسکی یاسا ونظاملری احیا ایتمك‌ایسته‌مش،

[۱] اوغوز بکلری ، بو دون اسیدك ! اوزه‌تنکری یاسماسار ، آسره یر تیلمسه‌ر . تورك بو دون ایلیکن توروکیك کم آرتاتی ؟
(تومسن اورخون کتابه‌لری)

(کول‌تکین) و برادری (بیلکه‌خان) ده بواوغورده چالیشمشلر !..
اورخون کتابه‌لری، تورکلرده حکومت فکرینك نه‌قدراسکی اولدیغنی
کوسترديکی کبی حکومت نظام ویاسالرینك ، تورك توره‌لرینك
منشأنی‌ده تاریخك اعماق بی‌پایانه آتمقده‌در .

ملی‌دستان تورك توره ویاسالرك منشأنی ، تاریخك دائرهٔ اطلاعی
ماوراسنه قدر چیقارمقده ، (تونوك) ی ، (اوغوز) ی، (ایرقیل
آتا) یی ملی‌توره ویاسالرك واضعی اوله‌رق طانیمقده‌در. بوتون بونلر
تورکلرده معشری حیاتك پك ایرکن باشلامش ، حکومت فکرینك
پك ایرکن طوغمش اولدیغنی آکلاتمقده‌در . ملی دستانك مبهم
بر صورتده یاشاته‌بیلمش اولدیغی بو حقیقت چین وقایعنامه‌لریله
تاریخی بر ماهیت اکتساب ایتمکده‌در . چینلیلرك قویونلو ، توکیو
واویغور حکومتلرینك حیات وتشکیلاتلرینه‌دائر ویردکلری معلومات،
بو اعتبارله فوق‌العاده حائز اهمیتدر :

ایلك تورك دولتی اولان قویونلی متحده‌سنك تشکلندن اول ،
تورکلرده اجتماعی عائله‌نك (سمیه) حالنده بولندیغنی کوریيورز .
مه‌ته یعنی اوغوز خان ، متفرق اولوسلری ، بویلری برلشدیره‌رك
(تورك‌ایلی) نی تشکیل ایتدکدن صوکره ، اجتماعی‌عائله تکامل‌ایتمش،
سمیه یرینه قان قرابتی اساسنه مستند عائله قائم اولمشدر . عائله‌ده بابا
ایله آنانك ولایتلری مشترکدی . بناءً علیه ، عائله‌نك (خاتون) ی
اوله‌رق یالکز بر قادین بولنوردی . ارکك نکاح اثناسنده (قالون)
دینیلان مهر معجلی ویرمکه مجبور ایدی . دور استیلاده ارککلر
بردن زیاده قادین آلمشلرسه‌ده اسکی توره قوتنی غائب ایتمه‌مش ،
ایلك‌زوجه عائله‌ولایتنده مشترك خاتون اوله‌رق قالمش ، دیکر قادینلر

(قوما) اعتبار ایدیلمشدی [١]. بونك ایچوندرکه قومادن اولان چوجوغه حکمدارلق حقنی ویرمیوردی. تورکلرده ایلك دولت، قویونلو متحده‌سیدر. اولوسلرك برلشمه‌سیله وجوده کلن بو ایللك متحده (ایل) در. (ایل) ی تشکیل ایدن عشیرتلرك برر بوی بکی بولونمقله برابر، متحده‌نك عمومی ولایتی قورولتایله حکومتده تجلی ایدردی. وطنداشلق حقوقنه یالکز (ایل) دن اولانلر مالك اولورلر-دی. اوردولرك باشنده لیاقت وسجایاسیله تمیز ایتمش بر (تکین)، بونك یانده‌ده تجربه‌لی جنکاورلردن بر قوماندا هیئتی بولنوردی.

واسع ایمپراطورلغك اداره‌سی ایچون شرق و غرب تکینلرندن باشقه یکرمی ایکی بویوك مأموریت واردی. بویوك مأمورلر ایچون (توکی)، (قولی)، (بویوك تارخان)، (تاتو) (بویوك یابغو) و (قوتلو) کبی منصبلر ویریلیوردی. بو منصبلره صوکره‌لری (تودون)، (چور) و (شاد) رتبه و عنوانلری‌ده علاوه اولنمشدی. بوتون بو مأمورلرك صورت حرکتلری، تشریفات قاعده‌لری معیندی. هیچ کیمسه معین توره ونظاملردن خارجه چیقامازدی. طبیعی بو نظاملر یازیلمش وبرطاقم فصللره آیریلمش مواد قانونیه شکلنده دکلدیلر. بلکه (وجدان ملی) نك (کوزل) ویا (چیرکین) کورمسی اوزرینه تأسس

---

[١] چین وقایعنامه‌لری شویله بر وقعه قید ایدییورلر: چینی ضبط ایده‌رك (هان) دینیلن ایمپراطورلغی تأسیس ایدن قویونلو تورکلری تانژولرندن (لیه‌ئوتسونغ)، اوچ زوجه آلمش برینی باش خاتون، دیکر ایکیسنی‌ده صول وصاغ طرف خاتونلری اعلان ایتمشدی. فقط، وکلاسیله قویونلو تورکلری اساسی بونك آتالر توره‌سنه مخالف اوله‌یغنی‌و بردن باشقه (خاتون) اوله‌میه‌جغنی ادعاسی ایلری سوره‌رك تانژونك بو قرارینی فسخ ایتدیرمشلردر.

ایتمش (عرف) لردن عبارت ایدیلر . ملی عرف و عادتلر ، ارثی توره‌لر ، معشری یاسالر ، تورك جمعیتلرینك انتظامنی تأمین ایدن احکام اساسیه‌یی تشکیل ایدییورلردی .

تورك تشکیلات اجتماعیه‌سنه کوره توره ویاسالر (آق‌صقاللر)دن متشکل قوروولتای‌ده تقریر وتثبیت اولنور ، قوهٔ اجرائیه رئیسی اولان تانژولر ، خاقانلر ، باشبوغلر ؛ بو (یاسا) و (توره) یه توفیقاً اجرای حکومت ایدرلردی . قانون ویاسالرده اساس عرف ملی ایدی . وجدان ملی‌نك أیی کوردیکی شی (معروف) ، کوتی کوردیکی شی‌ده (منکر) صاییلیر ، حکومت‌ده معروفی امر ومنکری نهی ایله مکلف بولنوردی . امر ونهیی تأییدایچون‌ده عدالت‌اوزرینه مؤسس برطاقم یاسالر واردی . یاسالرك مجازاته متعلق اولانلری (مقابله بالمثل) اساسنه مستند ایدی :

قصاص‌ده حیات اولدیغی حقیقتی تورکلرك ازلی برقانونی ایدی : قاتللر اعدام اولنوردی . بر آدمی حقسز یره دوکن ویا جرح ایدن کیمسه ، عینی‌صورتله جزا کورروردی . خرسزلق ایدنلر ، چالدقلری شیئك اون مثلنی ویرمکه محکوم اولورلردی . تورکلر ، اك اسکی دورلرنبری فحشیاتدن صوك درجه متنفر ایدیلر . حقوق زوجیت نظرلرنده پك مقدس ، پك عالی ایدی . قوجه‌لی قادینلره تعرض ایدنلری تورك توره‌سی اعدام‌جزاسنه محکوم ایدردی . برکنج‌قیزی اغفال ایدن کیمسه ، هم ضمان‌بکر ویریر ، هم‌ده او قیزی زوجه‌لکه آلمغه مجبور اولوردی . تورکلرده عائله وجمعیت تشکیلاتی پك مکمل ایدی . هر عائله بر (آق‌صقال) ، هر اویماق بر (شاد) اداره‌سنده بولنوردی . بر بابادن تشعب ایدن اویماقلر (تیره) نامنی آلیرلردی .

هر تیره‌نك باشنده‌ده بر (بار) بولنوردی . جدلری مشترك اولان تیره‌لره (آنار) دینیلیردی . هرآنار ، بر (خان) ه ، خانلرده عمومی باشبوغه تابع اولورلردی .

اوغوزخان توره‌سنه نظراً ، یاسایه اطاعتسزلك کوسترمك شدتله مجازاتی مستلزم چیرکین بر حرکت ایدی . باشبوغه عصیان ایدن ، حرب میداننده قاچان ، اعدام جزاسی کوروردی . وفات ایدن پدرك اموال واملاکی اولادلری آره‌سنده مساوات اوزره تقسیم ایدیلمزدی : آتا یوردی ایله اراضی الك کوچوك چوجوغه ویریلیردی . اموال منقوله و حیواناتده بویوك برادرلره قالیردی . الك قوتلی وجسارتلی اولانلر ، آتلری ، سلاحلری بولوشور ، جیلیز و قدرتسز بولونانلرده سورولری تقسیم ایدرلردی . الك کوچوك قارداش (تکین) نامنی آلیر ، بابا یوردینی شنلندیریردی . بویوك قارداش‌ده خانه انتساب ایدردی . اورتانجه قارداش ایسه ، سلاحنی آلیر ، آتنه بینر ، قسمت آرامق اوزره باشقه دیارلره کیدر ، نفسنه اعتماد سایه‌سنده حیات واستقبالنی قورتاریردی .

دولته ویریله‌جك ویرکی بر (توره) یه تابع اولدیغی کبی ، محاربه‌لرده اغتنام اولنان اموالك تقسیمی‌ده برقاعده‌یه مربوط بولنوردی . آلش ویریش سندلری ، اسکی تورك یازیسیله برطاقم لوحه‌لره یازیلیر ، بر سلاح رسمنی حاوی مهرله‌ده تأیید اولنوردی . صوکره‌لری بو نوع سندلر (اویغور) خطیله یازلمغه باشلامشدر [۱] . (توکیو) حکومتی زماننده آلتای طرفلرنده سیاحت ایدن برچین مورخی تورکلردن بحث ایدرکن : « بونلرك بر نوع یازیلری واردر . سند

[۱] اویغورلر دیکر تورکلرده کاتبلك وظیفه‌سی کورورلردی .

وثیقه‌لرینه‌ده مهر باصیورلر . بر شی حقنده حکم ویرمك ایچون‌ده عرف وعادته مراجعت ایدییورلر.» دیور [۱] .

ازدواجده (کفو) مسئله‌سنه پك زیاده رعایت ایدیلیردی . عنعنات ملیه‌یه حرمتکار اولان تورکلر آره‌سنده ؛ بو کونده ؛ کفو مسئله‌سنه بویوك بر اهمیت ویریلمکده‌در . مع‌مافیه ، بر قیز ، کندینه کفو اولان بریکیتی بکنه‌رك اوکا واریرسه ، قیزك آنا وباباسی ممانعت ایده‌مزدی .

تزین رجال ایچون عیب کوروله‌یکندن ارککلر اصلا زینت قوللانمزلردی . فقط ، تورك قادینلری سوسله‌نیرلردی . عائله اوجاغنده (خاتون) محترم وبویوك بر موقعه مالك ایدی . قادینك ، أوك اداره وتنظیمندن باشقه داها بر چوق وظیفه‌سی واردی . محاربه‌لرده مجروح دوشن یکیتلرك یاره‌لرینی صارمق ، خسته‌لقلرینه باقمق ، قادینلرك باشلیجه وظائفندن معدود ایدی . تورك قادینلری ، اکثریا زوج و اولادلریله برابر ، فعلاً حربه‌ده اشتراك ایدرلردی . تورك توره‌سی ، قادینلرك خانلق وحکمدارلق ایتملرینه مانع دکلدی. قبل الاسلام (آلانقو) اویغور ملکه‌سی (توراکینا) کبی بر چوق قادین (حاکمه) لر کلمش اولدیغی کبی بعدالاسلام‌ده حکومتده مهم وظیفه‌لر کورن برچوق تورك قادینلری اشتهار ایلمشدر [۲] . چین مورخلری ده پك اسکی زمانلرده بیله تورکلرجه قادینلرك محترم طوتولدقلرینی، هرکسدن حرمت ورعایت کوردکلرینی قیدایتمشلردر .

---

[۱] تورك وتاتار تاریخی

[۲] فی‌الحقیقه ، قره خطای سلطانلرندن قطب‌الدین محمدك کریمه‌سی (پادشاه خاتون) ، کمال عدالتله کرمانده دورت سنه حکمدارلق ایتمشدی .

(خرم آباد) ده حکمران اولان اتابکان خورشیدیه دن (عزالدین بن محمد) ك زوجه سی (دولت خاتون) ، زوجنك وفاتی متعاقب اجرای حکومته باشلامش ، موغول استیلاسنه قدر سلطنت سورمشدی.
مصرده حکمران اولان تورك سلطانلرندن (ملك اشرف شعبان بن حسین) ك کریمه سی و (قاسم بشتکین) ك زوجه سی (خدیجه) ، عقل ودرایتیله مصر حکومتی اوزرنده پك بویوك برنفوذ قازانمشدی.
تورکن زادکانندن (حسین بن اویس) ك کریمه سی ومصر ملوکندن (ملك ظاهر برقوق) ك مطلقه سی اولان (تندو خاتون) ، هجرتك ۸۱۹ نجی سنه سنده عراقده فرمان فرما اولمش ، الك متین ارککلری شاشیرده جق غوائل وصدمات آره سندن سفینهٔ دولتی قورتارمش ، نامنه خطبه اوقوتمش ، سکه کسدیرمش ، ۸۲۲ تاریخنه قدر سلطنت سورمشدی .

دولت غوریه حکمدارانندن (شمس الدین ایلتمش محمد سلطان) ك کریمه لرندن (تورکان خاتون) ایله (سلطان رضیه) ، یکدیکرلرینی متعاقب کابل وغزنه ده اجرای حکومت ایلمشلردی . (امیرچوبان)ك قیزی (بغداد خاتون) ، سلطان ابوسعیدك دور سلطنتنده ، عقل وکیاستیله امور اداره یی باشلی باشنه تدویر ایتمش ، حتی (خنکار) عنوانی آلمشدی .

هندستان سلطانلرندن ، شاه اکبر وشاه جهانك زوجه لری ـ که هر ایکیسی ده تورك ایدی ـ رأی صائبلریله هند سلطنتنی اعلا ایلمشلردی.
بونلردن باشقه : علم وعرفان ساحه سنده اولدیغی کبی ادارهٔ حکومت خصوصنده ده بویوك برنام قزانمش داها برچوق تورك خانملری تعداد اولنه بیلیر .

ملت افرادندن شجاعتی ، قهرمانلغی ، حمیت و فداکارلغی ، دوغرولغی ، درایت ووقوفی ایله اشتهار ایدنلر (آغا) اولور ، آق صقاللر صره سنه کچرلردی . آق صقاللر ، مطلق صورتده صاچی صقالی آغارمش اختیارلر دیمك دکلدی . درایت واقتدارلری ، حسن خدمت وفداکارلقلری ایله تمیز ایدن ، توجه عمومی یی قازانانلر آق صقاللردن اوله بیلیرلردی . تورکلر ، آق صقاللره صوك درجه حرمت ایدرلردی . (ایل) ایچنده سوزی نافذ ، شخصی محترم اولان آق صقاللر ، دولتك هیئت مشاوره سنی تشکیل ایدرلردی . ارکان حکومت ، باشبوغ ایله هیئت استشاره یی تشکیل ایدن آق صقاللردن مرکبدی [۱] .

تورکده بویوکنه قارشی صوك درجه اطاعتکار بر روح واردر . چونکه تورك بویوکنی آتا تلقی ایدر ، باشبوغنه باباخطابنده بولنور . آق صقاللر ایسه باشبوغله (ایل) و (بودون) یعنی ملت آره سنده کی صمیمیت متقابله نك ادامه وتزییدینه چالیشیرلردی . باشبوغلر ، جسور و حقیقی بر عسکر ، اصول حربه آشنا بر قوماندان ایدیلر . عسکرلکه عائد یاسالر غایتله صیقی ایدی . تکینلر ، داها چوجوق ایکن اسلحه استعمالنه آلیشیرلر ، آقینلره اشتراك ایدرلردی . بودون ایچنده الی سلاح طوته بیلن هر یکیت عسکردی . باشبوغ ، دائما عسکرلریله برلکده بولنور ، عسکرینك ییدیکنی یر ، کیدیکنی کییر ، یاتدیغی یرده یاتار اك مشقتلی سفرلره ، اك تهلکه لی موقعلره عسکریله برابر کیرردی . چوللردن ، قارلی داغلردن آشارکن اوکده بولنور ، جنك میدانلرنده هرکسدن اول حربه آتیلیردی .

---

[۱] مشهور (مارقوپولو) اسکی تورك تشکیلاتی عیناً قبول ایتمش اولان جنکیز زماننده آق صقاللردن اون ایکی بکك ملکی ایشلره واون ایکی بکك ده عسکری ایشلره نظارت ایتدکلرینی سویلیور .

باشبوغلر ، آق‌صقاللر ، اوزون تجربه‌لرسایه‌سنده سوق‌الجیش‌ده بیوبوك مهارت کوستریرلردی . بغدادك بویوك شاعری (جاحظ) ؛ عباسیلر دورنده غربه هجرت ایدن تورکلرك مزایای شخصیه‌وحیات اجتماعیه‌لرینه‌دائر اجرا ایتدیکی تدقیقاتدن ملهم‌اوله‌رق (فضائل‌الترك) عنوانی آلتنده تألیف ایتدیکی قیمتدار کتابده بونجیب قومك سجایاسنی درین بروقوفله تحلیل ایدرکن شو سطرلری یازییور : « تورکلر ، تبصبصی ، ریاکارلنی، منافقلغی ، غبتی ، خفیه‌لکی بیلمزلر . بویوك وشایان حرمت ذواته رعایتده قصور ایتمزلر . وطنلرینه صوك درجه محبت ایدرلر . اك‌چوق ذوق آلدقلری شی ، اقوام وممالکه غالب وحاکم اولمقدر . تورکلرك قادینلری‌ده ارککلری کبی‌در . اونلرده ارککلرینك بوتون مزیتلرینه مالکدرلر ! » .

تورکلرك فطرتنده اك‌زیاده اساسکیر اولان سجیه ، حاکمیت‌در. تورك حاکم باشادیغی مدتجه ، شانلر ، حماستلر کوسترمشدر . محکوم تورك أزیلیر وبلکه‌ده انقراضه سوروکله‌نیر . تورکلر عینی فلاکتلی عاقبته‌آره‌لرینه صوقولان یابانجیلرك امور دولتی اللرینه آلدقلری زمانلرده‌ده اوغرامشلردر : قویونلولر زماننده محترص‌واقبالجو بعضی چینلیلرك تورك اولکه‌سنه التجا ایده‌رك برر صورتله تانژولره تقرب وامور دولته تغلب ایتمك صورتیله تورکلری معناً محکوم موقعنه دوشورملری نهایت بومعظم دولتك انقراضنی‌انتاج ایلمشدر. سلجوقی وعثمانلی‌دولتلرینك صفحات‌انحطاطلرنده‌ده‌سرایه حاکم‌اولان یبانجیلرك بیوبوك بر حصهٔ مسئولیتلری اولدیغی شبهه‌سزدر .

توركارده نسل قرابتندن باشقه برده قان‌قارداشلغی واردی [١].
حتی قان قارداشلغی نسل قارداشلغندن داها مهم طوتولوردی. ایکی
قان قارداش مختلف ایکی قبیله‌یه باشبوغ اولسه‌لر مدت حیاتلرنده
آره‌لرنده‌کی اخوت وصمیمیتی محافظه ایدرلر، بربرلرینه قارشی اصلا
دشمنلق کوسترمزلردی. حالبوکه اصل قارداشلر آره‌سنده حرب
وجدال وقوعی پك چوقدی.

توركستاندن چیقه‌رق اطرافه طاغیلان تورك عشیرتلری طرفندن
کوستریلن خارقه‌لرك سرینی توركلرك سجیه‌لرنده آرامق اقتضا ایدر.
ماوراء النهردن اطرافه طاشان توركلرك قانلری بوزولمه‌مش،
سجیه‌لری بپرانمه‌مش ایدی. وجودلری دینج، کوزلری کسکین،
دماغلری صاغلام ایدی. بیلغینلق نه‌در بیلمزلردی. تورانك تمیز
هواسی، صاف محیطی، یوکسك اخلاقی، توركك روحنی اعلا
ایتمشدی. جنکاورلك غروری توركلری سفلیات اخلاقیه‌دن
اوزاقلاشدیرییوردی. تورك، آتی، سلاحی، وقاریسندن عبارت
اولان موجودیتی ایله عصرلردنبری کنیش بایلالرده دولاشمش،
براق سمانك تلقین ایتدیکی مزامیر لاهوتی‌یی دیکله‌مش، پایانسز

[١] ایکی تورك بر اویماق وحتی بر اولوسدن اولمدقلری حالده بربرینه
تقدیر ایده‌رك (آند) طریقیله قارداش اولورلردی. شویله‌که: بر طاقم
شاهدلر اوکنده قوللرندن بر دامار یاره‌رق قانلرینی بر فنجان ایچنه آقیدیر
وبونی سود ویا قیمیزه قاریشدیره‌رق هربریسی او مخلوطك یاریسنی ایچر،
ایکیسیده (آندا) اولورلردی. مراسم مخصوصه‌ایله اجرا اولنان شوحال،
هر ایکیسنی طبیعی قارداش ایدردی. بونلر، قبیله‌لری، اقربالری آره‌سنده
سائر اولاددن فرق اولنمز، عینی امتیاز وحقوقه‌مظهراولورلردی. لسانمزده
قسم معناسنه اوله‌رق قوللاندیغمز (آند ایچمك) تعبیری بو عادت قدیمه‌نك
پس‌ـ زنده برخاطره‌سیدر.

چوللرك ، یوکسك طاغلرك الهاماتیله فکراً بر نجابت قزانمشدی . قوی ، کنج و جنکاور اولان تورك ، احتیاجات عدیده آلتنده جسماً ، روحاً ییرانمه‌مشدی . قیصراغنك سودینی قیمیز یاپار ، سلاحنك ضربه‌سیله حیاتی مدافعه ایدر ، حرمنك صمیمی تبسملرندن یاشامق قوتی آلیردی .

ایصسز وسس‌سز کیجه‌لرك شفاف ویلدیزلی سماسی آلتنده بی پایان اووه‌لرده ، یشیل‌یاماجلرده اوتلایان سورولرینك مه‌له‌یشلری ، تورکك روحنه درین برصمیمیت تلقین‌ایدردی . تورکلرك الك اساسلی سجیه‌لرندن بریسی (نفسه اعتماد) مزیتی ایدی . تورك کنجی حیاته آتیلدقدن صوکره ، یالکز کندی نفسنه کووه‌نیر ، هرفیضی ، هر شانی کندی غیرت و شهامتنده آراردی . میراث حقنده‌کی توره ، تورك‌کنجلرنده بوسجیه‌یی پك‌کوزل تنمیه‌ایدییوردی . توره‌موجبنجه میراثدن محروم قالان یکیتلر ، قسمت آرامق اوزره باشقه‌یرلره کیدر ، مجادلهٔ حیات محنه‌سنه آتیلیرلاردی . ویا برباشبوغه انتسابیله خارقه‌لر کوستریر ، بلده‌لر فتح‌ایدر ، نفسه اعتماد سایه‌سنده حیات واستقباللرینی تأمینه موفق اولورلردی . عزم واراده‌لری ، شجاعتلریله تاریخده ابد نمون برنام قازانان (آدسزتورکلر) ، بابا میراثندن محروم قالان یوکبی طالعجو جنکاورلر آره‌سنده یتشمشلردر .

ماضیدن آتی یه کچرکن ....

حیات مللده الک بحرانلی آنلر ، انقلاب دوره‌لریدر . بو آنلرده فردی ومعشری تهیجات صوك حدّه واصل اولور . على العاده زمانلرده بیله حاکمیت اعتباریله پك آز مؤثر اولان منطق عقلی ، انقلاب دورلرنده بوس بوتون عاطل قالیر وبالضروره فردلر منطق حسی ایله حرکت ایدرلر .

فردلرك ، ملتلرك حیاتلرینی تعیین وتقریر ایدن حسی و معشری عوامل ، بر حیاتدن باشقه بر حیاته انتقال ایدیلدیکی ، ماضیدن آتی یه کچیلدیکی آنلرده نقطهٔ غلیانه واصل اولور . بونك ایچوندرکه انقلاب زمانلری ، حیات مللك الك حاد دورلریدر . انقلاب زمانلرنده فردلره ماهیتلری وهلتاً غیرقابل ایضاح برطاقم سری قوتلرك زبون واسیری اولور ، غیر ارادی تجلیات اظهار ایدرلر . بو سری قوتلرك الك مهمی واك قدرتلیسی معشری روحدر .

چونکه فردلر ، انقلاب دورلرنده على العاده زمانلرده اولدیغی کبی انفرادی شخصیتلر حالنده دکللردر . انقلاب تهیجاتی ، فردلری حال انفراددن چیقارمش ، جمهوری ومعشری بر مخلوق دیکر حالنه کتیرمشدر . انقلاب زماننك معشری انسانلرنده‌کی حالت ذهنیه ،

منفرد بولندقلری زمانلرده‌کی حالت ذهنیه‌دن بوس بوتون فرقلیدر . معشری انسانلر ، فردی انسانلر کبی منطق عقلی‌نك دكل ، اوندن بوس بوتون فرقلی اولان معشری منطقـك تحت تأثیرنده حرکت ایدرلر . اخلاق وحیات اجتماعی‌یی اداره‌ایدن معشری‌منطقك عناصر ترکیبیه‌سی سجایای ملیه‌در . بونك ایچوندرکه انقلاب دورلرینك معشری فردلری ، حس نقطهٔ نظرندن ، علی‌العاده زمانلرك انفرادی فردلرینه تفوق ایدرلر .

انقلاب ، انفرادی فردلری یوغورور ، برقالبه دوکر ، معشری فردحالنه افراغ ایدر . منطق‌عقلیسی قوتلی اولان انسانلرله ، بالعکس حسیله حرکت ایدن انسانلر ، طویغو ، مفکوره اعتباریله برابر اولورلر . خلق تحسسات‌اعتباریله‌یوکسه‌لیر . فکریاتجه‌یوکسك‌اولانلرده حسیات اعتباریله خلقك سویه‌سنه اینر واونلره قاریشیر . فردلرك بو تخمر و استحاله‌سی تمامیله غیر شعوری وغیر ارادیدر . سری قوتلر تحت‌تأثیرنده وقوع‌بولمقده‌در . بوسری قوتلرك منشائی ، روح‌ملیدر، سجایای قومیه‌در .

روح ملی سایه‌سنده‌درکه بعض مستثنا زمانلرده ، برملتك بوتون فردلری عینی طویغولرله متحسس اولور ، عینی صورتله دوشونور ، فداکارلق خصوصنده بربرلریله عادتامسابقه ایدرلر . ازمیرواستانبول اشغالی متعاقب ، آناطولی‌ده ظهورایدن‌خارقه ، ماضینك الكقاراكلق زمانلرندن ، قویونلو تورکلرینك ادوار حاکمیتندنبری کیتدکجه داها زیاده قوتلنمش اولان روح اجدادك محصول فورانی اولدیغنده شبهه یوقدر . فقط روح ملی‌نك فردلری تخمیر ایده‌بیلمه‌سی ایچون ، اونلرك تفسد وتفسخ ایتمه‌مش اوللری ایجاب ایدر . بونی تأمین ایدن

شو ده ملی سجیه‌لردر . سجایای ملیه ایله متصف اولان فردلر ، روح اجدادك فورانی قارشوسنده بر اندوكسیون بوبینی ماهیتنده‌در . روح اجداد فوران ایدر ایتمز ، بو بوبینلرده‌ده بر جریان الکتریقی باشلار وتخمر وقوعه کلیر . حرب عمومی کبی تخریبکار بر آفتدن مغلوب ، معناً ومادتاً پریشان برحالده چیقان تورکلرك ازمیراشغالندن صوكره یکی بر حیاتیت ، یکی بر روح ایله بوتون دنیایه قارشی حیات واستقلال مجاهده‌سنه قیام ایتملری ، روح اجدادینك ، ملی سجیه‌لرك قدرت مکنونه‌لری سایه‌سنده ممکن اوله بیلمشدر .

آنقره قاپولرینه قدر صوقولان دشمنك ، الٓهی برحمله ، طی مسافه ایدر بر سرعت ایله آق دکزه دوکولمه‌سیله نه‌عظیم بر قدرت اولدیغنی هر نظارده تجلی ایتدیرن روح ملی‌درکه انقلاب زمانلرنده‌ده فردلره حاکم اولور . بناءً علیه ، ماضیدن آتی‌یه انتقال ایدرکن ملی سجیه‌لری نظر اعتباره آلمق ایجاب ایدر . شوحالده ، انقلاب دورینك معشری فردلرینی علی‌العاده دورلرك انفرادی فردلرندن آییران خصوصیتلری آراشدیرمق بر ضرورت مبرمه‌در . معشری فردلرده انفرادی معاقله ومحاکمه یوق کیبدر . بو فردلر ، همان تماميله سرایت ذهنیه‌نك اسیریدر . بناءً علیه ، هر طویدقلری شیلره ؛ تحقق ممکن اولسون اولمسون ؛ بلامحاکمه اینانیرلر . هر نوع تلقینی قبوله صوك درجه مساعد بولنورلر . ایشته بونك ایچوندرکه طویغولری هم شدید ، هم‌ده متحول اولور . قولایجه محبتدن نفرته ، پرستشدن بغضه کچه‌بیلیرلر . دون تقدیرلرله کوکه چیقاردقلرینی ، یکی تلقینلر وسرایت ذهنیه ایله ایرتسی کون تلعین ایتمکدن چکینمزلر .

معشری فردلرده خودکاملق موقعنی تماميله دیکرکاملغه ترك ایدر .

معشری فردلر ، کندیلرینی دکل منافع عمومیه‌یی دوشونورلر. بونك ایچوندرکه بلا تردد کندیلرینی آتشه آتار ، حیرت انکیز قهرمانلقلر کوستریرلر . ینه بونك ایچوندرکه معشرلرده حس شکران پك ضعیفدر. معشری انسانلر ، هرکسك عمومك نفعنه اك بویوك فداکارلقلرده بولنمسنی طبیعی بروظیفه عد ایدرلر. بناءً علیه ، بوکبی فداکارلقلرده بولنانلره قارشی برحس شکران بسله‌مزلر . اونلری آنجق کندیلرینه دوشن وظیفه‌یی ایفا ایتمش عد ایدرلر . فقط ، عمومك ضررینه کورولن اك کوچوك برحرکتی ، حتی لاقیدی‌یی اك شدید برخصومتله قارشولارلر . چوق کره ، جزالر جرمه نسبتله قات قات آغیر اولور. معشری فردلر ، امیدله یاشارلر ودائماً نیکبین اولورلر. مفکوره‌لری حقنده کندیلرنده یدبینلك باشـلادیغی آنده ، اونلر آرتق اجتماعی ومعشری فردلکدن چیقمشلر دیمکدر . معشری فردلرده حساسیت صوك درجه‌یی بولمش اولدیغندن انفعاللری‌ده او نسبتده کسکین وشدیددر . روحلری بر بورادن ، دیکر بر بورایه صحنه اولور ، تحسساتك جریان وانکشافلری هردم متحول بورالر شکلنده تجلیسی محیطی تاکه ظهور قاصیرغه‌لره معروض برافیر .

ملی روح ، دیل ودین برلکنك مولودیدر : دین ودیل برلکی ، فردلری عینی طویغولرله برلشدیریر ، مشترك طویغولرك مشترك طرز افاده‌سی ایسه فردلری بربرلرینه سودیرر و قایناتیر . دین برلکی ، تحسساتك عینی بر قایناقدن نبعانی دیمك اولدیغندن ، أملری ، احتراصلری متفاوت حتی متضاد اولان فردلر معین اعتقادلر ، معین اخلاقی قاعده‌لر ، حتی معین صناعتلر ایله غیر شعوری و غیر ارادی بر حالده یکدیکرلریله برلشیرلر . دیل برلکی ایسه مشترك تحسسلرك ،

مشترك طویغولرك عینی طرزده ویك آهنك بر صورتده تعاطیسنی تأمین ایده‌رك بو وحدتی صارصیلمز بر حاله کتیریر .

بوندن آکلاشیلیرکه ، بر قومك تاریخی ماضی‌یه طوغری نه قدر چوق اوزانمش بولنورسه او ملت فردلرینه حاکم اولان روح اجدادی ، روح ملی‌ده اوقدر شدید وقوتلی اولور . بو کبی تاریخی قوملر ، حیاتلرینك صفحات متعاقبه‌لرنده دائما معین تشکیلات ، معین قواعد اخلاقیه ومعین اعتقادات ایله تمایز ایدرلر . اومعین تشکیلات تعدیل واصلاح ایدیله‌بیلیر ، تکامل ایتدیریلیر . او معین قواعد اخلاقیه ، داها عصری بر صورتده انکشافه مظهر اوله‌بیلیر . اعتقادات معینه ، خرافی ترسباتدن تصفیه ایدیله‌بیلیر . فقط ، بوتون بونلر بر حمله ایله کوکندن ممکن دکل سوکوله‌مز ویرلرینه بونلرك غیری شیلر اقامه اولنه‌مز . چونکه عصرلشمش کوکاری یالکز فردلرك دکل ، بوتون بر قومك مشترك قلبنده یرلشمشدر . بناءً علیه قومك بوتون فردلری منعدم اولمدقجه بو ملی روح یاشار وحاکمیتنی اجرا ایدر . دیمك‌که تاریخی قوملره هیچ بر وقت ، یابانجی بر مدنیتی ، شکلنی ده کیشدیرمکسزین قبول ایتدیرمك امکانی یوقدر واوله‌مز .

شونصوص اجتماعیه بزی ، حقایق آتیه‌یه ایصال ایتمکده‌در : انقلابلر ، ملی روحك بر انتباه و انکشافیدر . بر ملت انقلابله ، وارلغنی تهدید ایدن ، حیاتیت منبعنی قوروتن رسوباتی آتار ، یوکسه‌لیر . ملی روحی ، ملی سجایاسی داخلنده تکامل ایدر . یکی وزنده بر حیات قازانیر . فقط ، هیچ بر زمان ملی روحك مولودی اولان معین قواعد اخلاقیه‌دن ، معین اعتقاداتدن صویله‌رق بونلرك یرینه یابانجی ملتلره عائد قواعد اخلاقیه واساسات اعتقادیه اقامه ایده‌مز . باشقه بر افاده ایله الیسه

ده‌کیشدیریر کبی، بر مدنیتدن دیکر بر مدنیته کچه‌مز. یابانجی بر برمدنیته‌عائد اساسلری، قاعده‌لری، آنجق ملی روحه اویغون اوله‌جق برشکله صوقدقدن یعنی شکلنی دکیشدیردکدن صوکره قبول ایده‌بیلیر.

فقط، ملی روحك مولودی اولان معین قواعد اخلاقیه واجتماعیه ایله معین اساسات اعتقادیه‌یی، یابانجی قوملرله اولان تماسلرك، یکی محیطلرده وقوعبولان اختلاطلرك محصولی اولان عادات وخرافات ایله قاریشدیرمامليدر. بو صوکنجیلر، روح ملتده قدسی بر ماهیت حائز اولمدقلرندن، بونلردن قولایجه تصفی ایدیله‌بیلیر. اساساً انقلابده یابانجی اولدقلری حالده، مرور زمانله آزچوق تبدیل شکل ایده‌رك مليلشمش کبی کورونن فقط پس‌زنده یابانجیلقلریله ملی روحی بوغان، ملی سجیه‌لری اویوشدیران تشکیلاته، عاداته و خرافه‌لره قارشی ملی روحك عصیان وفورانی دیمکدر. شوحالده انقلابك ملی قابلیتلری انکشاف ایتدیره‌رك ملته داها مسعود، داها رفاهلی وداها زنده بر حیات تأمین ایده‌بیلمه‌سی ایچون، حیاتیتك قاتلی اولان بو میقروبلی تشکیلاتی ییقمق، عاداتی ترك ایتمك، خرافه‌لری تمیزله‌مك درجه وجوبده‌در. انقلابی اداره‌ایدنلرك کوستره‌جکلری دهاورویت بالخاصه بوراده تجلی وانقلابك موفقیتی بوخصوصده ابراز ایدیله‌جك بصیرت سایه‌سنده تحقق ایده‌بیله‌جکدر!....

ماضیدن آتی‌یه کچیلیرکن، ماضینك انقاضی آره‌سنده نه‌کبی شیلرك روح ملی‌نك مولودی وروح ملی‌یه اویغون وبناءً علیه مقدس اولدقلرینی، نه‌کبی شیلرك‌ده حیات ملی‌یه صوکره‌دن صوقولمش وحیاتیتی کمیره کمیره ییراندیرمش یابانجی وبناءً علیه مضر بولوندقلرینی تعیین ایتمکه چالیشمق، انقلابك موفقیتله تتوجی ایچون برشرط ضروریدر. انقلاب پیشوالری

بو مستثنا قابلیت ودهایی کوسترەبیلیر ، فعالیتلرینه اولکیلری تمیه
وایکنجیلری تصفیه‌یه متوجه بروجهه ویره‌بیلیرلرسه آتی قورتولمش،
ملته نورانور یکی برافق اعتلا آچیلمش اوله‌جقدر . فقط برنجیلرله
ایکنجیلر قاریشدیریله‌جق اولورسه ، تعاقب ایده‌جك صفحه‌لر فجاعت
انکیز اولور . اعتلا ایدیله‌جکنه انحطاطه ، کیدیلیر . وحدت امید
ایدرکن مهلك بر تشتت باش کوستریر . استخلاص دیرکن ، انقراضه
سوروکله‌نیلیر ا....

شو حالده ، مرشیدن اول ملتك روحنی ، احتیاجلرینی، خسته‌لغنك
نوعلرینی تعیین وتثبیته چالیشمق ، ییقمغه ویاپمغه آنجق بوتون بونلری
تعیین وتثبیت ایتدکدن صوکره باشلامق ایجاب ایدر . فعلیاته کچدکدن
صوکره‌ده انقلابك عمده‌سی ؛ ییقمه ، یاپمه ایچوندر ؛ دستوری
اولیدر . یاپمق پیلانلری تثبیت ایدیلمه‌دن ییقمغه قالقیشیلیرسه ،
طوکدیریجی روزکارلره معروض قالمق محققدر . موفق اولمق ایچون ؛
نه‌قدر خلوصله اولورسه اولسون ؛ یالکنز قورتارمق ایسته‌مك کافی
دکلدر . قورتارمه‌نك یولنی بیلمك لازمدر . حمیت ، عرفانله مجهز
اولمز ، عزم ، عمیق بر تتبع ووقوفه مقارن بولنمزسه فائده یرینه
مضرت کتیره‌بیلیرلر . صوك اوچ سنه‌لك استخلاص مجاهده‌سنك
سر موفقیتی ، حمیتله عرفانك ، عزم ایله وقوفك صمیمی توأمیتی
تأمین ایتمش دکلیدر ؟... اعتلا مجاهده‌سنك‌ده عینی ظفرله نتیجه‌لنمه‌سی
ایچون ینه بومقارنت بر شرط لازمدر .

استقبالی قورمق و یوکسلتمك ایچون

ملتلر ، اوزون بر ماضینك محصول توارثی اوله‌رق کوکلشمش بر روح اجدادی‌یه مالکدر . بر ملت افرادینی منافع عمومیه‌یه اك فائده‌لی بر صورتده حرکت ایتدیرمك ایچون بوروح ملی‌یه مراجعت کفایت ایدر . شو حالده ، ملت پیشوالری ، روح ملی‌یه استناداً خلقده عمومی ارادات ابداع ایده‌بیلیرلرسه وظیفه‌لرینی ایفا ایتمش ، غایه‌لرینه وصول یولنی بولمش اولورلر . ملت پیشوالری تلقینلرینی ، خطاب ایتدکلری خلقك ملی تمایللرینه ، اجدادی الجاآتلرینه نه‌قدر اویغون بر شکلده اجرا ایده‌بیلیرلرسه اوقدر چوق موفق اولورلر . فردلر ، بری شعورلی ، دیکری شعورسز ایکی‌نوع ارادات تجلی ایتدیررلر . شعورلی ارادات ، سربست بر محاکمه‌نك مولودیدر . شعورسز اراداتلرك منبعی‌ایسه ، روح‌معشریدر . حیات افرادواقوامه داها چوق حاکم اولان بو ایکنجی نوع اراداتلر ، قومی ومحیطی تمایللر واحتیاجلر شکلنده تظاهر ایدر . بناءً علیه ، بر ملتی اساسلی بر انقلابله قورتارمق ویوکسلتمك پیشوالغنی درعهده ایدنلر ؛ موفق اوله‌بیلمك‌ایچون؛ خلقك‌روحنده غایه‌یه متوجه شعورسزاراداتلرابداع ایتمکه‌چالیشمالیدرلر. آنجق بوصورتله‌درکه خلقك‌روحنه‌حاکم‌اوله‌بیلیر

وکتله‌یی ؛ مقاومت کورمکسزین، شهراه اعتلایه سوق ایتمك موفقیتنی کوستریرلر.

شعورسز ارادات‌لر، صور مختلفه ایله تکون ایدر : معشری روحك فورانی شعورسز ارادت‌لرك اك فیضلی بر منبعیدر. بوندن باشقه حالك حسیات واحتراصاتندن‌ده شعورسز ارادت‌لر طوغه‌بیلیر. استقبالی قورمق ویوکسلتمك ایچون بوایکی منبعدن‌ده استفاده ایدیلمك ممکندر. ملتی عرفاناً ، اقتصاداً اعلا ایتمك ایچون اولا قوتلی بر ملیت روحی اویاندیرملیدر. بوجریانی آچمق وتوسیع ایتمك خصوصنده هم ملی روحك تنبهندن ، همده حالك احتساسات واحتراصاتندن استفاده‌ایدیله‌بیلیر. صوك سنه‌لرك عبرت وفلاکتلرله مالامال اولان وقایعی نه‌قدر مؤثر برعامل انتباهدر !.... عصرلردنبری سه‌وه سه‌وه اقتصادیاتمزه حاکم ایتدیکمز عناصرك متارکه دوره‌سنده‌کی غیرقابل تصویر شناعتلری ، استیلا واشغال اوردولرینك کوناکون مظالمی ، هم ملیت همده انتقام روحنی دائما تهییج ایتدیره‌بیله‌جك أليم وجانخراش خاطره‌لردر.

لوزان معاهده‌سنك شکل قرینه کوره بو مضر عنصرلر استقبالده ینه اقتصادیاتمزه حاکم اوله‌بیلیرلر. حالبوکه مملکتك حیات منبعی دیمك اولان اقتصادیاتك یابانجی و یا دشمن عنصرلرك أللنه کچمه‌سی ، اصل تورکلر ایچون اعتلا قاپولرینك ابدیاً قپانماسی دیمکدر.

اقتصادیاتمزه نه وقت صورت عمومیه‌ده کندیمز فعلاً حاکم اوله‌بیلیرسه‌ك حقیقی استقلالی، حقیقی حاکمیت ملیه‌یی آنجق او وقت قازانمش اولورز. استقبال ملت ومملکت آنجق اوزمان مؤمن اوله‌بیلیر. شوحالده دورهٔ متارکه‌ده عوامل متعدده ایله خلق‌ده اویانان ملیت وانتقام روحنی، بالخاصه اقتصادیات مملکته حاکمیتمزی تأمین ایده‌جك برشکل‌ده

انکشـاف ایتدیرمکه ، بوروحی دائما زنده و هیجاندار بولوندیرارق اقتصادیاته حاکمیت غایه سنه متوجه معشری برارادت تولیدایلمکه چالیشمه‌می ایجاب ایدر . بونك تحقق ایچون اقتصادیاته حاکمیت ملی برمفکوره اولمالیدر. فقط اقتصادیاته حاکم اولمق سوزی؛ شیمدی‌یه قدر اولدیغی کبی ؛ یالکز دیلزده قالماملی ، قلبمزده حاکم ، افعالمزله مؤید مقدس برایمان شکلنی آلمالیدر. ایمانك قوتی آنجق افعال ایله تحقق ایدر. بونك ایچوندرکه عمل ، ایماندن جزء عد ایدیلمشدر . بومفکوره روحمزه ، حیاتمزه اوقدر حاکم اولمالیدرکه مکتبده ، مدرسه‌ده ، قیشله‌ده ، صاپان باشنده، سوری آرقه‌سنده، دکاناوکنده، مأموریت ماصه‌سنده، مجلس کرسیسنده وکیللك قولتوغنده خلاصه هریرده وهروقت ناظم حرکاتمز بو اولسون ! . .

مؤسساته ملیت روحی ویرمك ، مقدساته حرمت مخصوصه بسلمه‌مك، یابانجی عنعنه ومودەلره قارشی احتراز کوسترمك، افراده درین بر عصبیت اویاندیریر . بو عصبیتده ملی روحی انکشاف ایتدیریر . معشری ارادتی قوتلندیریر . نتیجه‌ده هر فرد ، عمومی وملی امورده شخصی منفعتلرك، سفیل احتراصلرك تأثیراتنه مقاومت ایده‌جك قوتلی برارادە صاحبی اولور. وطن فکریله متحسس اولمیان ملتلرك حق حیاتی اولمدیغی کبی اقتصادیاتنه حاکم اولمیان برملتك‌ده قصیبهٔ اعتلاسی اولەماز ! . . .

نجات یولی

مملکتمز آفاقنده انتباه روزکاری وزان ایتمکه باشلادقدن صوکره ، اوچ فکر جریانی باشلامش اولدیغنی کورویورز : اسلاملاشمق ، معاصرلاشمق ، تورکلاشمك .

روحی وشأنی برر احتیاجدن طوغان بوجریانلر بدایتده آنجق فکری بر ماهیتده ایکن ، هر فکر کبی بونلرده کیتدکجه تعضی ایتمش ودولتك سیاسی واجتماعی حیاتی اوزرنده وقت وقت اختلاجی حرکاته سببیت ویرمشلردر . فقط نه قدر شایان تأسفدرکه بر برلریله پك کوزل اوزلاشه بیلن بو اوچ جریانه بر قسم افراطکارلر طرفندن متقابل برجبهه ویریله رك بویوزدن افراد ملت آره سنده درین اوچوروملر ، عمیق آکلاشاماماز لقلر احداث ایدیلمش ، دولتك سیاستی بیله وقت وقت بو افراطکارلرك نفوذی آلتنده اختلاجلی استقامتلر آلمشدر . حالبوکه هر اوچ جریانده روحی ، حیاتی ، حقیقی احتیاجلردن طوغمشدر . بناءً علیه نفس الامرده بو اوچ فکر بر برلرینه مخالف دکل ، یکدیکرلرینك مکمل ومؤیدلریدر . شأنی وروحی حیاتك تکاملی ایچون بهمه حال جمهوری عمده لرك بو اوچ فکر اوزرینه استناد ایتمسی ایجاب ایدر . بونلردن بری دیکرلرینك افراطنه فدا ایدیلیرسه اجتماعی تکامل ، روحی اعتلا ، عصری ترقی وجود بوله ماز .

بو اوچ فکرك معارض بر وضعیته صوقولمه‌سی هیچ شبهه‌سز بونلره طرفدارلق کوسترن بر قسم افراطجی روحلی انسانلرك سیئهٔ تعصبی‌در. افراط، دائما طار کورمه‌نك، داها ممیز تعبیر ایله تعصبك مولودیدر. حالبوکه دینی تعصب کبی ملی تعصب، تجددی تعصب‌ده فکری خارجده‌کی حقیقت ایشیغنی کوره‌میه‌جك محدود بر ساحه‌ده محبوس بر حالده براقیر. انسان بر دفعه بویله بر چنبر آلتنه کیردیمی آرتق حقیقتی کوره‌مز اولور. کندی قناعتنه مخالف کوردیکی فکر وقناعتلری؛ حقیقی بر احتیاجك، شأنی حیاتك افاده‌سی اولوب اولمدقلرینی آراشدیرمقسزین؛ و هلتا رد وتقبیح ایدر. چونکه تعصبی ذهنیت اونده کندی قناعتنك حق وصواب دیکرلرینك قناعتلرینك‌ده ضلال وخطا اولدیغی یولنده بر ایمان یاراتمشدر. بناءً علیه بوکبی مفرط انسانلر، حکملرنی تحلیلی ویا ترکیبی بر تدقیقه، عقلی و علمی بر دلیله نظراً دکل، بو تعصبی ایمانه کوره ویریرلر. بو صورتله‌ده روحی و شأنی حیاتك حقیقی احتیاجلرینك بر افاده‌سی دیمك اولان ویکدیکرلرینك مؤید ومکملی بولنان فکرلر آره‌سنده ائتلاف ناپذیر بر معارضه آچارلر. ایشته دین، ملیت و تجدد فکرلری آره‌سنده‌کی معارضه بو صورتله ظهور ایتمشدر.

عجبا بو اوچ عمده، حقیقت حالده بربرلرینه معارض و بری دیکرلرینك انکشافنه مانعمیدر؟.. بو سؤاله جواب ویره‌بیلمك ایچون هر برینك منشأ وحدودینی تعیین ایتمك ایجاب ایدر. فکرمزجه محیطی صارصان معناسز مجادله، مفرطلرك بو منشأ وحدودی تعیین ایده‌مه‌یه‌رك بربرلرینه قاریشدیرمش اولملرینك محصولیدر.

انسانده ایکی نوع تجلیاته شاهد اولویورز. بونلردن بری روحی،

دیکری حیاتی وشأیدر . بو حال فردلر ایچون بویله اولدیغی کبی جمعیتلر ایچون‌ده تجلیات اعتباریه ینه بویله‌در . حیاتده آهنك وتوازن بولنمق ، هم سعادته هم‌ده رفاهه مظهر اولمق ایچون بو ایکی نوع احتیاجك تأمین ایدیلمه‌سی اقتضا ایدر . بو احتیاجلردن بری بولونمازسه حیاتك آهنکی بوزولور. یاسعادتدن ویا رفاهدن محرومیت تحقق ایدر. دیمك‌که فردلرك و جمعیتلرك رفاه و سعادتی ، تکامل و اعتـلاسی آنجق بو ایکی نوع احتیاجلرك عینی زمانده و متحداً تأمین ایدیلمه‌سنه متوقفدر .

دین وملیت، روحی براحتیاجدر . اجتماعی حیاته برطاقم قیمتلرك تشکیل ایتدیکی آهنك نظریله باقارسه‌ق بو آهنکك اساس عمده‌سی دین وملیت اولدیغنی کورورز. ملیتك تملرندن اك فیضلیسی دین‌در. ملت مشترك دویغولر، مشترك مفکورلراطرافنده طوپلانان متـاند برزمره دیمکدر. مشترك دویغونك قدسی منبعی ایسه دین‌در. دین مفهومندن صویولمش ملیت، عنقامثال برموهومهٔ مخیله‌در. بردین، برقومك روحنه حاکم اولمش ایسه ، بوحاکمیت اودینك بوقومك ملی روحنه اویغون اولمسنك نتیجهٔ ضروریه‌سی‌در . برقومك بو ماهیتده اولان دینی ، مشـترك دویغولرك منبع فیضانیدر . دیمك‌که دین ، ملیتك عنـاصر اسـاسیه‌دن بریدر . صمیمی بر ملیتپرورك صمیمی بر دیندار اولمسی اقتضا ایتمکده‌در .

عصریلشمك جریانه کلنجه: بوده شأنی‌حیاتك مبرم براحتیاجیدر. خارجی حدودلرینی، خارجی امنیت وتمامیتنی تأمین‌ایدن برملت اقوام مترقیه آره‌سنده وارلغنی‌ادامه ایده‌بیلمك ایچون داخلی حیات اعتباریله سریع برصورتده انکشاف وتکامل ایتمك مجبوریتنده‌در. بومجبوریت

قطعیدر. وطنمزه متوجه احتراصلر ، حیاتمزه دشمن رقیب ملتلر قارشوسنده موجودیت واستقلالمزی آنجق وآنجق تجدد وتکامل فعالیتنده کوستره‌جکمز عزم وثبات وجدیتله محافظه ایده‌بیلیرز .

فقط ، عصریلشمك بزی هیچ برصورتله ملیتمزدن ، دینمزدن اوزاقلاشدیرمز. بالعکس بزده بوایکی حسی داها چوق تنمیه ایدر . بز هم دیندار برملیتجی ، هم ده عصری برملت اوله‌بیلیرز . بونلردن هیچ بری دیکرینك تحققنه مانع اولمز. ألویریرکه، نره‌لرده وهانکی خصوصلرده معاصرلاشه‌جقمزی ، نره‌لرده وهانکی خصوصلرده ملی قاله‌جقمزی واضحاً تعیین ایده‌بیلمش اوله‌لم ا....

معاصرلاشه‌جقمز دیه ، بوتون هویت ملیه ودینیه‌مزدن تجرد ایده‌جك اولورسه‌ق ـ که نوامیس اجتماعیه‌یه نظراً محالدر ـ عصریلشمش اولمز، ئولورز. ناصیل‌که تجدد وتکامله قارشی عمیق برنفرت کوستره‌رك اسکی قوقعه‌لرمزده، قالمق ایسترسه‌ك کوفله‌نیر، اویوشور وینه ئولورز.

ملی وفردی حیاتمزی قورتارمق، ملی‌وفردی تکامل وترقی‌ایتمك ایچون عصرك آلیات وفنوننده‌ن ، اصولیات وفلسفه‌سندن ، صنایع وبدایعندن استفاده‌یه مجبورز. بزم ایچون مقدر اولان تاریخی رولك موفقیتله‌ایفاسی بومجبوریته انقیادله ممکن اولور. هم خارجی مدافعه‌یی تأمین ، هم‌ده داخلی اقتصادیاته حاکم اوله‌بیلمه‌مز ، آنجق عصری برذهنیتله غربك صنایع وفنوننده‌ن ، اصولیات علمیه‌سندن استناره سایه‌سنده ممکن اوله‌بیلیر .

صوك زمانلرده کیتدکجه حاد برشکل آلان آکلاشاماماززلق باشلیجه دین وملیتله عصریلك ساحه وحدودلرینك بربرلریله قاریشدیریله‌لرندن نشأت ایتمکده‌در. برنجی قناعت طرفدارلری

هرخصوصده شرقلي قالماني، ايكنجي فكري التزام ايدنلرده شرقليلقدن بوس بوتون صويولهرق هر معناسيله غربلي اولماني مدافعه ايدر كبي كورونيورلر . حالبوكه هر معناسيله وصورت مطلقهده شرقلي قالمق ايستديكمز تقديرده عصري قاصيرغهلر اوكنده وارلغمزي قورتاره‌میه‌جغمز محققدر . هر معناسيله وصورت مطلقهده غربلي اولمغه طرفدارلقدهده ملي بنلكدن قطعياً تجرد ايتمك، هويت مليه‌دن چيقمق، جاس جاولاق دهژه‌نه‌ره برانسان كومه‌سي اولمغه رضا كوسترمك ديمكدر . بونك امكان تحققي اولوب اولمديغي‌ده آيريجه‌جاي بحثدر . فقط ، بوايكي چيقماز و تهلكه‌لي يول آره‌سنده بزي قورتاره‌جق امنيتلي اوچونجي بر شهراه واردر . يكي توركيا بو شهراهي تعقيب ايتمكله يوكسله‌جكدر : بنلكمزي ، هويت مليه‌مزي محافظه ايتمك معناسنه شرقلي قالمق، غربك بوتون آليات وعلومندن، مدنيتندن هر صورتله استفاده‌ايتمك معناسنه‌ده غربليلاشمق هم ممكن هم‌ده لازمدر.

توركلشمك، اسلاملاشمق ومعاصرلاشمق جريانلري آيري آيري احتياجلرك مولودي اولدقلري كبي ساحه‌لري‌ده آيري آيريدر. هيچ بري ديكرينك يريني طوته‌مز وبري ديكرندن مستغني قيله‌مز . دين وملیت، روحي، آليات وفنون ايسه حياتي وفكريدر. دين و مليت ، قدسي هيجانلرك منبعي، آليات وفنون‌ده حياتي احتياجلرك مسنديدر. اولكيلرك ساحه‌سي حرث ، ايكنجيلرك ساحه‌سي‌ده مدنيتدر. ديمك كه بزم ايچون نجات واعتلا يولي تورك ـ اسلام حرثي داخلنده معاصر برمدنيت شهراهيدر . بو شهراه تعقيب ايديلديكي تقديرده هم افراد ملت آراسنده‌كي آكلاشيلامازلق قالقمش اولور ، هم‌ده مملكت صارصيلمقسزين ، ملت يوكسك سجيه‌لريني ، ملي روحني غائب ايتمكسزين مدنيت ساحه‌سنده ترقي و تكامله قوشار .

محافظه‌كارلق — جذريلك

عثمانلى ايمپراطورلغنك صوك عصرى ، ايكى جريانك بعضاً ساكن ، بعضاً آتشلى چارپشمه‌سيله تمايز ايدر . بو جريانلر ، ظاهراً بربرينك ضدى كورونيورلردى . بريسى هر شيئى ماضيدن آلمق بناءً عليه ماضى‌يى عيناً ياشاتمق ، ديكرى‌ده هرشيئى آوروپادن آلمق وبناءً عليه بناكى تماميله اونوتمق كبى متضاد ايكى استقامت تعقيب ايدييورلردى . تنظيماتدن صوكره خسرو پاشا ـ رشيد پاشا رقابتلرينه تمثل ايدن بو جريانلر ، بعضاً برى ، بعضاً ديكرى غلبه‌ايتمك اوزره تدريجاً انكشاف ايتمش ، قانون اساسينك ايكنجى دفعه تطبيقنه باشلاندقدن صوكره هر ايكيسى‌ده تبلر ايده‌رك برى محافظه‌كارلق و ديكرى جذريلك ناملريله يكديكرينه قارشى جبهه آلمشلردر .

يكى توركياده‌ده بو ايكى نام آلتنه صيغينان قناعتلرك تصادمنه شاهد اوله‌جغمز ، برچوق اماره‌لردن آكلاشيلمقده‌در . عثمانلى ايمپراطورلغنه عائد بوتون حسابلرك تسويه ايديلديكى انتقال دوره‌سنده ، شو ايكى علمى اسم آلتنه صيغنمش اولان بوجريانلرى تحليل ايتمك ، ماهيتلرينى آكلامق ، مبرم بر وظيفه‌در . چونكه دون حيات اجتماعيمزى بحران ايچنده براقان بو ايكى جريانك ماهيتلرى تحليل ايديلمزسه جاذبه‌دار

اسملرینه آلدانیله‌رق یکی تورکیاده‌ده بونلرك تصادمنه میدان براقیلمش اوله‌جقدر . حالبوکه غربدن آلنان بو ایکی اسمك بزده‌کی معنالری ، بو اسملرله غرب عالمنده قصد ایدیلن معنالردن بوس بوتون فرقلیدر . مشروطیت اداره دورینك صوك سنه‌لرنده متفکر بر مؤلف [۱] بو ایکی جریانك ماهیتلرینی شو صورتله تحلیل ایتمشدی :

« اجتماعی حیاتمزك هانکی جهتنه باقسه‌ق ایکی مختلف جریانك چارپشدیغنی کورورز . بونلردن بری جذریلك (رادیقاللك) دیکری محافظه‌کارلقدر . بربرینك تمامیله ضدی صاییلان بو ایکی جریان حقیقتده عینی اساسده برلشمشدر : قاعده‌جیلك .

محافظه‌کارلر موجود قاعده‌لری لایتغیر حقیقتلر صیره‌سنده کوره‌رك ده کیشدیریله‌سنه کفر نظریله باقارلر . جذریلر معقول قاعده‌لری مطلق دستورلر عدادینه قویه‌رق قبول ایتمه‌ینلری مرتجعلکله اتهام ایدرلر . بو ایکی صنفدن هیچ بریسی بو اسکی ویا یکی قاعده‌لر نره‌دن چیقه‌رق نه یولده تکامل ایتدیکنی آرامغه لزوم کورمزلر . چونکه هر ایکی طرفجه‌ده قاعده ، زمانلرك فوقنده ومحیطلرك خارجنده بر (قائم بنفسه) در . بو ، بر جمعیتده حیاتی تکاملك ، موقت ودیکرلرینه متصل بر مرحله‌سی دکل ، زمان و مکاندن مجرد بر عالم اولان (نفس الامر) ده ثابت و متین ازلی بر حقیقت ، ابدی بر دستوردر . قاعده‌لره متابعت تکرر ایده‌ایده اعتیاد حالنه کلدیکی ایچون اختیارلر محافظه‌کار اولورلر . کنجلرسه مدنی احتشاملریله پارلاق کورونن مترقی ملتلرك ترقی ایتملرینك سببلرینی تطبیق ایتمکده اولدقلری

[۱] ضیا کوك آلپ

قاعده‌لرك دوغرولغنه حمل ایتدکلری ایچون بونلری تقلید ایتمك هوسنه دوشرلر ، بوندن دولایی کوکدن انقلابجیلر صره‌سنه کچرلر .

آدی ایستر عادت ، ایستر موده اولسون ، ایستر آداب ، ایستر أتیکت نامی ویریلیسین ، فقه ماده‌لری یاخود حقوق دستورلری صورتنده تجلی ایتسین (قاعده) دائما عینی شیدر. تکاملك سورکسز ومتردد بر وقفه‌سی عد اولونمایوب‌ده جامد و ثابت بر (عین) عد اولوندیغی آنده ، جانسز بر قدید حالنی آلیر . حیاتك اوزی یاراتیجی بر تکاملدر . تکاملسز موجودلر جمادلردن عبارتدر .

قاعده‌جیلر نتیجه‌یی سبب یرینه قویارلر . قاعده تکاملك موقت بر نتیجه‌سیدر . اونلر بونی تکاملك بر سببی صانیرلر . سبب معلوم اولدیغی ایچون آرتق ؛ تکاملك تاریخنی تدقیقه لزوم کورمزلر . بو ذهنیتده اولانلر قاعده‌یی مطلق بر حکمدار کبی تلقی ایتدکلری ایچون تطبیقاتدن بر فائده حاصل اولمادیغنی کورونجه بوتون مسئولیتی زواللی قاعده‌یه یوکله‌تیرلر . درحال جذریلر سسلرینی یوکسلته‌رك محافظه‌کارلری صوصمغه مجبور ایدرلر . یاپیله‌جق ایش یك قولای : اسکی قاعده‌لری خلع ایده‌رك یرلرینه یکیلرینی اجلاس ایتمك .. فقط بونلرك حکمرانلغی‌ده چوق سورمز ؛ چونکه تطبیقاتده ینه عکسیلکلر کورولمکه باشلار . بوکره اعتیادجیلر باشلرینی دوغرولتور و تقلیدجیلری میداندن چکیلمکه دعوت ایدر. ایشته بزده‌ده دائما بویله اولمشدر . تکاملدن دوغمه مؤسسه‌لریمزی تاریخی اتصاللرینی تأمین ایده‌رك جانلی عنعنه‌لر حالنه صوقه‌جغمزه بونلری برطرفه آته‌رق هر اولکه‌دن (تاریخسز ، عنعنه‌سز قاعده‌لر) صورتنده مؤسسه‌لر آلمشز. انکلیزلر قاعده‌سز بر ملتدر ، فقط تاریخی اتصاللری ، تکاملی

انعطافلری معلوم عنعنه‌لر اك زیاده انكلیزلرده كورولور . انكلیزلری
ترقی ایتدیرن عنعنه‌جیلكدر . بز توركلر قاعده‌جی ، فقط عنعنه‌سز
بر ملتز . توركلكه واسلاملغه عائد عنعنه‌لرمزك تاریخی سلسله‌لرینی
آرامادیغمز كبی عصرمزی تمیز ایدن ترقیلرك منبع و تكاملنی‌ده
تدقیقه لزوم كورمه‌یز . بزم ایچون یالكز نتیجه‌لر لازم . توركلك
واسلاملق متوالی مدلر وجزرلردن صوكره عملی واعتقادی قاعده‌لر
صورتنده رسوبلر براقمش . آوروپا مدنیتی برچوق اعتلا وانقلابدن
صوكره بزه برطاقم علمی وعملی عمده‌لر صورتنده تجلی ایدییور .
بر قسممز او رسوبلری استعمال ، دیكر طاقمز بو عمده‌لری اغتنام
ایدرز . قاعده ایستر اعتیادی ، ایستر تقلیدی اولسون ابداع وترقیدن
محرومدر . چونكه منفصل تقلیدلر هم امتزاج وتركب ایده‌مزلر ،
هم‌ده ماضیلری یوقدر . هر بری مستقل ومطلق برعالم اولان قاعده‌لر
ــ اوتوردقلری یرلرده ــ اولدقلری كبی قالیرلر ؛ بر استقبال وجوده
كتیره‌مزلر . عنعنه ایسه ابداع وترقی دیمكدر . چونكه عنعنه مختلف
آنلری بربریله ذوبان ایتمش بر ماضی‌یه ، آرقه‌دن محرك برقوت كبی
ایلری‌یه دوغرو اینن تاریخی برجریانه مالكدركه دائما یكی انكشافلر ،
یكی انعطافلر تولید ایده‌بیلیر . عنعنه كندی باشنه ولود ومبدع اولمقله
برابر اوكا آشیلانان یابانجی یكیلكلرده دامارلرنده‌كی حیات نسغندن
فیض آله‌رق جانلانیر وعادی تقلیدده اولدیغی كبی چورویوب دوشمز .
(برغسون) فردك روحنی خاطره‌لرینك مجموعندن ، جسدینی
اعتیادلرینك مجموعندن عبارت كورویور . بر ملتك خاطره‌لری ،
عنعنه‌لریدر . اعتیادلری ایسه قاعده‌لریدر ، دیمك‌كه برملتك عنعنه‌لر
روحنی ، قاعده‌لر بدننی تشكیل ایدر . استناد نقطه‌سنی ، عنعنه‌جی

بر ملت روحنده ، قاعده‌جی بر ملت کوکسنده آرار . برنجیسی حیاتک معنالرینی، ایکنجیسی لفظلرینی کوستر. برنجیسی تاریخی برحریت، ایکنجیسی جغرافی براسارت ایچنده یاشار .
او حالده شیمدی‌یه‌قدر یورودیکمز محافظه‌کارلق و تجدد یوللرینک ایکیسی‌ده چیقماز ایمش . یکی حیات‌ده بونلرک ایکیسندن‌ده صاقینمق کرك . اولا تورکلکه مخصوص مؤسسه‌لرمزك عنعنه‌لرینی ، تکامل تاریخلرینی تدقیق ایتمه‌لی‌یز. ثانیاً اسلاملغه عائد مؤسسه‌لرمزك عنعنه‌لرینی، تاریخی تفحص ایتمه‌لی‌یز. کلامك، تصوفك، فقهك تاریخلرینی بیلمه‌لی‌یز. بومؤسسه‌لرك ناصل تکامل ایتدیکی ، مختلف محیط و زمانلرده نه‌یولده انطباق ایلدیکی معلوم اولورسه بوعصرده هانکی ترقیلری قبول ایده‌جکی واستقبالده نه‌شکلده بر تکامل تعقیب ایله‌یه‌جکی‌ده آکلاشیله‌بیلیر .
عنعنه برمؤسسه‌نك مختلف زمانلرده‌کی شکللری آره‌سنده اتصال و آهنك تأسیس ایتمکله قالماز. بوتون مؤسسه‌لرك عینی‌اصلدن نه‌صورتله اشتقاق ایتدیکنی‌ده کوستره‌رك هپسنی بربرینه ربط ایدر. (دورقایم)ه کوره اخلاق، حقوق ، سیاسیات ، منطق ، بدیعیات ، اقتصادیات کبی مؤسسه‌لرك جمله‌سی (دین) دن مشتقدر . بو داللر ، کوکلرینی دینی بر منبعدن بولمقله زنده بر فیضه ، فیاض بر زنده‌لکه مظهر اولورلر.
ثالثاً عصرك آلیات وفنونندن ، اصولیات وفلسفه‌سندن استفاده ایده‌بیلمك ایچون بونلرك‌ده تکامل تاریخلرینی، رمانی واجتماعی انطباقلرینی تحری ایتمه‌لی‌یز. مدنیت تاریخی بزه کوستریور که برمملکتده صنایع ترقی‌یه باشلاینجه فنلرده انکشاف ایدیور. فنلر آلیاتدن دوغدیغی کبی فلسفه‌ده اصولدن تولد ایدر. او حالده برطرفدن تاریخلی وعنعنه‌لی برملت حالنه کیرمکه، دیکرطرفدن‌ده بالفعل صنایعه استناد ایدن فنلر ابداع ایتمکه اصوللردن علی‌الدوام فیض آلان فلسفه‌لر یاراتمغه چالیشمه‌لی‌یز .

عصرك فنون و فلسفه‌سنی، فنیات و اصولیاتی ملی و دینی عنعنه‌لرمزه ایضاح ایتدیکمز صورتده آشیلار و مزج ایدرسه‌ك معاصر بر اسلام - تورك مدنیتی حاصل اوله‌جقدر. ایشته بو زمانده‌در که حقیقی معناسیله حرثاً و مدنیتاً مستقل اوله‌جغز ... »

یکی تورکیا نه اعتیادی نه‌ده تقلیدی قاعده‌جیلك پیروی اوله‌مز. چونکه هر ایکیسی‌ده انکشاف آتی اعتباریله مضردر: اعتیادجیلق سنه‌لردنبری ملتی او بوشدوره اوبوشدوره تکاملی طمارلرینی قوروتمش، فکراً، حیاتاً مفلوج بر حاله صوقمشدر. تقلیدجیلك ایسه ملی وارلغك هیجان منبعلرینی قوروتمقدن، معشری لساندی بیراتمقدن، افراد ملت آره‌سنه منفور بر نفاق صوقمقدن باشقه بر نتیجه ویرمه‌مشدر.

یکی تورکیا ایچون اعتلا یولی، عنعنوی تکامل منهاجیدر. آنجق بو یولدرکه بزی اعتیادی قاعده‌جیلكك چوراق ساحه‌سندن قورتاره‌جق، معشری بنلکمزی غائب ایتدیرمکسزین عصری بر ملت تشکامله مرتبه‌سنه چیقاره‌جقدر. اوردومزك کوسترمش اولدیغی ترقی، بونك جانلی شاهدیدر. فی الحقیقه اوردومز نه تقلیدی، نه اعتیادی قاعده‌جیلکك اسیری اولمامش، تکامل تاریخیسنی غائب ایتمکسزین ترقیات عصریه‌یی بنیه‌سنه آشیلامق و مزج ایتمك صورتیله آلمش، و بو سایه‌ده مظهر ترقی اولمشدر.

محافظه‌کارلق ویا جذریلك کبی قوف کلمه‌لرك آرقه‌سنه کیزله‌نه‌رك مجادل ایکی جبهه آلنه‌جغنه عصرك احتیاجات و ترقیاتی ملی روحك ایجاباتیله مزج ایده‌رك تکاملی بر شهراه تعقیب ایتمك، اکثریت ملتی طوپلایه‌جق بر جریان آچیق داها فائده‌لی و داها منطقی اولمزمی ؟..

یکی تورکیا یکی بر اصول تربیه تعقیب ایتملیدر .

علوم اجتماعیه، اساس پرنسیپلرینی اصول تربیه‌دن آلیر. ملتلرده‌کی تجلیات اجتماعیه طرز تربیه‌لرینک بر نتیجه‌سیدر. مجادلهٔ حیاتده موفق اولان ملتلرک تفوق سببلرینی آراشدیریرکن بو حقیقتی درپیش ایده‌رك تعلیم و تربیه‌ده تعقیب ایتدکلری اصوللری نظر اعتباره آلمق ایجاب ایدر. هر ملت ، تعقیب ایدیلن اصول تربیه‌یه نظراً ؛ یا تعالی ایدر ویا انحطاطه دوشر . انکلتره‌نك بویوك متفکرلرندن (هربرت سپنسر)ه بلك حقلی اولدرق ؛ « بر نسلده ویریلن تحصیل و تربیه‌نك دائما مفید نتیجه‌لر ویره‌میه‌جکنی ، بولیله سوء ادارهٔ اولنه‌جق تحصیلك بالعکس مضر و تهلکه‌لی اوله‌جغنی » ادعا ایتمشدر .

اسپنسرك مطالعه‌سنده‌کی اصابتی تقدیر ایتمك ایچون جمعیت بشریه ایچنده تحصیل کورمش افرادی بویوك بر قسمنك احوالنی تدقیق ایتمك کفایت ایدر . هم نه حاجت تشکیلات اجتماعیه ایچون بر آفت اولان آنارشیستلر آره‌سنده امی بر فرد کوستریله‌بیلیرمی ؟...

ایی بر تحصیل ، انسانده‌کی قابلیات فطریه‌نك انکشافنه ، حسن اخلاقینك اعتلاسنه ، نه‌قدر خدمت ایدرسه ، یولسز بر تحصیلده او درجه بلکه داها زیاده مضرتلره باعث اولور .

مکتب ، حیات ایچون حاضرلانمش منور و فضیلتکار انسانلر یتشدیرملیدر. حالبوکه قوهٔ محاکمه وتشبثیه‌یی بوس بوتون اهمال ایده‌رك یالکز فائده‌سز کتابلری ازبرلتمکدن عبارت اولان اصول حاضره‌مزله بو غایه‌یه وصول ممکن اولامز .

فرانسزلرك اجتماعی وتربیه‌وی اصوللرینی عیناً قبول ایتدیکمز ، تشکیلات اداریه‌مزی فرانسه‌یه بکزتمك علتنه دوچار اولدیغمز ایچون بزده، فرانسزلرك بادئ شکایتی اولان عوامللك پنجه‌سی آلتنده قیورانمقدن قورتیله‌میورز .

مکتبلریمزده یتیشن کنجلرك الك بویوك امنیه‌لری ادارهٔ حکومت ماکنه‌سنه قاریشمقدن عبارت دکلمیدر ؟

بو حال کوستریبورکه مکتبلریمز، اصول تربیه‌مز، چوجوقلرمزده تشبث شخصی مایه‌سنی محو ایده‌رك یرینه مأمورلق هوسنی زرق ایتمکده‌در.

تربیهٔ ملیه‌نك برنجی مرکزی اولان (مکتبلر) دونه قدر بو حالده اولدیغی کبی ایکنجی مرکزی اولان دونکی (قیشله) لرکده افراده مطلوب اولان روحی افاضه ایده‌مدکلری ، بالعکس، عزت نفس کبی فطری بعض سجیه‌لری‌ده سوندوردیکی کورولمکده ایدی .

حاکمیت ملیه‌نك تقرری وافراد ملتك بو حاکمیتی شعورلی برصورتده استعمال ایده‌بیلملرینی تأمین ایچون اصول تربیه‌یی ، تشبث شخصی‌یی اویاندیره‌جق فیضدار برطریقه صوقمق ملتك متفکرلرینه ، مربیلرینه عائد بر وظیفه‌در . بو وظیفه ، مکتب مربیلری قدر قیشله آمر ومربیلرینك‌ده دائما درپیش ایتملری ایجاب ایدن قدسی برمشغله‌در .

انکلیز و آمریقان ملتلرینك اسباب تعالیلری آراشدیریلیرکن الك زیاده اصول تربیه‌لرینی تدقیق ایتمك لازمدر . آمریقا ویا انکلتره ده

تطبیق ایدیلن اصول تربیه ایله بزم اصوللرمز آره‌سنده‌کی فرقی گورمك
ایچون بو ایکی طرزك تولید ایتدکاری نتایجی مقایسه ایتملی‌یز .

تحصیل عالیی اکمال ایدن بر انکلیز گنجیله بر تورك گنجنه هانکی
مسلکه انتساب ایده‌جکلری حقنده ایراد اوله‌جق اوفاق بر سؤال ،
نتیجه‌لر آره‌سنده‌کی فرق عظیمی آکلاتمغه کفایت ایدر : انکلیز
گنجی ، قدرت شخصیه‌نك انکشافنه داها مساعد اولان مسالك حره‌یی
بر بر صایارکن ، تورك گنجنك آغزندن وصایت آلتنده یاشانه‌جق
مسلکلرك اسملری ایشیدیلیر . انکلیز گنجی مستملکه‌لردن برینه
گیده‌رك اوراده حیاتك هر تورلو صدمه‌لرینه گوکس گرمك صورتیله
و صرف کندی غیرت وعزمیله اکتساب ثروت ایتمك پلانلرینی
قورارکن ، آلمان گنجی فابریقه‌لرده‌کی موفقیاتنی تخیل ایدرکن ،
تورك گنجی ده کندیسنی بر مأموریته قاپیره‌جق ، بر مکتبه قبول
ایتدیره‌جك حامی آرامقله مشغول اولور .

چونکه انکلیز عائله ومکتبلرنده تطبیق ایدیلن اصول شخصنه اعتماد
ایدر ، صدمات حیاتله پنجه‌لشمه‌دن ییلمز ، بلکه‌ده درین بر ذوق آلیر
عزمکار و متین انسانلر یتشدیردیکی حالده بزده تعقیب ایدیلن طرز
باشقه‌لرینك معاونتنه مفتقر ، قورقاق ، عزم وتشبثدن محروم ، وصایت
آلتنده یاشامغه مائل فردلر یتشدیرمکده‌در .

اك ذکی ومستعد گنجلرینك دوائر دولتدن برینه قاپولانمغی
یاخود ، عسکر ، حاکم ، ملکیه مأموری ... یتشدیرن مکاتب عالیه‌دن
برینه گیره‌بیلمکی غایهٔ امل اتخاذ ایتملری بر مملکتك حیات اقتصادیسی
ایچون نه مدهش بر ضربه‌در . دونه‌قدر بزده صنعت وتجارته انتساب
ایدنلر هر سنه صنفدن دونن ونهایت مکتبدن اخراج ایدیلن تنبل ،

نقصان ذکالی کنجلر ایله ، مأمور یتشدیرن مکتبلردن هیچ برینه
کیرمکه موفق اوله‌مه‌ین عاجزلر میاننده کورولمکده ایدی .

امتحانلرده موفق اولانلره کلنجه : زواللیلر برمأموریته نامزد
اولدقلرینی دوشونه‌رك کندیلرینی دنیانك اك بختیاری عد ایدییور ،
مسالك حره‌دن برینه انتسابی اك بویوك برذل صاییورلردی . بونلر
ایچون مأموریت نامزدلکندن محرومیت غایهٔ أملك انهدامی دیمکدی .
چونکه مسالك حره‌دن برینه انتسابله تأمین معیشت ایده‌بیلمك
کندیلرنجه براص محالدی . عائله ومکتبلرده ویریلن تربیه ایله بوکنجلرده
سربست مسلکلرده موفقیتی تأمین ایدن تشبث شخصی ، عزم وثبات ،
اعتماد نفس کبی مزیتلر تولید ایدیله‌مه‌مشدی . اکمال تحصیل ایدن
بویله برکنج دولت مأموریتنه کیره‌میه‌جکنه قانع اولدیغی کون ، محو
اولمش دیمکدی . چونکه سعی شخصیسی ایله تأمین معیشت ایده‌بیله‌جکنه
ممکن دکل احتمال ویره‌مزدی !..

بك چوق کویلی چوجوقلری . بیلیورم‌که مکتبدن چیقدقدن
صوکره ، آلدقلری تربیه‌نك نتیجه‌سی اوله‌رق پدرلرینك کوینه ،
تارلاسنه ، حتی شخصنه نظر نفرتله باقماغه باشلامشلردی !.. دون ،
عالی تحصیل شوبله طورسون ، اعدادی وپارشدی مکتبلرینی اکمال ایدن
برچیفتچی چوجوغی بیله باباسنك تارلاسنه دونمکی کندیسی ایچون
بویوك برتنزل صایمقده ایدی . ایکیوز غروش معاشله برقلمه کیره
بیلمك سوداسیله اوته‌ده بریده سوروتمکدن ، بیکلرجه أل ، آتك
اویمکدن ذوق آلیوردی . چونکه مکتبلریمزده‌کی اصول تربیه
و تحصیل ، اورتالره دوام ایدن شاکردلرده بولندقلری حاله قارشی
درین برنفرت اویاندیرمقده ایدی . مکتبه کیرن برکویلی چوجوغی

شهادتنامه آلدقدن صوکره آرتق کوبلی اوله‌رق قالمق ایسته‌میوردی. بر اصناف اولادی پدرینك صنعتنی حقیر کوریبوردی. کویلی چوجوغی باباسنك چیفتنی، تارلاسنی براقه‌رق قوۀ عمومیه‌دن برحصه قاپمق ایچون الك اوفاق برمأموریته ؛ هیچ اولمزسه اورمان ویا توتون قوریجیلغنه خواهشکر بولونیوردی .

چونکه مکتبده کوردکاری تحصیل ، آلدقلری تربیه اونلری چیفتجیلك حیاتندن ، صنعت وتجارت عالمندن نفرت ایتدیرمشدی. حالبوکه مکتبده اوقویان چوجوق، اکتساب ایتدیکی عرفانله باباسنك چیفتلکنی، صنعتنی ویا تجارتنی داها زیاده انکشاف ایتدیرمسی ایجاب ایدردی .

برمملکت‌که مکتب کورمش افرادی مأمورلقدن باشقه برغایه طانیمز، اودیارده حضوروسکون بکله‌مك قدر عبث برشی اولمز. چونکه اوقدر انسانی اقدار ایده‌بیلمك هیچ برحکومتك کاری دکلدر. بونلردن برچوغی طبیعی آچیقده قالیرلر. ومملکت‌ده حاللرندن مشتکی وغیر ممنون بویوك برصنف تشکل ایدر. بوصنف افرادی برمأموریت قاپه‌بیلمك ایچون هرکون برفرقه‌یه انتساب ایدرلر. وبوصورتله مملکت‌ده برعنصر اختلال اولور کیدرلر. عائله قوجاغنده مکتب اوجاغنده تطبیق ایدیله‌جك تحصیل وتربیه مسالك زراعیه، صناعیه وتجاریه‌یه خواهشکر ، متشبث وعزمکار انسانلر یتشدیره‌جکنه، کافی السابق سوری سوری مستهلکلر یتشدیریرسه بومملکتك ترقی وحضور کوره‌جکندن قطع امید ایتملی‌یز. چونکه، محل استعمالی بولنه‌میان معلومات ، انسانی مسلکسز وناخوشنود بر اختلالجی ، بر سرکذشت‌جو یاپمقدن باشقه بر ایشه یارامازا... قوۀ عمومیه یعنی

حکومته استناد ایدن کنجلرده عزم واراده سونمش ، قوای شخصیه ئولمش دیمکدر . بونلر پولتیقه عربده‌لرندن استفاده‌یه مترقب بولنان برسوری ، ایشسز زواللیلردر . حیاتلرینی موقع اقتدارده‌کی فرقه‌نك تبدلنه ، کندیلرینی اقدار ویا ترفیع ایده‌جك آدملرك یوکسلمه‌سنه انتظارله اتلاف ایدرلر . چونکه باشقه صورتله تأمین معیشت ایده‌بیله‌جکلرینه قناعتلری یوقدر . مکتبلریمز نه‌وقت مأموریرینه ، متشبث ، نفسندن باشقه‌سنه کووه‌نمز ، عزم ومتانت صاحبی کنجلر یتیشدیره‌بیلیرسه ، فلاکتك اوکی آنجق اووقت آلنمش اولور .

بر مملکتده صاحب اولمق مأمورتجیلکله ممکن اوله‌مز . مملکتك حقیقی صاحبلری ، تجارتی ، صناعتی ، زراعتی اللرینه آلمش اولان عنصرلردر . طرز تربیه‌مز ، کنجلره ساحهٔ حیاتده یالکز کندی نفسنه اعتماد ایتمك ، ویالکز باشنه مقدرات شخصیه‌سنك عامل مؤثری اولمق اقتدارینی ویره‌بیلملیدر . بویولده تربیه ایدیلن برکنج ، هیچ برزمان بر حامی آرامق ، بر ذاته انتساب ایتمك ذلتنی قبول ایتمز . کندیسنك ، عائله‌سنك معیشتنی تأمین ایده‌جك پاره‌یی سعی ذاتیسیله هریرده بولور .

مترقی غرب ایله متدنی شرق آره‌سنده‌کی درین بوشلق ، تشکیلات اجتماعیه‌نك بر نتیجه‌سی اولدیغی شبهه‌سزدر . غربده هر فرد ، باشلی باشنه بر (انسان) در . هرکس ، کندی مقدراتنه حاکم اولدیغی قناعتیله بویومشدر . عائله‌سندن ، دوستندن ، حکومتندن منسوب اولدیغی هیئت اجتماعیه‌دن بر معاونت بکله‌مز . هرخصوصده یالکز شخصنه کووه‌نیر ، هرشیده ، آنجق تشبث وسعی ذاتیسی ایله تأمین

موفقیت ایدر . حیاتك مشکلاتی قارشوسنده اظهار عجز ایتمز . آلدیغی تحصیل و تربیه اونی ییلمز واوصانمز پراتیق بر آدم یاپمشدر .

شرق ایله غرب آره‌سنده‌کی بوشلغی طولدورمق ، تعبیر دیکرله ؛ ملتمزه بر شهراه تعالی آچمق ایچون اصول تربیه‌یی ده‌کیشدیرمکدن باشقه چاره یوقدر . فقط ، اصول تربیه‌یی ده‌کیشدیرمك ، بر انقلاب اجتماعی اساسلرینی قورمق دیمکدر . اجتماعی انقلابلرده ایسه اساس ، عائله تشکیلاتیدر . عائله تشکیلاتی او صورتله اولملیدرکه ، افرادندن هر بری یالکز اقتدار ذاتیسنه استناد ایتسون ، ترقی وتعالی قوتنی کندی نفسنده آراسون . محیط ملیمزده حکم سورن یأس وکدرك منشائی‌ده عجبا عائله ومحیط اجتماعینك طرز تشکلی ایله علاقه‌دار دکلمیدر ؟

شرق ، حقیقی یأس وکدرك مشهریدر . شعرلریمزده ، موسیقیمزده ، حتی ا کانجه‌لریمزده درین و مدید بر یأسك ایزلرینی حس ایتمه‌مك ممکن دکلدر . ادبیاتمز دورادور بر ماتمك حزن انکیز سانحه‌لریله طولودر . شاعرلریمز ، حیاتك آجیلغندن نه‌قدر شکایت ایتمشلرسه ، موسیقی شناسلریمزده بسته‌لرینه اونسبتده غم آکین بر آهنك ویرمشلردر : دنیادن نفرت ، حیاتدن شکایت ایتمك ایچون ، حیاتك مدهش صدمه‌لرینه اوغرامق ایجاب ایدر . صدمات روزکار ایسه آنجق (سعی) و (عزم) دن محروم اولان فردلری صارصار . توکل مطلق که ـ حاکم اولدیغی وجودلری درین بر اویوشوقلغه سوروکلر ـ انسانی حیاتدن اوصاندیره‌جق اك بویوك بر سببدر .

یکی تورکیا اعتلا ایچون باشقه بر عالمه کیرمکه مجبوردر . یکی بر عالمه کیرمك ایچونده طرز تربیه‌مزی ، تشکیلات اجتماعیه‌مزی

اِسـاسندن ده کیشدیرمکدن باشقه چاره یوقدر . حیات واسـتقبالی عائله‌سندن ، حکومتندن بکله‌ین ، تشـبث شخصی و عزم و اراده‌دن محروم بر نسل ایله اعتلا تأمین ایدیله‌مز .

- حیاتی ، یالکز کندی سعی وغیرتندن بکله‌یه‌جك ، آتی‌یه امیدلی وفرلی نظرله باقه‌جق دینج وعزمکار بر نسله محتاجز . نسل مستقبله ویره‌جکمز تربیه ، هرتورلو احوال واحتمالاته نظراً ، فردك موفقیتنی تأمین ایده‌جك ملکه وقابلیتلرك تنمیه‌سنه حصر ایدیلیرسه بویله بر نسل یتشـدیریلمش اولور . آلمانیا ، شمالی آمریقا وانکلتره‌ده تعقیب ایدیلن تربیه اصوللرینك تدقیقی بزم ایچون نه‌قدر فائده‌لیدر .

آلمان وانکلیزلر کوچوك یاشدن اعتباراً چوجوقلرینه حر بر انسان معامله‌سی ایدر ، اونلری ، انا وبابانك معاونتی اولمقسزین ؛ مجادلهٔ حیاتله الفت ایتدیریرلر . چوجوقلری ، استقبال ایچون یتشدیرمك ؛ استقبالك غیر ملحوظ صدماتنه قارشی مقاومت ایده‌بیله‌جك صورتده فکراً ، بدناً زنده کنجلر حاضرلامق آلمان و انکلیزلرك الك برنجی دستوریدر . آنا قوجاغندن اعتباراً بو شرائط داخلنده بویوین بر انکلیز کنجی ، تأمین استقبال ایچون هیچ بر زمان عائله‌سنك معاونتنه عرض افتقار ایتمز . آوروپانك غرب شمالیسـندن قالقه‌رق ، یالکز باشنه ؛ آسیانك اوزاوجنه ، آفریقانك جنوبنه ، آوسترالیا وآمریقانك اوزاق منطقه‌لرینه قوشان انکلیز کنجلرینك سائق وسر موفقیتلرینی کندیلرینه ویریلن روح تربیه‌ده آرامليدر .

حاكميت مليه دورنده باب عالى مأمورلغنك روحى دكيشمليدر

مملكتمزده مأموريت حياتى ، پسيقولوژى ايله علاقه‌دار غريب ومغلق بر مسئلهٔ اجتماعيه تشكيل ايتمكده‌در . مكتب صيره‌لرنى يكى ترك ايتمش بر كنجى عشق وطن ، حيت مليه كبى خصائل ايله متحلى كوريبورز . بو كنج ، وطنى قورتارمقدن ، ملتك جريحه‌لرنى صارمقدن باشقه برشى دوشونميور . محيطى تلويث ايدن سيئاته قارشى آتشلر پوسكوريبور !....

فقط ، وطنه بوقدر حرارتله مربوط اولان كنج ، بركره حيات مأموريته كيرديكى بوتون بو خصائلى تدريجاً غائب ايتمكه باشلايور . مأموريتك داها ايلك قدمه‌سنده اخلاق مدهش بر تحوله معروض قاليور . مأموريت صنداليه‌سنى اشغال ايتدكدن صوكره ؛ اوده ؛ ديكر بوتون مأمورلر كبى ، هيئت عموميه‌دن ، كتله‌دن آيريليور . روحنده مافوقه قارشى تذلل ، مادونه وبالخاصه هيئت عموميه‌يه (افراد ملته) قارشى‌ده تعظم ميلانى اويانيور وبو ميلان ياواش ياواش تكاثف ايده‌رك نهايت بر سجيه حالنى آليور . نتيجه‌ده ، منفعت عموميه فكرى ، موقعنى منفعت شخصيه‌يه ترك ايدييور . مأموريت حياتنه يووارلانان كنج ، آرتق مأموريتدن اولكى سجيه‌لرينه مالك دكلدر . او ، هيئت عموميه‌دن آيريلمش بوس بوتون باشقه بر مخلوقدر .

وجدانه ، وظیفه‌سنه تعلق ایدن ایشلرده بیله ، وجدانك ، وظیفه‌سنك ایجاباتندن باشقه قوتلره رام اولمق مجبوریتنده‌در . ذكا وفطانتنی وظیفه‌سنك حسن ایفاسنه دكل، موقعنك محافظه‌سنه، آمرلرینك جلب توجهنه صرف ایتمك اضطرارنده‌در . چونكه بر مأمورك حائز اولدیغی نفوذ واقتدار، شخصی اعتباریله دكل اشغال ایتدیكی موقع اعتباریله‌در . بوموقع نه‌قدر یوكسه‌لیرسه ، مأمورك نفوذواقتداری‌ده او نسبتده آرتار . موقعنی غائب ایدن برمأمور ایسه اوكوندن اعتباراً حائز اولدیغی نفوذ وقدرتدن صویولور !...

حالبوكه برمأمور هرآن موقعنی غائب‌ایتمك تهلكه‌سنه معروضدر. بواندیشه، اونی دائما بی‌حضوربرافیر واونده هردرلو مزایای نجیبه‌نك سونمه‌سنه سبب اولور . مأمور ، عهده‌سنده‌كی نفوذی محافظه ایتمك وبالنتیجه آج قالمه‌مق ایچون ــ چونكه‌مأموریتنی غائب‌ایده‌جك‌اولورسه باشقه بر ایش طوته‌میه‌جغنی پك‌اعلا بیلیر ــ ایجابنده وجدانه‌مغایر، ایمانه مخالف ایشلر یاپمقده ، بر كون اول تبجیل ایتدیكی برذاتی بر كون صوكره تحقیر ایتمكده بر بأس كورمز !...

موقع اقتدارده ایكن ستایشنده اطرا ایتدكاری بر آمری ، سقوط ایدر ایتمز ذم‌ایتمكه قالقیشان مأمورلر ، بو حالت روحیه‌نك برر ترجمانی دكلیدرلر ؟.. تحول اخلاقی، مأموریت چیفتلرندن یتشمه‌ین فردلرده‌ده مشاهده ایدیلمكده‌در. انقلاب نتیجه‌سنده بویوك مقاملره كچن اك متین ذاتلربیله، مأموریت صندالیه‌سنه چیقنجه اسكی حاللرینی محافظه ایده‌میورلر .

چونكه او یوكسك صندالیه‌یه اوطوردقلری آندن اعتباراً بر طاقم تكاپولر ، انحنالر وتبصبصلر ایله قارشیلانیورلر . متانت

اخلاقیه‌نك صارصیلمه‌سی ایچون امانسز بر عامل اولان بو حاللر ، موقع اقتداره کچن ذاتده یکی بر سجیه نمالاندیرمغه باشلایور ، نهایت ، اوده ، مأموریتدن یتشمه علی‌العاده بر (آمر) اولوب کیدیور .

تبصبصلر ، توصیه‌لر ، تذللر ، ستایشلر بو (آمر) ك ذکاسنی کورله‌تیور ، حسیاتنی آلداتیور ، بصیرتنی باغلایور ، اونده ، هرشیئی آبی‌یاپدیغی ، هرشیئی ایی دوشوندیکی کبی مضر بر قناعت اویاندیرییورا ..

تکابولر ، منافقانه تصدیقلر ، معناسز ویالانجی آلقیشلر ، اك متین اخلاقلی حر دوشونجی ذواتی بیله ـ حس ایتمکسزین ـ استبداده متمایل بر (آمر) حالنه صوقه‌بیلیور . اطرافنی استیلا ایدن متبصبصلرك آلقیشلادقلری یا کلش بر حرکتی اخطار جرئتنده بولنانه قارشی ، اونده‌ده ، بوتون مستبدلر کبی ؛ غیر شعوری بر کین ونفرت تولد ایتمسی غایت طبیعی اولمزمی ؟ ...

هر فرد ، انسان اولمق اعتباریله ، بشریتك بوتون ضعفیتلرینه وارثدر . بناءً علیه اك متین بر آدمده ، ملوث بر محیطده نجیب حزیتلرینی غائب ایده‌بیلیر . فنالغك اوکنی آلمق ایچون محیطی اصلاحه چالیشمقدن باشقه چاره یوقدر .

مأموریت حیاتنه کیره‌جك ، آمریت مقامنه اوطوره‌جق فردلری مأموراق مرضنه طوتولمقدن قورتارمق ایچون ، افراد ملتده عزت نفس ، استقلال فکر کبی سجیه‌لر تمیه ایدیلملی ، عزم واراده صاحبی کنجلرك سجیه‌لرینی محافظه‌یه اعتنا کوسترملیدر . حاکمیت ملیه دورنده مأمورلر ، آمرلر ، تکابویه قولاق آصمه‌یه‌جق ، تبصبصدن نفرت ایده‌جك ، منافقانه ستایشلردن ذوقیاب اولمیه‌جق قدر بویوکلك کوسترمکه آلیشمالیدرلر . حاکمیت ملیه‌ده افراد ملتك حصهٔ حاکمیتی مساویدر .

بر بالقجى ، بر اسكيجى ، بر چيفتجى ايله بر مبعوثك ، الك بويوك بر بر مأمورك فرقى يوقدر . يالكز وظائفك ، صلاحيتك حدودلرى دركاوته كيلرنده داها آز بريكيلرنده داها چوقدر . فقط بو صلاحيت ، بو وظائفده قانوناً معيندر . بناءً عليه (افندى) يوقدر . ياخود هر فرد قانون دائره‌سنده افنديدر . حاكم ، يالكز قانوندر .

كلاه قاپمق ايچون مأموريت آراياننلرك يرينه مملكتى قورتارمق عشقيله تيتره‌ينلر اقامه ايديلدكجه آسياب دولتك [١] منتظماً دورى امكان خارجنده‌در . وظائف تحديد ، اعمال تقسيم ، مسئوليت تعيين ايديلمليدركه بر مأمورده حقيله وظيفه‌سنى ايفا ايده‌بيلسون . هر حالده وظيفه شناس ومقدم بر مأمور ، موقعندن امين اولملى ، مسئوليت قانونيه‌دن باشقه هيچ بر شيدن بيلمامليدر .

مسئوليت قانونيه‌نك ده بلا تفريق هركسه بى‌امان اولمسى تأمين ايديلمليدر . هيچ بر كيمسه ؛ موقعى نه اولورسه اولسون ؛ قانونى مسئوليتدن هيچ بر صورتله مصون قالماملبدر .

خلاصه مملكتده هركس شو دستوره ايمان ايتمليدر : يكى تورکياده هر فرد مرتبه‌ناللك ، مقوقجه مساويدر . حاكم ، يالكز ويالكز قانوندر . قانونه قارشى هركس مسئولدر .

---

[١] (آسياب دولتى برخرده اولسه دونده‌ريرا) سوزينى دستور اتخاذ ايتمك زمانى چوقدن كچدى . او خورلر آسياب دولتى ترسنه دوندرديلر . عصر حاضرده كيرمنلرى اشكلرله دكل ، عرفان وذكاى بشرله دونيور !

یکی تورکیانک هدفلری

معظم بر انقلاب مولودی اولان یکی تورکیا ، داخلده حاکمیت ملیه شکل حکومتی اساسلاندیرمق و هرکسه سودیرمک، خارجده صوک ظفرک تأمین ایتدیکی یوکسک موقعی محافظه ایتمک ایچون هر ساحه‌ده مستعجلاً قطعی ومثبت تشبثاته کیریشمک مجبوریتنده‌در .

بو تشبثاتدن برقسمی طوغرودن طوغرویه حیاتی بر ممبرمیتی حائزدر. بونلرک الک مهملری ، تکثیر نفوس، تعمیم معارف، توزیع عدالت ، تقریر آسایش، تأمین عمران ورفاه مسئله‌لریدر. ملی حاکمیتی جانی وقانی بهاسنه آلمه ایدن وآنجق بوسایه‌ده قورتولان تورکیانک ایلک هدفی پروزسز بر صلح تأمین ایتدکدن صوکره یکی اداره‌نک رجحانیتی خارجه وداخله قارشو فعلاً کوسترمک اولمالیدر . بونک ایچونده افراد ملتدن هرکسه حاکمیت ملیه‌یی آکلاتمق، سودیرمک، دولت ماکنه‌سنی بوس بوتون یکی بر ذهنیتله قورمق ایجاب ایدر .

یکی اداره‌نک شعار ممیزی ، مؤسسه‌لرمزک تکامل تاریخلری اونوتولمامق اوزره، هرشیئه یکی برروح، عصری برحیاتیت ویرمک، حاکمیت ملیه‌نک تمثالی اولان قانونی صورت مطلقه‌ده حاکم قیلمق وطوغرودن طوغرویه خلقک رفاه وسعادتی هدف ایتمک اولمالیدر.

بناءً علیه، ملی حدودلر تأمین ایدیلدکدن صوکره، منحصراً بوحدود داخلنی دوشونمک، ماضینک سرکذشتجویانه سیاستنه قطعی برخاتمه ویره‌رك یکی قاتله‌لر احداثندن توقی ایتمك، بزم ایچون بردستور حرکت اولمالیدر.

تکثیر نفوس مسئله‌سی

بزی بوکون وپارین الك چوق اشغال ایتمسی ایجاب ایدن مسائلدن بری وبلکه برنجیسی نفوس مسئله‌سیدر. یکی تورکیانك الك اول درپیش ایتمسی لازم کلن هدفلردن بری ده بودر. چونکه بوتون عمده‌لر، نفوس مسئله‌سنه استناد ایدرلر. شوحالده، نفوس مسئله‌سنده عزمکارانه بر صورتده تطبیق ایدیله‌جك قطعی ومثبت برسیاست مخصوصه‌مز اولمق اقتضا ایتمکده‌در. تکثیر نفوس مسئله‌سی، ملی برمسئله حالنه قویه‌رق بونکله دواملی بر صورتده اشتغال ایتمه‌مز مبرم بر وظیفه‌در.

تزیید نفوس مسئله‌سی، ظن ایدیلدیکی کبی؛ تکثیر زوجاتله حل اولنه‌مز. مسئله اوقدر بسیط دکلدر. ظاهراً چوق چوجوق طوغماسنی تأمین ایدر کبی کورونن بوشکل حل، صوری برشیدر. تکثیر نفوس مسئله‌سی یالکز چوق چوجوق طوغورتمق وسائلنی احضارایله حل اولنه‌مز. مسئله‌یی اولا علمی برصورتده قاورامق، صوکره‌ده علمی اساسلره توفیقاً حلی چاره‌لرینی آراشدیرمق اقتضا ایدر. پك شمولی اولان بوتون بوخصوصات تحری واسباب وعوامل تعیین ایدیلدکدن صوکره‌درکه مسئله آز چوق تنور ایدر. مسئله‌نك اشکال حلیه‌سی آنجق بوندن صوکره تقرر اولنه‌بیلور. بونك ایچون اول امرده طوغرو بر ایستاتستیق تنظیمنه احتیاج واردر. چونکه نفوسمزك بوکونکی حسابنی بیله‌مزسه‌ك، هیچ بر وقت نه یاپه‌جغمزی تعیین

ایده‌مه‌یز. ایستاتستیق اعانه‌سیله حالمزی اکلادقدن صوکره‌درکه نفوسمزی هم مقداراً ، هم ده جنساً یوکسلتمکه چالیشه‌بیلیرز. تعقیب ایدیله‌جك نفوس پولتیقه‌سنك خطوط اساسیه‌سی صریحدر: اولا وفیاتی ، اسباب وفیاتی ، ثانیاً مملکتده‌کی شرائط حیاتیه‌یی وبو شرائط حیاتیه ایله خرافوی قناعتلرك، جهلی اعتیادلرك وفیات اوزرینه تأثیرینی آراشدیرمق لازمدر. ایستاتستیق تنظیمنده ایلك خطوه بو جهته آتیلمق ایجاب ایدر. ایکنجی خطوه ایسه تولداته متوجه اولملیدر. علی العاده احوالده تولداتك مقداری ، بومقدارك تزاید ویا تناقصی اوزرینه مؤثر اولان عواملك تعیینی بوقسم فعالیته داخلدر. عینی زمانده چوجوغك ابوینه یوکله‌دیکی مزاحم ومصارفك تنقیصی اسبابنك تحریسی‌ده لازمه‌دندر.

فقط نفوس پولتیقه‌سی بالکز وفیاتی آزالتمق، تولداتی چوغالتمقله‌ده حل ایدیلمش اولماز . مملکتك اعماری، اجتماعی تقسیم اعمالك تنظیمی، عائله‌لرك اسباب رفاه ومعیشتلرینك تأمین وتوسیعی، کویلرده وقصبه‌لرده شرائط حیاتیه‌نك تماميله صحی اساسلره کوره تبدیلی ، باطاقلقلرك قورودولمه‌سی، أولرك ضیادن ، هوادن بول بول استفاده ایده‌بیله‌جك طرزده انشاسی ، مزخرفاتك صحت عمومیه‌یی تهدید ایتمه‌یه‌جك شکلده لغملره اجراسی کبی عمرانی، رفاهی ، اقتصادی مسئله‌لرك کافه‌سی نفوس پولتیقه‌سیله مناسبتداردر. بونلردن باشقه نفوسك جنساً اصلاحنه تعلق ایدن تدابیرده ینه بو ساحه‌ده داخلدر .

تکثیر نفوس مسئله‌سنی دریپش ایدرکن خارجدن مهاجر جلب واسکانی‌ده نظر اعتباره آلنه‌بیله‌جك مسائلدندر. فقط بوخصوصده اوقدر بسیط برشی دکلدر. سیاسی ، اجتماعی، اقتصادی ، صحی وحیاتی برچوق خصوصاتله علاقه‌داردر. خارجدن قبول ایدیله‌جك مهاجرلرله مسلمانلری قصد ایدییورز. فقط ، ماضینك ودونك قانلی ماجرالری

بو خصوصـده‌ده احتیاطکارانه حرکتی آمر درسلرله مالامالدر .
تورك اولمیان عناصر اسلامیه‌نك کتله حالنده قبولی دوشونیله‌جك بر مسئله‌در . هر حالده بو خصوصـده تمثیل و تمثل قابلیتلری برنجی درجه‌ده نظر اعتباره آلنمق ایجاب ایدر .

تورك مهاجرلر ایچـونده اولجه یاشـادقلری محللرك شرائط اقلیمیه‌لریله اسکان منطقه‌لرینك شرائط اقلیمیه‌لری ، حتی شرائط صحیه‌لری در پیش ایدیلمك ایجاب ایدر. عکس تقدیرده مهاجر جلبی هم کله‌جك مهاجرلر ایچون هم ده مملکت ایچون بر فلاکت اولور .

تکثیر نفوس مسئله‌سنده شـو نقطه بر اسـاس اوله‌رق قبول ایدیلمیدر: بر مملکتك نفوسی ، تولداتك تزایدنده زیاده وفیاتك تناقصیله علاقه‌داردر . صوك عصرده نفوسلرینك تزایدیله شهرت بولان مملکتلر بو نتیجه‌یی تولداتی آرتیرمقله دکل ، وفیاتی آزالتمقله تأمین ایتمشلردر . طوغان چوجوقلر یاشـایاماز و یاخـود جیلیز ، صـیتمه‌لی ، خسـته‌لقلی اولورارسه تولدات نه قدر چوق اولورسـه اولسون ، نفوس تزاید ایده‌مز . نفوسك تکثیریله صاغلام، کوربوز افراد مقصوددر . یوقسه جیلیز ، مریض انسانلرك چوغالماسی بر مملکت ایچون باعث سعادت وقوت دکل، عامل سفالت وانحطاطدر .

شو حالده نفوس پولتیقه‌مزك چیقاره‌جق نقطه‌سی وفیات حقنده‌کی ایستاتستیق اوله‌جقدر ، بو ایستاتستیقلر بزه وفیاتك سببلرینی ، بو سببلردن هر برینك مختلف یرلرده، مختلف یاشلرده، مختلف موسملرده نه‌قدر ضایعاته بادی اولدیغنی کوستره‌جکدر. بو سببلر، علمی بر صورتده تعین ایتدکدن صکره‌درکه هر برینه قارشی آلنه‌جق تدابیر تقرر ایدر وهر برینه قارشی اهمیتی نسبتنده شدید بر مجادله‌یه کیریشیله‌بیلیر .

اسـباب وفیاتی ازاله مقصدیله آچه‌جغمز مجادله مناسـبتیله

نفوس پولتیقه‌مز، معارف سیاستمزله‌ده علاقه‌دار اوله‌جقدر. چونکه
کویلرده، حتی قصبه‌لرده معارفك تعممی، تربیهٔ صحیه‌نك یوکسلمه‌سی،
بدنی ادمانلرك آرتمه‌سی اسباب وفیاتی ازاله ایده‌جك اك قوتلی عوامل
اوله‌جقلردر. حتی نفوس پولتیقه‌سی بو سببلرك ازاله‌سی خصوصنده خلقك
قدسی حسلرندن، دینی تلقیناته اولان خواهشلرندن ده استفاده ایتمه‌یی
اونوتمامليدر: نظافتك ایمانده اولدیغی، خلقه بر عقیدهٔ دینیه اوله‌رق
تلقین ایدیلملی، دینك بو خصوصده‌کی اونوتولمش قورتاریجی احکامی احیا
و تلقین اولنمالیدر [١]. خلق تربیهٔ صحیه‌یه آلیشمامك، حفظ صحت قواعد
و وصایاسنه رعایتك دینی اوامر مقتضاسندن اولدیغنی آکلارسه، بونلره
درونی بر شوقله اعتنا کوستریر و رعایت ایدر. احوال صحیه و وفیاتك
تناقصنه عائد تدابیره رعایتك یالکز کندی منفعتلری اعتباریله دکل ملی
منافع نقطهٔ نظرندن ده لازم اولدیغی هر وسیله ایله خلقه آکلاتیلمالیدر.

بر طرفدن وفیاتك اك چوق تخریبات یاپدیغی چوجوقلری
قورتارمق جهتی دوشونیلیرکن دیکر طرفدن ده پك ابتدائی بر حالده
بولنان کویلریمزی یوکسلتمك یوللرینی آرامالی یز. مملکتك عمده‌سی
اولان کویلیلرك شرائط حیاتیه‌لری، ساری و مهلك خسته‌لقلرك
ظهور و انتشارنده، بنیه‌لرك تخریبنده اك بویوك بر عاملی اولان کوی
اولرینك اصلاحی، یکی تورکیانك اك مهم مشاغلندن بری اولمالیدر.
کویلریمز، حتی قصبه‌لریمز، کندی خصوصنده بیله وصایته محتاجدر.
طرز تغذیمزك ماهیتی، کیتدکجه مدنیلشه‌جك و بناءً علیه مشکللشه‌جك
اولان حیات مستقبله‌یه کوره غدالرمزك درجهٔ کفایتی مسئله‌سی فنی

[١] اسلامك تربیهٔ صحیه و محافظهٔ نظافت و طهارته، امراض مستولیه‌دن توقیه، خلاصه حفظ الصحه‌یه عائد تدابیره رعایته دائر اولان احکامی (ظلمتدن نوره) اثرمزده تشریح و ایضاح ایدیلمشدر.

صورتده تدقیق ایدیلمك ایجاب ایدر . باطاقلقلرك قورودولماسی ، سینكلرك وسائر طفیلیاتك امحاسی خصوصلری‌ده نفوس پولتیقه‌سنك ساحه‌سنده داخلدر . سیوری سینك ، بیت كبی طفیلیاتك مملكتمزده بادی اولدقلری نفوس ضایعاتی ، محاربه‌لرده وقوعبولان تلفاته نسبتله قات قات زیاده‌در . مدافعهٔ ملیه وكالتنك حرب عمومی‌ده ، خسته‌لقدن ویا محاربه‌دن تلف اولانلر حقنده نشر ایده‌جكی ایستاتستیقلر بو خصوصده بزه ابتدائی برفكر ویره‌بیله‌جكدر . كویلرده ، قصبه‌لرده خلق آره‌سنده وقوعبولان وفیاتك مقدارو ماهیتنی كوستره‌جك منتظم ایستاتستیقلر طوتولمش اولسیدی ، بوجیلیز وپیس طفیلیاتك نه مدهش بر آفت اولدقلری آكلاشیله‌بیلیردی .

شو سطرلرله اختصاصكارانه تدقیقاته محتاج اولان تكثیر نفوس مسئله‌سنی حل ایتمك دكل ، اهمیت ووسعتی حقنده قارئلری دوشوندورمك ایستیورز . تمنی ایده‌رزكه ملت ایچون الك حیاتی برمسئله اولان بوموضوع هر فردی علاقه‌دار ایتسون . هر كس ، بو خصوصده هم فردی هم اجتماعی وظائفنی ادراك و بونلرك ایفاسنه اهتمام كوسترسون !... هر حالده یكی توركیا ، نفوس پولتیقه‌سی حقنده وقت غائب ایتمكسزین اساسلی وفنی بر اجرا آت پروغرامی یاپمالی وبو پروغرامی دولتك الك مهم وظائفنی عد ایده‌رك منتظماً ودواملی برصورتده تطبیق ایتملیدر . بوقدر الیم فلاكتلردن متنبه اوله‌رق آرتق فائده‌سز دیدی قودیلر ، قورو فرضیه‌لر ، منفور شخصیات احتراصلری ایله اوغراشمایه‌لم . حیاتی مسئله‌لرمزی درپیش ایده‌لم . أل برلكیله استقبالی تهدید ایدن فلاكتلرك اوكنی آلمه ، ملتی ومملكتی یوكسلتمكه چالیشه‌لم .

ایمانه ایده‌لم كه ، فردی رفاه وسعادت ، آنجق معشری وملی رفاه وسعادتك وجودیله تحقق ایدر .

تعميم و توحيد معارف مسئله‌سى

تعميم معارف مسئله‌سنى ، بر تمدين و تربيه مسئله‌سى كبى دوشونمك مجبوريتنده‌يز . بناءً عليه ، يالكز چوجوقلرى دكل بويوكلرى وبالخاصه كويلولرى تنوير ايتمك‌ده تعميم معارف ساحه‌سنده داخلدر .

خلقى ارشاد ايتمك اوزره وارد خاطر اوله‌بيله‌جك تدابير آره‌سنده ملى تنوير هيئتلرى تشكيلى نتايج نافعه تأمين ايده‌جك تشبثلردن صاييله‌بيلير . بو هيئتلر خلقه ، صور مختلفه ايله اجتماعى ، اقتصادى ، زراعى ، صحى ، دينى ، اخلاقى تلقيناتله مكلف اولماليدر . تورك اوجاقلرى ، بو خصوصى درعهده ايدرلرسه مفكوره‌لرندن اك مهم بر قسمنك تحققنه خدمت ايتمش اولورلر .

كويلولرى تنبللك ، عشرت وسائر مضر اعتيادلردن قورتارمق ، خلقمزك بر قسمنك روحلرينى كميرن و ملت آره‌سنه (قيزيلباش) ، (واطالاق) ، (تخته‌جى) كبى كونا كونناملرله تفرقه‌لر صوقان جهل وخرافه منبعلرينى قوروتمق وبو بدبختلرى دده‌لرك ، بابالرك ، صوفولرك كيرلى و متعفن تلقينلرندن قورتارمق درجهٔ وجوبده‌در .

آناطولینك تمدن خصوصنده بو قدر کیری قالماسنده بوکبی مذهبی جریان و اعتقادلرك پك ألیم تأثیراتی اولمشدر [۱] .

تنویر هیئتلری ، بو وظائفدن باشقه ، کویلولره انسانجه‌یاشامق ، انسانجه‌ییوب ایچمك ، انسانجه‌یاتوب قالقمق یوللرینی تلقین، واسطه‌لرینی تعلیم ایتملی ، مدنی و دینج انسانلرك ناصیل کیدکلرینی ، بر کویك سوقاقلری، أولری، صولری، خلالری ناصیل اولمق ایجاب ایتدیکنی کوسترملیدر .

تنویر هیئتلری ، میسیونرلر قدر فداکار وایمانلی ذواتدن‌متشکل اولور ، اونلر کبی منتظم بر پروغرام دائره‌سنده حرکت ایدرلرسه فعالیتلری آز زمان ظرفنده امیدك فوقنده نتایج حسنه ویره‌بیلیر . اکر بوکه هیئتلری تشکیل ایدنلر عزم وامیدایله مجهز اولسون وهیچ بر مشکلدن ییلماسونلر . تورك اوجاقلرینك ایمانلی وشعورلی کنجلری، منطقه‌لری داخلنده بویولده تنویر هیئتلرینی یاپه‌رق موفقیتلی خطوه‌لر آته‌بیلیرلر . موفق اولمق ایچون کویلولرك روحنی آکلامق ، اعتماد وصمیمیتلرینی قازانمق کافیدر . فقط ایشك اك مشکل جهتی‌ده بودر. لوانتینیزم روحیله آشیلانمش منورلرشمدی‌یه‌قدر هرحرکتلریله کویلولری قوشقولاندیرمش اولدقلرندن ، خلقده منورلره قارشی مع التأسف صمیمی اعتماد زائل اولمشدر . فقط ، بز تورك اوجاقلرینك مفکوره‌لی کنجلری ایچون خلقك اعتمادینی قازنمنی اوقدر مشکل کورمیورز . چونکه ملی روحك هیجانلریله حرکت ایده‌جك اولان بو صمیمی کنجلر ، کویلونك روحنی پك کوزل آکلار ، حسیاتنی، دویغوسنی

---

[۱] (خرافاتدن حقیقته) کتابمزده ، بوتون بو مضر عقیده‌لرك منبع وماهیتلری تشریح ایدیلمشدر .

یك أیی کشف ایده‌بیلیرلر . ملتك روح وسجایاسنی دائما نظراعتباره آلمق ، ملی عنعنه‌لرك تکامل تاریخیسنی کوزتمك شرطیله حرکت ایدیلدیکی تقدیرده ، تورك اوجاقلری ایچون موفقیت محققدر . بونی بوتون قلبمزله تمنی ایده‌رز .

تورك اوجاقلرینك طوغوره‌جغی تنویر هیئتلری ، عینی زمانده تأسیس ایله‌ده اوغراشمالیدرلر . (خلقیات) ك جمعی ، ملی عنعنه‌لرك تکامل تاریخی دائره‌سنده انکشافلرینی تأمین ، صنایع ملیه‌یی احیا ویکیدن یکی‌یه صنعتکارلر یتشدیرمك یوللرینی تحری ، معمولات داخلیه‌نك رواجنی تأمین ایده‌جك اسبابی احضار ، یرلی قماشلردن مودالر چیقارمق کبی فعالیتلر تورك اوجاقلرینك مشاغلی صره‌سنه کیرملیدر . اوجاقلر بوفعالیتلرینی قونفرانسلر ، غزته‌لر ، خلقه مخصوص وآچیق لسانله یازیلمش کوچوك کتابلرله تأمین ایده‌بیله‌جکلری کبی فعلی حرکتلریله‌ده عمومه نمونهٔ امتثال اوله‌بیلیرلر . ملی مفکوره‌یی طویمش اولان منور خانملر ، یرلی قماشلردن آداب ملیه‌مزه موافق ظریف مودالر چیقاریر و بونلری بالذات کیمك صورتیله هرکسه نمونهٔ امتثال اولورلرسه ثروت ملیه‌مزك هرکون آقین آقین دشمنلریمزك جیبلرینه ، اجنبیلرك قاصه‌لرینه دولماسنك اوکی آلینمش اولور . هرفرد ، مساعیسیله قولایجه کندینك وعائله‌سنك سعادتی تأمین ایدر . هرکون بیغین بیغین مملکتمزه طولان تجملات ، رواج کورمینجه آرتق کلمز اولور . عائله مصرفلری آزالیر . بوکون عائله کچیندیرمك مشکلاتندن ناشی تأهل ایده‌میان کنجلر ، أوده قالان قیزلر یارین مسعود برر عائله تشکیل ایدرلر . بوندن باشقه ، عائله کچیمسزلکی اسبابندن الك مهمی‌ده اورته‌دن قالقمش اولور . بوکون استانبول کبی بویوك شهرلرمزده

ییقلمقده اولان عائله‌لرك ، تکثر ایدن طلاقلرك اك مهم سببلرندن بری ، تجملاته قارشی اویانان ابتلادر . هر کون بر چوق یووالر بو ابتلا نتیجه‌سنده تارومار اولدقلری کی بر چوق معصومه‌لرده فحشك آغوش سفالتنه یووارلانمقده‌درلر .

محیطه واحتیاجه کوره تشکیلی ایجاب ایدن تنویر هیئتلرینك هم مثبت هم ده منفی ساحه‌ده چالیشمالری ایجاب ایدر. برطرفدن فنا القلری ازاله ویکیدن یکی یه باشلایه‌جق ابتلالرله مجادله دیکر طرفدن‌ده، مستقبل حیات مدنیه‌مزك قورولماسنی تأمین، ملی بانقه‌لر، ملی شرکتلر ، ملی مؤسسه‌لر تشکلنی تشویق ایتمك تنویر هیئتلرینك برنجی درجه مشاغلی صره‌سنه کیرملیدر . حکومت‌ده بوفعالیتده مادتاً ومعناً تنویر هیئتلرینه ظهیراولمالیدر. خلقمز، انتخاب بوصله‌لرینی ویریرکن ، سیاسی احتراصلری دکل ، ملی احتیاجلری نظر اعتباره آلیر ، وکالتنی مفکوره‌لی ، عرفانلی عزملی اولادینه ویریرسه ، حکومتك بومظاهرتی طبیعتیله تأمین ایدیلمش اولور .

هر کوی‌ده ، هر ناحیه‌ده، هر قضاده جمعه کونلری عمومی تعطیل یاپدیره‌رق خلقی جمعه نمازینه کیتمکه تشویق ایتمك وبو تجمعدن بالاستفاده تنویر هیئتلری خطیبلری ، ویا بونلرك افاضه ایتدیکی عرفانله مجهز واعظلر طرفندن فضیلت اخلاقیه‌یه ، تربیهٔ صحیه‌یه ، تجارت ، صناعت وزراعته ، سعی وغیرته ، ملی حسیاتك ایقاظنه ، کوفلی خرافه‌لرك ترکنه ، حقایق عالیهٔ اسلامیه‌نك تشریحنه دائر موعظه‌لر ایراد ایتمك نتایج نافعه ویره‌بیلیر . نمازدن صوکره‌ده خلقی، کوی وقصبه‌لر جوارنده انتخاب ایدیله‌جك (تعلیم مسیره‌سنه)

کوتوره‌رك کنجلره بدنی‌ادمانلر، سلاح تعلیملری، حرب تجربه‌لری، نشانجیلق تمرینلری ، آت یاریشـلری یاپدیرمق ، متقاعد ضابطانله عسـکرلکدن مخرج چاووشـلری بو وظیفه ایله توظیف وکویلره ، ناحیه‌لره کوندرمك‌ده ثمرۀ نافعه‌ده ویره‌بیلیر. خلقك تعلیم‌مسیره‌لرینه طوپلانمالرینی تشـویق ایچون ، داووللر ، زورنالر ، موزیقه‌لر بولوندورمق ، موفقیت کوسـترنلره مکافاتلر ویرمك خصوصلری‌ده درپیش ایدیلمیلیدر . هر محلك اخذ عسـکر شعبه‌لری ، حکومت ملکیه مأمورلری بو فعـالیتك ادامه وانتظامنی تأمین ایله مکلف طوتولمالیدر .

تعمیم معارف مسئله‌سنی برتمدین وتربیه مسئله‌سی کبی دوشونملی‌یز دیمشدك ، بونکله معارفدن، شمدی‌یه‌قدر آکلاشیلدیغی کبی، ساده‌جه یازدیروب اوقوتدیرمق ویا یوکسـك تحصیل کوسـتروب شاعر ، فیلسوف، محرر، مأمور.. یتشدیرمك‌طرزنده برمعنا قصدایتمدیکمزی آکلاتمق ایسـته‌مشدك. تعمیم معارفله عرفانی ، اقتصـادی واجتماعی برمجموعۀ حرکات آکلاشیلمالیدر. بوحرکاتك برنجی ساحۀ انکشافی کویلر اولمق ایجـاب‌ایدر. فقط بزده هرکویده بواوچ نوع حرکاتك انکشافنه مساعد مؤسسه‌لر آچمق‌امکانی یوقدر. کویلرمزدن برچوغی اعظمی یکرمی اوتوز خانه‌دن عبـارتدر . برچوق یرلرده‌ده کوی أولری بربرلرندن یکرمی اوتوز دقیقه‌لك مسـافه‌لرله آیریلمشلردر. بوملاحظه‌یه مبنی یدی سنه اول نشر ایتدیکمز براثرده کویلر ایچون لیلی منطقه مکتبلری تأسیس فکرینی اورتایه آتمشدق [١]. منطقه

[١] خرافاتدن حقیقته اثرمزك منطقه مکتبلری بحثنه مراجعت.

مکتبلری ، کویلو اولادی ایچون بر تمدن یوواسی اوله‌جغی کبی حیات ایچون اقتضا ایدن اقتصادی، عرفانی واجتماعی معلومات وتربیه‌یی ویرمکه ، کویك محتاج اولدیغی ابتدائی صناعتلری تعلیم ایتمکه مساعد شرائطی‌ده احتوا ایده‌بیلیر .

وقتیله ایلری سورمش اولدیغمز بو فکرك مملکتده بر چوق طرفدار قازانمش اولدیغنی کورمکله بختیارز . اخیراً ازمیرده انعقاد ایدن اقتصاد قونغره‌سنك مذاکراتی آره‌سنده بو مسئله‌ده دریپیش ایدیلمش ، هرلوا داخلنده یکدیکرینه مناسب وجوار اولان قرای متعدده ایچون اراضیٔ کافیه‌یی شامل لیلی برمکتب ابتدائی تأسیسی تحت قراره آلنمشدر .

لیلی منطقه مکتبلرینك نه کبی شرائطه تابع اوله‌جقلری وبومکتبلرك کویلیلرك تمدنی خصوصنده نه قدر مؤثر رول اوینایه‌جقلری وقتیله ایضاح ایدیلمش اولدیغندن بوراده تفصیلاته کیریشمکه لزوم کورمیورم . یالکز شونی سویله‌یم‌که ، شرق اوردوسی قوماندان محترمی (کاظم قره‌بکر) پاشانك شرق جبهه‌سی یتیملری ایچون تأسیس ایتمش اولدیغی مؤسسه، لزومنی ادعا ایتدیکمز منطقه مکتبلرینك فیضلی براورنکی‌در. منطقه مکتبلرینك مملکتده نه عظیم بر انقلاب تمدنی یاپه‌جقلرینی تقدیر ایده‌بیلمك ایچون شرق جبهه‌سی یتیملرینك بوکونکی حاللرینی کورمك و بونی اسکی حاللریله مقایسه ایتمك کافیدر . ناصل‌که یدی سنه اول بر تصور اوله‌رق ایلری سوردیکم لیلی منطقه مکتبلری فکری، شرق یتیملرینی کوردکدن صوکره بنده صارصیلمز برایمان حالنی آلدی . تمنی ایده‌رم‌که بو فکر ، هرکسده بر قناعت حالنی

آلسون وهر لوا داخلنده بوکبی مؤسسه‌لر کشادینه باشلانیلسون .
بو مکتبلر ، دوشونیلن شرائط دائره‌سنده آچیلیر ومطلوب طرزده
دوام ایتدیریلیرسه، بش اون سنه صوکره، مملکتک عرفانی، اقتصادی
واجتماعی بویوك بر انکشاف واعتلا کوستره‌جکنده شبهه یوقدر .

یکی تورکیانك معارف عمده‌سی، تربیهٔ ابتدائیه‌ده عمومی بر
وحدت ، تحصیلك متعاقب دوره‌لری ایچون‌ده موجود و یا یکیدن
کشاد ایدیله‌جك اولان مکتبلری پروغرام و ماهیت اعتباریله مملکتك
احتیاجاتنه کوره آییرمق اولمالیدر . مکتب ومدرسه ایکیلکی آرتق
تاریخه انتقال ایتملیدر . ابتدائی تحصیل‌ده وحدت تأمین ایدیله‌رك
مدرسه‌ده طبیه ، مهندسخانه ، ادبیات ، حقوق فاکولته‌لری کبی
اختصاصی مؤسسه اولمالیدر. بو کون مملکتمز اك چوق اقتصادی
و عملی فردلره یعنی ایش آدملرینه محتاجدر ، کویلولرك صاپان
دمیرینی یاپه‌جق . آیاق قابی دیکه‌جك اك ابتدائی صنعتکارلر مفقود ،
زراعتمز قرون وسطی درجه‌سندن بیله کیری ، اقتصادیاتمز تماميله
یابانجیلره مودوع ایکن ، تحصیل ایچون کویندن ، قصبه‌سندن کلن
چوجوقلره فرانسه‌نك ادبیاتی ، (داروین)ك منشأ انواع نظریه‌سنی،
(هه‌کل) ك (انسان ــ مایمون) غریبه‌سنی ، عربلرك تثنیه ضمیری
اوله‌رق نیچون (هما) دیوب (هم) دیمدکلرینی، فرعونك ایمانله کیدوب
کیتمدیکنی ، (سامری) نك یاپدیغی بوزاغی نك سس چیقاروب
چیقارمادیغنی حضرت صالحك دوه‌سنك قولاقلرینك آلتوندن ویا
کوموشدن اولدیغنی اوکرتمکه چالیشمق، صاف ذهنلری بوکبی شیلرله
یورمق وبوغمق آغلانه‌جق بر فجیعه‌در .

بزی یوکسلته‌جك وقورتاره‌جق معلومات نه لامارتینله آلفونس

دوده‌نك مقایسی ، نه (داروین) نظریه‌سی نه‌ده (هه‌كل) ك انسانك
مایمونه تكامل ایتدیكی یولنده‌كی ادعاسنی تأیید ایچون ایكیسی آره‌سنده
تصور ایلدیكی مخلوقاتك اسملری نه‌ده‌اسقولانیك خرافه‌لریدر. مملكتی
یوكسلته‌جك معارف ، چوجوقلرمزی حیات مجادله‌سنه قارشی هر
خصوصده تجهیز ایده‌بیلن معارفدر. یارینه حاكم اوله‌بیلمك ومملكتی
كیتدكجه یوكسلتمك آنجق كویدن باشلامق اوزره محتاج اولدیغمز
ساحه‌لرده عرفانی، اقتصادی واجتماعی اساسلی برانكشافله تحقق ایدر.
حیاتی احتیاج، فكری زینته، حیاتی لزوم ذوقی سوسه ترجیح ایدیلمزسه
اوكره‌تیلن شیلر عموم حسابنه منفعتدن زیاده مضرتی، اوكره‌نن فردلر
ایچون ده باعث سعادت اولمقدن زیاده عامل فلاكت اولمغی استلزام ایدر.
شو حالده یكی توركیانك معارف پروغرامی ، ملی حرث ، مدنی
حیات پروغرامی اولمالیدر.

خِتام

فهرست

مفصل تورك تاريخی

ایكنجی كتاب

طبعی ختام بولمق اوزره اولان بو جلدله اصل تورك تاریخنه گیریلمشدر .
بو جلدك مباحثی شـونلردر : ملی دستان ـ توركلرك منشـائی ـ طاغلیلر ـ قویونلولر ـ قویونلو دولتنك ادوار شوكت و اسـتیلاسی ـ قویونلو دولتنك انحطاطی ـ قویونلو دولتنك انقسامی ـ شمالی قویونلو دولتی وعاقبتی ـ جنوبی قویونلو دولتی وعاقبتی ـ چینده قویونلولر ـ اولوغ هان خانلغی ـ چاغو خانلغی ـ لهآنغ خانلغی ـ غربدهقویونلولر ـ هونلر ـ آق قویونلولر، افتالیتلر ـ طوغولولر ـ ووهوانلر ـ سیهن پیلر ـ جوجنلر ـ آوارلر ـ بویوك یوئهچیلر ـ
اوچونجی و دردنجی جلدلرده پیدرپی نشر اولنهجقدر .

اسلام تاریخی

قبل الاسلام عرب تاریخندن باحث اولان برنجی كتاب انتشار ایتمشدر .
بو جلد ، شو مبحثلری محتویدر : عربستانك وضعیت طبیعیهسی ـ محیط ارضی اعتباریله عربستان ـ جزیرةالعربده ساكن قبائل ـ سامی قوملر ـ قبل الاسلام عرب تاریخنك ادواری ـ عرب بائده ـ عمالقه عربلری (حمورابی دولتی) ـ شاسولر ـ عادقومی ـ ثمود قومی ـ طسم وجدیس عربلری ـ ایدوما واسكی سـكنهسی ـ انباط دولتی وپترا شهری ـ نبطیلرك لسـان ویازیلری ـ تدمر دولت ومدنیتی ـ تدمرخرابهسی ـ عربستانك شمالندهكی امم متفرقه ـ مصریلر، عربلر ـ آثوریلر، عربلر ـ ایرانیلر ، عربلر ـ جنوبی عربستان ـ معینیه دولتی ـ سبأ دولتی ـ حمیریه دولتی ـ یمنده حبشیلر ـ یمنده خرستیانلغك نشری تشبثی (وقعهٔ فیل) ـ یمندهكی اقیال واذواء ـ جبانیلر وقتابانیلر ـ قریلر، حضرموتیلر ـ یمن مدنیت قدیمهسی ـ عدنانیلر ـ یمن خارجنده دول قحطانیه ـ بنی غسـان دولتی ـ بنی لخم دولتی ـ بنی كنده امارتی ـ امرئ القیس ـ صنعا عربلری ـ مكهٔ مكرمه تاریخی ـ مدینهٔ منوره تاریخی
دیگر جلدلرده پیدرپی نشر اولنهجقدر .

تاريخ اديان

اوچ بويوك جلددن مركب اولان بومهم اثرك انتشار ايدن برنجى كتابى مباحث آتيه‌يى محتويدر : علم اديان ، فلسفهٔ اديان - علم اديانك ظهور و انكشافى تاريخچه‌سى - علم اديانك عالم اسلامده وضعيتى - دين، بر علم مخصوص موضوعى اوله‌بيليرمى ؟ - (دين) ك ماهيتى - دينلرك تصنيفى - علماى اسلامه كوره دينلرك تصنيفى - بشريت ايچون دينك لزومى - تئيزم، آتەئيزم ، مونوتەئيزم ، پوليتەئيزم ، هانوتەئيزم - حيات دينينك ابتدائى اشكالى - آنيميزم نظريه‌سى حقنده انتقاد - ناتوريزم - ناتوريزم نظريه‌سنك انتقادى - فەتيشيزم - توتەميزم و تاريخچه‌سى - توتەمى حيوان و انسان - [توتەميزمك كونى سيستمى وجنس مفهومى - فردى توتەم وجنسى توتەم - توتەميزم حقنده‌كى نظريه‌لر و بونلرك انتقادى - توتەميزم حقنده دورقايم نظريه‌سى - توتەمى مانافكرينك منشائى - آفريقاده‌كى وحشى قوملرك دينى- جنوبى آفريقا اقوامى دينلرى- مركزى افريقا قبيله‌لرى دينى - شمالى آفريقاده دينلرى - آمريقا اقوام ابتدائيه‌سى دينلرى - اوقيانوس اهاليسى دينلرى- چينده دين - بويوك وكوچوك كينغلر - سينيزم - قونفوچيوس، حياتى ومذهبى - لاعوتسه و تاعوته كينغ - تاعوئيزم - چينده بوديزم - چين [فيلسوفلرى - ژاپونياليلرك دينى .

ديكر جلدلرده ياقينده نشر ايديله‌جكدر .

